

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
REVUE HELLÉNIQUE DE DROIT EUROPÉEN
HELLENIC REVIEW OF EUROPEAN LAW

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ:

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ικάρων 1, 551 02 Καλαμαριά - Θεσσαλονίκη

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
26^{ης} Οκτωβρίου 3, 546 26 Θεσσαλονίκη

ΕΚΔΟΤΕΣ: Ομ. Καθηγ. ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ - ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ, Διευθύντρια ΚΔΕΟΔ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΦΙΝΟΚΑΛΙΩΤΗΣ, Πρόεδρος ΔΣΘ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ομ. Καθηγ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΚΟΥΡΗΣ, Πρόεδρος Δ.Σ. ΚΔΕΟΔ, πρώην Πρόεδρος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2003-2015)

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗΣ: Γ.Σ. ΗΛΙΑΔΗΣ (Μεσολογίου 21, 553 37 Τριανδρία - Θεσσαλονίκη)
ISSN 3057-5052

REVUE JURIDIQUE TRIMESTRIELLE

PROPRIÉTAIRES: **CENTRE DE DROIT ÉCONOMIQUE INTERNATIONAL ET EUROPÉEN**
rue Ikaron 1, 551 02 Kalamaria - Thessalonique

LE BARREAU DE THESSALONIKI
rue 26 Octobre 3, 546 26 Thessalonique

ÉDITEURS: Emer. Prof. CHRISTINA DELIYANNI - DIMITRAKOU, Directrice du CIEEL
DIMITRIOS FINOKALIOS, Président du Barreau de Thessalonique

DIRECTEUR: Emer. Prof. VASSILIOS SKOURIS, Président du conseil d'administration du CIEEL, ancien Président de la CJUE
(2003-2015)

IMPRIMERIE: G.S. ILIADIS (Mesologiou 21, 553 37 Triandria - Thessalonique)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
REVUE HELLÉNIQUE DE DROIT EUROPÉEN
HELLENIC REVIEW OF EUROPEAN LAW

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Β. ΤΖΩΡΤΖΗ

Κείμενα για δημοσίευση και βιβλία για παρουσίαση ή βιβλιοκρισίες αποστέλλονται στην υπεύθυνη σύνταξης κα ΒΙΡΓΙΝΙΑ ΤΖΩΡΤΖΗ, Επίκ. Καθηγήτρια Νομικής Σχολής ΔΠΘ, Γραμματέα ΚΔΕΟΔ, Δικηγόρο (hreltzortzi@gmail.com) - τηλ.: 2310 486 937

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
REVUE HELLÉNIQUE DE DROIT EUROPÉEN
HELLENIC REVIEW OF EUROPEAN LAW

SECRÉTARIAT: V. TZORTZI

Les textes à publier ainsi que les livres pour présentation ou compte-rendu doivent être envoyés à Mme V. TZORTZI, Professeure Assistante de la Faculté de Droit de l'Université Démocrite de Thrace, Secrétaire du CIEEL, Avocat, responsable pour la rédaction (hreltzortzi@gmail.com) – tel.: 2310 486 937

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ

Η Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (ΕΕΕυρΔ) είναι νομικό περιοδικό ανοιχτής πρόσβασης, που εκδίδεται τριμηνιαίως, σε αποκλειστικά πλέον ηλεκτρονική μορφή (<https://eeeurd.gr/>), από το Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου (ΚΔΕΟΔ) και τον Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης.

Η ΕΕΕυρΔ πρωτοεκδόθηκε το 1981 από τον αείμνηστο Καθηγητή Δημήτριο Ευρυγένη, ο οποίος διετέλεσε Διευθυντής της για την περίοδο 1981-1985. Διευθυντής του περιοδικού διετέλεσε επίσης, από το 1986 μέχρι το 1999, και ο αείμνηστος Καθηγητής Κρατερός Ιωάννου.

Το Δ.Σ. του ΚΔΕΟΔ απαρτίζεται από τους:

Ομ. Καθηγητή Β. ΣΚΟΥΡΗ, Πρόεδρο Δ.Σ.

Ομ. Καθηγήτρια Χρ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ - ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ, Διευθύντρια του ΚΔΕΟΔ

Δ. ΦΙΝΟΚΑΛΙΩΤΗ, εκπρόσωπο του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης

Κ. ΜΩΡΑΪΤΙΔΗ, εκπρόσωπο του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης

Ρ. ΣΕΜΕΡΤΖΙΑΝ, εκπρόσωπο του ΥΠΟΙΑΝ

Σ' αυτό το τεύχος συνεργάστηκαν:

Γκογκώνη Χ. Χριστιάνα, ΜΔΕ (Εμπορικό Δίκαιο, Νομική Σχολή ΔΠΘ), Δικηγόρος Παρ' Εφέταις

Γκουπιδένη Λαμπρινή, Βιβλιοθηκονόμος ΚΔΕΟΔ

Εκμεκτσόγλου Ευάγγελος, ΜΔΕ, Υπότροφος «Ε. Βασιλακάκη», ΚΔΕΟΔ

Ζησιού Αγγελική, Δ.Ν., Δικηγόρος

Θεοδωρίδης Π. Κωνσταντίνος, LL.M, Δικηγόρος

Λόραμ Κ. Έρρικα, LL.M, Δικηγόρος

Περγαντής Βασίλειος, Επίκ. Καθηγητής της Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Σαπαρδάνη Μαρία, ΜΔΕ, Δικηγόρος, Επιστ. Συνεργάτις ΚΔΕΟΔ

Σπηλιόπουλος Οδυσσέας, Αναπλ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Μέλος ΣΕΠ ΔΕΟ 10 Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Τρέμμα Λουκία, Δικηγόρος, Υπότροφος «Δ. Ευρυγένη», ΚΔΕΟΔ

Τσιτσιπά Έλλη, ΜΔΕ, Δικηγόρος, Επιστ. Συνεργάτις Γραφείου Προγραμμάτων, ΚΔΕΟΔ

Χαλυβοπούλου Μαρία, Γραφείο Προγραμμάτων, ΚΔΕΟΔ

Περιεχόμενα 1/2026

Ψήφισμα του ΚΔΕΟΔ για τον θάνατο του Ομ. Καθηγητή της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ, Αντωνίου Μανιτάκη	1
Editorial	3

ΑΡΘΡΑ

Ο. Σπηλιόπουλος Ανάλυση της πρόσφατης νομολογίας σχετικά με την κοινή εμπορική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης	5
Β. Περγαντής Κουκάκης κατά Ελλάδος: Η άδοση αρχή της υπόθεσης των παράνομων επισυνδέσεων ενώπιον του ΕΔΔΑ	21
Χ. Χ. Γκογκώνη Ασυνόδευτοι ανήλικοι και δίκαιο προσφύγων: Από το κανονιστικό πλαίσιο στην ευρωπαϊκή πολιτική και ελληνική πρακτική	29

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

I. Επικαιρότητα ΕΕ	37
II. e-πίκαιρα νομικής πληροφορικής	41

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

I. ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	
A. Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Δεκέμβριος 2025 – Φεβρουάριος 2026)	47
B. Σχολιασμένη Νομολογία ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ	
ΔΕΕ C-633/23, Electrabel κ.λπ., 18.12.2025 (Τεκμήρια, αναδρομικότητα και ενεργειακή κρίση: Η νομολογιακή προσέγγιση του ΔΕΕ στα κέρδη από την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας) – Παρατηρήσεις Λ. Τρέμμα	85
II. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ	
A. Επισκόπηση Νομολογίας ΕΔΔΑ (Νοέμβριος 2025 – Ιανουάριος 2026)	91
B. Σχολιασμένη Νομολογία ΕΔΔΑ	
ΕΔΔΑ, Προσφυγή Νο 42514/16, Τσατάνη κατά Ελλάδας, 14.10.2025 (Η εικόνα και η ουσία της αντικειμενικής αμεροληψίας κατά το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ) – Παρατηρήσεις Ε. Εκμεκτσόγλου	103

ΠΑΙΔΕΙΑ – ΕΡΕΥΝΑ

Πρόγραμμα διδυμοποίησης με τη Σερβία σε συνεργασία με τη Γαλλία, τη Σουηδία και τη Σλοβενία "Support to improving working conditions and preparing the Republic of Serbia to participate in EURES" (SR 22 IPA SO 01 24) – Τρίτη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής	109
Πρόγραμμα διδυμοποίησης με τη Σερβία σε συνεργασία με την Αυστρία "Further upgrade of education function in the Tax Administration of the Republic of Serbia" (SR 22 IPA FI 01 24) – Τρίτη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής	109
Πρόγραμμα διδυμοποίησης με την Ιορδανία σε συνεργασία με τη Γερμανία και την Ισπανία "Support digital transition in Jordan through Personal Data Protection and Artificial Intelligence" (JO 22 NDICI TE 01 24) – Δεύτερη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής	109
Πρόγραμμα διδυμοποίησης με τη Σερβία σε συνεργασία με τη Γαλλία, τη Σουηδία και τη Σλοβενία "Support to improving working conditions and preparing the Republic of Serbia to participate in EURES" (SR 22 IPA SO 01 24) – Τέταρτη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής	109
8η συνάντηση της σειράς «Επιστημονικές συναντήσεις» με αφορμή το νέο βιβλίο του Ομ. Καθηγητή της Νομικής Σχολής ΑΠΘ, κ. Ν. Παρασκευόπουλου – 2 Φεβρουαρίου 2026	109
Εκδήλωση «Τιμή Δημητρίου Ευρυγένη» με προσκεκλημένο ομιλητή τον Ομ. Καθηγητή της Νομικής Σχολής ΑΠΘ, κ. Πέτρο Στάγκο – 25 Φεβρουαρίου 2026	110
3η ημερίδα «ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥΡΥΓΕΝΗ» με θέμα: «Η Ελλάδα και το Δικαστήριο του Στρασβούργου (το έτος 2025)» – 12 Μαρτίου 2026	110

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

Ι. Βιβλία ΚΔΕΟΔ 2026 – Α'	111
---------------------------	-----

Table of contents 1/2026

Memorial Resolution of the CIEEL on the death of Antonios Maniatis, Emeritus Professor at the Law School of the Aristotle University of Thessaloniki	1
--	---

Editorial	3
-----------	---

ARTICLES

O. Spiliopoulos Analysis of recent case-law regarding the European Union's Common Commercial Policy	5
---	---

V. Pergantis Koukakis v. Greece: The inglorious beginning of the case regarding illegal circuit-enterings before the ECtHR	21
--	----

C. C. Gogoni Unaccompanied minor refugees and refugee law: From the regulatory framework to European policy and Greek practice	29
--	----

DEVELOPMENTS IN THE EU

I. EU News	37
------------	----

II. Information Technology e-news	41
-----------------------------------	----

CASE - LAW

I. COURT OF JUSTICE AND GENERAL COURT OF THE EU	
A. Review of Jurisprudence CJEU – GCEU (December 2025 – February 2026)	47

B. Annotations CJEU - GCEU

CJEU C-633/23, Electrabel and Others, 18.12.2025 (<i>Evidence, retroactivity and the energy crisis: The CJEU's case-law approach to profits from the purchase of electricity</i>) – Annotation L. Tremma	85
--	----

II. EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

A. Review of Jurisprudence (November 2025 – January 2026)	91
--	----

B. Annotations

ECHR, Application No 42514/16, Tsatani v. Greece, 14.10.2025 (<i>The image and essence of objective judicial impartiality under Article 6(1) of the ECHR</i>) – Annotation E. Ekmektsoglou	103
--	-----

CONFERENCES – RESEARCH

Twinning Programme with Serbia in cooperation with France, Sweden and Slovenia "Support to improving working conditions and preparing the Republic of Serbia to participate in EURES" (SR 22 IPA SO 01 24) – Third meeting of the Steering Committee	109
Twinning Programme with Serbia in cooperation with Austria "Further upgrade of education function in the Tax Administration of the Republic of Serbia" (SR 22 IPA FI 01 24) – Third meeting of the Steering Committee	109
Twinning Programme with Jordan in cooperation with Germany and Spain "Support digital transition in Jordan through Personal Data Protection and Artificial Intelligence" (JO 22 NDICI TE 01 24) – Second meeting of the Steering Committee	109
Twinning Programme with Serbia in cooperation with France, Sweden and Slovenia "Support to improving working conditions and preparing the Republic of Serbia to participate in EURES" (SR 22 IPA SO 01 24) – Fourth meeting of the Steering Committee	109
8th meeting of the series "Academic Meetings", held on the occasion of the new book by Emeritus Professor at the Law School of the Aristotle University of Thessaloniki, Mr. Nikolaos Paraskevopoulos – 2 February 2026	109
"In Honor of Dimitrios Evrigenis" event with guest speaker Emeritus Professor at the Law School of the Aristotle University of Thessaloniki, Mr. Petros Stangos – 25 February 2026	110
3rd "DIMITRIOS EVRIGENIS" conference entitled "Greece and the Strasbourg Court (in the year 2025)" – 12 March 2026	110

BIBLIOGRAPHY

I. Books CIEEL 2026 – A'	111
--------------------------	-----

Table des matières 1/2026

Résolution commémorative du CIEEL sur le décès d' Antonios Manidakis, Professeur émérite de la Faculté de droit de l'Université Aristote de Thessalonique	1
---	---

Editorial	3
-----------	---

DOCTRINE

O. Spiliopoulos

Analyse de la jurisprudence récente relative à la politique commerciale commune de l'Union européenne	5
---	---

V. Pergantis

Koukakis c. Grèce : les débuts peu glorieux de l'affaire relative aux intrusions illégales dans des circuits devant la CEDH	21
---	----

C. C. Gogoni

Les mineurs réfugiés non accompagnés et le droit des réfugiés : du cadre réglementaire à la politique européenne et à la pratique grecque	29
---	----

DÉVELOPPEMENTS DANS L'UE

I. Nouvelles européennes	37
--------------------------	----

II. @-tualités d'informatique juridique	41
---	----

JURISPRUDENCE

I. COUR DE JUSTICE ET TRIBUNAL DE L'UNION EUROPÉENNE

A. Revue de Jurisprudence CJUE – TUE (décembre 2025 – février 2026)	47
---	----

B. Notes CJUE – TUE

CJUE C-633/23, Electrabel e.a., 18.12.2025 (<i>Preuves, rétroactivité et crise énergétique : l'approche jurisprudentielle de la CJUE concernant les bénéfices tirés de l'achat d'électricité</i>) – Notes L. Tremma	85
---	----

II. COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

A. Revue de Jurisprudence (novembre 2025 – janvier 2026)	91
--	----

B. Notes

CEDH, Requête No 42514/16, Tsatani c. Grèce, 14.10.2025 (<i>L'image et l'essence de l'impartialité judiciaire objective au sens de l'article 6, paragraphe 1, de la CEDH</i>) – Notes E. Ekmektsoglou	103
---	-----

ÉDUCATION – RECHERCHE

3Projet de jumelage avec la Serbie en collaboration avec la France, la Suède et la Slovénie « Soutien à l'amélioration des conditions de travail et préparation de la République de Serbie à participer à EURES » (SR 22 IPA SO 01 24) – Troisième réunion du Comité de Pilotage	109
Projet de jumelage avec la Serbie en collaboration avec l'Autrich « Renforcement des capacités de formation de l'administration fiscale de la République de Serbie » (SR 22 IPA FI 01 24) – Troisième réunion du Comité de Pilotage	109
Projet de jumelage avec la Jordanie en collaboration avec l'Allemagne et l'Espagne « Soutien à la transition numérique en Jordanie par la protection des données personnelles et l'intelligence artificielle » (JO 22 NDICI TE 01 24) – Deuxième réunion du Comité de Pilotage	109
Projet de jumelage avec la Serbie en collaboration avec la France, la Suède et la Slovénie « Soutien à l'amélioration des conditions de travail et préparation de la République de Serbie à participer à EURES » (SR 22 IPA SO 01 24) – Quatrième réunion du Comité de Pilotage	109
8ème réunion de la série « Réunions académiques », organisée à l'occasion de la parution du nouvel ouvrage de M. Nikolaos Paraskevopoulos, Professeur émérite de la Faculté de droit de l'Université Aristote de Thessalonique – 2 février 2026	109
Événement « En l'honneur de Dimitrios Evrigenis » avec comme orateur invité M. Petros Stangos, professeur émérite à la Faculté de droit de l'Université Aristote de Thessalonique – 25 février 2026	110
3ème conférence « DIMITRIOS EVRIGENIS » intitulée « La Grèce et la Cour de Strasbourg (en 2025) » – 12 mars 2026	110

DOCUMENTATION BIBLIOGRAPHIQUE

I. Livres CIEEL 2026 – A'	111
---------------------------	-----

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚΕ	: Αφρική, Καραϊβική, Ειρηνικός
Αρμ	: Αρμενόπουλος
ΑρχΝ	: Αρχείο Νομολογίας
ΓεΔΕΕ	: Γενικό Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης (μετονομασία του ΠΕΚ μετά την 01.12.2009)
ΓΣΔΕ	: Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT)
Δ	: Δίκη
ΔΕΕ	: Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης (μετονομασία του ΔΕΚ μετά την 01.12.2009)
ΔΕΕτ.	: Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών
ΔΕΚ	: Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔΕΝ	: Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας
ΔηΣΚΕ & αγορά	: Δημόσιες Συμβάσεις - Κρατικές Ενισχύσεις & αγορά
ΔιΜΕΕ	: Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης & Επικοινωνίας
ΔιΔικ	: Διοικητική Δίκη
ΔτΑ	: Δικαιώματα του Ανθρώπου (RHDH)
ΔΦΝ	: Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας
ΕΔΔΔΔ	: Επιθεώρησης Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου
Ε.Δ.Κ.Α.	: Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης
ΕΕ	: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΕ	: Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΕυρΔ	: Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (RHeIDE)
ΕΖΕΣ	: Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών
ΕΕμπΔ	: Επιθεώρηση του Εμπορικού Δικαίου
ΕΕΝ	: Εφημερίς Ελλήνων Νομικών
ΕΕργΔ	: Επιθεώρησης Εργατικού Δικαίου
ΕΕυρΚ	: Επιθεώρηση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΕΚ	: Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕλλΔνη	: Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕΛΜ	: Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα
ΕΝΔ	: Επιθεώρηση Ναυτιλιακού Δικαίου
ΕΟΧ	: Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
Επι.Δ.Ε.	: Επιθεώρηση Δημοσίων Έργων
ΕπισκΕΔ	: Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΤρΑΞΧρΔ	: Επιθεώρηση Τραπεζικού Αξιογραφικού και Χρημαστηριακού Δικαίου
ΕυΒ	: Ευρωπαϊκό Βήμα
ΕυρΔΔΑ ή ΕΔΔΑ	: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕυρΕΔΑ ή ΕΕΔΑ	: Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕυρΚ	: Ευρωπαϊκές Κοινότητες
ΕυρΚοινβ	: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕυρΠολ	: Ευρωπαίων Πολιτεία
ΕυρΣΔΑ ή ΕΣΔΑ	: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕφΑΔ	: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου
ΕφημΔΔ	: Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου
ΘΠΔΔ	: Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου
ΚΕΠΑΑ	: Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Άμυνα και την Ασφάλεια
ΚΕΠΠΑ	: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
ΚριτΕπιθ	: Κριτική Επιθεώρηση Νομικής Θεωρίας και Πράξης
ΝοΒ	: Νομικό Βήμα
ΠΕΚ	: Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΠερΔικ	: Περιβάλλον και Δίκαιο
ΠΛογ	: Ποινικός Λόγος
ΠΝ	: Πειραϊκή Νομολογία
ΠοινΔικ	: Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΧρ	: Ποινικά Χρονικά
ΠρΠροσχ	: Πράξη περί των όρων προσχωρήσεως και προσαρμογής των συνθηκών

ΣΛΕΕ	: Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΕΕ	: Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
Συλλ.	: Συλλογή Νομολογίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΣυλλΥπ	: Συλλογή Υπαλληλικών Υποθέσεων
ΣυνθΕΕ	: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣυνθΕΚ	: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΣυνθΕΚΑΕ	: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας
ΣυνθΕΚΑΧ	: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα
ΣυνθΕΟΚ	: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας
ΤεΣ	: Τεύχος εκτός σειράς
ΤοΣ	: Σύνταγμα (Το)
Υπερ	: Υπεράσπιση
ΦΠΑ	: Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
ΧρηΔικ	: Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο
ΧρΙΔ	: Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου
AcP	: Archiv für civilische Praxis
AFDI	: Annuaire Français de Droit International
AJCL	: American Journal of Comparative Law (The)
AJDA	: Actualité Juridique du Droit Administratif
AJIL	: American Journal of International Law
AöR	: Archiv des öffentlichen Rechts
ASL	: Air and Space Law
BB	: Der Betriebs - Berater
CDE	: Cahiers de Droit Européen
CJEU	: Court of Justice of the European Union
CJUE	: Cour de Justice de l'Union Européenne
Clunet	: Journal du Droit International (J.D.I.)
C.M.L.R.	: Common Market Law Reports
CML Rev.	: Common Market Law Review
CommLP	: Commercial Law Practitioner
CONSUM.L.J.	: Consumer Law Journal
DZWir	: Deutsche Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
EA	: Europa-Archiv
EBRL	: European Business Law Review
ECHR	: European Convention on Human Rights
E.C.L.R.	: European Competition Law Review
EELR	: European Environmental Law Review
E.H.R.L.R.	: European Human Rights Law Review
E.H.R.R.	: European Human Rights Reports
EIPR	: European Intellectual Property Review
EJIL	: European Journal of International Law
ELJ	: European Law Journal
E.L.Rev.	: European Law Review
Elrev./HR	: European Law Review / Human Rights Survey
EPL	: European Public Law
ERPL	: European Review of Private Law- <i>Revue Européenne de Droit Privé</i> - <i>Europäische Zeitschrift für Privatrecht</i>
EStAL	: European State Aid Law Quarterly
ETL	: European Transport Law - <i>Droit Européen des Transports</i> - <i>Europäisches Transportrecht</i>
EuGRZ	: Europäische Grundrechte - Zeitschrift
EuR	: Europarecht
EuZW	: Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
EWS	: Europäische Wirtschafts - und Steuerrecht
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade (ΓΣΔΕ)
GATS	: General Agreement on Trade Services
GCEU	: General Court of the European Union
GRUR Int.	: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht - Internationaler Teil
HRLJ	: Human Rights Law Journal

<i>HRQ</i>	: Human Rights Quarterly
<i>ICLQ</i>	: International and Comparative Law Quarterly (The)
<i>IIC</i>	: International Review of Industrial Property and Copyright Law
<i>I.L.M.</i>	: International Legal Materials
<i>IPRax</i>	: Praxis des Internationalen Privat - und Verfahrensrechts
<i>JCMS</i>	: Journal of Common Market Studies
<i>J.D.I.</i>	: Journal du Droit International (Clunet)
<i>JT</i>	: Journal des Tribunaux
<i>JT-DE</i>	: Journal des Tribunaux - Droit Européen
<i>JWT</i>	: Journal of World Trade
<i>JZ</i>	: Juristen Zeitung
<i>LIEI</i>	: Legal Issues of European Integration
<i>MJ</i>	: Maastricht Journal of European und Comparative Law
<i>MLR</i>	: Modern Law Review (The)
<i>NJW</i>	: Neue Juristische Wochenschrift
<i>NQHR</i>	: Netherlands Quarterly of Human Rights
<i>NVWZ</i>	: Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht
<i>PPLR</i>	: Public Procurement Law Review
<i>RabelsZ</i>	: Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht
<i>R.A.E.</i>	: Revue des Affaires Européennes
<i>RCADI</i>	: Recueil des Cours de l'Académie de Droit International de La Haye
<i>RCC</i>	: Revue de la Concurrence et de la Consommation - Droit et Marchés
<i>R.D.P.</i>	: Revue du droit public
<i>RDUE</i>	: Revue du Droit de l'Union Européenne (ως το 1999 Revue du Marché Unique Européen - RMUE)
<i>RECIEL</i>	: Revue of European Community and International Environmental Law - Access to Environmental Information
<i>REDC</i>	: Revue Européenne de Droit de la Consommation
<i>Rev.inst.eur.</i>	: Revista de instituciones europeas
<i>Rev.trim.dr.h.</i>	: Revue trimestrielle des droits de l'homme
<i>RFDA</i>	: Revue Française de Droit Administratif
<i>RFDC</i>	: Revue Française de Droit Constitutionnel
<i>RGDIP</i>	: Revue Générale de Droit International Public
<i>RHDH</i>	: Revue Hellénique de Droits de l'Homme (ΔτΑ)
<i>RHDI</i>	: Revue Hellénique de Droit International
<i>RHelIDE</i>	: Revue Hellénique de Droit Européen (ΕΕΕυρΔ)
<i>RIDPC</i>	: Rivista Italiana di Diritto Pubblico Comunitario
<i>Riv.dir.eur.</i>	: Rivista di diritto europeo
<i>RIW</i>	: Recht der Internationalen Wirtschaft
<i>RMC</i>	: Revue du Marché Commun (από το 1991 Revue du Marché Commun et de l'Union Européenne - RMCUE)
<i>RMCUE</i>	: Revue du Marché Commun et de l'Union Européenne από το 1991 (ως το 1990 Revue du Marché Commun - RMC)
<i>RMUE</i>	: Revue du Marché Unique Européen (από το 2000 Revue du Droit de l'Union Européenne- RDUE)
<i>RTDeur.</i>	: Revue Trimestrielle de Droit Européen
<i>RUDH</i>	: Revue Universelle des Droits de l'Homme
<i>TRIPS</i>	: Trade Related Intellectual Property Rights
<i>TUE</i>	: Tribunal de l'Union Européenne
<i>WRP</i>	: Wettbewerb in Recht und Praxis
<i>WuW</i>	: Wirtschaft und Wettbewerb
<i>YBEL</i>	: Yearbook of European Law
<i>ZEuP</i>	: Zeitschrift für Europäisches Privatrecht
<i>ZEuS</i>	: Zeitschrift für Europarechtliche Studien
<i>ZfRV</i>	: Zeitschrift für Rechtsvergleichung - Internationales Privatrecht und Europarecht
<i>ZHR</i>	: Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht
<i>ZSE</i>	: Zeitschrift für Staats - und Europawissenschaften
<i>ZVglRWiss</i>	: Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft

Υπόδειγμα παραπομπής στην Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου: ΕΕΕυρΔ, 1981, σ. 259, HREL, 1981, p. 259, RHelIDE, 1981, p. 259

Ψήφισμα

Το Δ.Σ. του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, με αφορμή τη θλιβερή είδηση της εκδημίας του Αντωνίου Μανιτάκη, κορυφαίου Νομικού, Ομότιμου Καθηγητή της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ, πρώην Υπουργού, ακούραστου μελετητή του Συνταγματικού Δικαίου και φίλου του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, συνήλθε σε έκτακτη συνεδρίαση και αποφάσισε τα εξής:

1ο να εκφράσει τα ειλικρινή συλλυπητήριά του στην οικογένεια του εκλιπόντος

2ο να δημοσιευθεί το παρόν στην Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου

Θεσσαλονίκη, 19 Φεβρουαρίου 2026

Για το Διοικητικό Συμβούλιο

Ο Πρόεδρος

Καθηγητής Βασίλειος Σκουρής

και

Η Διευθύντρια

Καθηγήτρια Χριστίνα Δεληγιάννη-Δημητράκου

EDITORIAL

Με ιδιαίτερη χαρά σας παρουσιάζουμε το πρώτο τεύχος του 2026, σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από διαρκείς εξελίξεις, νέες προκλήσεις και σημαντικές ευκαιρίες σε παγκόσμιο και τοπικό επίπεδο. Μέσα από την παρούσα έκδοση, επιδιώκουμε να αναδείξουμε θέματα που διαμορφώνουν το σύγχρονο επιχειρηματικό και κοινωνικό περιβάλλον, φιλοξενώντας αναλύσεις, απόψεις και πρωτοβουλίες με ουσιαστικό αντίκτυπο.

Το τεύχος ξεκινά με το άρθρο του Ο. Σπηλιόπουλου που αναλύει τη σύγχρονη νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΕ σχετικά με την Κοινή Εμπορική Πολιτική και την αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης στο διεθνές εμπόριο. Ο συγγραφέας εξετάζει τις αποφάσεις του ΔΕΕ *Confédération paysanne* (C-399/22) και *Xella* (C-106/22), που αφορούν, αντίστοιχα, την απαγόρευση εισαγωγών από κράτη μέλη και τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων. Αναδεικνύει επίσης τη στροφή της ΕΕ προς μια πιο προστατευτική και στρατηγική εμπορική πολιτική απέναντι στις σύγχρονες γεωοικονομικές προκλήσεις. Σύμφωνα με τα συμπεράσματά του, η νομολογία του ΔΕΕ ενισχύει τη συνοχή και την ενιαία άσκηση της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής της ΕΕ απέναντι στις σύγχρονες διεθνείς οικονομικές προκλήσεις.

Αμέσως μετά ακολουθεί το άρθρο του Β. Περγαντή, ο οποίος αναλύει την υπόθεση *Κουκάκης κατά Ελλάδος* ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μια υπόθεση που συνδέεται με το σκάνδαλο των υποκλοπών και την παρακολούθηση δημοσιογράφων στην Ελλάδα. Ο συγγραφέας εξετάζει την απόρριψη της προσφυγής λόγω παραβίασης της εμπιστευτικότητας κατά τη διαδικασία φιλικού διακανονισμού και αναδεικνύει τα προβλήματα λειτουργίας του συγκεκριμένου μηχανισμού στο ΕΔΔΑ. Παράλληλα, θίγει κρίσιμα ζητήματα κράτους δικαίου, προστασίας της ιδιωτικής ζωής και αποτελεσματικού ελέγχου των κρατικών παρακολουθήσεων υπό το φως του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.

Το τρίτο κατά σειρά άρθρο είναι της Χ. Γκογκώνη, η οποία εξετάζει το ζήτημα των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων μέσα από το πρίσμα του διεθνούς, ευρωπαϊκού και ελληνικού δικαίου ασύλου, αναδεικνύοντας την ιδιαίτερη ευαλωτότητά τους ως παιδιών χωρίς οικογενειακή προστασία. Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι, παρά το ισχυρό νομικό πλαίσιο προστασίας, στην πράξη υπάρχουν σοβαρές δυσκολίες εφαρμογής λόγω πολιτικών, διοικητικών και μεταναστευτικών πιέσεων, ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Καταλήγει ότι η ουσιαστική προστασία των ασυνόδευτων ανήλικων αποτελεί δείκτη ποιότητας του κράτους δικαίου και απαιτεί μια περισσότερο παιδοκεντρική και ανθρωπιστική ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική.

Το τεύχος συνεχίζει με την επικαιρότητα στην ΕΕ από τον κ. Ευάγγελο Εκμεκτσόγλου και την κα. Λουκία Τρέμμα, και τα e-πίκαιρα νομικής πληροφορικής από τον κ. Κωνσταντίνο Θεοδωρίδη.

Στη νομολογία του ΔΕΕ και του ΓεΔΕΕ, το τεύχος περιλαμβάνει την επισκόπηση των σημαντικότερων αποφάσεων του τριμήνου, καθώς και το σχόλιο της επιστ. συνεργάτιδας στο ΚΔΕΟΔ Λουκίας Τρέμμα, που φωτίζει κρίσιμα ζητήματα. Το σχόλιο αναλύει την απόφαση του ΔΕΕ C-633/23, στην υπόθεση *Electrabel κ.λπ.*, σχετικά με τα έκτακτα μέτρα περιορισμού των υπερκερδών στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιούν τεκμήρια, ακόμη και αμάχητα, για τον υπολογισμό των εσόδων καθώς και να θεσπίζουν μέτρα με αναδρομική ισχύ, εφόσον εξυπηρετούν την αποτελεσματικότητα της αντιμετώπισης της ενεργειακής κρίσης. Η συγγραφέας ασκεί κριτική στη στάση αυτή, επισημαίνοντας τον κίνδυνο υποχώρησης αρχών όπως η αναλογικότητα και η ασφάλεια δικαίου.

Ακολουθεί η νομολογία του ΕΔΔΑ, με επισκόπηση των κυριότερων αποφάσεων του τριμήνου, καθώς και το σχόλιο του Ευάγγελου Εκμεκτσόγλου. Ο συγγραφέας εξετάζει την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση *Τσατάνη κατά Ελλάδας* και επικεντρώνεται κυρίως στην έννοια της αντικειμενικής δικαστικής αμεροληψίας κατά το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Στην εν λόγω απόφαση, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι παραβιάστηκε η αρχή της αντικειμενικής αμεροληψίας, επειδή η τότε Πρόεδρος του Αρείου Πάγου προέβη σε δημόσιες δηλώσεις κατά τη διάρκεια της πειθαρχικής διαδικασίας. Το σχόλιο τονίζει ότι, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, δεν αρκεί η Δικαιοσύνη να είναι αμερόληπτη, αλλά πρέπει και να εμφανίζεται ως τέτοια, ώστε να διατηρείται η εμπιστοσύνη των πολιτών στο κράτος δικαίου.

Στην ενότητα «Παιδεία - Έρευνα» θα βρείτε τα νεότερα ορισμένων εκ των σημαντικών προγραμμάτων διδυμοποίησης που υλοποιεί το ΚΔΕΟΔ. Αναφορά γίνεται ειδικότερα: στην 3η και 4η συνάντηση της Συντονιστικής Επιτροπής του Προγράμματος “Support to improving working conditions and preparing the Republic of Serbia to participate in EURES” (SR 22 IPA SO 01 24) στη Σερβία, στην 3η συνάντηση της Συντονιστικής Επιτροπής του Προγράμματος “Further upgrade of education function in the Tax Administration of the Republic of Serbia” (SR 22 IPA FI 01 24) στη Σερβία, και στη 2η συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής του Προγράμματος “Support digital transition in Jordan through Personal Data Protection and Artificial Intelligence” (JO 22 NDICI TE 01 24) στην Ιορδανία.

Το τεύχος κλείνει με τη βιβλιογραφική τεκμηρίωση των νέων εκδόσεων του ΚΔΕΟΔ.

Καλή ανάγνωση!

Ανάλυση της πρόσφατης νομολογίας σχετικά με την κοινή εμπορική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οδυσσέας Σπηλιόπουλος*

Η εξωτερική δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) περιλαμβάνει την άσκηση κοινής πολιτικής που καλύπτει τις εμπορικές σχέσεις με τρίτες χώρες. Σημαντική υπήρξε η συμβολή του Δικαστηρίου της ΕΕ στην αποσαφήνιση κρίσιμων ζητημάτων σχετικών ιδίως με τη φύση της αρμοδιότητας άσκησης της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής (ΚΕΠ) και με τους τομείς που εμπíπτουν στο πεδίο της. Στην παρούσα μελέτη αναλύονται οι πρόσφατες αποφάσεις που εστιάζουν (α) στο θέμα του αποκλειστικού χαρακτήρα της ενωσιακής αρμοδιότητας για τη λήψη μέτρων εμπορικής πολιτικής και του συνεπακόλουθου αποκλεισμού της θέσπισης τέτοιων μέτρων από τα κράτη μέλη, ο οποίος τελικά κρίνεται υπό το πρίσμα της παροχής σχετικής εξουσιοδότησης από την ΕΕ, (β) στο θέμα της οριοθέτησης του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού 2019/452 σχετικά με τη θέσπιση πλαισίου για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) στην Ένωση από τα κράτη μέλη, ζήτημα που είναι κρίσιμο για να διασφαλιστεί ο αποτελεσματικός έλεγχος των ξένων επενδύσεων που απειλούν τη δημόσια τάξη και ασφάλεια στα κράτη μέλη και στην ΕΕ, (γ) στο θέμα της λήψης από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ μέτρων εμπορικής άμυνας με έμφαση στον δικαστικό έλεγχο επί των ενωσιακών αυτών μέτρων.

Ευρωπαϊκή Ένωση – Κοινή Εμπορική Πολιτική – έλεγχος ξένων επενδύσεων – εμπορική άμυνα – νομολογία

1. Εισαγωγή

Κύριος πυλώνας της εξωτερικής δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) είναι η πολιτική εξωτερικού εμπορίου την οποία το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο καθιερώνει ως Κοινή Εμπορική Πολιτική (ΚΕΠ) που «διαμορφώνεται βάσει ενιαίων αρχών» (άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ).

Απονέμεται ρητά στην ΕΕ η αποκλειστική αρμοδιότητα για την άσκηση (διαμόρφωση και υλοποίηση) της πολιτικής αυτής η οποία περιλαμβάνει το σύνολο των μέτρων, κανόνων και αποφάσεων που θεσπίζουν και λαμβάνουν τα αρμόδια ενωσιακά όργανα και ως αντικείμενο έχουν τη ρύθμιση των εμπορικών συναλλαγών με τρίτες χώρες. Τη θεμελιώδη διάταξη για την άσκηση της ΚΕΠ αποτελεί το άρθρο 207 ΣΛΕΕ που καθορίζει τους τομείς που εμπíπτουν στο πεδίο της. Με τη νομολογία του το Δικαστήριο συμβάλλει διαχρονικά στην αποσαφήνιση κρίσιμων πτυχών που συνδέονται με την ΚΕΠ, όπως το πεδίο εφαρμογής της και το χαρακτήρα της ως πολιτικής υπαγόμενης στην αποκλειστική ενωσιακή αρμοδιότητα. Στόχος της μελέτης είναι να αναλυθούν οι πλέον πρόσφατες αποφάσεις σχετικά με τα παραπάνω ζητήματα.

2. Η εννοιολογική οριοθέτηση και ο χαρακτήρας της ΚΕΠ ως εξωτερικής δράσης της ΕΕ

2.1. Ορισμός της ΚΕΠ

Η ΚΕΠ περιλαμβάνει το σύνολο των μέτρων που θεσπίζουν τα αρμόδια ενωσιακά όργανα και ως αντικείμενο

έχουν τη ρύθμιση των εμπορικών συναλλαγών με τρίτες χώρες. Πιο αναλυτικά, τα στοιχεία που αποτελούν καθοριστικές παραμέτρους βάσει των οποίων οριοθετείται η έννοια της ΚΕΠ, αφορούν πρώτον το ποιος θεσπίζει τα μέτρα της ΚΕΠ και δεύτερον το αντικείμενο ρύθμισης των μέτρων αυτών.

Το πρώτο στοιχείο αφορά το επίπεδο στο οποίο θεσπίζονται τα μέτρα εμπορικής πολιτικής και ειδικότερα συνδέεται με την απάντηση στο ερώτημα αν τα εν λόγω μέτρα θεσπίζονται σε ενωσιακό επίπεδο ή σε εθνικό επίπεδο. Από τον όρο «Κοινή» συνάγεται, πέραν πάσης αμφισβήτησεως, ότι τα προαναφερθέντα μέτρα θεσπίζονται από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Ασκείται συνεπώς μια ενωσιακή πολιτική που διαμορφώνεται βάσει ενιαίων αρχών και όχι 27 επιμέρους εθνικές εμπορικές πολιτικές. Το δεύτερο στοιχείο αφορά το πεδίο εφαρμογής των θεσπιζόμενων στο πλαίσιο της ΚΕΠ μέτρων. Από τον όρο «εμπορική» προκύπτει ότι η ΚΕΠ εφαρμόζεται σε συναλλαγές με εμπορικό χαρακτήρα.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω μπορούμε να ορίσουμε την ΚΕΠ ως την πολιτική που περιλαμβάνει το σύνολο των μέτρων τα οποία

(α) περιέχονται σε μονομερείς πράξεις εκδιδόμενες από τα αρμόδια, σύμφωνα με τη ΣΛΕΕ, θεσμικά όργανα της ΕΕ καθώς και σε διεθνείς συμφωνίες συναπτόμενες από την ΕΕ, και

(β) ρυθμίζουν τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών και τρίτων χωρών και πιο αναλυτικά τις συναλλαγές στον τομέα των εμπορευμάτων δηλαδή το εμπόριο αγαθών, τις συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών δηλαδή τη διεθνή παροχή υπηρεσιών και τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις.

* Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Μέλος ΣΕΠ ΔΕΟ 10 Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

2.2. Κύριος πυλώνας της εξωτερικής δράσης της ΕΕ

Τη νομική βάση για την άσκηση της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής (ΚΕΠ) αποτελεί το άρθρο 207 ΣΛΕΕ, το οποίο εντάσσεται στον Τίτλο «Κοινή Εμπορική Πολιτική» του Πέμπτου Μέρους της Συνθήκης, που αφορά την «Εξωτερική Δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Η ίδια αυτή διάταξη προβλέπει ρητώς ότι η ΚΕΠ ασκείται σύμφωνα με τις αρχές και τους σκοπούς που διέπουν τη συνολική εξωτερική δράση της Ένωσης¹. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η Κοινή Εμπορική Πολιτική συνιστά βασικό πυλώνα της εξωτερικής δράσης της ΕΕ. Η ένταξη της στο πλαίσιο αυτό σημαίνει ότι εφαρμόζεται στις εμπορικές σχέσεις της Ένωσης με τρίτες χώρες, ρυθμίζοντας το εξωτερικό εμπόριο και όχι τις ενδοενωσιακές συναλλαγές δηλαδή τις συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών εντός της εσωτερικής αγοράς². Με άλλα λόγια, η ΚΕΠ αποτελεί κατ' εξοχήν εξωτερική αρμοδιότητα της Ένωσης. Η διαπίστωση αυτή δεν περιορίζεται στις διεθνείς συμφωνίες εμπορικού χαρακτήρα που συνάπτει η ΕΕ, αλλά καταλαμβάνει και τους Κανονισμούς που εκδίδονται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο δυνάμει του άρθρου 207 παρ. 2 ΣΛΕΕ, με τους οποίους θεσπίζονται μέτρα για τον καθορισμό του πλαισίου άσκησης της κοινής εξωτερικής εμπορικής πολιτικής. Οι Κανονισμοί αυτοί, ως νομοθετικές πράξεις της Ένωσης, συνιστούν μέσα εξωτερικής δράσης που αποσκοπούν στη ρύθμιση των εμπορικών συναλλαγών με τρίτα κράτη.

2.3. Ο αποκλειστικός χαρακτήρας της ΚΕΠ

Το άρθρο 3 ΣΛΕΕ θεμελιώνει την αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ σε συγκεκριμένους τομείς, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η κοινή εμπορική πολιτική (ΚΕΠ)³. Η αποκλειστική αυτή αρμοδιότητα κατοχυρώνεται όσον αφορά τόσο στη μονομερή θέσπιση κανόνων όσο και στη σύναψη διεθνών συμφωνιών. Ο αποκλειστικός χαρακτήρας της ΚΕΠ ενισχύει την ικανότητα της ΕΕ να προάγει την απελευθέρωση και ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, διασφαλίζοντας συνοχή, αποτελεσματικότητα και ενιαία δράση στο πεδίο των διεθνών εμπορικών σχέσεων⁴. Διευκρινίζεται, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, ότι, η φύση της αρμοδιότητας της ΕΕ στον τομέα των εξωτερικών εμπορικών συναλλαγών και των διεθνών επενδύσεων εξαρτάται από το αν οι σχετικές ρυθμίσεις εμπίπτουν στο

πεδίο της ΚΕΠ, γεγονός που προϋποθέτει την ύπαρξη ειδικού συνδέσμου με το εμπόριο με τρίτες χώρες.

2.4. Τα νομικά μέσα άσκησης της ΚΕΠ

Η ΚΕΠ έναντι τρίτων χωρών ασκείται με δύο βασικά νομικά μέσα ήτοι Κανονισμούς και διεθνείς συμφωνίες.

Βάσει του άρθρου 207 παρ. 2 ΣΛΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο έχουν την αρμοδιότητα να εκδίδουν, μέσω της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας, Κανονισμούς οι οποίοι καθορίζουν το πλαίσιο εφαρμογής της ΚΕΠ, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής για τις άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ). Στο πλαίσιο αυτό έχουν θεσπιστεί πολυάριθμοι Κανονισμοί που ρυθμίζουν τόσο τις εισαγωγές και εξαγωγές όσο και την εμπορική άμυνα της Ένωσης. Ενδεικτικά αναφέρονται ο Κανονισμός σχετικά με την εφαρμογή συστήματος γενικευμένων δασμολογικών προτιμήσεων⁵, ο Κανονισμός που προβλέπει το κοινό καθεστώς εισαγωγών προϊόντων καταγωγής τρίτων χωρών⁶, ο Κανονισμός για το καθεστώς σχετικά με το εμπόριο ορισμένων κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων⁷, ο Κανονισμός περί κοινού καθεστώτος εξαγωγών⁸.

Τα τελευταία χρόνια, η εμπορική πολιτική της ΕΕ χαρακτηρίζεται από ενίσχυση της μονομερούς της διάστασης, ιδίως λόγω της αδυναμίας του ΠΟΕ να προωθήσει αποτελεσματικά πολυμερείς ρυθμίσεις⁹. Η στροφή αυτή αποτυπώνεται στην υιοθέτηση σημαντικών Κανονισμών που προστατεύουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης, όπως (α) ο Κανονισμός 2018/825 για την τροποποίηση του Κανονισμού 2016/1036 για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους τρίτων χωρών και του Κανονισμού 2016/1037 για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο επιδοτήσεων εκ μέρους τρίτων χωρών, (β) ο Κανονισμός που θεσπίζει ένα κοινό νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την άσκηση των δικαιωμάτων της ΕΕ για την εφαρμογή και την επιβολή των διεθνών εμπορικών κανόνων¹⁰, (γ) ο Κανονισμός 2022/2560 ο οποίος καθορίζει κανόνες και

1. Άρθρο 207 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

2. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Άρθρο 207 ΣΛΕΕ, σε: Μ. Περάκης / Μ. Ροδόπουλος / Β. Χριστιανός (επιμ.), Συνθήκη ΕΕ και ΣΛΕΕ - Ερμηνεία κατ' άρθρο, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2025, σ. 1147 επ.

3. Σχετικά με τις συνέπειες του αποκλειστικού χαρακτήρα της ΚΕΠ, βλ. παρακ. στο πλαίσιο ανάλυσης της απόφασης *Confédération paysanne*. Βλ. Ρ. ΚΟΥΤΡΑΚΟΣ, *EU International Relations Law*, Bloomsbury Publishing, 2015, σ. 19 επ.

4. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Άρθρο 207 ΣΛΕΕ, ό.π.

5. Κανονισμός 978/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25.10.2012, ΕΕ 2012 L 303.

6. Κανονισμός 2015/478 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11.03.2015, ΕΕ 2015 L 83.

7. Κανονισμός 2015/936 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 09.06.2015, ΕΕ 2015 L 160.

8. Κανονισμός 2015/479 της 11.03.2015, ΕΕ 2015 L 83.

9. F. DE VILLE / S. HAPPERSBERGER / H. KALIMO, *The Unilateral Turn in EU Trade Policy? The Origins and Characteristics of the EU's New Trade Instruments*, *European Foreign Affairs Review*, Special Issue, 2023, σσ. 15-34, G. VIDIGAL, *The Unilateralization of Trade Governance: Constructive, Reconstructive, and Deconstructive Unilateralism*, *Legal Issues of Economic Integration*, 2023, σσ. 1-12.

10. Κανονισμός 654/2014, ΕΕ 2014 L 189, όπως έχει τροποποιηθεί με τον Κανονισμό 2021/167 της 10.02.2021.

διαδικασίες για τη διερεύνηση ξένων επιδοτήσεων οι οποίες προκαλούν στρέβλωση στην εσωτερική αγορά και για την αντιμετώπιση των εν λόγω στρεβλώσεων¹¹, (δ) ο Κανονισμός 2019/452 σχετικά με τη θέσπιση πλαισίου για τον έλεγχο των ΑΞΕ στην ΕΕ από τα κράτη μέλη¹².

Το δεύτερο βασικό εργαλείο της ΚΕΠ είναι η σύναψη διεθνών συμφωνιών. Εάν το σύνολο της συμφωνίας ρυθμίζει άμεσα τις εμπορικές συναλλαγές, τότε εμπίπτει στο πεδίο της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής (ΚΕΠ), υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης και συνάπτεται ως καθαρά ενωσιακή συμφωνία¹³. Αναλυτικά, οι διαπραγματεύσεις και η σύναψη της διέπονται από τους γενικούς κανόνες του άρθρου 218 ΣΛΕΕ, με την επιφύλαξη των ειδικών ρυθμίσεων του άρθρου 207 ΣΛΕΕ¹⁴. Τέλος, η άσκηση της ΚΕΠ οφείλει να είναι συμβατή με το πλαίσιο του ΠΟΕ¹⁵ και να σέβεται την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ ΕΕ και κρατών μελών, χωρίς να οδηγεί σε γενικευμένη εναρμόνιση εθνικών κανόνων πέραν όσων προβλέπει η Συνθήκη.

3. Οι καλυπτόμενοι από την ΚΕΠ τομείς

Η οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής της ΚΕΠ αποτελεί διαχρονικά κρίσιμο και αμφιλεγόμενο ζήτημα, καθώς καθορίζει ποιοι τομείς υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ. Όσο ευρύτερα ερμηνεύεται η ΚΕΠ, τόσο διευρύνεται το πεδίο της ενωσιακής αρμοδιότητας. Η Επιτροπή υποστήριξε σταθερά διασταλτική ερμηνεία, σε αντίθεση με το Συμβούλιο, ενώ το Δικαστήριο, μέσω της νομολογίας του, υιοθέτησε κατ' αρχήν διασταλτική προσέγγιση¹⁶. Η Συνθήκη της Λισαβόνας επιδίωξε να αποσαφηνίσει το περιεχόμενο της ΚΕΠ, προσαρμόζοντάς το στις σύγχρονες διεθνείς οικονομικές συνθήκες. Καθοριστική υπήρξε η Γνωμοδότηση 2/15 του Δικαστηρίου,

η οποία προσδιόρισε με σαφήνεια τους τομείς που εμπίπτουν στην ΚΕΠ και υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ βάσει των άρθρων 3 παρ. 1, στοιχείο. ε', και 207 ΣΛΕΕ.

Σύμφωνα με το άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ, η ΚΕΠ έχει δυναμικό και σφαιρικό χαρακτήρα και καλύπτει, τις ρυθμίσεις σχετικά με τις μεταβολές δασμολογικών συντελεστών, τη σύναψη δασμολογικών και εμπορικών συμφωνιών σχετικά με το εμπόριο αγαθών και την παροχή υπηρεσιών, και τις εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας, τον τομέα των άμεσων ξένων επενδύσεων, την ενοποίηση των μέτρων ελευθέρωσης, την πολιτική των εξαγωγών, τη θέσπιση και εφαρμογή μέτρων εμπορικής άμυνας, όπως και τα μέτρα που λαμβάνονται σε περιπτώσεις εισαγωγών που αποτελούν ντάμπινγκ και επιδοτήσεων. Η διεύρυνση αυτή αντανάκλα την εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου και των οικονομικών συμφωνιών νέας γενιάς και είναι αναγκαία για τη συνοχή και την αποτελεσματικότητα της ενωσιακής εμπορικής πολιτικής. Για τη λήψη αποφάσεων και τη θέσπιση μέτρων σχετικά με τα προαναφερθέντα θέματα, απονέμεται στην ΕΕ αποκλειστική αρμοδιότητα.

Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου και ειδικότερα τη Γνωμοδότηση 2/15, καθοριστικό κριτήριο για την υπαγωγή μιας ρύθμισης στην ΚΕΠ είναι ο «ειδικός σύνδεσμος» με τις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές. Μια πράξη ή συμφωνία εμπίπτει στην ΚΕΠ μόνον εφόσον αποσκοπεί ειδικά στην προαγωγή, διευκόλυνση ή ρύθμιση του εμπορίου με τρίτες χώρες και έχει άμεσες και ευθείες συνέπειες σε αυτό.

Εξετάζοντας το ζήτημα του πεδίου εφαρμογής της ΚΕΠ, το Δικαστήριο, αποσαφίνισε, αφού έλαβε υπόψη το προαναφερθέν κριτήριο, ότι η ΚΕΠ καλύπτει τους εξής τομείς: (α) το εμπόριο αγαθών και αναλυτικά τα ζητήματα που συνδέονται με την πρόσβαση στην αγορά (ρυθμίσεις σχετικά με την κατάργηση, μείωση ή απαγόρευση των δασμολογικών και μη δασμολογικών εμποδίων, ήτοι ποσοτικών περιορισμών, τεχνικών εμποδίων και μέτρων υγειονομικής και φυτοϋγειονομικής προστασίας στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων), (β) τις τελωνειακές διαδικασίες που διευκολύνουν τις συναλλαγές, (γ) τα μέτρα εμπορικής άμυνας (αντιντάμπινγκ, αντισταθμιστικά μέτρα, μέτρα διασφάλισης), (δ) τη διεθνή παροχή υπηρεσιών πλην των μεταφορών, οι οποίες υπάγονται στην Κοινή Πολιτική Μεταφορών, (ε) τις δημόσιες συμβάσεις, στον βαθμό που αφορούν την πρόσβαση στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών, (στ) τις ρυθμίσεις για την προστασία του ανταγωνισμού, εφόσον συνδέονται άμεσα με το εμπόριο, (ζ) τις εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας, δηλαδή ρυθμίσεις που στοχεύουν στην προστασία και επιβολή δικαιωμάτων με άμεσες επιπτώσεις στις διεθνείς συναλλαγές, (η) τις άμεσες ξένες επενδύσεις, δηλαδή επενδύσεις που συνεπάγονται ουσιαστική συμμετοχή του επενδυτή στη διαχείριση ή τον έλεγχο

11. ΕΕ 2022 L 330. Βλ. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Η επίπτωση του στόχου της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας στο δίκαιο των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων της ΕΕ, *ΕυρΔικ*, 2023, J. BLOCKX / P. MATTIOLO, The Foreign Subsidies Regulation: Calling Foul While Upping the Ante?, *European Foreign Affairs Review*, 2023, σσ. 53-74.

12. ΕΕ 2019 L 791. Βλ. Ο. SPILIOPOULOS / A. TRIANTAFYLLOPOULOU, The Protection of Public Health As A Reason For Restricting Trade And Screening Foreign Investments Within The EU Legal Order, *KnE Social Sciences*, 2023, σσ. 308-323.

13. P. CONCONI / C. HEGHELEGIU / L. PUCCIO, EU Trade Agreements: To Mix or not to Mix, That is the question, *Journal of World Trade*, 2021, σσ. 231-260.

14. Βλ. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Άρθρο 207, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, ό.π.

15. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Το καθεστώς των πολυμερών συμφωνιών του ΠΟΕ στην ενωσιακή έννομη τάξη υπό το φως της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου, *ΕυρΔικ*, 3/2021, σσ. 192-208.

16. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Άρθρο 207, ό.π.

επιχείρησης και έχουν άμεση σχέση με τις εμπορικές συναλλαγές, (θ) τις ρυθμίσεις για την ανάληψη σχετικών με την αειφόρο ανάπτυξη δεσμεύσεων¹⁷.

Συνολικά, η ΚΕΠ αποτελεί μια εξελισσόμενη, δυναμική πολιτική, της οποίας το πεδίο καθορίζεται λειτουργικά μέσω του ειδικού συνδέσμου με το διεθνές εμπόριο, με σκοπό την αποτελεσματική και συνεκτική προώθηση των εμπορικών συμφερόντων της ΕΕ στο παγκόσμιο επίπεδο.

4. Η απόφαση Confédération paysanne σχετικά με την αποκλειστική ενωσιακή αρμοδιότητα λήψης μέτρων εμπορικής πολιτικής

4.1. Η προσφυγή της Confédération paysanne και το προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο

Με προσφυγή που άσκησε, ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας της Γαλλίας, στις 2 Οκτωβρίου 2020 η Confédération paysanne, γαλλική γεωργική συνδικαλιστική οργάνωση, ζητήθηκε, αφενός, η ακύρωση της σιωπηρής απόφασης Υπουργών της Γαλλικής Κυβέρνησης, με την οποία απορρίφθηκε η αίτησή της για την έκδοση απόφασης που να απαγορεύει την εισαγωγή προϊόντων κατ'εφαρμογήν του άρθρου 23 bis του γαλλικού τελωνειακού κώδικα και, αφετέρου, να υποχρεωθούν οι Υπουργοί αυτοί να εκδώσουν την εν λόγω υπουργική απόφαση. Από τις επεξηγήσεις του Συμβουλίου Επικρατείας, προκύπτει ότι η Confédération paysanne, στην ουσία, κάλεσε τους αρμόδιους Υπουργούς να προβούν στην έκδοση πράξης που θα απαγόρευε την εισαγωγή των επίμαχων γεωργικών προϊόντων προερχόμενων από τη Δυτική Σαχάρα, επικαλούμενη το γεγονός ότι η αναφερόμενη στην επισήμανσή τους χώρα καταγωγής ήταν ανακριβής. Το γαλλικό δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα. Με το πρώτο από αυτά, το ως άνω αιτούν δικαστήριο ζητεί να αποσαφηνιστεί αν το ενωσιακό δίκαιο και, ιδίως, σχετικές με το ζήτημα νομικές πράξεις του παράγωγου δικαίου, όπως ο Κανονισμός 1169/2011, ο Κανονισμός 1308/2013, ο εκτελεστικός Κανονισμός 543/2011 και ο ενωσιακός τελωνειακός κώδικας επιτρέπουν σε κράτος μέλος να θεσπίσει εθνικό μέτρο απαγόρευσης των εισαγωγών προϊόντων από ορισμένη τρίτη χώρα, όταν τα προϊόντα αυτά δεν συμμορφώνονται με το άρθρο 26 του Κανονισμού 1169/2011 και το άρθρο 76 του Κανονισμού 1308/2013, λόγω μη αναγραφής της πραγματικής χώρας ή του εδάφους καταγωγής τους, ιδίως στην περίπτωση κατά την οποία η εν λόγω παράβαση εμφανίζει μαζικό χαρακτήρα και δεν δύναται να ελεγχθεί αποτελεσματικά μετά την είσοδο των προϊόντων στο έδαφος της ΕΕ.

17. Αναλυτικά για κάθε επιμέρους τομέα εφαρμογής της ΚΕΠ, βλ. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, 2025, ό.π., σ. 1147 επ.

4.2. Το κομβικό ζήτημα της κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ ΕΕ και κρατών μελών

Το Δικαστήριο κλήθηκε να εξετάσει και να κρίνει αν ένα κράτος μέλος της ΕΕ έχει την αρμοδιότητα να θεσπίσει μέτρο στον τομέα πολιτικής που αφορά η συγκεκριμένη υπόθεση. Προκειμένου να απαντήσει, έπρεπε να εστιάσει στις αρχές που διέπουν την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών της. Συναφώς, πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι καθιερώνεται η διάκριση διαφόρων κατηγοριών αρμοδιοτήτων για τη λήψη αποφάσεων ή μέτρων εντός του ενωσιακού συνόλου¹⁸. Κριτήριο διάκρισης είναι το επίπεδο εξουσίας, ενωσιακό ή εθνικό, το οποίο έχει προβάδισμα στην άσκηση αρμοδιότητας, την ανάληψη δράσης, τη θέσπιση κανόνων¹⁹. Πρόκειται για τις αποκλειστικές αρμοδιότητες της ΕΕ, τις συντρέχουσες αρμοδιότητες της ΕΕ και των κρατών μελών και τις αρμοδιότητες ανάληψης δράσεων για την υποστήριξη, το συντονισμό ή τη συμπλήρωση της δράσης των κρατών μελών²⁰. Η ΣΛΕΕ καθορίζει με σαφήνεια οι τομείς στους οποίους απονέμεται στην ΕΕ αποκλειστική αρμοδιότητα (άρθρο 3 ΣΛΕΕ).

Συνεπώς, για να απαντήσει στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο έπρεπε πρώτα να αποσαφηνίσει ποιος είναι ο τομέας πολιτικής που αφορά η εξεταζόμενη υπόθεση και στη συνέχεια να αποσαφηνίσει αν πρόκειται για τομέα που υπάγεται ή όχι στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ. Εξέτασε τα ζητήματα αυτά υπό το φως των διατάξεων του πρωτογενούς δικαίου σχετικά με την κατανομή αρμοδιοτήτων και με την ΚΕΠ.

4.3. Η απαγόρευση εισαγωγών στην ΕΕ ως μέτρο καλυπτόμενο από την ΚΕΠ

Όσον αφορά τον τομέα που αφορά η επίμαχη υπόθεση, είναι σαφές ότι συνδέεται άμεσα με τον τομέα του διεθνούς εμπορίου και συγκεκριμένα του εμπορίου αγαθών μεταξύ ΕΕ και τρίτων χωρών ο οποίος εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ΚΕΠ. Το διεθνές εμπόριο συνεπάγεται την πραγματοποίηση εισαγωγών και εξαγωγών. Ειδικότερα, η εισαγωγή εμπορευμάτων συνιστά κατεχόμενη εμπορική συναλλαγή μεταξύ δύο χωρών, εκείνης στην οποία εισάγονται και εκείνης από την οποία εξαγονται εμπορεύματα. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι «η εισαγωγή εμπορευμάτων στην Ένωση εμπίπτει στο πεδίο των εμπορικών σχέσεων τις οποίες αυτή διατηρεί με τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς και οι οποίες διέπονται από την κοινή εμπορική πολιτική, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρ-

18. Β. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ / Μ. ΠΕΡΑΚΗΣ / Π.-Ε. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Εισαγωγή στο Δίκαιο της ΕΕ, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2021, σσ. 60-63.

19. Ό.π., σ. 64.

20. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Οικονομικό Δίκαιο της ΕΕ, εκδ. Σάκκουλα, 2020, σσ. 106-109.

θρου 207 ΣΛΕΕ»²¹. Επιβεβαίωσε, επίσης, ότι η ΚΕΠ, δεδομένου ότι, όπως προκύπτει από τη δεύτερη περίοδο της παρ. 1 του άρθρου 207 ΣΛΕΕ, εντάσσεται στο πλαίσιο της εξωτερικής δράσης της Ένωσης, «αφορά τις εμπορικές συναλλαγές με τα τρίτα»²².

Η απόφαση μιας δημόσιας αρχής που επιβάλλει απαγόρευση στην εισαγωγή προϊόντων αποτελεί μέτρο πολιτικής που αφορά τις ανταλλαγές εμπορευμάτων και ειδικότερα πληροί το κριτήριο του ειδικού συνδέσμου με το εμπόριο με τρίτη χώρα, δεδομένου ότι αφορά ειδικά τις διεθνείς συναλλαγές, καθώς με τη θέσπισή του επιδιώκεται η ρύθμισή τους, και έχει ευθείες και άμεσες συνέπειες επί των συναλλαγών αυτών. Συγκεκριμένα, μια τέτοια απόφαση προφανώς έχει περιοριστικές επιπτώσεις στις εισαγωγές στην ΕΕ από τρίτη χώρα. Ως εκ τούτου εμπίπτει στο πεδίο της ΚΕΠ που αποτελεί, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1, στοιχείο ε' ΣΛΕΕ, τομέα υπαγόμενο στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ²³. Ειδικότερα, όπως υπενθύμισε το Δικαστήριο, η ΕΕ είναι, δυνάμει της προαναφερθείσας διάταξης, μόνη αρμόδια για τη θέσπιση κανόνων και τη λήψη μέτρων σχετικά με την ΚΕΠ η οποία διαμορφώνεται βάσει ενιαίων αρχών²⁴.

4.4. Η συνέπεια της αρχής της αποκλειστικής αρμοδιότητας της ΕΕ

Επιπλέον, το Δικαστήριο υπενθύμισε τις θεμελιώδεις αρχές που ισχύουν στους τομείς αποκλειστικής ενωσιακής αρμοδιότητας. Συγκεκριμένα, το άρθρο 2 παρ. 1 ΣΛΕΕ ορίζει ότι στους εν λόγω τομείς μόνο η Ένωση έχει την εξουσία να νομοθετεί και να εκδίδει νομικά δεσμευτικές πράξεις γεγονός που συνεπάγεται ότι απαγορεύεται κατ' αρχήν στα κράτη μέλη να αναλαμβάνουν αντίστοιχη δράση σε εθνικό επίπεδο. Η αρχή της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου έναντι των εσωτερικών δικαίων των κρατών μελών συνεπάγεται τον παραμερισμό μιας εθνικής ρύθμισης που θεσπίστηκε σε πεδίο αποκλειστικής αρμοδιότητας της ΕΕ. Ωστόσο προβλέπονται δύο περιπτώσεις στις οποίες επιτρέπεται κατ' εξαίρεση σε ένα κράτος

μέλος να νομοθετεί και να εκδίδει νομικά δεσμευτικές πράξεις. Η πρώτη περίπτωση είναι εκείνη στην οποία εξουσιοδοτείται προς τούτο από την ΕΕ ενώ η δεύτερη είναι εκείνη στην οποία ενεργεί μόνο για να εφαρμόσει τις πράξεις της²⁵.

4.5. Η προϋπόθεση της εξουσιοδότησης από την ΕΕ για τη θέσπιση εθνικών μέτρων απαγόρευσης των εισαγωγών

Από τα προαναφερθέντα συνάγεται ότι, όπως υπογράμμισε η Γεν. Εισαγγελέας, η ως άνω κατανομή αρμοδιοτήτων έχει ως αποτέλεσμα την απαγόρευση παρέμβασης ενός κράτους μέλους στον τομέα του διεθνούς εμπορίου, εκτός αν ενεργεί κατόπιν εξουσιοδότησης της ΕΕ ή στο πλαίσιο εφαρμογής ενωσιακών πράξεων²⁶. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη δεν έχουν τη δυνατότητα να θεσπίσουν μέτρο που επιβάλλει απαγόρευση εισαγωγής προϊόντων από τρίτο έδαφος ή τρίτη χώρα, όταν οι εισαγωγές αυτές επιτρέπονται και ρυθμίζονται από διεθνείς εμπορικές συμφωνίες που έχει συνάψει η ΕΕ, εκτός εάν υφίσταται ρητή σχετική εξουσιοδότηση από το ενωσιακό δίκαιο²⁷.

Όπως προκύπτει από τον συνδυασμό των διατάξεων του άρθρου 2 παρ. 1, του άρθρου 3 παρ. 1 και του άρθρου 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ, προκειμένου να κριθεί αν ένα κράτος μέλος επιτρέπεται να θεσπίσει μονομερές μέτρο εμπορικής πολιτικής, είναι αναγκαίο να διερευνηθεί αν υφίσταται ρητή εξουσιοδότηση από το δίκαιο της ΕΕ για τη θέσπιση ενός τέτοιου μέτρου.

4.5.1. Η απουσία εξουσιοδότησης στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο

Όσον αφορά στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο, οι Συνθήκες δεν περιλαμβάνουν διάταξη που να εξουσιοδοτεί τα κράτη μέλη να λαμβάνουν μονομερή μέτρα περιορισμού ή αναστολής του εμπορίου με τρίτο κράτος ή έδαφος²⁸. Η προσέγγιση αυτή, που στην ουσία αποκλείει, σε επίπεδο πρωτογενούς δικαίου, την θέσπιση εθνικών μέτρων, δικαιολογείται από την ανάγκη, αφενός, να μην διαταραχθεί το σύστημα αρμοδιοτήτων εντός της ΕΕ όπως αυτό προβλέπεται από τις Συνθήκες²⁹, και, αφετέρου, να αποτραπεί το ενδεχόμενο υπονόμησης της συνοχής της ενωσιακής εξωτερικής εμπορικής πολιτικής και της ενιαίας εκπροσώπησης των ενωσιακών συμφερόντων και θέσεων, η οποία αποτελεί θεμελιώδη αρχή της κοινής εμπορικής πολιτικής³⁰ έτσι ώστε να μην διακυβευθεί η αξιοπιστία της ΕΕ ως μείζονος εταίρου στο πλαίσιο του

21. ΔΕΕ C-399/22, *Confédération paysanne*, 04.10.2024, ECLI:EU:C:2024:839, σκ. 42.

22. Ibid, σκ. 43.

23. Βλ. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα ΔΕΕ C-399/22, 21.03.2024, ECLI:EU:C:2024:262, σημ. 21 και 22. Η Γεν. Εισαγγελέας υπενθύμισε ότι το άρθρο 113 της Συνθήκης για την ίδρυση της ΕΟΚ (νυν άρθρο 207 ΣΛΕΕ) απετέλεσε τη νομική βάση για την έκδοση του Κανονισμού 990/93 για τις συναλλαγές μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, ο οποίος επέβαλε εμπορικό αποκλεισμό (εμπάργκο) ως προς ορισμένα προϊόντα που προέρχονταν ή διέρχονταν υπό διαμετακόμιση από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας.

24. ΔΕΕ C-399/22, ό.π., σκ. 46. Βλ., επίσης, Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα C-399/22, ό.π., σημ. 27.

25. ΔΕΕ C-399/22, ό.π., σκ. 47.

26. Βλ. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα ΔΕΕ C-399/22, ό.π., σημ. 28.

27. ΔΕΕ C-399/22, ό.π., σκ. 48.

28. Βλ. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα ΔΕΕ C-399/22, ό.π., σημ. 30.

29. Βλ. Γνωμοδότηση 1/00 (*Συμφωνία για τη δημιουργία κοινού ευρωπαϊκού εναέριου χώρου*), 18.04.2002, ECLI:EU:C:2002:231, σκ. 12.

30. Βλ. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα ΔΕΕ C-399/22, ό.π., σημ. 31-32.

διεθνούς οικονομικού συστήματος³¹. Επιπλέον, μονομερή εθνικά εμπορικά μέτρα ενέχουν και τον κίνδυνο θεμελίωσης διεθνούς ευθύνης της ΕΕ στο πλαίσιο του μηχανισμού επίλυσης διαφορών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου³².

4.5.2. Η εξέταση του ζητήματος της εξουσιοδότησης υπό το πρίσμα του παράγωγου δικαίου της ΕΕ

Όσον αφορά στο παράγωγο δίκαιο της ΕΕ, ορθά το Δικαστήριο εξέτασε, πρωτίστως, το ζήτημα υπό το φως του εκδοθέντος βάσει του άρθρου 207 παρ. 2 ΣΛΕΕ, Κανονισμού 2015/478 που θεσπίζει κοινό καθεστώς εισαγωγών³³.

Ο βασικός αυτός ενωσιακός Κανονισμός προβλέπει, κατ' αρχήν, την ελευθερία εισαγωγών προϊόντων καταγωγής τρίτων χωρών και την απαγόρευση επιβολής ποσοτικών περιορισμών³⁴ υπό την επιφύλαξη της λήψης μέτρων διασφάλισης από την Επιτροπή σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και εφόσον συντρέχουν οι προβλεπόμενες προϋποθέσεις.

Συγκεκριμένα, όταν ένα προϊόν εισάγεται στην Ένωση σε ιδιαίτερα μεγάλες ποσότητες ή υπό συνθήκες που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν σοβαρή ζημία στον ενωσιακό κλάδο παραγωγής, η Επιτροπή, με σκοπό την προστασία των συμφερόντων της Ένωσης, μπορεί, κατόπιν αιτήματος κράτους μέλους ή αυτεπαγγέλτως, να περιορίζει τη διάρκεια ισχύος των εγγράφων επιτήρησης ή να εξαρτά τη θέση του προϊόντος σε ελεύθερη κυκλοφορία από την προσκόμιση άδειας εισαγωγής, η οποία χορηγείται υπό τους όρους που η ίδια καθορίζει³⁵.

Εφόσον το επιβάλλουν τα συμφέροντα της Ένωσης, η Επιτροπή, δύναται να θεσπίζει τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να αποτραπεί η εισαγωγή στην Ένωση προϊόντος σε ποσότητες τόσο αυξημένες και/ή υπό τέτοιους όρους που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν σοβαρή ζημία στον ενωσιακό κλάδο παραγωγής ομοειδών ή άμεσα ανταγωνιστικών προϊόντων³⁶.

31. ΔΕΚ C-432/92, *Anastasiou κ.λπ.*, 05.07.1994, ECLI:EU:C:1994:277, σκ. 53. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η ύπαρξη διαφορετικών πρακτικών εκ μέρους των κρατών μελών δημιουργεί «κατάσταση αβεβαιότητας, που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ύπαρξη κοινής εμπορικής πολιτικής».

32. Βλ. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Το καθεστώς των πολυμερών συμφωνιών του ΠΟΕ στην ενωσιακή έννομη τάξη υπό το φως της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου, *ΕυρΔικ*, 3/2021, σσ. 192-208.

33. Κανονισμός (ΕΕ) 2015/478 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαρτίου 2015 περί κοινού καθεστώτος εισαγωγών, ΕΕ 2015 L 83.

34. Άρθρο 1 παρ. 2 του Κανονισμού.

35. Άρθρο 15.

36. Άρθρο 16.

Αντίστοιχο καθεστώς προβλέπεται και στο άρθρο 194 του Κανονισμού 1308/2013, το οποίο επιφυλάσσει επίσης στην Επιτροπή την αρμοδιότητα λήψης μέτρων διασφάλισης έναντι εισαγωγών γεωργικών προϊόντων. Επομένως, όπως επεσήμανε το ΔικΕΕ, οι διατάξεις περί μέτρων διασφάλισης που προβλέπονται στους ανωτέρω Κανονισμούς δεν παρέχουν στα κράτη μέλη τη δυνατότητα μονομερούς απαγόρευσης εισαγωγών³⁷.

Κατ' εξαίρεση το άρθρο 24 παρ. 2, στοιχείο α', του Κανονισμού 2015/478 επιτρέπει την επιβολή από τα κράτη μέλη περιορισμών για λόγους δημόσιου συμφέροντος. Αναλυτικά, δυνάμει της εν λόγω διάταξης δεν απαγορεύεται στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ή να εφαρμόσουν απαγορεύσεις ή μέτρα επιτήρησης, όταν αυτά δικαιολογούνται από λόγους συνδεόμενους με την προστασία της δημόσιας ηθικής, της δημόσιας τάξης ή της δημόσιας ασφάλειας, της υγείας και της ζωής ανθρώπων και ζώων ή τη διαφύλαξη των φυτών, την προστασία εθνικών θησαυρών καλλιτεχνικής, ιστορικής ή αρχαιολογικής σημασίας, ή τη διασφάλιση της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας. Ωστόσο, η εφαρμογή της διάταξης αυτής τελεί υπό την επιφύλαξη άλλων σχετικών διατάξεων του ενωσιακού δικαίου. Στον τομέα των γεωργικών προϊόντων, τέτοια ειδική διάταξη αποτελεί το άρθρο 194 του Κανονισμού 1308/2013, το οποίο, όπως προαναφέρθηκε, αναθέτει αποκλειστικώς στην Επιτροπή την αρμοδιότητα λήψης μέτρων διασφάλισης. Ως εκ τούτου, το άρθρο 24 παρ. 2, στοιχείο α', δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως διάταξη στην οποία είναι δυνατό να θεμελιωθεί η μονομερής δράση των κρατών μελών³⁸.

Συνεπώς ούτε το θεμελιώδες για την άσκηση της ΚΕΠ άρθρο 207 ΣΛΕΕ ούτε οι πράξεις του παράγωγου δικαίου που προβλέπουν και ρυθμίζουν ειδικά τη δυνατότητα επιβολής περιοριστικών μέτρων στις εισαγωγές, επιτρέπουν σε κράτος μέλος να αποφασίσει μονομερώς να επιβάλλει απαγόρευση της εισαγωγής γεωργικών προϊόντων των οποίων η επισήμανση δεν συμμορφώνεται συστηματικά προς την ενωσιακή νομοθεσία σχετικά με την ένδειξη της χώρας ή του εδάφους καταγωγής³⁹.

5. Η απόφαση Xella σχετικά με το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού για τον έλεγχο των ΑΞΕ ως μέσου της ΚΕΠ

5.1. Πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης – Η εθνική ρύθμιση απαγόρευσης της εξαγοράς ενωσιακής εταιρείας

Στις 15 Φεβρουαρίου 2022 περιήλθε στο Δικαστήριο

37. ΔΕΕ C-399/22, ό.π., σκ. 51.

38. Ibid, σκ. 53.

39. Ibid, σκ. 55.

αίτηση προδικαστικής απόφασης την οποία υπέβαλε ουγγρικό δικαστήριο. Η εν λόγω αίτηση αφορούσε την υπόθεση της εξαγοράς του συνόλου των μετοχών της Janes és Társa, εταιρείας ουγγρικού δικαίου με κύρια δραστηριότητα την εξόρυξη ορισμένων βασικών πρώτων υλών, η οποία θεωρείται, λόγω της εν λόγω δραστηριότητας, «στρατηγική» εταιρεία, από την Xella Magyarorszá, εταιρεία ουγγρικού δικαίου, η οποία, αφενός, είναι μέλος ομίλου εταιρειών με την επικεφαλής εταιρεία του εγκατεστημένη στις Βερμούδες και, αφετέρου, ανήκει σε Ιρλανδό υπήκοο. Η σχετική πράξη είχε κοινοποιηθεί στον αρμόδιο Ούγγρο υπουργό, ο οποίος την απαγόρευσε.

5.2. Αιτιολόγηση της απαγόρευσης με επίκληση του εθνικού συμφέροντος

Η εξαγορά απαγορεύτηκε για τον λόγο ότι υπήρχε κίνδυνος, σύμφωνα με την ουγγρική νομοθεσία για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων⁴⁰, να θιγεί το εθνικό συμφέρον που συνδέεται με τη διασφάλιση του εφοδιασμού του κατασκευαστικού κλάδου, ιδίως σε τοπικό επίπεδο, σε κρίσιμες πρώτες ύλες (όπως το αμμοχάλικο, η άμμος και η άργιλος). Ο αρμόδιος Υπουργός θεώρησε τη Xella Magyarorszá «ξένο επενδυτή», βάσει της ως άνω ισχύουσας νομοθεσίας, λόγω της έμμεσης συμμετοχής της στην εγκατεστημένη στις Βερμούδες εταιρεία LSF10 XL Investments. Τόνισε ότι η σταθερότητα της εξόρυξης και της προμήθειας πρώτων υλών αποτελεί ζήτημα στρατηγικής σημασίας, επισημαίνοντας πως η πανδημία COVID-19 ανέδειξε πόσο ευάλωτες μπορεί να είναι οι παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού και πόσο σοβαρές μπορεί να είναι οι επιπτώσεις της διατάραξης της λειτουργίας τους στην εθνική οικονομία. Σύμφωνα με τον Υπουργό, η έμμεση μεταβίβαση της Janes és Társa σε εταιρεία εγκατεστημένη στις Βερμούδες ενέχει μακροπρόθεσμους κινδύνους για την ασφάλεια του εφοδιασμού του κατασκευαστικού κλάδου, ιδίως σε τοπικό επίπεδο, δεδομένου του σημαντικού μεριδίου αγοράς της εταιρείας (20,77 %). Επιπλέον, ότι η απόκτηση στρατηγικής επιχείρησης από ξένο ιδιοκτήτη περιορίζει την παρουσία εγχώριων κεφαλαίων, γεγονός που δύναται να θίξει το εθνικό συμφέρον.

5.3. Η προσφυγή στο εθνικό δικαστήριο και η προδικαστική παραπομπή στο Δικαστήριο

Η εταιρεία Xella Magyarorszá προσέβαλε την υπουργική αυτή απόφαση ενώπιον ουγγρικού δικαστηρίου, υποστηρίζοντας ότι συνιστούσε αυθαίρετη διάκριση ή συγκεκριμένο περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, υπό το πρίσμα ιδίως των άρθρων 54 και 55 ΣΛΕΕ, τα οποία αναγνωρίζουν, παράλληλα, το ευεργέτημα της ελευθερίας εγκατάστασης στις εταιρείες

που πληρούν τα προβλεπόμενα στο άρθρο 54 ΣΛΕΕ κριτήρια⁴¹. Το ουγγρικό δικαστήριο ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία υποβάλλοντας στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα.

5.4. Αντικείμενο της παραπομπής – Προσδιορισμός του εφαρμοστέου δικαίου

Το εθνικό δικαστήριο επιδίωκε κατ' ουσίαν να διαπιστωθεί εάν το άρθρο 65 παρ. 1, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκ. 4 και 6 του Κανονισμού 2019/452 και με το άρθρο 4 παρ. 2 ΣΕΕ, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπει την εφαρμογή εθνικού συστήματος ελέγχου των ξένων επενδύσεων, το οποίο καθιερώνεται από τη νομοθεσία κράτους μέλους που προβλέπει την απαγόρευση εξαγοράς ημεδαπής επιχείρησης στρατηγικής σημασίας από άλλη εταιρεία εγκατεστημένη στο ίδιο κράτος μέλος, η οποία είναι μέλος ομίλου εταιρειών (που εδρεύουν σε περισσότερα κράτη μέλη) του οποίου η επικεφαλής εταιρεία είναι εγκατεστημένη εκτός ΕΕ (Βερμούδες).

Το Δικαστήριο κλήθηκε ουσιαστικά να διευκρινίσει αν η επίμαχη εθνική νομοθεσία θα έπρεπε να εξεταστεί υπό το πρίσμα των κανόνων της ΣΛΕΕ περί ελεύθερης κίνησης των κεφαλαίων και, ειδικότερα, υπό το πρίσμα του άρθρου 65 παρ. 1, στοιχείο β', ΣΛΕΕ καθώς και αν θα έπρεπε να εφαρμοστεί στη συγκεκριμένη εξαγορά ο Κανονισμός 2019/452 για τη θέσπιση πλαισίου για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην ΕΕ (FDI Screening Regulation)⁴².

Όπως θα αναλυθεί, το Δικαστήριο απέκλεισε την εφαρμογή τόσο των διατάξεων περί κίνησης κεφαλαίων όσο και του Κανονισμού για τον έλεγχο των ΑΞΕ. Σε τέτοιες περιπτώσεις όπως αυτή της εξεταζόμενης υπόθεσης, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών, δεν τίθενται ζητήματα συναλλαγών με τρίτες χώρες αλλά ζητήματα συνδεδεμένα με άσκηση μιας οικονομικού περιεχομένου ελευθερίας εντός της εσωτερικής αγοράς.

Η ανάλυσή μας θα εστιάσει στον Κανονισμό για τον έλεγχο των ΑΞΕ δεδομένου ότι αυτός είναι σχετικός με την άσκηση της ΚΕΠ, αφού προηγουμένως αναφερθούμε συνοπτικά στους λόγους για τους οποίους το ΔικΕΕ απέκλεισε την εφαρμογή των κανόνων για την κίνηση κεφαλαίων.

5.5. Υπαγωγή της εθνικής απαγορευτικής ρύθμισης στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων περί δικαιώματος εγκατάστασης

Υπενθυμίζεται ότι η ΣΛΕΕ προβλέπει το δικαίωμα των

40. Νόμος LVIII του 2020.

41. Σύμφωνα με το άρθρο 54 ΣΛΕΕ.

42. Κανονισμός (ΕΕ) 2019/452 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Μαρτίου 2019, για τη θέσπιση πλαισίου για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ένωση, ΕΕ 2019L 791.

κρατών μελών να επιβάλουν περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του άρθρου 63 ΣΛΕΕ και πιο συγκεκριμένα να λαμβάνουν για λόγους γενικού συμφέροντος, τα μέτρα που προβλέπει το άρθρο 65 παρ. 1 ΣΛΕΕ⁴³. Σύμφωνα δε με το άρθρο 65 παρ. 1, στοιχείο β', μπορούν να λαμβάνουν μέτρα που υπαγορεύονται από λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη υπόθεση, δεν γίνεται δεκτό ότι η εθνική ρύθμιση που απαγορεύει την επίμαχη εξαγορά εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της ΣΛΕΕ περί ελεύθερης κίνησης κεφαλαίων. Όπως προκύπτει από το ιστορικό της υπόθεσης, αντικείμενο ρύθμισης της ουγγρικής νομοθεσίας είναι η εξαγορά του συνόλου των μετοχών της εταιρείας Janes és Társa. Η πράξη αυτή παρέχει στην αγοράστρια εταιρεία τη δυνατότητα να ασκεί αναμφισβήτητη επιρροή στη διαχείριση της εξαγοραζόμενης. Συνεπώς, στην εξεταζόμενη περίπτωση ασκείται από την αγοράστρια εταιρεία το δικαίωμα εγκατάστασης⁴⁴ οπότε η ως άνω εθνική νομοθεσία που απαγορεύει την εξαγορά, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων που κατοχυρώνουν το προαναφερθέν δικαίωμα⁴⁵.

5.6. Αποκλεισμός της εφαρμογής του Κανονισμού για τον έλεγχο των ΑΞΕ σε αντίθεση με την ερμηνευτική προσέγγιση της Γεν. Εισαγγελίας

Η παραπομπή της υπόθεσης στο Δικαστήριο έδωσε επίσης τη δυνατότητα σε αυτό να αποσαφηνίσει το πεδίο εφαρμογής του FDI Screening Regulation. Είναι αναγκαίο να υπογραμμιστεί ότι, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο τομέας των ΑΞΕ εμπίπτει στο πεδίο της κοινής εμπορικής πολιτικής⁴⁶ και, συνεπώς, υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ⁴⁷. Η ένταξη των ΑΞΕ στο ρυθμιστικό πεδίο της συγκεκριμένης πολιτικής παρέχει στην ΕΕ τη δυνατότητα να διαμορφώνει και να εφαρμόζει μια ενιαία, συνεκτική και ολοκληρωμένη εμπορική στρατηγική, χωρίς κατακερματισμό σε επιμέρους εθνικές ρυθμίσεις, η οποία εκτείνεται σε όλα τα στάδια ζωής μιας επένδυσης που προέρχεται από τρίτη χώρα. Με τον τρόπο αυτό, «το «διευρυμένο» πεδίο εφαρμογής της κοινής εμπορικής πολιτικής διασφαλίζει ότι οι εμπορικές δραστηριότητες μεταξύ της Ένωσης και τρίτων χωρών διατηρούν τον δυναμικό τους χαρακτήρα και την ικανότητα να εξελίσσονται ανάλογα με τις ανάγκες του διεθνούς εμπορίου»⁴⁸.

Λαμβανομένων υπόψη των παραπάνω, ορθά ο Κανονισμός 2019/452 εκδόθηκε βάσει της διάταξης του άρθρου 207 παρ. 2 ΣΛΕΕ, καθώς πρέπει να γίνει δεκτό ότι η θέσπιση εναρμονισμένου πλαισίου ελέγχου των ΑΞΕ εντός της ΕΕ αποτελεί μέτρο που προορίζεται κυρίως να διέπει τις εμπορικές συναλλαγές με ένα ή πλείονα τρίτα κράτη και έχει ευθείες και άμεσες συνέπειες επ' αυτών.

5.6.1. Ο σκοπός του Κανονισμού: καθιέρωση πλαισίου ελέγχου των ΑΞΕ για λόγους προστασίας της δημόσιας τάξης και ασφάλειας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί την κύρια πηγή και τον κύριο προορισμό ΑΞΕ. Οι ξένοι επενδυτές στρέφονται ολοένα περισσότερο στην αναζήτηση νέων αγορών και στρατηγικών περιουσιακών στοιχείων, ενώ οι κρατικές επιχειρήσεις διαδραματίζουν αυξανόμενο ρόλο στην παγκόσμια οικονομία, αντιπροσωπεύοντας σε ορισμένες χώρες σημαντικό ποσοστό των εξερχόμενων ΑΞΕ. Σε αυτό το πλαίσιο, τα κράτη συχνά διευκολύνουν εξαγορές αλλοδαπών εταιρειών από εθνικές επιχειρήσεις τους, ιδίως μέσω της παροχής σε αυτές πρόσβασης σε χρηματοδότηση με επιτόκια χαμηλότερα από τα επιτόκια της αγοράς. Ανακύπτει, συνεπώς, ο κίνδυνος ξένοι επενδυτές να αποκτήσουν έλεγχο ή επιρροή σε ευρωπαϊκές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε κρίσιμες τεχνολογίες και υποδομές, με δυνητικά επιζήμιες συνέπειες για την τεχνολογική πρόοδο, τη δημόσια ασφάλεια και τη δημόσια τάξη της ΕΕ. Παρά το γεγονός ότι οι περισσότερες επενδύσεις στην ΕΕ προέρχονται από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά, οι κινεζικές ΑΞΕ προκαλούν τη μεγαλύτερη ανησυχία, λόγω του ταχέως ρυθμού αύξησής τους, της στόχευσης στρατηγικών τομέων και του γεγονότος ότι σημαντικό ποσοστό των επενδυτών είναι κρατικές ή κρατικά ελεγχόμενες επιχειρήσεις⁴⁹. Οι επενδύσεις αυτές κατευθύνονται κυρίως σε τομείς όπως ο προηγμένος βιομηχανικός εξοπλισμός, η τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών, οι υποδομές, η ενέργεια και οι μεταφορές, τομείς που συχνά συνδέονται με την αμυντική βιομηχανία και εγείρουν ζητήματα εθνικής ασφάλειας. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν οι εξαγορές των εταιρειών Kuka, Avolon, EEW Energy και SMCP.

Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν, αφενός, στην ενίσχυση εθνικών μηχανισμών ελέγχου και, αφετέρου, στη διαμόρφωση ενωσιακής προσέγγισης για τη διαχείριση των σχετικών κινδύνων, με την υιοθέτηση του Κανονισμού 2019/452. Αντίστοιχοι μηχανισμοί έχουν ήδη θεσπιστεί και από βασικούς διεθνείς εταίρους της Ένωσης. Ο Κανονισμός αυτός καθιερώνει ενωσιακό πλαίσιο που διέπει τον έλεγχο των ΑΞΕ εντός της Ένωσης από τα κράτη

43. J. UNGERER / L. ZIACA, Reflections on the Greek Capital Controls: How the Rescue of the National Economy justifies restricting private business, LIEI 2/2017, σσ. 135-149.

44. Άρθρο 49 σε συνδυασμό με το άρθρο 54 ΣΛΕΕ.

45. ΔΕΕ C-106/22, *Xella*, 13.07.2023, ECLI:EU:C:2023:568, σκ. 41-49.

46. Άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ.

47. Άρθρο 3 παρ. 1, στοιχείο ε', ΣΛΕΕ.

48. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα ΔΕΕ C-106/22, *Xella*, 30.03.2023, ECLI:

EU:C:2023:267, σημ. 25.

49. W. VAN ZON, The Application of Regulation 452/2019 in Response to Chinese Foreign Direct Investment, Legal Issues of Economic Integration, 2023, σσ. 129-164.

μέλη, όταν συντρέχουν λόγοι δημόσιας τάξης ή ασφάλειας⁵⁰. Παράλληλα, θεσπίζεται πλαίσιο για αποτελεσματικό μηχανισμό συνεργασίας τόσο μεταξύ των κρατών μελών όσο και μεταξύ αυτών και της Επιτροπής, όσον αφορά στον έλεγχο ΑΞΕ οι οποίες ενδέχεται να θίξουν τα ως άνω λόγω έννομα αγαθά που συνδέονται με τον πυρήνα των ουσιωδών, των θεμελιωδών συμφερόντων ενός κράτους⁵¹. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι καμία διάταξη του Κανονισμού δεν συνεπάγεται περιορισμό της διακριτικής ευχέρειας των κρατών μελών να αποφασίζουν αυτοτελώς αν θα υπαγάγουν ή όχι συγκεκριμένη ΑΞΕ σε διαδικασία ελέγχου στο πλαίσιο του Κανονισμού.

Το θεσπιζόμενο πλαίσιο ελέγχου και συνεργασίας στον τομέα των ΑΞΕ αποσκοπεί στην παροχή τόσο στα κράτη μέλη όσο και στην Επιτροπή των αναγκαίων εργαλείων, προκειμένου να αντιμετωπίζονται οι κίνδυνοι για τη δημόσια τάξη ή την ασφάλεια με συνεκτικό και ολοκληρωμένο τρόπο, λαμβάνοντας υπόψη τη δυναμική εξέλιξη των σχετικών συνθηκών⁵². Παράλληλα, διασφαλίζεται ο απαιτούμενος βαθμός ευελιξίας, ώστε κάθε κράτος μέλος να έχει τη δυνατότητα να διενεργεί ελέγχους ΑΞΕ με βάση τις ιδιαίτερες περιστάσεις και τα ειδικά χαρακτηριστικά της εθνικής τους πραγματικότητας. Η επιλογή περί θέσπισης μηχανισμού ελέγχου, καθώς και η απόφαση για την εξέταση συγκεκριμένης ΑΞΕ, εξακολουθούν να εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα του οικείου κράτους μέλους.

Σύμφωνα με τον Κανονισμό, παρέχεται στα κράτη μέλη η εξουσία να διατηρούν, να προσαρμόζουν ή να θεσπίζουν μηχανισμούς ελέγχου άμεσων ξένων επενδύσεων εντός της επικράτειάς τους, όταν αυτό δικαιολογείται από λόγους δημόσιας τάξης ή ασφάλειας⁵³. Οι μηχανισμοί αυτοί συνίστανται σε πράξεις γενικής εφαρμογής, όπως νόμοι ή Κανονισμοί, καθώς και σε συναφείς διοικητικές απαιτήσεις, εκτελεστικές ρυθμίσεις ή κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες καθορίζουν τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες του ελέγχου. Στο πλαίσιο αυτό, ο έλεγχος συνιστά διαδικασία μέσω της οποίας είναι δυνατή η αξιολόγηση και διερεύνηση μιας άμεσης ξένης επένδυσης, καθώς και η έγκρισή της, η υπαγωγή της σε όρους, η απαγόρευση ή ακόμη και η αναστροφή της, εφόσον τούτο κριθεί

αναγκαίο για την προστασία των ανωτέρω εννόμων αγαθών⁵⁴.

5.6.2. Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του Κανονισμού ελέγχου ΑΞΕ

Προκειμένου να εφαρμοστεί ο Κανονισμός ελέγχου ΑΞΕ και να ενεργοποιηθούν οι προβλεπόμενες σε αυτόν διαδικασίες και μηχανισμοί ελέγχου, πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις:

(α) να υλοποιείται μια ΑΞΕ εντός της επικράτειας εντός κράτους μέλους,

(β) η ΑΞΕ να είναι πιθανόν να θίξει την ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη κράτους μέλους.

Πρώτον, καλύπτονται μόνο οι ΑΞΕ σε ένα κράτος μέλος, δηλαδή κάθε μορφή επένδυσης που πραγματοποιείται από αλλοδαπό επενδυτή και αποβλέπει στη σύναψη ή στη διατήρηση διαρκούς και άμεσης σχέσης μεταξύ του επενδυτή αυτού και του επιχειρηματία ή της επιχείρησης που λαμβάνει τα επενδύσιμα κεφάλαια, με σκοπό την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας εντός κράτους μέλους. Στην έννοια αυτή περιλαμβάνονται και οι επενδύσεις που παρέχουν τη δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής στη διοίκηση ή στον έλεγχο επιχείρησης που ασκεί οικονομική δραστηριότητα⁵⁵.

Από τα παραπάνω συνάγεται προφανώς ότι ο επενδυτής πρέπει να είναι ξένος, δηλαδή την άμεση επένδυση εντός ενός κράτους μέλους της ΕΕ πρέπει να έχει την πρόθεση να την πραγματοποιήσει ή να την έχει πραγματοποιήσει φυσικό πρόσωπο τρίτης χώρας ή επιχείρηση τρίτης χώρας⁵⁶. Ειδικότερα, αν ο επενδυτής είναι μια επιχείρηση, τότε αυτή απαιτείται να είναι επιχείρηση τρίτης χώρας δηλαδή επιχείρηση η οποία έχει συσταθεί βάσει του δικαίου τρίτης χώρας ή κατ' άλλον τρόπο διέπεται από αυτό⁵⁷.

Δεύτερον, ένα κράτος μέλος μπορεί να θεσπίσει διαδικασίες αξιολόγησης, διερεύνησης, έγκρισης, εξάρτησης από όρους, απαγόρευσης ή αναστροφής μιας άμεσης ξένης επένδυσης εφόσον συντρέχουν λόγοι δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας, δηλαδή σε περίπτωση που υφίσταται κίνδυνος να θιγεί από την επένδυση η δημόσια τάξη ή δημόσια ασφάλεια στην επικράτεια του κράτους αυτού⁵⁸.

Κατά την εκτίμηση του αν μια άμεση ξένη επένδυση ενέχει κινδύνους για τη δημόσια τάξη ή την ασφάλεια, τα κράτη μέλη και η Επιτροπή μπορούν να λαμβάνουν υπόψη τις ενδεχόμενες επιπτώσεις της, ιδίως σε σχέση

50. Π. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ / Κ. ΣΕΡΓΑΚΗ, Κανονισμός (ΕΕ) 2019/452: νέο νομοθετικό πλαίσιο για τον έλεγχο των ξένων επενδύσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ΕΕΕυρΔ 2/2020, σ. 147 επ., ΤΗ. VERELLEN, When Integration by Stealth Meets Public Security: The EU Foreign Direct Investment Screening Regulation, Legal Issues of Economic Integration, Volume 48, Issue 1 (2021) pp. 19-42.

51. Άρθρο 1 παρ. 1 Κανονισμού.

52. A. MOBERG / S. HINDELANG, The art of casting political dissent in law: The EU's framework for the screening of foreign direct investment, Common Market Law Review, 2020, σσ. 1427-1460.

53. Άρθρο 3 παρ. 1 του Κανονισμού.

54. Άρθρο 2 σημ. 3) και 4) του Κανονισμού.

55. Άρθρο 1 παρ. 1 σε συνδυασμό με άρθρο 2 σημ. 1) του Κανονισμού.

56. Άρθρο 1 παρ. 1 σε συνδυασμό με άρθρο 2 σημ. 2) του Κανονισμού.

57. Άρθρο 1 παρ. 1 σε συνδυασμό με άρθρο 2 σημ. 7) του Κανονισμού.

58. Άρθρο 1 παρ. 1 σε συνδυασμό με άρθρο 3 παρ. 1 του Κανονισμού.

με ορισμένους κρίσιμους τομείς και αγαθά. Στο πλαίσιο αυτό, δύναται να εξετάζεται ο αντίκτυπος της επένδυσης σε υποδομές στρατηγικής σημασίας, ανεξαρτήτως του αν είναι υλικής ή άυλης φύσης, όπως εκείνες που σχετίζονται με την ενέργεια, τις μεταφορές, την ύδρευση, την υγεία, τις επικοινωνίες, τα μέσα ενημέρωσης, τη διαχείριση και αποθήκευση δεδομένων, το διάστημα και το αεροδιάστημα, την άμυνα, τις εκλογικές διαδικασίες ή τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Στην ίδια κατηγορία περιλαμβάνονται εγκαταστάσεις αυξημένης ευαισθησίας, καθώς και ακίνητα και εκτάσεις γης που είναι καθοριστικής σημασίας για τη λειτουργία των εν λόγω υποδομών. Επιπλέον, μπορεί να συνεκτιμάται η επίδραση της επένδυσης σε τεχνολογίες ζωτικής σημασίας και σε αγαθά διπλής χρήσης, κατά την έννοια της σχετικής ενωσιακής νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, της τεχνητής νοημοσύνης, της ρομποτικής, των ημιαγωγών, της κυβερνοασφάλειας, των τεχνολογιών αεροδιαστήματος και άμυνας, της αποθήκευσης ενέργειας, των κβαντικών και πυρηνικών εφαρμογών, καθώς και των νανοτεχνολογιών και βιοτεχνολογιών. Περαιτέρω, κρίσιμη παράμετρο αξιολόγησης συνιστά η επίδραση της επένδυσης στον εφοδιασμό με βασικούς συντελεστές παραγωγής, όπως η ενέργεια και οι πρώτες ύλες, αλλά και στη διασφάλιση της επισιτιστικής επάρκειας. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται επίσης στην ενδεχόμενη πρόσβαση σε πληροφορίες ευαίσθητου χαρακτήρα, περιλαμβανομένων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ή στη δυνατότητα άσκησης ελέγχου επί αυτών, καθώς και στις συνέπειες που μπορεί να έχει η επένδυση στην ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης.

Πέραν των ανωτέρω, κατά την αξιολόγηση των ενδεχόμενων κινδύνων για την ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη, τα κράτη μέλη και η Επιτροπή δύναται να συνεξετάζουν ορισμένα χαρακτηριστικά που αφορούν τον ίδιο τον ξένο επενδυτή. Ειδικότερα, λαμβάνεται υπόψη το κατά πόσον ο επενδυτής τελεί υπό άμεσο ή έμμεσο έλεγχο αρχών τρίτης χώρας, συμπεριλαμβανομένων κρατικών οργάνων ή ενόπλων δυνάμεων, είτε μέσω της ιδιοκτησιακής του διαάρθρωσης είτε μέσω της παροχής ουσιώδους χρηματοδότησης. Επιπροσθέτως, εξετάζεται εάν ο επενδυτής έχει στο παρελθόν εμπλακεί σε δραστηριότητες που έθιξαν τη δημόσια τάξη ή την ασφάλεια κράτους μέλους, καθώς και αν υφίσταται σοβαρή πιθανότητα εμπλοκής του σε παράνομες ή εγκληματικές πράξεις.

5.6.3. Η επίμαχη περίπτωση: η μη πλήρωση του κριτηρίου του ξένου επενδυτή σύμφωνα με τη γραμματική περιοριστική ερμηνεία του Δικαστηρίου

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα, το Δικαστήριο έπρεπε, για να κρίνει αν εφαρμόζεται ο Κανονισμός, να εξετάσει καταρχάς αν πρόκειται στη συγκεκριμένη περίπτωση για ΑΞΕ.

Αρχικά, υπενθύμισε ότι από τους ορισμούς που περιλαμ-

βάνονται στο άρθρο 2 του Κανονισμού 2019/452, και ειδικότερα στα σημεία 1, 2 και 7, προκύπτει ότι ο όρος «άμεσες ξένες επενδύσεις» αναφέρεται σε επενδύσεις που συνεπάγονται σταθερή και άμεση συμμετοχή του επενδυτή στη διαχείριση της επιχείρησης στην οποία πραγματοποιείται η επένδυση, και υλοποιούνται από «ξένο επενδυτή», έννοια στην οποία εντάσσεται και η «επιχείρηση τρίτης χώρας», δηλαδή επιχείρηση που έχει συσταθεί βάσει του δικαίου τρίτης χώρας ή διέπεται κατ' άλλον τρόπο από αυτό⁵⁹. Κατά συνέπεια, όσον αφορά επενδύσεις που διενεργούνται από επιχειρήσεις, το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού περιορίζεται σε επενδύσεις εντός της Ένωσης στις οποίες προβαίνουν επιχειρήσεις που έχουν ιδρυθεί σύμφωνα με το δίκαιο τρίτης χώρας ή υπάγονται σε αυτό.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει άμεση επένδυση και όχι απλή επένδυση χαρτοφυλακίου, δεδομένου ότι η επιχείρηση επενδυτής απέκτησε το 100% των μετοχών σε μια άλλη εταιρεία γεγονός που της εξασφαλίζει τη δυνατότητα να ασκεί αναμφισβήτητη, καθοριστική επιρροή στη διοίκηση και τις αποφάσεις της εξαγοραζόμενης.

Ωστόσο, ο μηχανισμός ελέγχου των ξένων επενδύσεων που θεσπίζεται από την επίμαχη εθνική νομοθεσία έχει πιο εκτεταμένη εμβέλεια σε σχέση με τον Κανονισμό 2019/452, και συγκεκριμένα, σε αντίθεση με αυτόν, εφαρμόζεται όχι μόνο σε επενδύσεις επιχειρήσεων τρίτων χωρών, αλλά και σε επενδύσεις επιχειρήσεων εγκατεστημένων στην Ουγγαρία ή σε άλλο κράτος μέλος, στις οποίες ασκεί «πλειοψηφική επιρροή», επιχείρηση εγκατεστημένη σε τρίτη χώρα. Δεδομένου όμως ότι η τελευταία αυτή περίπτωση δεν εμπίπτει στο άρθρο 1 του Κανονισμού 2019/452, η σχετική εθνική νομοθεσία δεν υπάγεται, κατά το συγκεκριμένο αυτό σκέλος, στο πεδίο εφαρμογής του, ούτε, κατ' επέκταση, και η επίμαχη εξαγορά που αφορά την ίδια περίπτωση⁶⁰.

Η αποκτώσα εταιρεία δεν πληροί το κριτήριο του ξένου επενδυτή καθώς ούτε έχει συσταθεί σύμφωνα με το δίκαιο κράτους εκτός ΕΕ ούτε διέπεται με άλλο τρόπο από αυτό. Υπό το φως των διατάξεων του άρθρου 1 παρ. 1 και του άρθρου 2 του Κανονισμού, το Δικαστήριο έκρινε ότι επένδυση που πραγματοποιεί εντός της ΕΕ μια εταιρεία που είναι εγκατεστημένη στο έδαφος κράτους μέλους και λειτουργεί σύμφωνα με το δίκαιο αυτού, ανεξαρτήτως της δομής ιδιοκτησίας της, δεν μπορεί να υπόκειται σε διαδικασία ελέγχου βάσει του Κανονισμού για τον έλεγχο των ΑΞΕ.

Το συμπέρασμα αυτό δεν μεταβάλλεται από το γεγονός ότι, βάσει του άρθρου 4 παρ. 2, στοιχείο α', και του άρθρου 9 παρ. 2, στοιχείο α', του Κανονισμού 2019/452, η

59. ΔΕΕ C-106/22, ό.π., σκ. 31.

60. Ibid, σκ. 33-34.

ιδιοκτησιακή δομή του αλλοδαπού επενδυτή μπορεί να συνεκτιμηθεί ως παράμετρος κατά την εκτίμηση ενδεχόμενου κινδύνου για την ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη που απορρέει από μια επένδυση. Πράγματι, το κριτήριο αυτό αφορά ειδικά την περίπτωση κατά την οποία ο ξένος επενδυτής τελεί υπό άμεσο ή έμμεσο έλεγχο κυβέρνησης τρίτης χώρας, συμπεριλαμβανομένων κρατικών φορέων ή ενόπλων δυνάμεων, μεταξύ άλλων και μέσω της ιδιοκτησιακής του διάρθρωσης. Ωστόσο, δεδομένου ότι το συγκεκριμένο στοιχείο αξιολόγησης αναφέρεται ρητώς μόνο στην ιδιοκτησιακή δομή του «ξένου επενδυτή», έννοια που, σύμφωνα με το άρθρο 2 σημείο 2 του Κανονισμού 2019/452, περιορίζεται σε επιχειρήσεις τρίτων χωρών, δεν οδηγεί σε διεύρυνση του καθοριζόμενου στο άρθρο 1 παρ. 1 πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού, ώστε να καλύπτει επενδύσεις που πραγματοποιούνται από επιχειρήσεις συσταθείσες βάσει της νομοθεσίας κράτους μέλους, στις οποίες επιχείρηση τρίτης χώρας ασκεί πλειοψηφική επιρροή⁶¹.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι το Δικαστήριο περιορίστηκε στη γραμματική ερμηνεία των επίμαχων διατάξεων του Κανονισμού βασιζόμενος δηλαδή στη γραμματική τους σημασία και στη συνήθη σημασία των όρων στη γλώσσα. Με άλλα λόγια, εξέτασε πρωτίστως τι προβλέπει ακριβώς το κείμενο, χωρίς να εστιάσει στον στόχο που επιδιώκεται.

5.6.4. Η τελεολογική ερμηνεία της Γεν. Εισαγγελίας: κρίσιμο το κριτήριο του ελέγχου του επενδυτή από οντότητα τρίτης χώρας

Από την πλευρά της, η Γεν. Εισαγγελέας, στην Πρότασή της, υπερέβη τα στενά όρια της γραμματικής ερμηνείας προκρίνοντας μια τελεολογική ερμηνεία που εστίασε στον σκοπό που επιδιώκει ο Κανονισμός. Η ερμηνεία αυτή επικεντρώνεται δηλαδή στο γιατί θεσπίστηκε ο κανόνας, ποιο έννομο αγαθό θέλει να προστατεύσει, ποιο αποτέλεσμα επιδίωκε ο ενωσιακός νομοθέτης. Η Γεν. Εισαγγελέας αναζητά τι ήθελε να πετύχει ο Κανονισμός και προσαρμόζει την ερμηνεία προς αυτή την κατεύθυνση, ακόμη κι αν χρειαστεί να ξεπεράσει το στενό γράμμα των διατάξεων του.

Αρχικά, υπενθύμισε τη θέση που διατύπωσε η Επιτροπή σύμφωνα με την οποία ο Κανονισμός για τον έλεγχο των ΑΞΕ δεν εφαρμόζεται στην υπό κρίση περίπτωση, καθόσον δεν είναι δυνατή η υπαγωγή εδρευουσών στην ΕΕ επιχειρήσεων σε έλεγχο βάσει των διατάξεών του. Η προσφεύγουσα, στην οποία απαγορεύθηκε η σχεδιαζόμενη επένδυση, είναι εταιρεία με έδρα εντός της ΕΕ και, σύμφωνα με το άρθρο 54 ΣΛΕΕ και τη συναφή νομολογία, η «ιθαγένεια» εταιρείας προσδιορίζεται αποκλειστικώς από την καταστατική της έδρα. Άρα, πρόκειται για ενωσιακή εταιρεία. Επιπλέον, η Επιτροπή υπογράμμισε κατά

τη συζήτηση στο ακροατήριο ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2 του επίμαχου Κανονισμού, ως «ξένος επενδυτής» λογίζεται αποκλειστικώς επιχείρηση προερχόμενη από τρίτη χώρα, η οποία προτίθεται να προβεί ή έχει ήδη προβεί σε άμεση ξένη επένδυση, έννοια που αφορά μόνο φυσικά ή νομικά πρόσωπα εκτός Ένωσης. Υπό το πρίσμα αυτό, ο Κανονισμός δεν καταλαμβάνει, κατ' αρχήν, εταιρείες εγκατεστημένες εντός της Ένωσης και, εν προκειμένω, η προσφεύγουσα, ως εταιρεία με έδρα στην Ουγγαρία, δεν δύναται να θεωρηθεί επιχείρηση τρίτης χώρας, με συνέπεια ο Κανονισμός για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων να μην εφαρμόζεται *ratione personae*⁶².

Η Γεν. Εισαγγελέας δεν υιοθέτησε την προαναφερθείσα προσέγγιση της Επιτροπής ως προς τη μη εφαρμογή του Κανονισμού για τον έλεγχο των ΑΞΕ στην υπό κρίση υπόθεση.

Κατά την άποψη της Γεν. Εισαγγελέως, η επιχειρηματολογία της Επιτροπής περί μη δυνατότητας εφαρμογής του Κανονισμού στηρίζεται σε επιλεκτική ανάγνωση και ερμηνεία των διατάξεών του, καθόσον παραγνωρίζει το άρθρο 2 παρ. 1 που περιέχει τον ορισμό της «άμεσης ξένης επένδυσης» ειδικά για τις ανάγκες και τους σκοπούς εφαρμογής του ίδιου του Κανονισμού. Η διάταξη αυτή οριοθετεί με ευρύ και λειτουργικό τρόπο την έννοια της ΑΞΕ καταλαμβάνοντας κάθε επένδυση πραγματοποιούμενη από ξένο επενδυτή, η οποία αποβλέπει στη δημιουργία ή τη διατήρηση σταθερών και άμεσων δεσμών με την επιχείρηση που λαμβάνει τα κεφάλαια, με σκοπό την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας σε κράτος μέλος, περιλαμβανομένων και των επενδύσεων που παρέχουν τη δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής στη διοίκηση ή στον έλεγχο της ασκούσας οικονομική δραστηριότητα εταιρείας⁶³.

Κατά το άρθρο 1 παρ. 1 του Κανονισμού, ο ενωσιακός νομοθέτης καθιερώνει ένα γενικό πλαίσιο που αποσκοπεί στη παροχή στα κράτη μέλη της εξουσίας να ελέγχουν επενδύσεις προερχόμενες από τρίτες χώρες οι οποίες πραγματοποιούνται εντός της ΕΕ. Η ρύθμιση αυτή δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες μορφές επενδύσεων, αλλά καλύπτει κάθε επένδυση η οποία, ως προς τα αποτελέσματά της, οδηγεί στην παροχή στον ξένο επενδυτή της δυνατότητας πραγματικής συμμετοχής του στη διοίκηση ή στον έλεγχο επιχείρησης εγκατεστημένης στην Ένωση. Είναι σαφές ότι ο Κανονισμός εστιάζει πρωτίστως στο υποκείμενο της επένδυσης, ήτοι στον ξένο επενδυτή, ως τον φορέα του ενδεχόμενου κινδύνου που δικαιολογεί την ενεργοποίηση του μηχανισμού ελέγχου. Ωστόσο, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσμα-

61. ΔΕΕ C-106/22, ό.π., σκ. 36-37.

62. Βλ. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα, ό.π., σημ. 39-40.

63. Ibid, σημ. 41.

τικότητα του ελέγχου που επιδιώκει, η οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής του είναι αναγκαίο να στηρίζεται σε λειτουργική προσέγγιση, αποσυνδεδεμένη από αυστηρά τυπικά κριτήρια, καταλαμβάνοντας κάθε επένδυση μέσω της οποίας ο ξένος επενδυτής δύναται να αποκτήσει τον έλεγχο ενωσιακής επιχείρησης. Υπό το πρίσμα αυτό, ο Κανονισμός δεν εισάγει περιορισμούς ούτε ως προς τη νομική ή ιδιοκτησιακή δομή του επενδυτή ούτε ως προς τη μορφή ή τα επιμέρους στάδια της επένδυσης. Συνεπώς, η υπαγωγή μιας επένδυσης στο κανονιστικό πλαίσιο δεν εξαρτάται από τον άμεσο ή έμμεσο χαρακτήρα της, αλλά από το ουσιαστικό της αποτέλεσμα, ήτοι την τελική απόκτηση ελέγχου επί επιχείρησης της Ένωσης από ξένο επενδυτή, στοιχείο το οποίο συνιστά και το καθοριστικό κριτήριο εφαρμογής του Κανονισμού. Με άλλα λόγια, ο Κανονισμός εφαρμόζεται τόσο στην περίπτωση που ο ξένος επενδυτής αποκτά τον έλεγχο ενωσιακής επιχείρησης διά της απευθείας αγοράς των μετοχών της όσο και στην περίπτωση που αυτός αποκτά τον έλεγχο επιχείρησης της Ένωσης διά της απόκτησης των μετοχών της με τη μεσολάβηση άλλης ενωσιακής επιχείρησης⁶⁴.

Κάθε διαφορετική ερμηνευτική προσέγγιση θα αναιρούσε τον σκοπό του Κανονισμού, ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση της δυνατότητας αποτελεσματικού ελέγχου των εν λόγω επενδύσεων, προκειμένου να εκτιμάται αν αυτές δύνανται να προσβάλλουν ή, έστω, να δημιουργούν σοβαρό κίνδυνο προσβολής της δημόσιας τάξης ή της ασφάλειας της ΕΕ και των κρατών μελών. Ο σκοπός αυτός καταλαμβάνει, χωρίς διάκριση, τόσο τις περιπτώσεις άμεσης απόκτησης ελέγχου από επενδυτή προερχόμενο από τρίτη χώρα όσο και σύνθετες επενδυτικές δομές, στο πλαίσιο των οποίων η εισροή κεφαλαίων διοχετεύεται μέσω οντότητας εγκατεστημένης στην Ένωση με απώτερο αποτέλεσμα την απόκτηση συγκεκριμένης επιχείρησης-στόχου. Η αποδοχή της θέσης της Επιτροπής, η οποία περιορίζεται στο τυπικό κριτήριο της καταστατικής έδρας της εμπλεκόμενης εταιρείας, παραβλέποντας το ουσιαστικό ζήτημα του ποιος αποκτά, εν τέλει, τον έλεγχο της επιχείρησης-στόχου στο πλαίσιο της επίμαχης συναλλαγής, θα οδηγούσε σε αποξένωση του μηχανισμού ελέγχου των ΑΞΕ από την οικονομική και επιχειρηματική πραγματικότητα και θα υπονόμει τον ίδιο τον λόγο ύπαρξής του.

Ακόμη και αν υποθεθεί ότι ορισμένες κατηγορίες συναλλαγών, όπως η επίμαχη στην παρούσα υπόθεση, θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως μη εμπίπτουσες στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού για τον έλεγχο των ΑΞΕ, μια τέτοια ερμηνευτική προσέγγιση θα αποδυνάμωνε σε καθοριστικό βαθμό το σκοπό του, ο οποίος συνίσταται στον έγκαιρο εντοπισμό και την αξιολόγηση επενδύσεων ικανών να θίξουν ή να απειλήσουν το εθνικό ή το ενωσιακό συμφέρον. Δεδομένου ότι οι μηχανισμοί ελέγχου

των ΑΞΕ λειτουργούν κατά βάση προληπτικά (*ex ante*), η έμφαση δεν μπορεί παρά να δοθεί στο ουσιαστικό αποτέλεσμα της συναλλαγής. Υπό το πρίσμα αυτό, δεν προκύπτει ουσιαστική διαφορά μεταξύ της απόκτησης του ελέγχου στρατηγικής ενωσιακής επιχείρησης απευθείας από επενδυτή τρίτης χώρας και της απόκτησης του ίδιου ελέγχου μέσω της παρεμβολής ενδιάμεσης επιχείρησης εγκατεστημένης στην ΕΕ. Και στις δύο περιπτώσεις, ο ξένος επενδυτής καθίσταται ο τελικός φορέας άσκησης του ελέγχου, αποκτώντας τη δυνατότητα να επηρεάσει αποφασιστικά την πορεία της επιχείρησης, είτε διατηρώντας τη λειτουργία της υπό όρους αγοράς, είτε απογυμνώνοντάς την από κρίσιμα περιουσιακά στοιχεία, είτε μεταβιβάζοντάς την περαιτέρω, είτε ακόμη και οδηγώντας τη σε οριστική παύση δραστηριότητας. Συνεπώς, το κρίσιμο κριτήριο για την ενεργοποίηση του ελέγχου δεν μπορεί να είναι άλλο από το γεγονός ότι ο έλεγχος στρατηγικής επιχείρησης της ΕΕ περιέρχεται, τελικώς, σε ξένο επενδυτή, ανεξαρτήτως της μορφής ή της δομής της συναλλαγής⁶⁵.

Εστιάζοντας κυρίως στο σκοπό του Κανονισμού, πρέπει να γίνει δεκτό ότι αυτός επιδιώκει πρωτίστως να αποτρέψει τη μεταβίβαση του ουσιαστικού ελέγχου επιχειρήσεων σε φορείς προερχόμενους από τρίτες χώρες, όταν μια επενδυτική πράξη κρίνεται ικανή να διακυβεύσει την ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη. Στο πλαίσιο της ανωτέρω ερμηνευτικής προσέγγισης, η αποτελεσματικότητα του κανονιστικού μηχανισμού προϋποθέτει ερμηνεία που να λαμβάνει υπόψη το πραγματικό αποτέλεσμα της επένδυσης και όχι τον τυπικό τρόπο υλοποίησής της. Κατά συνέπεια, στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού δύνανται να υπαχθούν και επενδύσεις που, μολονότι υλοποιούνται μέσω ενωσιακής επιχείρησης, καταλήγουν στην απόκτηση ελέγχου της επιχείρησης-στόχου από ξένο επενδυτή, στο μέτρο που δημιουργούν τον ίδιο ακριβώς κίνδυνο για τα προστατευόμενα έννομα αγαθά με εκείνον των άμεσων εξωτερικών εξαγορών.

5.7. Επιπτώσεις της απόφασης - Προς την αναθεώρηση του ενωσιακού κανονιστικού πλαισίου

Η απόφαση *Xella* αποτελεί την πρώτη απόφαση του Δικαστηρίου σχετικά με την ερμηνεία και εφαρμογή του Κανονισμού για τις ΑΞΕ και ενδέχεται να έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες για την εφαρμογή των μηχανισμών ελέγχου των επενδύσεων αυτών στην ΕΕ. Η απόφαση αποδυναμώνει την αποτελεσματικότητα των εθνικών μηχανισμών ελέγχου ΑΞΕ, καθώς διευκρινίζει ότι ο Κανονισμός δεν καλύπτει «έμμεσες» επενδύσεις, δηλαδή επενδύσεις από εταιρείες της ΕΕ που ελέγχονται από οντότητα τρίτης χώρας. Αυτό μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση εθνικά καθεστώτα ελέγχου ΑΞΕ που περιλαμβάνουν έμμεσες επενδύσεις και να ωφελήσει σημαντικά επενδυτές τρίτων

64. Ibid, σημ. 43.

65. Ibid, σημ. 48.

χωρών που πραγματοποιούν επενδύσεις μέσω θυγατρικών τους στην ΕΕ, αφού ο μηχανισμός συνεργασίας του Κανονισμού δεν ενεργοποιείται. Η απόφαση περιορίζει την ικανότητα των κρατών μελών να ελέγχουν επενδύσεις λόγω έμμεσης ιδιοκτησίας ή αλλαγών στη δομή εταιρειών της ΕΕ. Αυτό σημαίνει λ.χ. ότι, αν μια κινεζική ή ρωσική εταιρεία έχει ιδρύσει θυγατρική στην ΕΕ, οι εξαγορές στρατηγικών ενωσιακών επιχειρήσεων από τη θυγατρική αυτή εταιρεία ενδέχεται να μην υπόκεινται σε έλεγχο.

Η απόφαση θέτει πρόκληση στις αρχές ελέγχου, καθώς ακόμη και εθνικοί νόμοι που επιτρέπουν τον έλεγχο «έμμεσων» επενδύσεων πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με την απόφαση *Xella*. Στο πλαίσιο της Στρατηγικής Ευρωπαϊκής Οικονομικής Ασφάλειας, η οποία επιδιώκει την προστασία κρίσιμων τομέων και την οικονομική ασφάλεια, η απόφαση του Δικαστηρίου περιορίζει τη δυνατότητα της ΕΕ να προωθήσει αποτελεσματικά τους στόχους της.

Ως άμεση συνέπεια, κατέστη ανάγκη η αναθεώρηση του Κανονισμού για τον έλεγχο των ΑΞΕ ώστε να αντιμετωπιστούν τα κενά που ανέδειξε η απόφαση. Η μεταρρύθμιση αυτή σε επίπεδο ΕΕ εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πολιτικό και στρατηγικό πλαίσιο, στο οποίο ο έλεγχος των ξένων επενδύσεων αποκτά αυξημένη σημασία ως εργαλείο διαχείρισης γεωπολιτικών και τεχνολογικών κινδύνων ασφαλείας. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ επιδιώκει όχι μόνο την προστασία κρίσιμων τομέων της οικονομίας και της τεχνολογικής υποδομής της, αλλά και τη διαφύλαξη των συμφερόντων της απέναντι σε τρίτες χώρες, οι οποίες μέσω επενδυτικών κινήσεων δύνανται να επηρεάσουν στρατηγικές βιομηχανίες ή να δημιουργήσουν κινδύνους ελέγχου κρίσιμων τεχνολογιών. Έτσι, η ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου των ΑΞΕ δεν περιορίζεται απλώς στη διασφάλιση οικονομικών συμφερόντων, αλλά καθίσταται εργαλείο ενεργού πολιτικής και στρατηγικής ασφάλειας σε περιβάλλον υψηλής γεωπολιτικής και τεχνολογικής αβεβαιότητας.

Συγκεκριμένα, στις 11 Δεκεμβρίου 2025, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ανακοίνωσαν την επίτευξη προσωρινής πολιτικής συμφωνίας στο πλαίσιο των τριμερών διαπραγματεύσεων τους για την αναθεώρηση του ενωσιακού πλαισίου ελέγχου των ξένων επενδύσεων⁶⁶. Το αποτέλεσμα αποσκοπεί στην αντιμετώπιση γεωπολιτικών και τεχνολογικών εξελίξεων και βασίζεται στην πρόταση της Επιτροπής του 2024 για την κατάργηση και αντικατάσταση του Κανονισμού 2019/452 στο πλαίσιο

της ενωσιακής ατζέντας για την οικονομική ασφάλεια. Το τελικό κείμενο δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί και εκκρεμεί η τυπική έγκρισή του από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο. Η συμφωνία διατηρεί το μοντέλο ελέγχου των ΑΞΕ υπό την ευθύνη των κρατών μελών, εισάγοντας παράλληλα ένα ελάχιστο κοινό πεδίο εφαρμογής. Στόχος της είναι η ενίσχυση της διασυννοριακής συνεργασίας και των επιχειρησιακών εργαλείων.

Διακρίνονται τρεις πυλώνες που ακολουθούν σε μεγάλο βαθμό τα βασικά στοιχεία της αρχικής πρότασης της Επιτροπής του 2024⁶⁷.

A. Καθολική καθιέρωση υποχρεωτικού ελέγχου με επίκεντρο κρίσιμους-ευαίσθητους τομείς

Οι συννομοθέτες συμφώνησαν ότι όλα τα κράτη μέλη οφείλουν να διατηρούν καθεστώτα ελέγχου ΑΞΕ που καλύπτουν ένα σαφώς προσδιορισμένο σύνολο ευαίσθητων επιχειρηματικών τομέων. Το ελάχιστο πεδίο εφαρμογής θα περιλαμβάνει: (α) αγαθά διπλής χρήσης και στρατιωτικό εξοπλισμό· (β) «υπερ-κρίσιμες» τεχνολογίες, στις οποίες περιλαμβάνονται η τεχνητή νοημοσύνη σύμφωνα με τον Κανονισμό για την AI, με έμφαση στην τεχνητή νοημοσύνη γενικού σκοπού (GPAI) με συνάφεια προς το διδάστημα ή την άμυνα, καθώς και οι κβαντικές τεχνολογίες και οι ημιαγωγοί· (γ) κρίσιμες πρώτες ύλες· καθώς και κρίσιμες οντότητες στους τομείς της ενέργειας, των μεταφορών και των ψηφιακών υποδομών. Επιπλέον, περιλαμβάνονται (δ) οι εκλογικές υποδομές και (ε) ένας περιορισμός της υφιστάμενης λίστας του χρηματοπιστωτικού τομέα σε κεντρικούς αντισυμβαλλομένους, κεντρικά αποθετήρια τίτλων, διαχειριστές αγορών, φορείς εκμετάλλευσης συστημάτων πληρωμών (εξαιρουμένων των κεντρικών τραπεζών) και συστημικά σημαντικά ιδρύματα. Τα κράτη μέλη θα διατηρήσουν τη δυνατότητα να ελέγχουν επενδύσεις και σε άλλους τομείς.

B. Κάλυψη έμμεσων επενδύσεων εντός της ΕΕ

Σημαντική εξέλιξη είναι η προτεινόμενη επέκταση του νέου καθεστώτος ελέγχου σε επενδύσεις που πραγματοποιούνται εντός της Ένωσης από θυγατρικές εταιρείες εγκατεστημένες σε κράτος μέλος οι οποίες ελέγχονται, άμεσα ή έμμεσα, από οντότητα εκτός ΕΕ. Η διευκρίνιση αυτή αποσκοπεί στην άρση της αβεβαιότητας που προέκυψε από την απόφαση *Xella*.

Κρίνεται αναγκαίο να διευρυνθεί το πεδίο εφαρμογής των κανόνων περί ελέγχου ώστε να καλύψουν και τις επενδύσεις μεταξύ κρατών μελών όταν ο επενδυτής ελέγχεται άμεσα ή έμμεσα από αλλοδαπή οντότητα. Η

66. Βλ. <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2025/12/11/foreign-direct-investment-council-and-parliament-reached-political-agreement-to-improve-fdi-screening/pdf/> (17-1-2026). Επίσης βλ. <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2025/12/11/foreign-direct-investment-council-and-parliament-reached-political-agreement-to-improve-fdi-screening/> (17.01.2026).

67. Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τον έλεγχο των ξένων επενδύσεων στην Ένωση και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/452 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, COM(2024) 23 final, 24.01.2024.

διεύρυνση αυτή αποσκοπεί στη συνεπή καταγραφή και αξιολόγηση κάθε επένδυσης που δημιουργεί σταθερό δεσμό μεταξύ ξένου επενδυτή και ενωσιακής επιχείρησης-στόχου, ανεξαρτήτως του αν πραγματοποιείται άμεσα, απευθείας από ξένο επενδυτή ή μέσω ενωσιακής οντότητας ελεγχόμενης από ξένο επενδυτή. Με τον τρόπο αυτό ενισχύονται η συνοχή και η προβλεψιμότητα των κανόνων ελέγχου σε όλα τα κράτη μέλη, περιορίζεται το κόστος συμμόρφωσης και αποτρέπεται η μετατόπιση επενδύσεων σε κράτη με χαλαρότερο ελεγκτικό πλαίσιο.

Η ίση μεταχείριση των ξένων επενδύσεων, ανεξάρτητα από τη δομή μέσω της οποίας υλοποιούνται, ανεξάρτητα από το αν πραγματοποιούνται από χώρες εκτός Ένωσης απευθείας ή μέσω οντότητας που είναι ήδη εγκατεστημένη στην Ένωση, είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση ενός συνεκτικού πλαισίου ελέγχου των επενδύσεων και του ενωσιακού μηχανισμού ελέγχου. Το πλαίσιο αυτό αντικατοπτρίζει τη σημασία που έχει η προστασία της ασφάλειας και της δημόσιας τάξης και το οποίο επικεντρώνεται αποκλειστικά στους κινδύνους που απορρέουν από τη συμμετοχή ξένων οντοτήτων.

Γ. Απλούστευση διαδικασιών και ενίσχυση της διαλειτουργικότητας

Σημαντική πτυχή της προτεινόμενης αναθεώρησης είναι επίσης η απλούστευση των διαδικασιών και η ενίσχυση της διαλειτουργικότητας μέσω της δημιουργίας νέας κοινής βάσης δεδομένων, με σκοπό την αποτροπή καταστρατηγήσεων και τη διευκόλυνση της ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των αρμόδιων αρχών, καθώς και μέσω της δυνατότητας καθιέρωσης ενιαίας ηλεκτρονικής πύλης υποβολής αιτήσεων, εφόσον αυτό ζητηθεί από τουλάχιστον εννέα κράτη μέλη. Η συμφωνία διευκρινίζει τους παράγοντες κινδύνου που λαμβάνονται υπόψη στις αξιολογήσεις και κωδικοποιεί βελτιώσεις στις διαδικασίες με στόχο τη μείωση του διοικητικού φόρτου, ιδίως σε συναλλαγές που αφορούν περισσότερες από μία χώρες. Το νέο καθεστώς θα απαιτεί αυξημένη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ιδίως για την παροχή κοινών κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τους παράγοντες κινδύνου που λαμβάνονται υπόψη κατά την αξιολόγηση της εθνικής ασφάλειας των επενδύσεων.

6. Οι αποφάσεις σχετικά με τα μέτρα εμπορικής άμυνας

Τόσο το Δικαστήριο όσο και το Γενικό Δικαστήριο (ΓεΔΕΕ) εξέδωσαν αρκετές αποφάσεις σε υποθέσεις σχετικές με τη λήψη μέτρων εμπορικής άμυνας.

Στην υπόθεση T-246/19, το Βασίλειο της Καμπότζης και η Ομοσπονδία ρυζιού της Καμπότζης προσέφυγαν στο

ΓεΔΕΕ ζητώντας την ακύρωση του εκτελεστικού Κανονισμού 2019/67 της Επιτροπής, της 16ης Ιανουαρίου 2019, με αντικείμενο τη θέσπιση μέτρων διασφάλισης για τις εισαγωγές ρυζιού *Indica* προελεύσεως Καμπότζης και Μιανμάρ δυνάμει του οποίου η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επανέφερε σε ισχύ για χρονικό διάστημα τριών ετών τους δασμούς του κοινού δασμολογίου για τις εισαγωγές του εν λόγω ρυζιού.

Το ΓεΔΕΕ επιβεβαίωσε ότι τα μέτρα διασφάλισης που επιβάλλουν τα αρμόδια όργανα της ΕΕ εντάσσονται στην κατηγορία των μέτρων εμπορικής άμυνας που προβλέπονται στο άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ⁶⁸.

Σύμφωνα με το ΓεΔΕΕ τόσο στην ως άνω υπόθεση όσο και με τις πολύ πρόσφατες αποφάσεις της 11ης Ιουνίου 2025 στην υπόθεση *Hitit Seramik κ. Επιτροπής* σχετικά με την επιβολή οριστικού δασμού αντιντάμπινγκ στις εισαγωγές κεραμικών πλακιδίων καταγωγής Ινδίας και Τουρκίας, καθώς και της 5ης Φεβρουαρίου 2025 στην υπόθεση *Ege İhracatçıları Birliği κ.λπ. κ. Επιτροπής* σχετικά με την επιβολή αντισταθμιστικού δασμού, στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής και, ειδικότερα, κατά τη λήψη μέτρων εμπορικής άμυνας, τα θεσμικά ενωσιακά όργανα διαθέτουν ευρεία εξουσία εκτιμήσεως που θεμελιώνεται στην ανάγκη συνεκτίμησης σύνθετων οικονομικών δεδομένων και πολιτικών παραμέτρων. Ως εκ τούτου, ο δικαστικός έλεγχος επί της άσκησης της εν λόγω διακριτικής ευχέρειας δεν εκτείνεται σε επανεκτίμηση των ουσιαστικών επιλογών των θεσμικών οργάνων αλλά περιορίζεται στον έλεγχο της νομιμότητας της διαδικασίας, της τήρησης των διαδικαστικών εγγυήσεων, της ακρίβειας των πραγματικών περιστατικών που ελήφθησαν υπόψη, της έλλειψης πρόδηλης πλάνης κατά την εκτίμηση των περιστατικών αυτών και της έλλειψης καταχρήσεως εξουσίας⁶⁹. Ειδικότερα, ο δικαστικός έλεγχος επί των αποδεικτικών στοιχείων στα οποία στηρίζονται οι διαπιστώσεις των ενωσιακών θεσμικών οργάνων δεν συνεπάγεται επανεκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, υπό την έννοια της υποκατάστασης της κρίσης των οργάνων αυτών. Αποσκοπεί αποκλειστικά στη διακρίβωση του κατά πόσον τα προσκομισθέντα στοιχεία είναι πρόσφορα να θεμελιώσουν τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν τα όργανα της Ένωσης, χωρίς να θίγεται η αναγνωριζόμενη ευρεία διακριτική τους ευχέρεια στον τομέα της εμπορικής πολιτικής.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΓεΔΕΕ οφείλει να εξετάζει τόσο την

68. ΓεΔΕΕ T-246/19, *Καμπότζη και CRF/Επιτροπή*, 09.11.2022, ECLI:EU:T:2022:694, σκ. 40.

69. ΓεΔΕΕ T-230/23, *Hitit Seramik/Επιτροπή*, 11.06.2025, ECLI:EU:T:2025:579, σκ. 44, και T-122/23, *Ege İhracatçıları Birliği κ.λπ./Επιτροπή*, 05.02.2025, ECLI:EU:T:2025:133, σκ. 14-16. Επίσης βλ. ΔΕΕ C-891/19 P, *Επιτροπή/Hubei Xinyegang Special Tube*, 20.01.2022, ECLI:EU:C:2022:38, σκ. 35 και 36.

ακρίβεια, την αξιοπιστία και τη συνοχή των αποδεικτικών στοιχείων, όσο και αν αυτά συνιστούν το σύνολο των ουσιωδών και συναφών δεδομένων και στοιχείων που πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να αξιολογηθούν σύνθετες καταστάσεις και αν επαρκούν για τη στήριξη των εξαγόμενων συμπερασμάτων καθώς και αν παραλείφθηκαν ουσιώδη δεδομένα τα οποία θα μπορούσαν να επηρεάσουν την εκτίμηση μιας σύνθετης οικονομικής κατάστασης.

Κατά συνέπεια, ο δικαστικός έλεγχος στον τομέα των μέτρων εμπορικής άμυνας αντανάκλα μια ισορροπία μεταξύ, αφενός, της ανάγκης σεβασμού της διακριτικής ευχέρειας των ενωσιακών οργάνων και, αφετέρου, της διασφάλισης ότι οι σχετικές αποφάσεις στηρίζονται σε πλήρη, αξιόπιστη και ορθολογικά συνεκτιμημένη πραγματική βάση.

7. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Από την προηγηθείσα ανάλυση επιβεβαιώνεται, με αφορμή και τις πρόσφατες σημαντικές αποφάσεις του Δικαστηρίου της ΕΕ, ότι, διαχρονικά, η νομολογία του συμβάλλει καθοριστικά στην αποσαφήνιση του πλαισίου εφαρμογής της ΚΕΠ.

Η απόφαση *Confédération paysanne* επιβεβαιώνει με σαφήνεια ότι η απαγόρευση εισαγωγών προϊόντων από τρίτες χώρες συνιστά μέτρο που εμπίπτει στον πυρήνα της ΚΕΠ, η οποία ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι τα κράτη μέλη δεν δύνανται να θεσπίζουν μονομερώς τέτοια μέτρα, ελλείψει ρητής ενωσιακής εξουσιοδότησης. Τόσο το πρωτογενές όσο και το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ αναθέτουν την αρμοδιότητα λήψης μέτρων διασφάλισης αποκλειστικά στα ενωσιακά όργανα, ιδίως στην Επιτροπή. Η νομολογία αυτή ενισχύει τη συνοχή και την ενιαία εκπροσώπηση της ΕΕ στο διεθνές εμπόριο, αποτρέποντας τον κίνδυνο κατακερματισμού της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής μέσω εθνικών παρεμβάσεων.

Η υπόθεση *Xella* ανέδειξε τα όρια του ισχύοντος ενωσιακού πλαισίου ελέγχου των άμεσων ξένων επενδύσεων, ιδίως ως προς την κάλυψη έμμεσων επενδύσεων μέσω ενωσιακών εταιρειών. Το Δικαστήριο, υιοθετώντας αυστηρά γραμματική ερμηνεία του Κανονισμού 2019/452, απέκλεισε την εφαρμογή του σε περιπτώσεις όπου ο επενδυτής είναι τυπικά ενωσιακή εταιρεία, παρά τον έλεγχο από οντότητα τρίτης χώρας. Η προσέγγιση αυτή περιόρισε την αποτελεσματικότητα των εθνικών μηχανισμών ελέγχου και δημιούργησε κενά προστασίας σε στρατηγικούς τομείς. Αντίθετα, η τελεολογική ερμηνεία της Γεν. Εισαγγελέως ανέδειξε ως κρίσιμο στοιχείο τον ουσιαστικό έλεγχο από τρίτη χώρα, ευθυγραμμιζόμενη περισσότερο με τον σκοπό του Κανονισμού. Οι επιπτώσεις της απόφασης οδήγησαν στην ανάγκη αναθεώρησης του ενωσιακού πλαισίου, με στόχο την ενίσχυση της οικονομικής ασφάλειας της Ένωσης. Η υπό εξέλιξη μεταρρύθμιση σηματοδοτεί στροφή προς ένα πιο συνεκτικό και αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου των ξένων επενδύσεων.

Τέλος, η πρόσφατη νομολογία επιβεβαιώνει ότι τα μέτρα διασφάλισης, οι δασμοί αντιντάμπινγκ και οι αντισταθμιστικοί δασμοί αποτελούν κλασικά εργαλεία εμπορικής άμυνας που εντάσσονται στην Κοινή Εμπορική Πολιτική της Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, τα ενωσιακά θεσμικά όργανα αναγνωρίζεται ότι διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια, δεδομένης της ανάγκης εκτίμησης σύνθετων οικονομικών δεδομένων και πολιτικών παραμέτρων. Ο δικαστικός έλεγχος επί της άσκησης της ευχέρειας αυτής παραμένει περιορισμένος και δεν εκτείνεται σε επανεκτίμηση των ουσιαστικών επιλογών των οργάνων. Αντίθετα, επικεντρώνεται στον έλεγχο της νομιμότητας της διαδικασίας, της ακρίβειας και αξιοπιστίας των αποδεικτικών στοιχείων και της απουσίας πρόδηλης πλάνης ή κατάχρησης εξουσίας. Η προσέγγιση αυτή διασφαλίζει ισορροπία μεταξύ της αποτελεσματικότητας της ενωσιακής εμπορικής πολιτικής και της δικαστικής προστασίας των ενδιαφερομένων.

Κουκάκης κατά Ελλάδος: Η άδοξη αρχή της υπόθεσης των παράνομων επισυνδέσεων ενώπιον του ΕΔΔΑ*

Βασίλειος Περγαντής**

Η απόφαση Κουκάκης κατά Ελλάδος αποτελεί την πρώτη πράξη του σκανδάλου των παράνομων επισυνδέσεων που συγκλονίζει την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Η διαπίστωση καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος προσφυγής και η συνεπαγόμενη κήρυξη της ως απαράδεκτης, λόγω διαρροής της πρότασης περί φιλικού διακανονισμού από την πλευρά του Αθ. Κουκάκη, αποτελεί το εφελτήριο για σειρά παρατηρήσεων αναφορικά με τον μηχανισμό του φιλικού διακανονισμού στο πλαίσιο της Σύμβασης και προβληματισμών για τη μεθοδολογία χρήσης του από το ΕΔΔΑ.

παράνομες επισυνδέσεις – υποκλοπές – κατάχρηση δικαιώματος προσφυγής – φιλικός διακανονισμός – άρθρο 35 παρ. 3(α) ΕΣΔΑ – άρθρο 8 ΕΣΔΑ

Εισαγωγή

Η απόφαση Κουκάκης κατά Ελλάδος περί του απαραδέκτου της προσφυγής¹, δεν φαίνεται απαραίτητα να έχει ανάγκη σχολιασμού. Με έκταση λιγότερη από 5 σελίδες και με μία απόφαση απαραδέκτου από τριμελή σύνθεση του Δικαστηρίου, για έναν λόγο απαραδέκτου, την κατάχρηση του δικαιώματος προσφυγής (άρθρο 35 παρ. 3(α) ΕΣΔΑ)², που δεν έχει προκαλέσει έντονες διαφωνίες και παθιασμένες συζητήσεις – όπως για παράδειγμα η απαίτηση προηγούμενης εξάντλησης εσωτερικών ένδικων μέσων – αναρωτιέται κανείς γιατί να παρουσιασθεί και τι να σχολιασθεί αναφορικά με την εν λόγω απόφαση.

Η επιλογή της απόφασης απαραδέκτου στην Κουκάκης κατά Ελλάδος μπορεί να εξηγηθεί με 3 διαφορετικά επιχειρήματα, που σε μεγάλο βαθμό θα αποτελέσουν και τα αντίστοιχα μέρη του εν λόγω σύντομου σχολίου:

Πρώτον, η prorρηθείσα απόφαση αποτελεί την πρώτη προσφυγή που υποβάλλεται στο Δικαστήριο του Στρασβούργου σχετικά με ένα ιδιαίτερα κρίσιμο ζήτημα για την αρχή του κράτους δικαίου στην Ελλάδα την τελευταία πενταετία, ήτοι το ζήτημα των «παράνομων» επισυνδέσεων της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ), δηλαδή το ζήτημα των υποκλοπών. Σε πρώτο χρόνο, λοιπόν, θα

αναφερθούν τα πραγματικά περιστατικά που οδήγησαν στην προσφυγή του Αθανάσιου Κουκάκη αλλά και αυτά που αποτελούν την αιτία της απόρριψης της προσφυγής ως απαράδεκτης. Σε αυτό το πλαίσιο, θα επιχειρηθεί να παρουσιαστεί και η σχετική με την κατάχρηση του δικαιώματος προσφυγής λόγω αποκάλυψης των προτεινόμενων περί φιλικού διακανονισμού διευθετήσεων νομολογία του ΕΔΔΑ.

Δεύτερον, η απόφαση Κουκάκης κατά Ελλάδος έχει ως επίκεντρο τη διαδικασία περί φιλικού διακανονισμού. Πρόκειται για έναν εξαιρετικά σημαντικό, αλλά ελάχιστα γνωστό, στάδιο της προδικασίας μίας προσφυγής στο Στρασβούργο. Σε δεύτερο λοιπόν χρόνο, θα επιχειρηθεί η σύντομη παρουσίαση των διαφορετικών πτυχών του σταδίου του φιλικού διακανονισμού ενώπιον του ΕΔΔΑ. Θα αναλυθεί η *ratio* του μηχανισμού, γενικά, αλλά και ειδικότερα της απαίτησης εμπιστευτικότητας κατά το στάδιο αυτό, με αναφορές στην εξελισσόμενη πρακτική του δικαστηρίου γύρω από τους φιλικούς διακανονισμούς.

Τρίτον, η απόρριψη της Κουκάκης κατά Ελλάδος λόγω παραβίασης της αρχής της εμπιστευτικότητας στο πλαίσιο της προσπάθειας για την επίτευξη φιλικού διακανονισμού, λαμβάνει χώρα ενόσω οι διάφορες δικονομικές πρακτικές του Δικαστηρίου καθίστανται αντικείμενο ολοένα μεγαλύτερης ανάλυσης. Σε τελευταίο χρόνο, λοιπόν, αποτελεί ευκαιρία να γίνει μια γενικότερη, φιλοσοφική αλλά και πρακτική, συζήτηση για τη λειτουργία του φιλικού διακανονισμού επί ατομικών προσφυγών για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων ενώπιον του ΕΔΔΑ.

* Το κείμενο αυτό ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό το ύφος της προφορικής εισήγησης στις Ημερίδες Δημητρίου Ευρυγένη «Η Ελλάδα και το Δικαστήριο του Στρασβούργου (το έτος 2024)» που έλαβε χώρα στην Κομοτηνή στις 9 Απριλίου 2025, σε συνδιοργάνωση των Νομικών Σχολών ΑΠΘ και ΔΠΘ, του ΚΔΕΟΔ και του Δικηγορικού Συλλόγου Ροδόπης. Θερμές ευχαριστίες στους διοργανωτές για την πρόσκληση.

** *Επίκ. Καθηγητής, Νομική Σχολή ΑΠΘ*

1. ΕΔΔΑ Athanasios Koukakis v. Greece (Προσφυγή No 37659/22), απόφαση της 11ης Ιουλίου 2024.

2. «Το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτη οποιαδήποτε ατομική προσφυγή που υποβάλλεται δυνάμει του άρθρου 34, όταν εκτιμά ότι: (α) η προσφυγή είναι ασυμβίβαστη προς τις διατάξεις της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, προφανώς αβάσιμη ή καταχρηστική...».

1. Τα πραγματικά περιστατικά στη βάση της Κουκάκης κατά Ελλάδος

Ξεκινώντας με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, ο Αθανάσιος Κουκάκης ήταν δημοσιογράφος στο οικονομικό ρεπορτάζ. Τον Αύγουστο 2020, ο Κουκάκης, ο οποίος είχε λόγους να πιστεύει ότι παρακολουθούνταν

τηλεφωνικά, υπέβαλε καταγγελία στην Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ) και ζήτησε να ενημερωθεί εάν πράγματι συνέβαινε αυτό³. Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 9 του ν. 2225/1994, όπως ίσχυε τότε, η Αρχή μπορούσε (αλλά δεν υποχρεούνταν) να ενημερώσει το πρόσωπο για τυχόν μέτρο παρακολούθησης, μετά τη λήξη αυτής και εφόσον η ενημέρωση δεν θα διακινδύνευε τον σκοπό για τον οποίο διατάχθηκε⁴. Ενόσω, όμως, η Αρχή είχε αιτηθεί να πληροφορηθεί εάν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις για την ενημέρωση του Κουκάκη, το άρθρο 5 παρ. 9 τροποποιήθηκε με το άρθρο 87 του ν. 4790/2021, με βάση την παρ. 1 του οποίου προστέθηκε στο άρθρο 5 παρ. 9 ένα νέο τελευταίο εδάφιο που αφαιρούσε αυτή τη δυνατότητα από την ΑΔΑΕ για τις άρσεις απορρήτου που αφορούσαν λόγους εθνικής ασφαλείας⁵, ενώ με την παρ. 2, η νέα αυτή ρύθμιση αποκτούσε αναδρομική ισχύ⁶. Ως αποτέλεσμα, το αίτημα της ΑΔΑΕ δεν ικανοποιήθηκε, καθώς η παρακολούθηση είχε γίνει για λόγους εθνικής ασφαλείας, και η Αρχή απάντησε στον Κουκάκη ότι «δεν διαπιστώθηκε κάποιο γεγονός που να συνιστά παραβίαση της κείμενης νομοθεσίας περί απορρήτου των επικοινωνιών»⁷.

Τον Απρίλιο του 2022 αποκαλύφθηκε δημοσιογραφικά ότι πράγματι ο Κουκάκης παρακολουθείτο τηλεφωνικά από τον Ιούνιο του 2020 μέχρι την ημέρα που κατέθεσε την καταγγελία του στην ΑΔΑΕ, για λόγους εθνικής ασφαλείας μετά από αντίστοιχες διατάξεις της Εισαγγελία υπεύθυνης για τα αιτήματα της ΕΥΠ⁸. Περίπου συγχρόνως, ο Κουκάκης είχε πληροφορηθεί ότι το κινητό του

είχε μολυνθεί με το λογισμικό Predator⁹, με αποτέλεσμα να προχωρήσει σε νέες καταγγελίες στην ΑΔΑΕ και την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και τον Ιούνιο του 2022 να καταθέσει μήνυση τόσο για τις παρακολουθήσεις από την ΕΥΠ, όσο και για την εγκατάσταση του παράνομου λογισμικού¹⁰.

Τον Ιούλιο του 2022, ο Αθανάσιος Κουκάκης προσέφυγε στο ΕΔΔΑ, επικαλούμενος παραβίαση του άρθρου 8 ΕΣΔΑ με την εξής αιτιολόγηση: *πρώτον*, δεν είχε καμία δυνατότητα να πληροφορηθεί επισήμως εάν είχε παύσει η άρση του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών του για λόγους δημόσιας ασφαλείας· ότι τα μέσα και οι τεχνικές παρακολούθησης, καθώς και τα μέσα επικοινωνίας και τα δεδομένα που αυτή αφορούσε δεν προσδιορίζονταν· ότι οι λόγοι δημόσιας ασφαλείας και οι κατηγορίες των «ατόμων-στόχοι» δεν οριοθετούνταν· ότι δεν υπήρχε αρμόδια αρχή επιτήρησης των εξαχθέντων δεδομένων και, τέλος, ότι δεν είχε κανένα έννομο μέσο ενημέρωσης για την παρακολούθηση¹¹.

Το ΕΔΔΑ, από την πλευρά του, ακολουθώντας το γράμμα της ΕΣΔΑ και τους κανόνες του Δικαστηρίου (άρθρα 39 και 62, αντίστοιχα)¹², ετοίμασε σχέδια δηλώσεων για τον φιλικό διακανονισμό της υπόθεσης και τα έστειλε στα μέρη, τονίζοντας, στη βάση των παρ. 2 των δύο διατάξεων, ότι θα πρέπει να τηρήσουν αυστηρή εμπιστευτικότητα ως προς τις σχετικές διαπραγματεύσεις¹³. Εντούτοις, τον Φεβρουάριο του 2024 διαπιστώθηκε ότι ο προσφεύγων είχε διαρρεύσει πληροφορίες (και είχε κάνει δηλώσεις) σε δημοσιογράφο του BBC σχετικά με τον φιλικό διακανονισμό¹⁴. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε τις διαρροές και μετά την παραδοχή του προσφεύγοντος ότι πράγματι

3. Υπόθεση *Koukakis*, ό.π., παρ. 1.

4. «Μετά τη λήξη του μέτρου της άρσης και υπό την αναγκαία προϋπόθεση ότι δεν διακινδυνεύεται ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε, μπορεί η Επιτροπή να αποφασίζει τη γνωστοποίηση της επιβολής του στους θιγόμενους», ΦΕΚ Α 121/20.07.1994.

5. «Η παρούσα δεν εφαρμόζεται σε περιπτώσεις άρσης του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφαλείας, σύμφωνα με το άρθρο 3 [ν. 2255/1994]», ΦΕΚ Α 48/31.03.2021. Η διάταξη αυτή κρίθηκε αντίθετη με το άρθρο 19 παρ. 1 του Συντάγματος με την απόφαση ΣτΕ (Ολομ) 465/2024, 5 Απριλίου 2024.

6. Τα άρθρα 4 παρ. 7 και 6 παρ. 8 του ν. 5002/2022 που αντικατέστησαν το άρθρο 5 παρ. 9 προβλέπουν τα ακόλουθα: για την μεν περίπτωση άρσης απορρήτου για διακρίβωση εγκλημάτων, η Αρχή με τη σύμφωνη γνώμη του Εισαγγελέα ΑΠ γνωστοποιεί την επιβολή του μέτρου εντός 60 ημερών από την αίτηση του θιγόμενου, εφόσον το μέτρο έχει λήξει και δεν διακυβεύεται ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε· για την δε άρση απορρήτου για λόγους εθνικής ασφαλείας, γνωστοποιείται μόνο η επιβολή και η διάρκεια του περιοριστικού μέτρου τρία (3) χρόνια μετά την λήξη του, αφού πρώτα η ΑΔΑΕ καταθέσει σχετικό αίτημα και αυτό εγκριθεί. Οι διατάξεις αυτές δεν ισχύουν αναδρομικά.

7. Υπόθεση *Koukakis*, ό.π., παρ. 2.

8. Βλ. <https://www.reportersunited.gr/8646/eyp-koukakis/> (τελευταία πρόσβαση, 12.08.2025).

9. Βλ. <https://insidestory.gr/article/poios-parakoloythoyse-kinito-toy-dimosiografoy-athanasi-koykaki> (τελευταία πρόσβαση, 12.08.2025).

10. Ό.π., παρ. 3-4.

11. Ό.π., παρ. 5.

12. Βλ. και τη σύντομη περιγραφή σε Λ.-Α. ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΣ / Μ.-Α. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Καταθέτοντας μια προσφυγή στο ΕΔΔΑ. Η διαδικασία με βάση την ΕΣΔΑ: Πρακτικός οδηγός, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σσ. 51-2, Ι. ΣΑΡΜΑΣ, Άρθρο 39. Φιλικός διακανονισμός, σε: Ι. Σαρμάς / Ξ. Κοντιάδης / Χ. Ανθόπουλος (επιμ.), ΕΣΔΑ: Κατ' άρθρο ερμηνεία, εκδ. Σάκκουλα, 2021, σσ. 937-40.

13. Το άρθρο 39 παρ. 2 ΕΣΔΑ προβλέπει ότι «[ο]ι διαδικασίες που διεξάγονται βάσει της παραγράφου 1 είναι εμπιστευτικές», ενώ ο Κανόνας 62 παρ. 2 των Κανόνων του Δικαστηρίου (έκδοση της 28ης Απριλίου 2025, προσβάσιμη σε https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/rules_court_eng) ορίζει ότι «[i]n accordance with Article 39 παρ. 2 of the Convention, the friendly-settlement negotiations shall be confidential and without prejudice to the parties' arguments in the contentious proceedings. No written or oral communication and no offer or concession made in the framework of the attempt to secure a friendly settlement may be referred to or relied on in the contentious proceedings».

14. Υπόθεση *Koukakis*, ό.π., παρ. 7.

ήταν ο αυτουργός της διαρροής, προχώρησε με βάση τη νομολογία του στην εξέταση εάν η συμπεριφορά αυτή αποτελούσε καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος προσφυγής και, επομένως, αυτή θα έπρεπε να κηρυχθεί απαράδεκτη.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε στις παρατηρήσεις του ότι δεν είχε την πρόθεση να παραβιάσει την αρχή της εμπιστευτικότητας ούτε είχε αντιληφθεί ότι το είχε διαπράξει, καθώς θεωρούσε ότι η αρχή της εμπιστευτικότητας αφορούσε μόνο την πιθανή μεταγενέστερη κατ' αντιδικία διαδικασία· επιπλέον, είχε αμέσως ζητήσει τη διαγραφή των αναφορών και θεωρούσε ότι ο σκοπός της εμπιστευτικότητας δεν είχε πληγεί καθώς η Κυβέρνηση δεν είχε παρουσιάσει την πρότασή της/δεν είχε αντιδράσει στην πρόταση του Δικαστηρίου και άρα το απαράδεκτο θα αποτελούσε δυσανάλογη ποινή¹⁵.

Το Δικαστήριο αποφάσισε το ζήτημα αυτό ακολουθώντας τη σταθερή νομολογία του επί του ζητήματος. *Πρώτον*, το ΕΔΔΑ τόνισε ότι η αρχή της εμπιστευτικότητας αφορά κάθε μέσο διαρροής και δεν είναι ούτε σχετική ούτε υποκείμενη στις ατομικές εκτιμήσεις των μερών ή στις περιστάσεις της. Θα δούμε όμως ότι αυτή η διαπίστωση δεν είναι τόσο αυστηρή όσο παρουσιάστηκε καταρχήν από το ΕΔΔΑ¹⁶. *Δεύτερον*, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η απαγόρευση έχει τεθεί ώστε να προστατεύσει τα μέρη από πιθανές πιέσεις¹⁷. *Τρίτον*, το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι απαιτείται να αποδειχθεί με επαρκή στοιχεία ότι η ευθύνη βαρύνει τον προσφεύγοντα ώστε να κηρυχθεί η προσφυγή του απαράδεκτη λόγω κατάχρησης του δικαιώματος προσφυγής (άρθρο 35 παρ. 3(α) ΕΣΔΑ)¹⁸. Στη βάση αυτή, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων ήταν ενήμερος περί της εμπιστευτικότητας, δεν αρνήθηκε ότι είχε κάνει ο ίδιος τη διαρροή και παρατηρώντας ότι η φύση και η έκταση της διαρροής ήταν σημαντική, κατέληξε ότι δεν μπορεί ο προσφεύγων να το έκανε άθελα ή χωρίς επαρκή γνώση¹⁹. Συνεπώς, η προσφυγή απορρίφθηκε ως απαράδεκτη με βάση το άρθρο 35 παρ. 4 ΕΣΔΑ.

Οι παρατηρήσεις αυτές του Δικαστηρίου συμφωνούν με την προγενέστερη νομολογία του επί του θέματος. Για παράδειγμα, στην απόφαση *Mirolubovs v. Latvia*, το Δικαστήριο απέρριψε τις αιτιάσεις της Κυβέρνησης περί καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος προσφυγής παρά τη διαρροή στοιχείων από τον φιλικό διακανονισμό προς τον Πρωθυπουργό της Λετονίας, καθώς αυτή είχε γίνει από τρίτο πρόσωπο, το οποίο πιθανώς είχε συμ-

βουλευθεί ένας μόνο από τους προσφεύγοντες αποκαλύπτοντας το περιεχόμενο του φιλικού διακανονισμού²⁰. Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι, εάν η απαγόρευση διαρροής αφορούσε και τρίτα άτομα σε τέτοιες περιστάσεις, θα υπονομεύονταν οι νόμιμες προσδοκίες του προσφεύγοντος στα ΜΜΕ θεωρήθηκε ως καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος προσφυγής²². Επιπλέον, αμφιβολίες ως προς τον ηθελημένο και συνειδητό χαρακτήρα της διαρροής, αλλά και τον προσδιορισμό της πηγής της διαρροής μπορεί να οδηγήσουν σε απόρριψη της ένστασης απαραδέκτου²³. Τέλος, η υποχρέωση εμπιστευτικότητας συνεχίζει να ισχύει και μετά την τελική απόφαση και ως την απόφαση περί δίκαιης ικανοποίησης, σε περιπτώσεις που το Δικαστήριο διαχωρίζει τα δύο αυτά στάδια. Επιπλέον, θα πρέπει να τονιστεί ότι κάθε τιμωρία διαρροών από την κατ' ου Κυβέρνηση είναι προβληματική με βάση το άρθρο 34, τελευταίο εδάφιο, περί παρεμπόδισης του δικαιώματος σε προσφυγή από το κατ' ου κράτος, καθώς η σχετική αρμοδιότητα ανήκει αποκλειστικά στο ΕΔΔΑ με τη διαπίστωση του απαραδέκτου της προσφυγής λόγω καταχρηστικής άσκησης²⁴.

2. Η ανάλυση του μηχανισμού του φιλικού διακανονισμού και η ιστορική εξέλιξή του

Οι παραπάνω αναλύσεις μας φέρνουν στο δεύτερο μέρος της εισήγησης που αφορά στη λεπτομερή παρουσίαση του σταδίου του φιλικού διακανονισμού.

α. Μετά την υποβολή της προσφυγής, η Γραμματεία του ΕΔΔΑ, αφού εξετάσει προκαταρκτικά το παραδεκτό της, ενημερώνει την Κυβέρνηση και εκκινεί παράλληλα την υποχρεωτική (από το 2019)²⁵ διαδικασία των 12 εβδομάδων για τον φιλικό διακανονισμό (σε συγκεκριμένες περιπτώσεις το στάδιο υποβολής παρατηρήσεων και φιλικού διακανονισμού τρέχουν παράλληλα για 18 εβδομάδες). Η ενημέρωση περί φιλικού διακανονισμού

20. ΕΔΔΑ *Mirojubovs and Others v. Latvia* (Προσφυγή No 798/05), απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2009, παρ. 67-71.

21. Ibid, παρ. 68.

22. ΕΔΔΑ *Mătăsaru v. The Republic of Moldova* (dec.) (Προσφυγή No 44743/08), απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2020, παρ. 36-9.

23. ΕΔΔΑ *Arsovski v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia* (Προσφυγή No 30206/06), απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2013, παρ. 40, ΕΔΔΑ *Gorgadze v. Georgia* (dec.) (Προσφυγή No 57990/10), απόφαση της 2ας Σεπτεμβρίου 2014, παρ. 21, ΕΔΔΑ *Gherardi Martiri v. San Marino* (Προσφυγή No 35511/20), απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2022, παρ. 80.

24. ΕΔΔΑ *Mirojubovs and Others v. Latvia*, ό.π., παρ. 69.

25. "ECHR is to test a new practice involving a dedicated non-contentious phase", Press Release by the Registrar of the Court, ECHR 437 (2018), 18.12.2018 [εις το εξής 2018 Press Release].

15. Ibid, παρ. 10-1.

16. Ibid, παρ. 12.

17. Ibid, παρ. 13.

18. Ibid, παρ. 14.

19. Ibid, παρ. 15-7.

συνοδεύεται, σε περίπτωση προσφυγών που αφορούν ζητήματα για τα οποία υπάρχει πάγια νομολογία, από μία δήλωση που έχει συντάξει η Γραμματεία του Δικαστηρίου για τον φιλικό διακανονισμό της διαφοράς και η οποία περιέχει την πρόταση δήλωσης, τη σχετική νομολογία που δείχνει πως θα επιλυόταν η διαφορά εάν συνέχιζε δικαστικά και τους όρους του διακανονισμού, δηλαδή πλέον το προτεινόμενο ποσό της αποζημίωσης²⁶.

Σε άλλη περίπτωση, εάν πρόκειται για πρωτότυπα ζητήματα ή η πρόταση δεν είναι πρόσφορο μέσο, η πληροφόρηση περί φιλικού διακανονισμού θα καλεί την Κυβέρνηση αρχικώς να υποβάλει τη σχετική πρόταση με βάση την οποία θα συνταχθεί πάλι σχετική δήλωση, εφόσον τα μέρη συμφωνήσουν²⁷. Από την απόφαση του Δικαστηρίου στην *Κουκάκης*, πιθανολογείται ότι το περιεχόμενο της πρότασης φιλικού διακανονισμού που ο προσφεύγων διέρρευσε στα ΜΜΕ προερχόταν από τη Γραμματεία του Δικαστηρίου και όχι από την Κυβέρνηση, όπως άλλωστε ισχυρίστηκε ως δικαιολογία και ο ίδιος χωρίς το Δικαστήριο να το αμφισβητήσει²⁸. Συνεπώς, μπορεί να θεωρηθεί ότι η Γραμματεία του ΕΔΔΑ πιθανολογούσε πως η υπόθεση θα ακολουθούσε πάγια νομολογία του (απορριπτικά ως απαράδεκτη ή ουσία αβάσιμη ή, το πιο πιθανό, με θετική για τον προσφεύγοντα έκβαση).

β. Θα πρέπει ως δεύτερο στοιχείο να σημειωθεί ότι σε όλα τα στάδια της διαδικασίας τονίζεται ρητά η αρχή της εμπιστευτικότητας που διέπει τη φάση του φιλικού διακανονισμού. Η αρχή αυτή αποτελεί προμετωπίδα του φιλικού διακανονισμού για δύο λόγους: *πρώτον*, γιατί διασφαλίζει ότι τα δύο μέρη και το ΕΔΔΑ δεν θα υποστούν πιέσεις (από το άλλο μέρος ή τρίτους) υπέρ ή κατά του φιλικού διακανονισμού²⁹ και *δεύτερον*, ώστε να μην αποτελεί οποιαδήποτε πρόταση ή παραδοχή προηγούμενου κατά τη μεταγενέστερη κατ' αντιπαράθεση διαδικασία,

εφόσον ο φιλικός διακανονισμός δεν επιτευχθεί³⁰. Η αρχή αυτή αφορά στην πράξη κυρίως τις προτάσεις του ενός μέρους προς το άλλο και όχι τόσο τις προτάσεις του ίδιου του Δικαστηρίου προς τα μέρη. Βεβαίως, διαρροή των τελευταίων μπορεί να υπονομεύει θεσμικά τον ρόλο του Δικαστηρίου και της Γραμματείας του, καθώς το παρουσιάζει ως έναν ενεργό διαμεσολαβητή στη φάση του φιλικού διακανονισμού που έχει ήδη προαποφασίσει το ζήτημα. Εντούτοις δεν φαίνεται να αυξάνει την πίεση προς την μία ή την άλλη πλευρά, ιδιαίτερα όταν ακόμα καμία από τις δύο δεν έχει εκφραστεί επί της πρότασης διακανονισμού του Δικαστηρίου με αντιπροτάσεις ή αποδοχή της αρχικής πρότασης της Γραμματείας³¹. Η «ποινή», λοιπόν, του अपαραδέκτου για την υπονόμευση της λειτουργίας του ΕΔΔΑ είναι ίσως δυσανάλογη, καθώς προσβάλλει το δικαίωμα σε προσφυγή. Αυτό ίσως έχει τη σημασία του για την εκτίμηση των διαφορών ενεργειών στην υπόθεση *Κουκάκης*.

γ. Ένα τρίτο στοιχείο που θα πρέπει να σημειωθεί στην εν λόγω διαδικασία είναι η σταδιακή μεταμόρφωσή της μέσα στα χρόνια που το Δικαστήριο δέχεται ατομικές προσφυγές. Αρχικά, η αρμοδιότητα για τους φιλικούς διακανονισμούς ανήκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία στο πλαίσιο της διαμεσολάβησης που αναλάμβανε και διαμέσου της Γραμματείας που επωμιζόταν το μεγαλύτερο βάρος της διαδικασίας³², εξέφραζε την άποψή της για την ύπαρξη παραβίασης ή όχι στην έναρξη της διαδικασίας και περικλείε εκτεταμένες πληροφορίες στην έκθεση ή απόφαση με την οποία οριστικοποιούνταν ο φιλικός διακανονισμός³³. Με το Πρωτόκολλο 11 στην ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο που ήταν πλέον αρμόδιο για τη διαδικασία, έπαψε να εκφράζει προκαταρκτική εκτίμηση περί της παραβίασης, καθώς αυτό δεν συμβάδιζε με τον δικαιοδοτικό χαρακτήρα του³⁴ – με

26. H. KELLER / M. FOROWICZ / L. ENGI, Friendly Settlements before the European Court of Human Rights, OUP, 2010, σσ. 34 και 65 επ.

27. EUROPEAN HUMAN RIGHTS ADVOCACY CENTRE & MIDDLESEX UNIVERSITY LONDON, Guide to Friendly Settlements and Unilateral Declarations before the European Court of Human Rights, σ. 3.

28. Υπόθεση *Koukakis*, ό.π., παρ. 11.

29. ΕΔΔΑ *Abbasov and Others v. Azerbaijan* (dec.) (Προσφυγή No 36609/08), απόφαση της 28ης Μαΐου 2013, παρ. 29, ΕΔΔΑ *Mandil v. France* (dec.) (Προσφυγή No 67037/09), απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2011: «la règle de confidentialité des négociations du règlement amiable revêt une importance particulière dans la mesure où elle vise à préserver les parties et la Cour elle-même de toute tentative de pression politique ou de quelque autre ordre que ce soit».

30. ΕΔΔΑ *Heldenburg v. The Czech Republic* (just satisfaction) (Προσφυγή No 65546/09), απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2017, παρ. 25, ΕΔΔΑ *Ramkovski v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia* (Προσφυγή No 33566/11), απόφαση της 8ης Φεβρουαρίου 2018, παρ. 42: «At the same time, Rule 62 par. 2 in fine also protects the Court and its own impartiality, by ensuring that should the friendly-settlement negotiations fail, their content will not prejudice the outcome of the contentious proceedings».

31. Υπόθεση *Koukakis*, ό.π., παρ. 11.

32. H. KRÜGER / C. NØRGAARD, Reflections Concerning Friendly Settlement under the European Convention on Human Rights, σε: F. Matscher / H. Petzold (eds), Protecting Human Rights: The European Dimension – Studies in honour of Gérard J. Wiarda, Heymann, 1988, σσ. 329, 331.

33. M. FOROWICZ, Friendly Settlement: European Court of Human Rights (ECtHR), MPEiPro (June 2017), παρ. 4-8.

34. F. ANG / E. BERGHMANS, Friendly Settlements and Striking out of Applications, σε: P. Lemmens / W. Vandenhoele (eds), Protocol No 14 and the Reform of the European Court of Human Rights, In-

αποτέλεσμα και πάλι να ανατεθεί στη Γραμματεία ο βασικός ρόλος στη διαδικασία³⁵ – αλλά παρέμεινε ο περιορισμός της κινητοποίησης του φιλικού διακανονισμού από το ίδιο *μόνον* μετά την εξέταση του παραδεκτού της προσφυγής³⁶. Ο περιορισμός αυτός θα καταργηθεί με το 14ο Πρωτόκολλο, το οποίο επίσης προβλέπει (άρθρο 37 παρ. 4 ΕΣΔΑ) ότι όλοι οι φιλικοί διακανονισμοί θα επιτηρούνται από το Συμβούλιο των Υπουργών. Εκείνο που άλλαξε σταδιακά είναι ο ρόλος της Γραμματείας του Δικαστηρίου. Ο οιοσεί εξωδικαστικός χαρακτήρας του φιλικού διακανονισμού και ο όγκος των υποθέσεων που είχαν να αντιμετωπίσουν οι δικαστές, οδήγησε εξαρχής στην ανάληψη του μεγαλύτερου βάρους γύρω από τους φιλικούς διακανονισμούς από τη Γραμματεία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου. Ενώ, όμως, αρχικά η Γραμματεία είχε περισσότερο τον ρόλο του «ταχυδρόμου» ανάμεσα στα μέρη, από το 2010 και έπειτα έχει αναλάβει έναν πολύ πιο ενεργό ρόλο, τον οποίο θα αναλύσουμε παρακάτω, ενώ προηγουμένως οι διαπραγματεύσεις γίνονταν διμερώς³⁷. Είναι σαφές από την απόφαση *Κουκάκης*, ότι η Γραμματεία του Δικαστηρίου είχε πράγματι αναλάβει τον συγκεκριμένο ενεργό ρόλο διαμεσολάβησης. Για παράδειγμα, ήταν η Γραμματεία που απέστειλε την επιστολή στα δύο μέρη ενημερώνοντάς τα και για την υποχρέωση αυστηρής εμπιστευτικότητας³⁸.

δ. Εξαιρετικά κρίσιμο είναι το πλαίσιο στο οποίο πρέπει να κινείται ο φιλικός διακανονισμός. Αρχικά το άρθρο 28(β) της ΕΣΔΑ (κείμενο του 1950) όριζε ότι ο διακανονισμός θα έπρεπε να γίνεται στη βάση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³⁹. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή έπρεπε να βεβαιωθεί ότι ο φιλικός διακανονισμός ήταν συμβατός με τα ανθρωπίνια δικαιώματα που προέβλεπε η Σύμβαση⁴⁰. Μετά το 11ο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ, η συνδυαστική ερμηνεία των άρθρων 37 με 39 προέβλεπε όχι μόνο ότι τα μέρη θα έπρεπε να έχουν φτάσει σε έναν φιλικό διακανονισμό που σέβεται τα ανθρωπίνια δικαιώ-

ματα, αλλά υποχρέωνε το ΕΔΔΑ να συνεχίσει την εξέταση της υπόθεσης εάν το απαιτούσε ο σεβασμός προς τα ανθρωπίνια δικαιώματα όπως καθοριζόταν στην ΕΣΔΑ⁴¹. Άρα, σήμερα θα πρέπει ο φιλικός διακανονισμός να σέβεται τα ανθρωπίνια δικαιώματα – και αυτό ελέγχεται από το Δικαστήριο, που επανακάμπτει στο συγκεκριμένο στάδιο του φιλικού διακανονισμού – το οποίο όμως μπορεί, ανεξάρτητα από το σύμφωνο προς τα ανθρωπίνια δικαιώματα περιεχόμενο του φιλικού διακανονισμού, να αρνηθεί την επίσπευση της διαδικασίας φιλικού διακανονισμού⁴² ή τη διαγραφή της υπόθεσης από το πινάκιο εάν ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του επιτάσσει (άρθρο 37 παρ. 1, τελευταίο εδάφιο). Αυτό συμβαίνει σε περιπτώσεις όπου έχουμε ένα πολύ σοβαρό ζήτημα παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή όταν η εξέλιξη της νομολογίας του Δικαστηρίου και η πρωτοτυπία του ζητήματος το απαιτεί⁴³.

Πιο συγκεκριμένα, η Γραμματεία του ΕΔΔΑ ανέδειξε πέντε περιπτώσεις, όπου δεν θα έπρεπε η ίδια να προβεί στη διατύπωση πρότασης φιλικού διακανονισμού σε έγγραφό της προς το ΣτΕ τον Φεβρουάριο του 2019. *Πρώτον*, όταν πρόκειται για προσφυγές που είναι με βάση τη σταθερή νομολογία του Δικαστηρίου «οριακές»· *δεύτερον*, όταν η προσφυγή αφορά νέα ζητήματα που το Δικαστήριο δεν έχει ποτέ εξετάσει· *τρίτον*, όταν η προσφυγή αφορά σε πολιτικά ή δημοσιογραφικά «ευαίσθητα» ζητήματα· *τέταρτον*, όταν γεννιούνται ζητήματα υπολογισμού της αποζημίωσης· και, *πέμπτον*, όταν λόγω σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιβάλλουν την αποφυγή φιλικού διακανονισμού⁴⁴. Αναρωτιέται κανείς εάν η υπόθεση *Κουκάκης* θα μπορούσε να περιληφθεί στην τρίτη περίπτωση και να τύχει διαφορετικής αντιμετώπισης, με την έννοια της μη εκκίνησης της πρότασης φιλικού διακανονισμού από τη Γραμματεία. Τα ευαίσθητα πολιτικά ζητήματα που η προσφυγή αυτή έθετε, καθώς και οι ιδιαίτερες περιστάσεις της, ίσως θα έπρεπε να είχαν οδηγήσει το Δικαστήριο και τη Γραμματεία στην παραπάνω

tersentia, 2005, σσ. 89, 91.

35. H. KELLER / M. FOROWICZ / L. ENGI, ό.π., σσ. 31-2.

36. M. FOROWICZ, ό.π., παρ. 12.

37. Βλ. την εξαιρετική μελέτη της V. FIKFAK, *Against Settlement before the European Court of Human Rights*, ICON 2022, σσ. 942, 944.

38. Υπόθεση *Koukakis*, ό.π., παρ. 6.

39. *"In the event of the Commission accepting a petition referred to it... (b) it shall place itself at the disposal of the parties concerned with a view to securing a friendly settlement of the matter on the basis of respect for Human Rights as defined in this Convention"* (δική μας έμφαση).

40. I. BARRETO, *Friendly Settlement before the European Court of Human Rights*, σε: CoE (ed.), *Alternatives to Litigation between Administrative Authorities and Private Parties: Conciliation, Mediation and Arbitration*, CoE, 2000, σσ. 35, 40.

41. M. FOROWICZ, ό.π., παρ. 11.

42. 2018 Press Release, ό.π.: *"Under the new practice, the Registry will not make a proposal for friendly settlement in each and every case: there are exceptions, for example cases raising novel issues which have never been examined by the Court or cases where for any specific reason it may be inappropriate to propose a friendly settlement"*.

43. I. ΣΑΡΜΑΣ, Άρθρο 37. Διαγραφή, σε: I. Σαρμάς / Ξ. Κοντιάδης / Χ. Ανθόπουλος, ό.π., σσ. 925, 929, W. SCHABAS, *The European Convention on Human Rights: A Commentary*, OUP, 2016, σ. 822, με αναφορά σε ΕΔΔΑ *Broniowski v. Poland* (friendly settlement) [GC] (Προσφυγή No 31443/96), απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2005, ECHR 2005-IX, παρ. 33.

44. CDDH, *Encouraging resolution of the Court's proceedings through a dedicated non-contentious phase of the proceedings*, 27 Φεβρουαρίου 2019, CCDH(2019)09, παρ. 11 (στο εξής CDDH Registry Document).

απόφαση – αν και έχουμε αμφιβολίες αν πραγματικά δικαιολογούνταν μία τέτοια αποχή.

ε. Τέλος, θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι η επίτευξη φιλικού διακανονισμού και οι όροι του (όπως η αποζημίωση του προσφεύγοντος ή η υπόσχεση συνέχισης της έρευνας στην υπόθεση) **δεν** συνιστούν αποδοχή από μέρους της Κυβέρνησης της ευθύνης της και δεν απαιτείται από την ίδια κάτι τέτοιο⁴⁵ (αν και στο παρελθόν συνέβη ο φιλικός διακανονισμός να συνοδεύεται από τέτοια παραδοχή ευθύνης – ιδιαίτερα στην περίπτωση της Τουρκίας)⁴⁶. Συνεπώς, ο φιλικός διακανονισμός σηματοδοτεί την αδυναμία επανάληψης εθνικών διαδικασιών και επανεξέτασης υποθέσεων⁴⁷. Έχει, δε, ειπωθεί ότι η σταδιακή εγκατάλειψη της αναγνώρισης της παραβίασης έχει κάνει πολύ πιο ελκυστικό για τα κράτη το εργαλείο του φιλικού διακανονισμού, ενώ και η περιορισμένη δημοσιότητα και πρόσβαση στη διαπραγμάτευση, λόγω της αρχής της εμπιστευτικότητας, συχνά συμβάλλει οι φιλικοί διακανονισμοί να περνούν σχετικά απαρατήρητοι από την κοινή γνώμη και να μην πλήττουν δυσανάλογα το κύρος ενός κράτους⁴⁸. Τα στοιχεία αυτά μπορεί να έπαιξαν τον ρόλο τους κατά τη διαρροή της πρότασης φιλικού διακανονισμού από τον Αθανάσιο Κουκάκη. Με άλλα λόγια, προβλέποντας ότι τυχόν φιλικός διακανονισμός ή μονομερής δήλωση, σε περίπτωση απόρριψής του, θα γινόταν δεκτή από το ΕΔΔΑ με αποτέλεσμα να διαγραφεί η υπόθεση χωρίς την καταδίκη της Ελλάδος – αν και στην περίπτωση μονομερούς δηλώσεως η Ελλάδα θα έπρεπε τουλάχιστον να αναγνωρίσει την ευθύνη της – η οποία καταδίκη σίγουρα θα έκανε αίσθηση στο εσωτερικό της χώρας, η διαρροή επέτρεψε να διαφανεί ότι η Κυβέρνηση προσπαθούσε να κλείσει την εν λόγω υπόθεση. Είναι, πάντως, αμφίβολο εάν η διαρροή πέτυχε τυχόν τέτοιο σκοπό.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η επιτήρηση της από-

φασης που διαγράφει την υπόθεση από το πινάκιο του Δικαστηρίου και περιλαμβάνει τον φιλικό διακανονισμό (τα πραγματικά περιστατικά και το μέσο θεραπείας) αναλαμβάνεται από την Επιτροπή Υπουργών⁴⁹. Σε σπάνιες δε περιπτώσεις, όπου δεν εκπληρώνονται οι όροι του φιλικού διακανονισμού, το Δικαστήριο μπορεί να επαναφέρει την υπόθεση στο πινάκιο του (μετά από αίτηση).

3. Προβληματισμοί πάνω στον θεσμό του φιλικού διακανονισμού και η εμβέλειά τους επί της υπόθεσης Κουκάκης κατά Ελλάδος

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο θεσμός του φιλικού διακανονισμού αποτελεί βασικό εργαλείο του Δικαστηρίου: επιτρέπει τη γρήγορη απόδοση «δικαιοσύνης» και τη δίκαιη ικανοποίηση του προσφεύγοντα⁵⁰. Επιπλέον και ίσως κρισιμότερα, είναι εργαλείο για τη διαχείριση του όγκου των προσφυγών από το ΕΔΔΑ: το Δικαστήριο καταφέρνει με αυτό τον τρόπο να απαλλαγεί από υποθέσεις ρουτίνας, που αφορούν ιδιαίτερα συστημικά προβλήματα όπως η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης, μέσα από πακέτα υποθέσεων που καταλήγουν σε φιλικό διακανονισμό⁵¹.

Παρόλα αυτά, υπάρχουν βασικές ενστάσεις ως προς τη διαδικασία του φιλικού διακανονισμού. Πρώτον, ο τρόπος που το Δικαστήριο – ή πιο σωστά η Γραμματεία του – την ξετυλίγει καθίσταται συχνά προβληματικός. Ο φιλικός διακανονισμός έχει και ρόλο θεραπευτικό, καθώς μέσα από διμερείς διαπραγματεύσεις αφήνει το ενάγον/προσφεύγον μέρος να εγείρει τις αξιώσεις του και να ζητήσει διάφορα μέσα θεραπείας⁵². Τίποτα από αυτά δεν συμβαίνει ενώπιον της διαδικασίας που ακολουθεί το Δικαστήριο του Στρασβούργου. Η στόχευση της Γραμματείας είναι με γρήγορο τρόπο και ζυγίζοντας κατά βάση το πρόπτον οικονομικό μέσο θεραπείας να κλείσει την υπόθεση⁵³. Όμως συχνά το θύμα αποζητά κάτι περισσότερο, από την απολογία του κράτους μέχρι μέτρα αποκατάστασης⁵⁴, κάτι που είναι πιο χρονοβόρο να συμφωνηθεί και θα ήταν λιγότερο ελκυστικό για τα κράτη και, άρα, ο μηχανισμός δεν θα είχε γνωρίσει την επιτυχία που

45. D. KURBAN, *Authoritarian Resistance and Judicial Complicity: Turkey and the European Court of Human Rights*, EJIL, 2024, σσ. 355, 367 και 376.

46. Βλ. χαρακτηριστικά, ΕΔΔΑ *Aydın v. Turkey* (friendly settlement) (Προσφυγές Nos 28293/95, 29494/95 και 30219/96), απόφαση της 10ης Ιουλίου 2001, παρ. 13: “[The Government regretted] the occurrence of the actions which have led to the bringing of the present applications, in particular the disappearance of Mr Muslum Aydın and the anguish caused to his family. It is accepted that the unrecorded deprivation of liberty and insufficient investigations into the allegations of disappearance constituted violations of Articles 2, 5 and 13 of the Convention”.

47. M. FOROWICZ, ό.π., παρ. 21.

48. U.A. KOS, *Signaling in European Rule of Law Cases: Hungary and Poland as Case Studies*, Human Rights Law Review, 2023, σσ. 1, 12, και κυρίως U.A. KOS, *Controlling the Narrative: Hungary's Post-2010 Strategies of Non-Compliance before the European Court of Human Rights*, EuConst 195, 2023, σσ. 205-8.

49. Άρθρο 39 παρ. 4 ΕΣΔΑ.

50. C. JENART / M. LELOUP, *Separation of Powers and Alternative Dispute Resolution before the European Court of Human Rights*, EuConst, 2019, σσ. 247, 250.

51. H. KELLER / M. FOROWICZ / L. ENGI, ό.π., σ. 49 επ.

52. V. FIKFAK, ό.π., σ. 956.

53. D. KARSAI, *Let's Be Friends Instead! (?) The Friendly Settlement Procedure as a New Practice of the European Court of Human Rights*, 22 Μαρτίου 2019, προσβάσιμο σε: <https://drkarsai.hu/en/friendly-settlement-procedure/>.

54. S. SILBEY / S. MERRY, *Mediator Settlement Strategies*, Law & Policy, 1986, σσ. 7, 19-27.

παρατηρούμε από το 2010 και έπειτα. Με άλλα λόγια, και ιδιαίτερα στην περίπτωση της υπόθεσης *Κουκάκης*, η επιλογή της Γραμματείας να κλείσει την υπόθεση με μία απλή *ex gratia* πληρωμή από την πλευρά του κράτους, ενώ θα περίμενε κανείς να δώσει έμφαση σε μέτρα θεραπείας που συμβάλλουν στη διαλεύκανση της υπόθεσης και στη διεξαγωγή προσήκουσας έρευνας που δεν φαίνεται να έχει λάβει χώρα ως σήμερα⁵⁵, δεν εξυπηρετεί πτυχές της λεγόμενης ατομικής δικαιοσύνης που το Δικαστήριο υπηρετεί, αλλά ούτε και τον ρόλο του ως εγγυητή της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης⁵⁶.

Επιπλέον, ζητήματα εγείρονται ως προς τον τρόπο που χειρίζεται το θέμα η Γραμματεία του Δικαστηρίου: για παράδειγμα, πιθανολογείται σφοδρά ότι την πρόταση περί φιλικού διακανονισμού από την πλευρά της Γραμματείας αναλαμβάνει υπήκοος του καθ' ου κράτους, πράγμα που θα μπορούσε να δημιουργήσει την εντύπωση σύγκρουσης συμφερόντων, ιδιαίτερα όταν η πρόταση συντάσσεται σε συνεννόηση με την καθ' ου Κυβέρνηση⁵⁷. Σε κάθε περίπτωση, όμως, όταν η πρόταση δεν προέρχεται από τη Γραμματεία, αλλά από την Κυβέρνηση, η παρουσίαση των προτάσεων της τελευταίας για τον φιλικό διακανονισμό σε επίσημο έγγραφο του Δικαστηρίου δημιουργεί συγκεκριμένες εντυπώσεις⁵⁸. Επιπρόσθετα, η πρόταση της Γραμματείας συνδέεται με προηγούμενη νομολογία, δημιουργώντας την αίσθηση ότι έτσι θα κυλούσαν τα πράγματα και αυτό είναι το αποδεκτό/αναμενόμενο ποσό αποζημίωσης – οπότε δεν φαίνεται δυνατή η διαπραγμάτευση της πρότασης της Γραμματείας⁵⁹. Τέλος, η δημιουργία αυτής της σύνδεσης κράτους και Γραμματείας κάνει πιο πιθανό – στο μυαλό του προσφεύγοντα – το σενάριο ότι η άρνηση του φιλικού διακανονισμού μπορεί έπειτα να οδηγήσει σε αποδοχή από το Δικαστήριο μίας μονομερούς δήλωσης του κράτους, με την οποία πάλι η υπόθεση θα κλείσει⁶⁰. Η εκμετάλλευση του εργαλείου από το Δικαστήριο συμπληρώνεται από την εκμετάλλευση

από συγκεκριμένα κράτη, τα οποία έγιναν μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης μετά το 1990 και αποτελούν συστηματικούς παραβάτες της ΕΣΔΑ ή/και τα οποία έχουν σοβαρά συστημικά προβλήματα, συχνά συνδεόμενα με το κράτος δικαίου: Τουρκία, Ουγγαρία κ.λπ.⁶¹. Στην περίπτωση της υπόθεσης *Κουκάκης*, είναι εμφανές ότι η προέλευση της πρότασης από το ΕΔΔΑ και η δυνατότητα που δόθηκε στην Κυβέρνηση να κλείσει την υπόθεση με φιλικό διακανονισμό δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για να αποφύγει το Δικαστήριο την ανάμειξή του σε μία από τις πιο σκανδαλώδεις πρακτικές που έχουν αποκαλυφθεί την τελευταία δεκαετία. Η προσφορά μίας *ex gratia* πληρωμής χωρίς καν την αναγνώριση της ευθύνης της Ελληνικής Κυβέρνησης θα αποτελούσε εντελώς ανεπαρκή κατάληξη για μία τέτοια προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ.

Δεύτερον, η ενθάρρυνση φιλικού διακανονισμού ανάμεσα σε κράτη-συστημικούς παραβάτες και θύματα από το Δικαστήριο, όχι μόνο δεν αφήνει τις καλύτερες των εντυπώσεων, αλλά δημιουργεί γενικότερα μια σχέση ανισότητας, η οποία είναι πολύ πιο έντονη στο πλαίσιο του φιλικού διακανονισμού σε σχέση με τη δικαιοδοτική διαδικασία⁶².

Τρίτον, ο φιλικός διακανονισμός αποτελεί κατεξοχήν προβληματικό εργαλείο στον τομέα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδιαίτερα για ένα Δικαστήριο που προσπαθεί να αποδώσει ατομική αλλά και συλλογική/συστημική δικαιοσύνη. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να είναι απλά ένας επεμβατικός μεν, διαμεσολαβητής δε, αλλά ο ρόλος του στην ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι κρίσιμος⁶³. Αυτός υπονομεύεται σε περιπτώσεις συστημικών και ομαδικών φιλικών διακανονισμών⁶⁴ και όταν το εργαλείο αυτό χρησιμοποιείται σε προσφυγές που υποκρύπτουν συστημικά προβλήματα και σοβαρές παραβιάσεις της αρχής του κράτους δικαίου, οπότε και το Δικαστήριο δεν εκπληρώνει τον δεύτερο ρόλο του ως εγγυητή της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης⁶⁵.

Τα ερωτήματα σχετικά με την αρμοδιότητα και τον ρόλο που διαδραματίζει η Γραμματεία στη διαδικασία, ο οριακός μόνο έλεγχος της συμφωνίας φιλικού διακανονισμού από το Δικαστήριο και η δυσκολία για την επαναφορά

55. Βλ. τις ανάλογες παρατηρήσεις από J. GAVRON, Strasbourg Court's New Non-contentious Phase – A Tax on Lawlessness?, Strasbourg Observers, 14 Νοεμβρίου 2019, προσβάσιμο σε: <https://strasbourgobservers.com/2019/11/14/strasbourg-courts-new-non-contentious-phase-a-tax-on-lawlessness/>.

56. P. LEACH, Resolving Systemic Human Rights Violations – Assessing the European Court's Pilot Judgment Procedure, σε: S. Beson (ed.), The European Court of Human Rights after Protocol 14 – Preliminary Assessment and Perspectives, Schulthess, 2011, σσ. 223, 227.

57. V. FIKFAK, ό.π., σσ. 957-8.

58. Ό.π., σ. 962.

59. J. GAVRON, ό.π.

60. Βλ. την σχετική, εξαιρετικά προβληματική, σύνδεση ανάμεσα στις δύο, πολύ διαφορετικές, διαδικασίες, σε CDDH Registry Document, ό.π., παρ. 9.

61. V. FIKFAK, Accountability through Supervision Mechanisms, προσβάσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=5345465>, σσ. 9-11.

62. O. FISS, Against Settlement, The Yale Law Journal, 1984, σσ. 1072, 1076 επ.

63. Βλ., αναλογικά, J. CONTESSÉ, Settling Human Rights Violations, Harvard International Law Journal, 2019, σσ. 317, 362.

64. H. KELLER / M. FOROWICZ / L. ENGI, ό.π., σσ. 70-4.

65. Βλ., γενικότερα, A. COHEN, Revisiting Against Settlement: Some Reflections on Dispute Resolution and Public Values, Fordham Law Review, 2009, σ. 1143.

της υπόθεσης στο πινάκιο σε περίπτωση μη συμμόρφωσης του κράτους με τον φιλικό διακανονισμό, είναι κάποια μόνο από τα θέματα που τίθενται.

Στην περίπτωση της υπόθεσης *Κουκάκης*, το ζήτημα της άρσης των επικοινωνιών χωρίς τη δυνατότητα της εκ των υστέρων γνωστοποίησης, αποτελεί σοβαρότατη διάρρηξη των βασικών εγγυήσεων του κράτους δικαίου, καθώς όπως έχει εξηγηθεί, η γνωστοποίηση επιτρέπει τη δυνατότητα δικαιοδοτικού ελέγχου για να διαγνωσθεί το σύννομο ή καταχρηστικό ή, έστω, δυσανάλογο, του μέτρου της παρακολούθησης, κάτι που θα παραβίαζε το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή υπό το άρθρο 8 ΕΣΔΑ⁶⁶. Στις παραπεμπόμενες υποθέσεις, δεν προβλεπόταν η εκ των υστέρων γνωστοποίηση της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, όπως ακριβώς και η Ελληνική Κυβέρνηση είχε εργαλειοποιήσει τη νομοθετική διαδικασία, ώστε να επιτύχει την μη ενημέρωση και δυνατότητα ελέγχου της επισύνδεσης από τον Κουκάκη με το άρθρο 87 του ν. 4790/2021, επικαλούμενη λόγους δημόσιας ασφάλειας, με τρόπο ξεκάθαρα επιζήμιο για τις εγγυήσεις του κράτους δικαίου.

Μόνη εξαίρεση στην παραπάνω, σταθερή, νομολογία⁶⁷ αποτελεί η περίπτωση όπου προβλέπεται ειδικό ανεξάρτητο όργανο που είναι οιοное δικαστικό, ώστε να μπορεί, το οποιοδήποτε πρόσωπο έχει σχετικές με παρακολου-

θήσεις επικοινωνιών υποψίες, να προσφύγει σε αυτό το όργανο που θα πρέπει να μπορεί να διατάξει πρόσφορα μέτρα διερεύνησης ώστε να αξιολογήσει εάν πράγματι υπήρξε σχετική παραβίαση. Κάτι τέτοιο βεβαίως δεν συνέβαινε με τις αντίστοιχες ελληνικές ρυθμίσεις, όπως αποδείχτηκε από την αδυναμία της ΑΔΑΕ να διερευνήσει πλήρως την καταγγελία του Αθανάσιου Κουκάκη⁶⁸.

Συμπερασματικά, η υπόθεση *Κουκάκης* αναδεικνύει τις αδυναμίες και τους περιορισμούς του μηχανισμού του φιλικού διακανονισμού. Οι δε περιορισμένες λεπτομέρειες που εξάγονται από την απόφαση του Δικαστηρίου, φανερώνουν ότι αυτό δεν προσπάθησε να αποφύγει τις αδυναμίες αυτού του μηχανισμού, αλλά πιθανότατα τον χρησιμοποίησε με τρόπο αδόκιμο για το βάρος και τη σημασία της υπόθεσης. Οι διαπιστώσεις αυτές, βεβαίως, δεν μειώνουν σε τίποτα το συμπέρασμα ότι ο Αθανάσιος Κουκάκης είχε παραβιάσει την αρχή της εμπιστευτικότητας της εν λόγω διαδικασίας. Θα μπορούσε, όμως, και επί αυτού του στοιχείου να υπογραμμιστεί ότι η αρχή αυτή έχει τεθεί για να προστατεύσει τα μέρη και όχι τόσο το ίδιο το Δικαστήριο, του οποίου την πρόταση εντέλει είχε διαρρεύσει ο Αθανάσιος Κουκάκης. Σε κάθε περίπτωση, είναι σαφές ότι με αυτή την απόφαση απαραδέκτου δεν κλείνει το κεφάλαιο του σκανδάλου των παράνομων επισυνδέσεων ενώπιον του ΕΔΔΑ. Ήδη το Δικαστήριο του Στρασβούργου έχει ενημερώσει την Ελληνική Κυβέρνηση για την επόμενη σχετική προσφυγή, ζητώντας τους ισχυρισμούς της για σειρά ερωτημάτων⁶⁹. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το κύρος του ΕΔΔΑ και η σημασία των διαπιστώσεών του επί της προσφυγής θα βαρύνουν καίρια στη σκοτεινή αυτή υπόθεση που πλήττει σοβαρά την αρχή του κράτους δικαίου στην Ελλάδα.

66. ΕΔΔΑ *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev v. Bulgaria* (Προσφυγή No 62540/00), απόφαση της 28ης Ιουνίου 2007, παρ. 90, 91 και 94, ΕΔΔΑ *Roman Zakharov v. Russia* (Προσφυγή No 47143/06), απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2015, παρ. 234, 287-291 και 302, ΕΔΔΑ *Szabó and Vissy v. Hungary* (Προσφυγή No 37138/14), απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2016, παρ. 86, 87 και 89.

67. Βλ. και ΕΔΔΑ *Klass and Others v. Germany* (Προσφυγή No 5029/71), απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 1978, παρ. 57, ΕΔΔΑ *Weber and Saravia v. Germany* (Προσφυγή No 54934/00), απόφαση της 29ης Σεπτεμβρίου 2006, παρ. 135, ΕΔΔΑ *Dumitru Popescu v. Romania* (Προσφυγή No 71525/01), απόφαση της 26ης Απριλίου 2007, παρ. 77, ΕΔΔΑ *Centrum för Rättvisa v. Sweden* (Προσφυγή No 35252/08), απόφαση της 19ης Ιουνίου 2018, παρ. 106.

68. Βλ., αντίστοιχα, ΕΔΔΑ *Kennedy v. The United Kingdom* (Προσφυγή No 26839/05), απόφαση της 18ης Μαΐου 2010, παρ. 75, 76, 167 και 179.

69. ΕΔΔΑ *Androulakis v. Greece* (Προσφυγή No 20986/24), απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2025.

Ασυνόδευτοι ανήλικοι και δίκαιο προσφύγων: Από το κανονιστικό πλαίσιο στην ευρωπαϊκή πολιτική και ελληνική πρακτική

Χριστιάνα Χ. Γκογκώνη*

Η παρούσα μελέτη αναλύει την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων, δηλαδή των παιδιών κάτω των 18 ετών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους χωρίς τη συνοδεία των γονέων ή των νόμιμων κηδεμόνων τους, σύμφωνα και με τον ορισμό που υιοθετεί η Υπάτη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), στο πλαίσιο του διεθνούς, ευρωπαϊκού και ελληνικού συστήματος ασύλου, εστιάζοντας στις κανονιστικές εντάσεις που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη μεταναστευτική πολιτική. Το ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων αποτελεί μια πολυδιάστατη κατάσταση ευαλωτότητας, στην οποία διασταυρώνονται η παιδική ηλικία, η αναγκαστική μετακίνηση, οι διώξεις και η απουσία οικογενειακού πλαισίου προστασίας. Τα παιδιά αποτελούν σταθερά ένα σημαντικό ποσοστό του συνολικού αριθμού των ατόμων που εκτοπίζονται διεθνώς, ενώ οι ασυνόδευτοι ανήλικοι αυξάνονται συστηματικά τα τελευταία χρόνια. Η τάση αυτή αντικατοπτρίζει τόσο την ποσοτική ενίσχυση των μεταναστευτικών ροών όσο και την αυξανόμενη έκθεση των παιδιών σε συνθήκες αναγκαστικής μετακίνησης χωρίς την προστασία ή τη φροντίδα ενός ενήλικα. Η μελέτη υποστηρίζει ότι το διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο συγκροτούν ένα ισχυρό κανονιστικό πλαίσιο, το οποίο όμως συχνά κατά την πρακτική του υπονομεύεται από τις επιχειρησιακές και πολιτικές πραγματικότητες των κρατών μελών. Η περίπτωση του Ελληνικού κράτους αποτελεί αντιπροσωπευτικό παράδειγμα της απόστασης μεταξύ κανονιστικής οργάνωσης και εφαρμογής, αναδεικνύοντας τα θεσμικά παράδοξα και τις καθημερινές προκλήσεις που γεννιούνται. Η μελέτη καταλήγει ότι η αποτελεσματική προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων αποτελεί κρίσιμο δείκτη της ποιότητας του κράτους δικαίου και απαιτεί την επανατοποθέτηση της παιδικής ηλικίας στο κέντρο της προσφυγικής πολιτικής.

ασυνόδευτοι ανήλικοι – δίκαιο προσφύγων – διεθνής προστασία – αιτούντες άσυλο – δικαιώματα του παιδιού – ευρωπαϊκό σύστημα παιδικής προστασίας – μεταναστευτική πολιτική – ελληνική νομοθεσία ασύλου – επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων – βέλτιστο συμφέρον του παιδιού

I. Εισαγωγή

Η ανάγκη για προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων αποτελεί ένα σύνθετο πεδίο, καθώς συναντώνται και συνυπάρχουν νομικές υποχρεώσεις, πολιτικές σκοπιμότητες και πρακτικές περιορισμών. Η συνεχώς αυξανόμενη παρουσία ασυνόδευτων ανηλίκων δεν αποτελεί απλώς μια αριθμητική επιβάρυνση για τα κράτη μέλη αλλά αναδεικνύει επίσης τις εσωτερικές δυσκολίες του κρατικού πλαισίου που είναι επιφορτισμένο με την προστασία τους. Οι ανήλικοι πρόσφυγες που ταυτόχρονα είναι και ασυνόδευτοι αποτελούν την εντονότερη έκφανση της σύγχρονης προσφυγικής κρίσης, ενώ η κρατική αντιμετώπισή τους επηρεάζεται από μια διάσπαση των θεσμών, δεδομένου πως υπάγονται ταυτόχρονα τόσο στο σύστημα ασύλου όσο και στο σύστημα παιδικής προστασίας.

Τα κράτη μέλη, και ιδιαίτερα η Ελλάδα, βρέθηκαν αντιμέτωπα με ιδιαίτερα πρωτόγνωρες προκλήσεις, ενώ παράλληλα επιφορτίστηκαν με την εφαρμογή ενός πλέγματος νόμων και διαδικασιών προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα μεγάλα και συνεχώς αυξανόμενα προσφυγικά και μεταναστευτικά κύματα. Η πρωτοφανής αυτή κινητικότητα των δύο τελευταίων δεκαετιών ώθησε την Ευρωπαϊκή Ένωση, επιχειρώντας να συνδυάσει την προστασία των

ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την επιτήρηση των συνόρων της, να δημιουργήσει ένα πολυεπίπεδο σύστημα κανόνων (ΚΕΣΑ), το οποίο καλείται να εφαρμοστεί συνεκτικά από τα κράτη μέλη σε ένα περιβάλλον με έντονες πολιτικές ασυμμετρίες και διαφοροποιήσεις.

Η παρούσα μελέτη αναπτύσσει μια θεωρητικά προσανατολισμένη, αλλά ταυτόχρονα εμπειρικά τεκμηριωμένη ανάλυση του τρόπου με τον οποίο το διεθνές, ευρωπαϊκό και ελληνικό νομικό πλαίσιο επιχειρεί να προστατεύσει την ευάλωτη πληθυσμιακή ομάδα των ασυνόδευτων ανηλίκων. Επιδιώκεται να καταδειχθεί ότι η προστασία αυτή δεν εξαρτάται μόνο από τις νομοθετικές εγγυήσεις, αλλά και από τη δυνατότητα των θεσμών να αναπροσαρμόζονται και να υιοθετούν βιώσιμες λύσεις.

II. Η ιστορική και εννοιολογική συγκρότηση του προσφυγικού φαινομένου

Το προσφυγικό ζήτημα δεν αποτελεί στατικό δεδομένο, αλλά αποτέλεσμα των κοινωνικοπολιτικών εντάσεων μεταξύ κράτους, κυριαρχίας και διεθνών συγκρούσεων. Η γέννηση της έννοιας του πρόσφυγα υπήρξε καταλυτική για τη διαμόρφωση και την εξέλιξη τους διεθνούς συστήματος προστασίας. Αναμφίβολα, σε όλες τις ιστορικές περιόδους, ο πρόσφυγας αποτέλεσε το «εκτοπισμένο υποκείμενο», στο οποίο αναδεικνύονταν οι αδυναμίες ενός

* ΜΔΕ (Εμπορικό Δίκαιο, Νομική Σχολή ΔΠΘ), Δικηγόρος Παρ' Εφέταις

έθνους να προστατεύσει ή να εντάξει πληθυσμούς που βρίσκονται εκτός των ορίων του.

Στην ελληνική επικράτεια, η ιστορική εμπειρία, συμπεριλαμβανομένων των μεγάλων προσφυγικών ρευμάτων του 1922, δείχνει ότι η προσφυγιά αποτελεί δομικό στοιχείο της νεότερης ευρωπαϊκής ιστορίας και όχι παρέκκλιση. Κάνοντας μια σύντομη αναδρομή, διαπιστώνεται πως οι Έλληνες υπήρξαν επανειλημμένα πρόσφυγες εντός και εκτός των συνόρων, εμπειρία που λειτουργεί ως βάση για την κατανόηση του σύγχρονου προσφυγικού πλαισίου¹. Παράλληλα, η ιστορική αυτή αναδρομή αποτυπώνει ότι οι προσφυγικές μετακινήσεις πολύ συχνά συνδέονται με ευρύτερα γεωπολιτικά γεγονότα, πολιτικές και κοινωνικές εντάσεις και θεσμική αποσταθεροποίηση.

Η μεταπολεμική θεσμοθέτηση της προσφυγικής ιδιότητας με τη Σύμβαση της Γενεύης (1951) και τη δημιουργία της Ύπατης Αρμοστείας αποτέλεσε ορόσημο για την προστασία των προσφύγων². Η προσφυγική προστασία σχεδιάστηκε αρχικά ως προσωρινό μέτρο σε μια ανθρωπιστική κρίση με διεθνή περιεχόμενο άνευ προηγούμενου, ωστόσο εξελίχθηκε σε μόνιμη θεσμική υποχρέωση όλων σχεδόν των κρατών. Έτσι, η προσφυγική ιδιότητα απέκτησε πολιτικο-ανθρωπιστικό χαρακτήρα, καθώς ο πρόσφυγας δεν είναι απλώς ένας άνθρωπος που διώκεται, αλλά κάποιος που έχει απωλέσει την κρατική προστασία και αναζητεί νέα.

Οι αιτίες της προσφυγικής κινητικότητας στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον έχουν διαφοροποιηθεί καθώς, εκτός από τα κυριαρχικά και επεκτατικά κίνητρα των κρατών, έχουν προστεθεί ένοπλες συγκρούσεις, αποσταθεροποιημένα κράτη, βία συμμοριών, οικονομική κατάρρευση, κλιματική κρίση και συστημική καταπίεση³. Ωστόσο, γίνεται αντιληπτό πως για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, στις αιτίες αυτές προστίθεται ένας επιπλέον παράγοντας κινδύνου, καθώς η ανηλικότητα συνδυάζε-

ται με απώλεια οικογενειακής προστασίας και αδυναμία αυτοϋπεράσπισης.

Η εννοιολογική τομή στο ζήτημα των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων σήμερα έγκειται στο ότι ο ανήλικος πρόσφυγας δεν είναι μόνο αποδέκτης βίας, αλλά υποκείμενο που υποχρεώνεται σε μετακίνηση υπό συνθήκες που ανατρέπουν τις βασικές σταθερές της ζωής όπως πατρίδα, οικογένεια, σχολείο, σταθερότητα⁴.

III. Το διεθνές δίκαιο και το κανονιστικό σύστημα της προστασίας

Το διεθνές δίκαιο για την προστασία των προσφύγων συγκροτεί ένα κανονιστικό πλαίσιο που διαφεύγει της απλής λογικής για κρατική κυριαρχία, θεμελιώνοντας ένα σύμπλεγμα νομοθετημάτων για άτομα τα οποία στερούνται της αποτελεσματικής προστασίας τους από τη χώρα καταγωγής τους. Αναντίρρητα, η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης της 31ης Ιανουαρίου 1967, το οποίο τροποποίησε τη Σύμβαση του 1951, παραμένουν ο θεμέλιος λίθος του συστήματος για το καθεστώς των προσφύγων⁵. Αν και πρόκειται για κείμενα τα οποία συντάχθηκαν σε ένα αρκετά διαφορετικό ιστορικό πλαίσιο μεταναστευτικής πραγματικότητας από το σημερινό, η ερμηνεία τους και η εφαρμογή τους τις τελευταίες δεκαετίες έχει εξελιχθεί δίνοντας δυνατότητα ένταξης στις προστατευτικές τους διατάξεις νέων μορφών δίωξης και ευαλωτότητας.

Στο κέντρο των διατάξεων του διεθνούς δικαίου τοποθετείται η έννοια του «δικαιολογημένου φόβου δίωξης». Όσον αφορά τον ενήλικο πληθυσμό, η έννοια αυτή περιλαμβάνει κυρίως τον κίνδυνο που προκύπτει από την απειλή της σωματικής ακεραιότητας, την υποβολή σε βασανιστήρια και απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία ή τη μειονοτική ταυτότητα⁶. Ωστόσο, για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, ο δικαιολογημένος φόβος δίωξης αποκτά διαφορετική κανονιστική πορεία, καθώς δεν αφορά μόνο το παρελθόν, αλλά και το μέλλον, και αναζητείται πιθανή δυνατότητα του παιδιού να επιβιώσει σε συνθήκες όπου υπάρχει παντελής έλλειψη προστατευτικού πλαισίου. Στις περιπτώσεις αυτές, ο κίνδυνος μπορεί να πηγάζει από την έλλειψη οικογενειακής δομής ή δικτύου προστασίας, από τον κίνδυνο στρατολόγησης, από την έκθεση σε έμφυλη βία ή εργα-

1. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ, σε: Β. Παναγιωτόπουλος (επιμ.), Οι πρόσφυγες: η άφιξη και τα πρώτα μέτρα περίθαλψης, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000, Τόμος 7, 2003, σσ. 79-88.

2. Σύμφωνα με το Καταστατικό του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες [Απόφαση 428 (V) της Γενικής Συνέλευσης της 14.12.1950], πρόσφυγας: «πρόσωπο που, εξαιτίας γεγονότων που συνέβησαν πριν την 1η Ιανουαρίου 1951 και δικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας ή πολιτικών απόψεων, ευρίσκεται εκτός της χώρας ιθαγενείας του, και δεν μπορεί, ή εξαιτίας αυτού του φόβου ή για άλλους λόγους εκτός από λόγους προσωπικής διευκόλυνσης δεν θέλει να τεθεί υπό την προστασία της χώρας αυτής ή που όντας ανιθαγενής και ευρισκόμενο εκτός της χώρας της συνήθους διαμονής του, δεν μπορεί ή, λόγω αυτού του φόβου ή για λόγους άλλους εκτός από την προσωπική του διευκόλυνση, δεν θέλει να επιστρέψει σε αυτήν».

3. UNITED NATIONS, Peace, dignity and equality on a healthy planet, 2024, Retrieved November 2025 from: <https://www.un.org/en/global-issues/refugees>.

4. Z. VAGHRI / Z. TESSIER / C. WHALEN, Refugee and Asylum-Seeking Children: Interrupted Child Development and Unfulfilled Child Rights, Children (Basel), 2019, October 2019, σ. 2.

5. UNCHR, The 1951 Refugee Convention and 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2010, σ. 4.

6. EUROPEAN ASYLUM SUPPORT OFFICE (EASO), Πρακτικός Οδηγός της EASO: αναγνώριση προσώπων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, 2019, σ. 16.

σιακή εκμετάλλευση ή ακόμη και από τη δομική κατάρρευση και την ύπαρξη γενικευμένης βίας στο κράτος καταγωγής⁷.

Η αρχή της μη επαναπροώθησης (non-refoulement) σύμφωνα με την οποία: *καμία χώρα δεν επιτρέπεται να απελαύνει ή να επαναπροωθεί πρόσφυγες σε εδάφη όπου η ζωή ή ελευθερία τους κινδυνεύουν εξαιτίας φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων*, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς συστήματος προστασίας των προσφύγων. Εκτός από τις διεθνείς συμβάσεις, η αρχή της μη επαναπροώθησης κατοχυρώνεται επιπλέον στο άρθρο 78 παρ. 1 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στο ενωσιακό πλαίσιο θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτό αποτυπώνεται στα άρθρα 18 και 19 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Η ίδια αρχή επαναλαμβάνεται και στο παράγωγο δίκαιο της Ένωσης, ιδίως στη σχετική νομοθεσία για το άσυλο και στην Οδηγία Επιστροφών⁸. Η σημασία της για τα παιδιά είναι καταλυτική, διότι η επαναπροώθηση δεν συνεπάγεται μόνο κίνδυνο δίωξης, αλλά συχνά και άμεση έκθεση σε κίνδυνο και συνθήκες που παραβιάζουν τα δικαιώματα των παιδιών, όπως σωματική ακεραιότητα, πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση και υγεία, επιβολή υποχρεωτικής εργασίας ή στρατολόγησης⁹.

Παράλληλα, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC) σηματοδότησε μια βαθιά μεταβολή στον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή η παιδική ηλικία νομικά, καθώς κατέστησε το παιδί όχι απλό αντικείμενο φροντίδας, αλλά αυτόνομο φορέα δικαιωμάτων. Η υπερνομοθετική κατευθυντήρια αρχή του «βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού» λειτουργεί ως βάση στις διατάξεις της παιδικής προστασίας και κριτήριο που επηρεάζει κάθε στάδιο των διαδικασιών ασύλου. Ειδικά όσον αφορά τους ασυνόδευτους ανηλίκους, η CRC επιβάλλει εξατομικευμένη αξιολόγηση με απόλυτο σεβασμό στην παιδική ηλικία, ορισμό επιτρόπου, προτεραιοποίηση των διαδικασιών, αποφυγή κάθε μορφής κράτησης, παροχή κατάλληλης στέγης και συνθηκών υποδοχής¹⁰.

IV. Θεσμικές ασυμμετρίες και κανονιστικές εντάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Η δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ) φιλοδοξεί να εδραιώσει ένα συνεκτικό πλαίσιο για την προστασία των προσφύγων και, ειδικότερα, των ασυνόδευτων ανηλίκων, αν και η λειτουργία του διέπεται από την απόσταση μεταξύ κανονιστικής σύλληψης και πρακτικής εφαρμογής. Σημαντικό είναι το γεγονός πως τα κράτη μέλη εξακολουθούν να διατηρούν σημαντικό περιθώριο αυτενέργειας στο κομμάτι της προσφυγικής-μεταναστευτικής πολιτικής σεβόμενα τις γεωγραφικές ανισότητες και τις διαφορετικές πολιτικές κουλτούρες, οι οποίες οδηγούν σε αποκλίσεις¹¹.

Ο Κανονισμός Δουβλίνο III αποτελεί χαρακτηριστική πηγή αυτών των αντιφάσεων, καθώς στο θεωρικό του επίπεδο επιχειρεί να καθορίσει το υπεύθυνο για την εξέταση αιτήματος ασύλου κράτος¹². Η εφαρμογή του, ωστόσο, έχει ως αποτέλεσμα να μεταφέρει το βάρος εξέτασης στα κράτη πρώτης υποδοχής, δημιουργώντας ασφυκτικές πίεση σε κράτη όπως π.χ. Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, που λόγω της γεωγραφικής τους θέσης αποτελούν για πολλούς πρόσφυγες τη μοναδική είσοδο προς την Ευρώπη. Ωστόσο, για τους ασυνόδευτους ανηλίκους πρόσφυγες προβλέπονται εξαιρέσεις που επιτρέπουν τη μεταφορά τους από το κράτος υποδοχής σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη όπου υπάρχουν συγγενείς τους¹³ – αν και η εφαρμογή τους συχνά καθυστερεί, λόγω γραφειοκρατίας ή δυσκολιών στην επικοινωνία μεταξύ των κρατών.

Η Οδηγία για τις Συνθήκες Υποδοχής (2013/33/ΕΕ) θεσπίζει ελάχιστα πρότυπα υποδοχής και στέγασης για όλους τους αιτούντες άσυλο στα κράτη μέλη, αλλά στην πράξη το επίπεδο παροχής υπηρεσιών παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις¹⁴. Στο πλαίσιο αυτό, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι αποτελούν την ομάδα με τις μεγαλύτερες ανάγκες, αλλά και με τον μεγαλύτερο κίνδυνο να αντιμετωπίσουν ανεπαρκείς συνθήκες υποδοχής. Σημαντικές διαφορές εντοπίζονται ως προς την ποιότητα της φιλοξενίας, τα καταλύματα στέγασής τους, την πρόσβαση σε διαδικασίες

7. MIGRATION DATA PORTAL – The bigger picture, Child and young migrants, 2024, Retrieved November 2025 from: <https://www.migrationdataportal.org/themes/child-and-young-migrants>.

8. PICUM, Non-refoulement under the EU Pact on Migration and Asylum, 2025, Retrieved November 2025 from: <https://picum.org/blog/non-refoulement-in-the-context-of-the-eu-pact-on-migration-and-asylum/>.

9. INTERNATIONAL MIGRATION LAW UNIT, IML Information Note on The Principle of Non-refoulement, 2023, σ. 16.

10. O. SUSHCH, The principle of the «best interests of the child» in private international law, 2025, σ. 95.

11. EUROPEAN ASYLUM SUPPORT OFFICE, Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια – δικαστική ανάλυση, 2016, σ. 18.

12. Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast).

13. REFUGEE COUNCIL, The 'Dublin' Regulation and family unity, 2021, σ. 2.

14. T. JASUDOWICZ, Unaccompanied Minors according to Case Law of the European Committee of Social Rights, 2023, σ. 35.

ασύλου, τη νομική τους υποστήριξη, την εκπαίδευση και τη διαθεσιμότητα των επιτρόπων¹⁵.

Μια κοινοτική προσπάθεια ενίσχυσης της ενιαίας εφαρμογής του δικαίου αποτελεί η μετατροπή του EASO σε EUAA. Η τεχνοκρατικοποίηση των διαδικασιών ασύλου στον ευρωπαϊκό χώρο με επιχειρησιακές ομάδες, οδηγίες συνεντεύξεων και πρακτικά πρωτόκολλα διαχείρισης, επιδιώκει να μειώσει τις αποκλίσεις μεταξύ των κρατών μελών¹⁶. Παρόλα αυτά, δεν λείπει η κριτική ότι η αυστηρή τυποποίηση των διαδικασιών περιορίζει σημαντικά την εξατομικευμένη κρίση, η οποία στην περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων κρίνεται αναγκαία.

Διαφαίνεται πως η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, ιδίως μετά το 2015, χαρακτηρίζεται από την εξωτερικοποίηση της προστασίας. Ειδικότερα, συμφωνίες όπως αυτή μεταξύ ΕΕ-Τουρκίας (2016), επιχειρήσαν να αναχαιτίσουν τις προσφυγικές ροές, προτάσσοντας την αλληλεγγύη και μεταφέροντας μερίδιο της ευθύνης σε τρίτες χώρες. Ωστόσο, η πρακτική αυτή εγείρει σοβαρά ερωτήματα ως προς τη συμβατότητά της με το διεθνές δίκαιο και το κατά πόσον συνάδει με την αρχή της μη επαναπροώθησης. Ιδιαίτερα για την περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων, η εξωτερικοποίηση ενέχει ιδιαίτερο κίνδυνο, καθώς συχνά οι τρίτες χώρες δεν προσφέρουν επαρκείς εγγυήσεις παιδικής προστασίας.

Ενισχύεται λοιπόν η άποψη πως η θέση των ασυνόδευτων ανηλίκων στο ΚΕΣΑ αποτελεί τομή μεταξύ παιδικής προστασίας και κρατικής διαχείρισης. Αυτό συμβαίνει διότι το σύστημα αναγνωρίζει ρητά την αυξημένη ευαλωτότητά τους, αλλά οι κανόνες των εθνικών διοικήσεων καθιστούν τη συμμόρφωση αποσπασματική. Η ασυμφωνία αυτή υπογραμμίζει πως, παρά την εναρμόνιση των κανόνων, η προστασία τελικά εξαρτάται από την πολιτική βούληση, την οικονομική δυνατότητα και τη διοικητική επάρκεια κάθε κράτους μέλους.

V. Εννοιολογική ανάλυση της ταυτότητας του ασυνόδευτου ανηλίκου: ευαλωτότητα, δικαιώματα και θεσμικές προϋποθέσεις

Η έννοια του ασυνόδευτου ανηλίκου δεν αποτελεί απλώς διοικητική υποδιαίρεση της πληθυσμιακής ομάδας των αιτούντων διεθνή προστασία, αλλά συνιστά μια πολυδιάστατη νομιμοκοινωνική κατηγορία, η οποία γεννά ένα πλήθος θεσμικών εγγυήσεων και υποχρεώσεων. Το

διεθνές δίκαιο επιβάλλει στα κράτη την υποχρέωση να υλοποιούν τις εγγυήσεις αυτές μέσω κατάλληλων διοικητικών διαδικασιών. Η υποχρέωση αυτή συχνά δοκιμάζεται σε περιβάλλοντα όπου οι θεσμοί αντιμετωπίζουν πίεση όπως συμβαίνει στα κράτη πρώτης γραμμής της Ε.Ε., αλλά παραμένει αναπόσπαστο στοιχείο της διεθνούς νομιμότητας¹⁷.

Ειδικότερα, ο ασυνόδετος ανήλικος πρόσφυγας δεν είναι απλά ένας ηλικιακά μικρός πρόσφυγας, αλλά υποκείμενο δικαιωμάτων με διττές και διασταυρούμενες ιδιότητες:

- την παιδική ιδιότητα, και
- την προσφυγική.

Ομοίως και στη διεθνή βιβλιογραφία υπογραμμίζεται έντονα πως η ευαλωτότητα των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν πηγάζει αποκλειστικά από τη χρονική ηλικία, αλλά και από την κατάλυση των προστατευτικών θεσμών της οικογένειας και της κρατικής κοινότητας. Γίνεται αναγκαία, συνεπώς, η ενεργοποίηση κρατικών μηχανισμών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν επαρκώς οι ανάγκες των παιδιών αυτών και να προστατευθούν, καθώς η απουσία του ενήλικα φροντιστή δημιουργεί ένα θεμελιώδες κενό.

Σύμφωνα λοιπόν με τη διεθνή και την ευρωπαϊκή νομοθεσία, ως ασυνόδετο ορίζεται οποιοδήποτε ανήλικο παιδί υποβάλλει αίτηση ασύλου και στερείται συνοδείας υπεύθυνου ενήλικα που να ασκεί κατά νόμο ή στην πράξη τη φροντίδα του. Ο ορισμός αυτός δεν αποτελεί απλώς έναν περιγραφικό χαρακτηρισμό, αλλά συνδέεται άμεσα με την αναγνώριση του ανήλικου ως φορέα δικαιωμάτων. Για τον λόγο αυτό, οι ασυνόδετοι ανήλικοι πρόσφυγες έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν οι ίδιοι ενεργά σε κάθε διαδικασία που τους αφορά όπως π.χ. διαδικασία ασύλου, να ενημερώνονται με τρόπο προσαρμοσμένο στην ηλικία και την ωριμότητά τους και να εκφράζουν ελεύθερα την άποψή τους¹⁸.

Κρίσιμο στοιχείο της εννοιολογικής ταυτότητας αποτελεί η προστασία των ασυνόδευτων παιδιών από την κράτηση. Στο ευρωπαϊκό και διεθνές δίκαιο, η κράτηση ανηλίκων θεωρείται *de facto* ασύμβατη με την παιδική προστασία¹⁹. Η CRC και η Οδηγία 2013/33/ΕΕ συνιστούν

15. UNICEF, Protected on Paper? An analysis of Nordic country responses to asylum-seeking children, 2018, σ. 38.

16. EUROPEAN COUNCIL ON REFUGEES AND EXILES, EASO Becomes EUAA as New Mandate Enters into Force, 2022, Retrieved November 2025 from: <https://ecre.org/easo-becomes-euaa-as-new-mandate-enters-into-force/>.

17. UNITED NATIONS, Children's rights in 12 Countries – un Committee on Rights of the Child publishes concluding observations, 2015, Retrieved November 2025 from: <https://www.ungeneva.org/en/news-media/press-release/2015/02/childrens-rights-12-countries-un-committee-rights-child-publishes>.

18. UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), 2013, σ. 11.

19. Asylum Information Database, Detention of vulnerable applicants – France, 2025, Retrieved November 2025 from: <https://asylu->

την αποφυγή κάθε μορφής κράτησης, εκτός από εξαιρετικές και πλήρως τεκμηριωμένες περιπτώσεις και όχι σε συνθήκες που συνιστούν απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, καθώς αντιβαίνει στο θεμελιώδες δικαίωμα στην ελευθερία. Η ελληνική νομοθεσία τα τελευταία πέντε χρόνια ακολουθεί την ίδια κατεύθυνση, αν και στο κοντινό παρελθόν έχει καταδικαστεί πολλές φορές από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για παραβιάσεις σχετικά με την κράτηση ασυνόδευτων παιδιών²⁰.

Η διαδικασία προσδιορισμού ηλικίας αποτελεί ένα από τα πλέον αμφιλεγόμενα και σύνθετα στάδια στη διαμόρφωση της ταυτότητας των ασυνόδευτων παιδιών. Παρά τα διεθνή πρότυπα που αποθαρρύνουν την ιατρική αξιολόγηση και την υιοθέτησή της ως μοναδικό εργαλείο διαπίστωσης ηλικίας, αρκετά ευρωπαϊκά κράτη εξακολουθούν να την εφαρμόζουν, ενίοτε θέτοντας σε κίνδυνο την αξιοπιστία της διαδικασίας²¹. Η ελληνική νομοθεσία αναγνωρίζει ότι η εκτίμηση ηλικίας πρέπει να βασίζεται πρωτίστως σε ιατρική και ψυχολογική αξιολόγηση του παιδιού, αλλά πρέπει πάντα να συνοδεύεται και από τη διεξαγωγή απεικονιστικών εξετάσεων (ακτινογραφία αριστερού καρπού και άκρας χειρός) για τον προσδιορισμό της οστικής ηλικίας του αιτούντος²².

Άρρηκτα συνδεδεμένη με την ταυτότητα του ασυνόδευτου παιδιού είναι και η πρόσβαση σε ποιοτική και εξατομικευμένη εκπαίδευση. Η ιδιαίτερη σημασία του δικαιώματος στην εκπαίδευση επισημαίνεται σε μια σειρά από διεθνείς συνθήκες και συμφωνίες και δεν έχει μόνο εργαλειακό χαρακτήρα, δεδομένου ότι αποτελεί δομικό στοιχείο της ψυχοκοινωνικής σταθεροποίησης και της μακροπρόθεσμης ένταξης των ανηλίκων στη χώρα υποδοχής²³. Στην ελληνική έννομη τάξη, η εκπαίδευση προβλέπεται ρητά ακόμη και πριν από την ολοκλήρωση της διαδικασίας ασύλου, με δυνατότητα εγγραφής καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, η οποία όμως ορισμένες φορές καθυστερεί να ολοκληρωθεί άμεσα, ενώ συχνά παρατη-

ρούνται και ελλείψεις στη λειτουργία των τάξεων υποδοχής²⁴.

Τέλος, καθοριστικής σημασίας είναι η ύπαρξη και λειτουργία του ανεξάρτητου συστήματος επιτροπείας²⁵. Η επιτροπεία δεν αποτελεί μια διοικητική διαδικασία στο πεδίο της προστασίας των ασυνόδευτων παιδιών, αλλά τον βασικό θεσμό που εγγυάται τη διασφάλιση της πρόσβασης σε δικαιώματα, νομική εκπροσώπηση ενώπιον αρχών, πρόσβαση σε εκπαίδευση, αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης²⁶. Η ελληνική μεταρρύθμιση που οδήγησε στη δημιουργία του Εθνικού Συστήματος Επιτροπείας υπήρξε καθοριστική τομή για την προστασία των ανηλίκων και τον διορισμό εντεταλμένων επιτροπείας σε όλη τη χώρα.

VI. Η ελληνική πραγματικότητα: κανονιστικές τομές και λειτουργικές αντιστάσεις

Είναι γνωστό πως η Ελλάδα βρίσκεται στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής προσφυγικής κρίσης λόγω τόσο της γεωγραφικής της θέσης όσο και της ιδιότητάς της ως κράτος πρώτης υποδοχής. Αποτελεί το κατεξοχήν παράδειγμα όπου οι θεσμικές εγγυήσεις και φιλοδοξίες του Ευρωπαϊκού νομοθέτη συναντώνται με τις υλικές και διοικητικές ικανότητες ενός κράτους μέλους. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία, υπολογίζεται πως στην Ελλάδα το διάστημα αυτό υπάρχουν 1.800 περίπου ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά²⁷.

Το ελληνικό δίκαιο έχει εναρμονιστεί πλήρως με την ευρωπαϊκή νομοθεσία ενσωματώνοντας πλήθος ευρωπαϊκών Οδηγιών και αναπτύσσοντας ένα εκτενές νομικό πλαίσιο προστασίας (ν. 4375/2016, 4636/2019, 4939/2022), το οποίο παρέχει εγγυήσεις στους ασυνόδευτους ανηλίκους σε όλα τα στάδια της διαδικασίας: από την πρώτη υποδοχή, μέχρι την εξέταση της αίτησης ασύλου και την κοινωνική ένταξη. Ωστόσο, η εφαρμογή του προϋποθέτει συνεχή επικαιροποίηση και προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες ανάγκες των ανηλίκων προσφύγων.

mineurope.org/reports/country/france/detention-asylum-seekers/legal-framework-detention/detention-vulnerable-applicants/.

20. Βλ. *Case of N.N. and others v. Greece* (Applications Nos 59319/19 and 3 others – see appended list), 2024, ECHR CASELAW.com, Inhuman living conditions for unaccompanied minors in Greek facilities. Condemnation due to degrading treatment, 2024.

21. R. CAMERIERE ... [et al.], *An Effective Model for Estimating Age in Unaccompanied Minors under the Italian Legal System*, Healthcare, 2023, Iss. 224, σ. 2.

22. ΥΑ 147627/2025 – Καθορισμός της διαδικασίας διαπίστωσης ηλικίας αιτούντων διεθνή προστασία.

23. C. SANTINHO / O. KRYSANOVA, *Conducting Research with Unaccompanied Refugee Minors within an Institutional Context: Challenges and Insights*, Social Sciences, 2024, Iss. 331, σ. 2.

24. GREEK COUNCIL OF REFUGEES, *Children on the move in Greece*, 2025, σ. 4.

25. Νόμος υπ' αριθμ. 4960 ΦΕΚ Α 145/22.07.2022, Εθνικό Σύστημα Επιτροπείας και Πλαίσιο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου.

26. UNICEF, *An important step for the protection of unaccompanied minors in Greece – Presentation of Feedback Results for the National Guardianship System*, 2025, Retrieved November 2025 from: <https://www.unicef.org/greece/en/press-releases/important-step-protection-unaccompanied-minors-greece>.

27. HELLENIC REPUBLIC – MINISTRY OF MIGRATION AND ASYLUM, *Ασυνόδευτοι Ανήλικοι – Δεδομένα Οκτωβρίου 2025*, Ανακτήθηκε Νοέμβριος 2025 από: <https://migration.gov.gr/en/asynodeyta-anilika-stoicheia-oktovrioy-2025>.

Η εφαρμογή των εγγυήσεων που αφορούν τους ασυνόδευτους ανήλικους συναντά σημαντικά εμπόδια που δεν σχετίζονται μόνο με τη διοικητική ακαμψία του κράτους, αλλά και με τις γεωπολιτικές εξελίξεις. Οι συνεχείς αυξήσεις των μεταναστευτικών ροών των τελευταίων ετών κατέστησαν σαφές ότι τα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης ιδίως στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου²⁸ και την Κρήτη²⁹ επηρεάζονται άμεσα από τις διακυμάνσεις των αφίξεων και δημιουργούν υπερφόρτωση. Άμεσο επακόλουθο είναι η έλλειψη επαρκών εγκαταστάσεων και προσωπικού, προσωρινές δυσλειτουργίες των υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής στήριξης, καθυστερήσεις στην έναρξη των διαδικασιών ασύλου, ψυχολογική εξουθένωση των ανήλικων παιδιών.

Η διαδικασία ταυτοποίησης και πρώτης υποδοχής αποτελεί κρίσιμο σημείο για τους ασυνόδευτους ανήλικους. Ειδικότερα, οι ελληνικές αρχές οφείλουν, όταν εντοπίσουν έναν ασυνόδευτο ανήλικο στην επικράτεια τους, να προχωρούν άμεσα στην αξιολόγηση και καταγραφή του, στην παροχή υπηρεσιών κοινωνικοψυχολογικής υποστήριξης και την τοποθέτησή του σε κατάλληλη δομή στέγασης που ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες του. Παρότι καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια για την προτεραιοποίηση των αναγκών των ανήλικων παιδιών, ορισμένες φορές, δυστυχώς, οι συνθήκες μαζικής άφιξης δυσχεραίνουν την άμεση αναγνώρισή τους, οδηγώντας σε κινδύνους λανθασμένης διαχείρισής τους και φιλοξενίας ανήλικων σε χώρους που δεν πληρούν τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές³⁰.

Ιδιαίτερα σημαντικό για την προστασία των ανήλικων προσφύγων είναι επίσης και το ζήτημα της παράτυπης εισόδου στην ελληνική επικράτεια. Σύμφωνα με το ελληνικό ποινικό δίκαιο, η παράτυπη είσοδος στοιχειοθετεί ποινικό αδίκημα³¹. Ωστόσο, το ίδιο το σύστημα ασύλου αναγνωρίζει ότι η υποβολή αίτησης ασύλου αίρει τις συνέπειες της πράξης αυτής. Η δημιουργία της αντίφασης αυτής αποκαλύπτει τη δυσχέρεια που ανακύπτει ανάμε-

σα στην προστασία και στην αποτελεσματική επιτήρηση των συνόρων.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως ένα θετικό βήμα στην προστασία και αποϊδρυματοποίηση των ασυνόδευτων ανήλικων υπήρξε η υλοποίηση του προγράμματος Εθελοντικής Μετεγκατάστασης Ασυνόδευτων Ανηλίκων, το οποίο επέτρεψε τη μετακίνηση παιδιών προς άλλα κράτη μέλη σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το ΕΥΑΑ, την Ύπατη Αρμοστεία, τη UNICEF και τον ΔΟΜ. Το πρόγραμμα αυτό απέδειξε ότι η ευρωπαϊκή αλληλεγγύη μπορεί να λειτουργήσει στην πράξη, υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει συντονισμός και επαρκής χρηματοδότηση³².

Ωστόσο, παρά την πρόοδο, παραμένουν τρεις λειτουργικές προκλήσεις:

- στελέχωση και σταθερότητα προσωπικού – οι συνεχείς εναλλαγές δυσχεραίνουν τη συνέχεια της φροντίδας και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών,
- ανισότητα μεταξύ νησιών και ενδοχώρας,
- μεταβαλλόμενο πολιτικό κλίμα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το οποίο επηρεάζει άμεσα την εθνική στρατηγική.

Η ελληνική περίπτωση επιβεβαιώνει ότι η προστασία των ασυνόδευτων ανήλικων είναι ένα πολυπαραγοντικό ζήτημα, καθώς δεν είναι μόνο νομικό αλλά και συστημικό έργο. Απαιτεί θεσμική συνέπεια, σταθερή χρηματοδότηση, εκπαίδευση προσωπικού, αποτελεσματική επιτροπεία και βιώσιμα κέντρα φιλοξενίας. Η πρόοδος είναι εμφανής, αλλά η ευαλωτότητα του συστήματος παραμένει και υπάρχει ανάγκη ενίσχυσης³³. Ενόψει του Νέου Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, το οποίο υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση τον Ιούνιο του 2024 και εισάγει ένα συνεκτικό σύνολο κανονισμών που αντικαθιστούν ή τροποποιούν το προγενέστερο πλαίσιο του Δουβλίνου, αναμένεται να επέλθει ουσιαστική ενίσχυση του προστατευτικού πλαισίου για τα ασυνόδευτα ανήλικα³⁴.

Για την Ελλάδα, η εφαρμογή του νέου πλαισίου συνεπάγεται αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών, εκσυγχρονισμό των διαδικασιών ασύλου και ενίσχυση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων που αφορούν τα παιδιά, με στόχο μια συνεκτική και παιδοκεντρική προστατευτική πολιτική.

28. NEWMONEY, Έκθεση Frontex για Μεταναστευτικό: Αύξηση 39% στις μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα το 2024, 2024, Ανακτήθηκε Νοέμβριος 2025 από: <https://www.newmoney.gr/roh/palmos-oikonomias/ellada/ekthesi-frontex-gia-metanasteftiko-afxisi-39-stis-metanasteftikes-roes-pros-tin-ellada-to-2024/>.

29. EURONEWS, Κρήτη-Γαύδος: Ραγδαία αύξηση των μεταναστευτικών αφίξεων τα τελευταία 24ωρα, Σεπτέμβριος 2025, Ανακτήθηκε Νοέμβριος 2025 από: <https://gr.euronews.com/2025/09/14/kriti-gaudos-afxisi-metanaston>.

30. ΔΙΚΤΥΟ ΓΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ, Joint Press Release: Hundreds of unaccompanied children in Unsafe Zones: Need for an Immediate Activation of Relocation, Ανακτήθηκε Νοέμβριος 2025 από: <https://ddp.gr/en/news/2292/>.

31. Άρθρο 27 Ν. 5226/2025 – ΦΕΚ 154/Α/8-9-2025, Αναμόρφωση πλαισίου και διαδικασιών επιστροφών πολιτών τρίτων χωρών – Λοιπές ρυθμίσεις του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου.

32. EUROPEAN PARLIAMENT, Unaccompanied migrant children in Greece: New relocation scheme, 2020, σ. 7.

33. ΔΙΚΤΥΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ, Ensuring a Fair and Rights-Based Solidarity Mechanism under the EU Pact on Migration and Asylum Joint NGO analysis and recommendations, 2024, σ. 4.

34. EUROPEAN COMMISSION, Pact on Migration and Asylum – A common EU system to manage migration, 2024, Retrieved November 2025 from: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en.

VII. Συμπέρασμα: προς μια νέα ευρωπαϊκή ηθικο-πολιτική ταυτότητα προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων

Η παρούσα μελέτη ανέδειξε ότι η προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν αποτελεί απλώς μια κρατική υποχρέωση, αλλά βασικό κριτήριο αξιολόγησης της σύνδεσης και της ποιότητας του ευρωπαϊκού νομικοπολιτικού οικοδομήματος. Υπογραμμίστηκε πως οι ασυνόδετοι ανήλικοι αποτελούν μια ιδιαίτερη νομική και ανθρωπιστική κατηγορία, η οποία ενσωματώνει δύο διαστάσεις ευαλωτότητας, την παιδική ηλικία, η οποία όμως συνοδεύεται από απουσία οικογενειακής προστασίας, και την προσφυγική ιδιότητα ταυτόχρονα³⁵. Συνεπώς, οι δύο αυτές διαστάσεις δημιουργούν θεσμικές αξιώσεις και ένα σύμπλεγμα ευθυνών για τα κράτη, τις ευρωπαϊκές δομές και τη διεθνή κοινότητα.

Η ανάλυση επεσήμανε το προστατευτικό πλαίσιο που παρέχει το διεθνές δίκαιο με κυρίαρχες τη Σύμβαση της Γενεύης και τη βασική αρχή της μη επαναπροώθησης, καθώς και τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, οι οποίες λειτουργούν ως θεμέλιο λίθοι ενός παιδοκεντρικού συστήματος ασύλου. Η CRC, ειδικότερα, εισήγαγε μια ουσιαστική πολιτισμική μεταβλητή καθώς το παιδί παύει πλέον να είναι αντικείμενο φροντίδας και καθίσταται αυτόνομος φορέας δικαιωμάτων. Παράλληλα, η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος δεσμεύει τα κράτη να θεσπίζουν διαδικασίες και μηχανισμούς που στοχεύουν στην καλύτερη και μακροπρόθεσμη ευημερία του παιδιού.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το ΚΕΣΑ φιλοδοξεί να εναρμονίσει τις εθνικές πρακτικές και να ενσωματώσει κοινά πρότυπα στην αντιμετώπιση του προσφυγικού ζητήματος και στην προστασία των ασυνόδευτων παιδιών. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμη βαθιές διοικητικές ασυμμετρίες μεταξύ των κρατών μελών, άνιση κατανομή των πόρων και των ευθυνών για τους αιτούντες άσυλο, ποικίλες πολιτικές προτεραιότητες και μεταβαλλόμενη διάθεση για αλληλεγγύη³⁶. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός συστήματος που, ενώ εμφανίζεται ενιαίο στο επίπεδο των κανόνων, κατακερματίζεται στο επίπεδο της εφαρμογής. Σε αυτό το θολό ενίοτε πλαίσιο επηρεάζεται και η άμεση θέση των ασυνόδευτων ανηλίκων, καθώς η προστασία τους προϋποθέτει ιδιαίτερα απαιτητική διοικητική και κοινωνική συνοχή που δεν μπορεί να υλοποιηθεί χωρίς άρρηκτα συνδεδεμένους θεσμούς, επαρκείς πόρους και συνεχή εποπτεία³⁷.

Η ελληνική περίπτωση αναδείχθηκε ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της αντινομίας. Το ελληνικό νομικό πλαίσιο έχει ενσωματώσει τις ευρωπαϊκές διατάξεις και έχει διαμορφώσει ένα συνεκτικό σύστημα προστασίας, συμπεριλαμβανομένων της υποδοχής και ταυτοποίησης, της πρόσβασης στο άσυλο, της εκπαίδευσης, της επιτροπείας και της κοινωνικής ένταξης. Η Ελλάδα έχει υλοποιήσει σημαντικές θεσμικές μεταρρυθμίσεις, με κορυφαίο παράδειγμα τη συγκρότηση του Εθνικού Συστήματος Επιτροπείας, η έλλειψη του οποίου στο παρελθόν αποτέλεσε λόγο καταδίκης από το ΕΔΔΑ, το οποίο κατέκρινε και καταδίκασε την Ελλάδα για «επαναλαμβανόμενες παραβιάσεις» σε βάρος 36 ασυνόδευτων παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της μη ύπαρξης κατάλληλης νομικής επιμέλειας/κηδεμονίας³⁸.

Η ανωτέρω ανάλυση οδηγεί σε μια κρίσιμη θέση: η προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι περισσότερο ζήτημα πολιτικής και θεσμικής βούλησης παρά απλώς νομικής συμμόρφωσης. Ακόμη και το πληρέστερο κανονιστικό πλαίσιο παραμένει ανεπαρκές εάν δεν συνοδεύεται από επαρκείς πόρους, ποιοτικές δομές φιλοξενίας, εκπαιδευτικό προσωπικό που κατανοεί τις ανάγκες των παιδιών, συστηματική επιμόρφωση λειτουργών, σταθερό σύστημα επιτροπείας και μακροπρόθεσμες στρατηγικές ένταξης.

Η ανάγκη για ευρωπαϊκό αναπροσανατολισμό είναι πλέον προφανής. Το ΚΕΣΑ πρέπει να κινηθεί πέρα από την ελάχιστη εναρμόνιση και να επιδιώξει ουσιαστική σύγκλιση των εθνικών συστημάτων. Η ευρωπαϊκή πολιτική δεν μπορεί να στηρίζεται σε μηχανισμούς μεταβίβασης ευθύνης προς τα κράτη πρώτης εισόδου, ούτε να βασίζεται στην εξωτερικοποίηση της προστασίας με τρόπους που εγείρουν ζητήματα διεθνούς νομιμότητας. Το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, το οποίο καλεί τα κράτη μέλη να προσαρμόσουν τις εθνικές διαδικασίες και υποδομές ώστε οι κανόνες να γίνουν πραγματικότητα έως το 2026, στοχεύει στην ανάπτυξη, ενίσχυση και βελτίωση του πλαισίου προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων, μεταφέροντας σημαντικές υποχρεώσεις στα κράτη μέλη.

Η πρόκληση είναι βαθιά και συστηματική. Ωστόσο, η ελληνική περίπτωση δείχνει πως η αλλαγή είναι δυνατή όταν οι θεσμοί λειτουργούν συστηματικά, όταν οι πολιτικές βασίζονται σε εμπειριστατωμένη γνώση και όταν τοποθετείται το παιδί στο επίκεντρο της διαδικασίας. Η προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως διαχειριστικό βάρος, αλλά ως θεμέλιο της ευρωπαϊκής ανθρωπιστικής ταυτότητας. Με άλλα λόγια, η ποιότητα και η συνέπεια των πολιτικών προστασίας αντανakλούν το κατά πόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση παραμένει πιστή στα θεμελιώδη της αξιακά θεμέλια.

35. R. CLAWSON / L. WARWICK / R. FYSON, *The child protection handbook*, 4th ed., 2024, σ. 201.

36. EUROPEAN PARLIAMENT, *Solidarity in EU asylum policy*, 2024, σ. 4.

37. Y. MOLINERO GERBEAU / E. RODRÍGUEZ-VENTOSA HERRERA / E. BAJO MARCO, *The reception and hosting of unaccompanied migrant minors in the EU: towards a unified and child-centred model*, 2023, σ. 5.

38. *Case of M.Y. and others v. Greece* (Applications Nos 51980/19 and 5 others – see appended list), 2025.

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

I. Επικαιρότητα ΕΕ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου, Λουκία Τρέμμα

I. ΘΕΣΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

► **Υπογραφή συμφωνίας για συνεργασία σε ζητήματα ανταγωνισμού ανάμεσα στην Επιτροπή και το Ηνωμένο Βασίλειο (25.02.2026)**

■ *Brexit – ανταγωνισμός – συνεργασία αρχών ανταγωνισμού*

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ηνωμένο Βασίλειο υιοθέτησαν μια συμφωνία ανταγωνισμού, με στόχο τη θέσπιση ενός σαφούς πλαισίου συνεργασίας ανάμεσα στην Επιτροπή και τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών, από τη μια πλευρά, και την αρχή Ανταγωνισμού και Αγορών του Ηνωμένου Βασιλείου, από την άλλη.

Ειδικότερα, η εν λόγω συμφωνία είναι συμπληρωματική στην ευρύτερη Συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας ΕΕ-Ηνωμένου Βασιλείου, η οποία προβλέπει, μεταξύ άλλων, ακριβώς αυτή τη δυνατότητα σύναψης ξεχωριστής συμφωνίας στον τομέα του ανταγωνισμού. Εντός του κειμένου της προβλέπονται σαφείς αρχές συνεργασίας με σκοπό την εξασφάλιση ομαλών σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και του Ηνωμένου Βασιλείου σε θέματα ανταγωνισμού, όπως με την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των δύο πλευρών σχετικά με έρευνες που διεξάγουν για πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού. Παράλληλα, η συμφωνία προβλέπει την τήρηση της αρχής του απορρήτου των πληροφοριών που ανταλλάσσονται, ενώ, σε κάθε περίπτωση, απαιτείται η προηγούμενη συγκατάθεση των εμπλεκόμενων εταιρειών προκειμένου οι αρμόδιες αρχές ανταγωνισμού να είναι σε θέση να τις ανταλλάξουν μεταξύ τους.

Η συμφωνία θα τεθεί σε ισχύ αφού και οι δύο πλευρές ολοκληρώσουν τις σχετικές διαδικασίες επικύρωσής της. Από την πλευρά της ΕΕ, το Συμβούλιο οφείλει να εκδώσει σχετική απόφαση έγκρισης της συμφωνίας κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Υπενθυμίζεται ότι η ΕΕ έχει ήδη συνάψει παρόμοιες συμφωνίες για θέματα ανταγωνισμού με άλλα τρίτα κράτη, όπως οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία, ο Καναδάς και η Ελβετία.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_26_454

II. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

► **Κατάρτιση της πρώτης στρατηγικής της ΕΕ για τις θεωρήσεις (29.01.2026)**

■ *Θεωρήσεις – ασφάλεια της ΕΕ – διευκόλυνση μετακίνησης*

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε την πρώτη στρατηγική της ΕΕ για τις θεωρήσεις, η οποία θεσπίζει ένα πλαίσιο

που προστατεύει τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της Ένωσης και ενισχύει τη θέση της τελευταίας ως προς την αυξημένη κινητικότητα, λόγω της περιφερειακής αστάθειας και του γεωπολιτικού ανταγωνισμού.

Ειδικότερα, η στρατηγική κινείται γύρω από τρεις βασικούς πυλώνες, στοχεύοντας στην ασφάλεια, την ανταγωνιστικότητα και την αποτελεσματικότητα της Ένωσης στον τομέα. Πρώτον, η στρατηγική αναφέρεται σε διάφορα μέτρα για την αξιοποίηση της πολιτικής θεωρήσεων με σκοπό την προώθηση των στρατηγικών συμφερόντων και τη διασφάλιση του πλαισίου ασφάλειας της ΕΕ. Συγκεκριμένα, τα εν λόγω μέτρα περιλαμβάνουν ένα νέο, σύγχρονο σύστημα απαλλαγής των συνεργαζόμενων τρίτων κρατών από την υποχρέωση θεώρησης, συμπεριλαμβανομένου ενός νέου πλαισίου αξιολόγησης με σαφή κριτήρια για την αξιολόγηση νέων υποψηφίων. Ταυτόχρονα, προβλέπεται η αυστηρότερη παρακολούθηση των υφιστάμενων καθεστώτων απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης. Επιπλέον, γίνεται λόγος για την επιβολή περιοριστικών μέτρων για την αναστολή, την απόρριψη ή τον περιορισμό των αιτήσεων θεώρησης ως απάντηση σε εχθρικές ενέργειες τρίτων χωρών που υπονομεύουν την ασφάλεια της ΕΕ, αλλά και για μέτρα ενίσχυσης της ασφάλειας των ταξιδιωτικών εγγράφων για την καταπολέμηση της απάτης.

Ο δεύτερος πυλώνας αφορά την ευημερία και την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας. Συνακόλουθα, η στρατηγική προτείνει νέα μέτρα για την προσέλκυση και διατήρηση ταλέντων, την επιτάχυνση και την αύξηση της προβλεψιμότητας των νόμιμων ταξιδιών για τους τουρίστες και για όσους ταξιδεύουν για επαγγελματικούς λόγους. Προς τους σκοπούς αυτούς, θεσπίζονται νέες ψηφιακές διαδικασίες που απλοποιούν τους ελέγχους πριν την αναχώρηση, όπως και θεωρήσεις πολλαπλών εισόδων με μεγαλύτερη ισχύ για αξιόπιστους ταξιδιώτες. Παράλληλα, διερευνάται η δυνατότητα δημιουργίας καλύτερων συνθηκών για τους σπουδαστές, τους ερευνητές και τους εργαζομένους υψηλής ειδίκευσης, με ταυτόχρονη χρηματοδότηση από την Ένωση. Μάλιστα, η Επιτροπή εξέδωσε σύσταση για την προσέλκυση ταλέντων, η οποία ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να διαθέτουν απλούστερες και ταχύτερες διαδικασίες για τις θεωρήσεις μακράς διάρκειας και τις άδειες διαμονής μέσω ψηφιοποιημένων διαδικασιών, λιγότερων εγγράφων και συντομότερων χρόνων διεκπεραίωσης.

Τέλος, ο τρίτος πυλώνας περιλαμβάνει σύγχρονα, ψηφιακά εργαλεία θεώρησης για τον εκσυγχρονισμό των θεωρήσεων και της διαχείρισης των συνόρων.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_26_217

► Ενίσχυση της συνεργασίας ανάμεσα σε ΕΕ και Αυστραλία σε θέματα άμυνας και εμπορίου (24.03.2026)

Άμυνα – εμπορική πολιτική – συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών

Η ΕΕ και η Αυστραλία ολοκλήρωσαν τη σύναψη δύο συμφωνιών, ενισχύοντας τις σχέσεις τους ως προς την άμυνα και την ασφάλεια, αλλά και το εμπόριο. Παράλληλα, οι δύο πλευρές ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Αυστραλίας στο πρόγραμμα «Horizon Europe» για τη χρηματοδότηση της έρευνας και της καινοτομίας.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά καταρχάς τη συμφωνία για την άμυνα και την ασφάλεια, η τελευταία αποσκοπεί στη διασφάλιση της μέγιστης δυνατής αποδοτικότητας όσον αφορά την αντιμετώπιση των τρεχουσών γεωπολιτικών προκλήσεων. Στόχος είναι η ενίσχυση του διαλόγου και της συνεργασίας στον τομέα διαχείρισης κρίσεων, ιδίως στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, μεταξύ άλλων, με κοινά προγράμματα άσκησης και εκπαίδευσης. Επιπλέον, η σχετική συνεργασία θα αφορά την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών, τον συντονισμό στη χρήση νέων τεχνολογιών -και κυρίως της τεχνητής νοημοσύνης- και τη συνεργασία σε πολυμερή και περιφερειακά φόρουμ, με άξονα την περιοχή του Ινδοειρηνικού.

Από την άλλη πλευρά, η συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών (ΣΕΣ), οι διαπραγματεύσεις της οποίας είχαν ξεκινήσει από το 2018, αποσκοπεί στο άνοιγμα της ενωσιακής αγοράς σε μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες προηγμένες οικονομίες του κόσμου, προσφέροντας σημαντικές ευκαιρίες στις ευρωπαϊκές αγορές. Εκτός από την αύξηση των εξαγωγών της ΕΕ, επιτυγχάνεται και η ενίσχυση των αλυσίδων εφοδιασμού της τελευταίας, καθιστώντας τη πιο ανθεκτική σε μελλοντικές γεωπολιτικές κρίσεις. Επίσης, η ΣΕΣ προβλέπει, μεταξύ άλλων, την κατάργηση της συντριπτικής πλειοψηφίας των δασμών στις εξαγωγές ενωσιακών αγαθών προς την Αυστραλία και το άνοιγμα της αυστραλιανής αγοράς υπηρεσιών σε βασικούς τομείς, συμπεριλαμβανομένων των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και των τηλεπικοινωνιών. Ειδικότερα, η κατάργηση των δασμών αφορά σημαντικές εξαγωγές αγροδιατροφικών προϊόντων της ΕΕ, όπως τα τυριά, τα παρασκευάσματα κρέατος, ο οίνος και ο αφρώδης οίνος, ορισμένα φρούτα και λαχανικά. Αντίθετα, για ευαίσθητους αγροτικούς τομείς, όπως εκείνοι του βόειου κρέατος, του κρέατος αιγοπροβάτων και της ζάχαρης, η συμφωνία θα επιτρέψει εισαγωγές μηδενικών ή χαμηλότερων δασμών. Ταυτόχρονα, προβλέπονται δικλίδες ασφαλείας για την προστασία των ευαίσθητων ευρωπαϊκών προϊόντων και των παραγωγών τους σε περίπτωση

αύξησης των εισαγωγών από την Αυστραλία σε σημείο που να προκαλέσει ζημία στην ενωσιακή αγορά.

Επιπρόσθετα, η ΣΕΣ προβλέπει την ευχερέστερη πρόσβαση της ΕΕ στις κρίσιμες πρώτες ύλες της Αυστραλίας, όπως αλουμίνιο και λίθιο, εφόσον η εξόρυξή τους γίνεται με βιώσιμο τρόπο, πρόσβαση ιδιαίτερα σημαντική ενόψει του ασταθούς γεωπολιτικού περιβάλλοντος.

Τέλος, η ΣΕΣ ενσωματώνει τα υψηλά πρότυπα της ΕΕ για το εμπόριο και τη βιώσιμη ανάπτυξη, όπως τα δικαιώματα των εργαζομένων, την ισότητα των φύλων και την προστασία του περιβάλλοντος. Όλες οι σχετικές δεσμεύσεις θα εκτελούνται μέσω του γενικού μηχανισμού επίλυσης των διαφορών της ΣΕΣ.

Η ΣΕΣ θα πρέπει να εγκριθεί το πρώτον από το Συμβούλιο προτού υπογραφεί από τις δύο πλευρές. Εκτός από την επικύρωσή της από την Αυστραλία, απαιτείται η έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και η απόφαση του Συμβουλίου, προκειμένου να τεθεί σε ισχύ.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_26_645

III. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

► Συμφωνία για τη μεταρρύθμιση της τελωνειακής ένωσης (26.03.2026)

Τελωνειακή ένωση – ηλεκτρονικό εμπόριο – τελωνειακή αρχή

Στις 26 Μαρτίου 2026, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο ολοκλήρωσαν σχετική συμφωνία, η οποία προβλέπει μεταρρυθμίσεις στην τελωνειακή ένωση της ΕΕ. Οι εν λόγω μεταρρυθμίσεις, οι οποίες προήλθαν κατόπιν προτάσεων της Επιτροπής τον Μάιο του 2023, αποσκοπούν στον εκσυγχρονισμό της τελωνειακής ένωσης, προκειμένου να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει διάφορες σημερινές προκλήσεις, όπως την αύξηση των εισαγωγών ηλεκτρονικού εμπορίου χαμηλής αξίας, περιπτώσεις απάτης, το λαθρεμπόριο και το οργανωμένο έγκλημα. Συνακόλουθα, στόχος των μεταρρυθμίσεων είναι η αναβάθμιση και η απλούστευση των σχετικών διαδικασιών, προκειμένου η τελωνειακή ένωση να είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις μεταβαλλόμενες ανάγκες του διεθνούς εμπορίου. Σημειώνεται ότι τα μέτρα που είχε προτείνει η Επιτροπή βασίζονταν σε τρεις πυλώνες: εξυπνότερη διαχείριση κινδύνων και τελωνειακοί έλεγχοι, ένα σύγχρονο πλαίσιο για το ηλεκτρονικό εμπόριο και μια ισχυρότερη εταιρική σχέση με τις επιχειρήσεις.

Στο επίκεντρο των μεταρρυθμίσεων βρίσκεται η ίδρυση ενός νέου ενωσιακού θεσμού, της Τελωνειακής Αρχής της ΕΕ (EUCA), με έδρα τη Λιλ της Γαλλίας. Σκοπός της Αρχής αυτής είναι ο συντονισμός των εθνικών τελωνειακών αρχών των κρατών μελών, διευκολύνοντας την ανταλλαγή

πληροφοριών μεταξύ τους και την εναρμονισμένη εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ για τα τελωνεία. Ταυτόχρονα, η ΕΥΕΑ θα αποτελεί το σημείο διεπαφής των τελωνειακών δεδομένων, επιτρέποντας στις επιχειρήσεις να υποβάλλουν δεδομένα μόνο μία φορά, εξαλείφοντας την ανάγκη των εμπορών να πλοηγούνται σε πολλαπλά εθνικά συστήματα. Η συγκέντρωση των πληροφοριών αυτών σε ένα σημείο θα έχει ως αποτέλεσμα τη σημαντική εξοικονόμηση λειτουργικών δαπανών.

Όσον αφορά ειδικότερα τα νέα μέτρα για την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου, η συμφωνία προβλέπει ένα τέλος για τα προϊόντα που εισάγονται στην αγορά της ΕΕ, έτσι ώστε να αντισταθμιστούν τα αυξανόμενα έξοδα των τελωνειακών αρχών. Το ύψος του τέλους θα καθοριστεί με κατ' εξουσιοδότηση πράξη και θα βασίζεται στο ελάχιστο κόστος που επιβαρύνει τις τελωνειακές αρχές κατά τη διακίνηση των εμπορευμάτων. Το τέλος αυτό προβλέπεται να τεθεί σε εφαρμογή την 1η Νοεμβρίου 2026. Παράλληλα, οι φορείς του ηλεκτρονικού εμπορίου θα φέρουν μεγαλύτερη ευθύνη. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες και πωλητές θα οφείλουν να ενημερώνουν το προαναφερόμενο κεντρικό σύστημα τελωνειακών δεδομένων σχετικά με τις πωλήσεις τους, αμέσως μετά την πραγματοποίησή τους. Αυτό θα επιτρέπει στις τελωνειακές αρχές να αντιδρούν ακόμη και πριν τα εμπορεύματα φτάσουν στα σύνορα. Επιπλέον, οι πλατφόρμες θα οφείλουν να συμμορφώνονται με τη νομοθεσία της ΕΕ που ισχύει για τα προϊόντα τους, συμπεριλαμβανομένων των φορολογικών και μη φορολογικών κανόνων. Σε περίπτωση συστηματικής μη συμμόρφωσης, ενδέχεται να επιβληθούν συγκεκριμένες κυρώσεις. Με αυτόν τον τρόπο, η ευθύνη δεν βαρύνει αποκλειστικά τους τελικούς καταναλωτές.

Η Τελωνειακή Αρχή της ΕΕ θα συσταθεί σε στενή συνεργασία με τα κράτη μέλη, με ορισμένες δραστηριότητες της να ξεκινούν το 2027. Η βάση τελωνειακών δεδομένων, δηλαδή της κεντρικής πλατφόρμας δεδομένων για το ηλεκτρονικό εμπόριο, αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία εντός του 2028.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_26_735

IV. ΕΜΠΟΡΙΟ

► Ιστορική συμφωνία σύνδεσης και εμπορίου μεταξύ ΕΕ και Mercosur (16.01.2026)

εξωτερικό εμπόριο – διεθνείς σχέσεις – Mercosur – άρση δασμών

Στις 16 Ιανουαρίου 2026, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι χώρες της Mercosur υπέγραψαν μια ιστορική συμφωνία σύνδεσης και μια ενδιάμεση εμπορική συμφωνία, δημιουργώντας μία από τις μεγαλύτερες ζώνες ελευθέρων συναλλαγών στον κόσμο με 700 εκατομμύρια καταναλωτές.

Η συμφωνία αναμένεται να ενισχύσει τις ετήσιες εξαγωγές της ΕΕ προς τη Mercosur κατά 39% (περίπου 49 δισ. ευρώ), προσφέροντας νέες ευκαιρίες σε κρίσιμους τομείς όπως η αυτοκινητοβιομηχανία, τα μηχανήματα και τα φάρμακα. Στον αγροδιατροφικό τομέα, η συμφωνία προβλέπει την άρση δασμών σε εμβληματικά ευρωπαϊκά προϊόντα, όπως το κρασί, το ελαιόλαδο και τα γαλακτοκομικά, ενώ κατοχυρώνει την προστασία 344 ευρωπαϊκών γεωγραφικών ενδείξεων. Παράλληλα, θεσπίζονται αυστηρές δικλίδες ασφαλείας και ποσοστώσεις για ευαίσθητα προϊόντα, καθώς και ένα ταμείο προστασίας 6,3 δισ. ευρώ για τους Ευρωπαίους αγρότες σε περίπτωση διαταραχών της αγοράς.

Η σύμπραξη αυτή ενσωματώνει δεσμευτικές ρήτρες για την κλιματική αλλαγή και τη Συμφωνία του Παρισιού, στοχεύοντας στην κλιματική ουδετερότητα έως το 2050. Με την κίνηση αυτή, η ΕΕ επιδιώκει να μειώσει τις στρατηγικές της εξαρτήσεις και να ενισχύσει τη γεωπολιτική της επιρροή στη Λατινική Αμερική, προτάσσοντας τη συνεργασία έναντι του διεθνούς κατακερματισμού.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_26_113

V. ΑΜΥΝΑ

► Πρώτη δέσμη αμυντικής χρηματοδότησης μέσω του προγράμματος SAFE (14.01.2026)

αμυντική ετοιμότητα – κοινές προμήθειες – ασφάλεια ΕΕ – χρηματοδότηση SAFE

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τα εθνικά αμυντικά σχέδια οκτώ κρατών μελών, μεταξύ των οποίων η Ελλάδα και η Κύπρος, σηματοδοτώντας την έναρξη της χρηματοδοτικής στήριξης υπό την πρωτοβουλία SAFE. Η απόφαση αφορά την παροχή μακροπρόθεσμων δανείων χαμηλού κόστους, συνολικού ύψους 38 δισ. ευρώ για την πρώτη ομάδα κρατών, με σκοπό την ταχεία κλιμάκωση της στρατιωτικής ετοιμότητας και τον εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού.

Το μέτρο αποτελεί κεντρικό πυλώνα της στρατηγικής «Readiness 2030» και στοχεύει στην παροχή κινήτρων για κοινές προμήθειες αμυντικών συστημάτων από την ευρωπαϊκή βιομηχανία. Με τον τρόπο αυτό, η ΕΕ επιδιώκει να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα των μέσων, να μειώσει το κόστος μέσω της συγκέντρωσης της ζήτησης και να ενισχύσει την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανική βάση. Η επόμενη φάση περιλαμβάνει την έγκριση των σχεδίων από το Συμβούλιο εντός τεσσάρων εβδομάδων, ώστε οι πρώτες εκταμιεύσεις να πραγματοποιηθούν τον Μάρτιο του 2026. Η πρωτοβουλία παραμένει ανοιχτή και για υποψήφιες προς ένταξη χώρες, καθώς και για χώρες που έχουν υπογράψει εταιρικές σχέσεις ασφαλείας με την

ΕΕ, ενσωματώνοντας παράλληλα την Ουκρανία στο ευρωπαϊκό οικοσύστημα ασφάλειας.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_26_111

VI. ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

► **Σύσταση ειδικής ομάδας για την ενίσχυση των ελέγχων στις εισαγωγές τροφίμων (25.01.2026)**

ασφάλεια τροφίμων – επίσημοι έλεγχοι – εισαγωγές – task force

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε τη συγκρότηση μιας νέας ειδικής ομάδας (task force) με αντικείμενο την αυστηροποίηση και τον συντονισμό των ελέγχων ασφάλειας τροφίμων στα σύνορα της ΕΕ. Η πρωτοβουλία αποσκοπεί στη διασφάλιση ότι όλα τα εισαγόμενα αγροδιατροφικά προϊόντα συμμορφώνονται πλήρως με τα υψηλά πρότυπα της ΕΕ για την υγεία των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών. Η νέα δομή θα λειτουργεί επικουρικά προς τις εθνικές αρχές ελέγχου, εστιάζοντας στην εναρμόνιση των διαδικασιών επιθεώρησης και στην ανταλλαγή δεδομένων σε πραγματικό χρόνο. Στόχος είναι η αντιμετώπιση του αθέμιτου ανταγωνισμού από προϊόντα τρίτων χωρών που δεν πληρούν τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές, προστατεύοντας ταυτόχρονα τους καταναλωτές από κινδύνους που σχετίζονται με υπολείμματα φυτοφαρμάκων ή άλλες μολύνσεις. Η κίνηση αυτή ακολουθεί τον στρατηγικό διάλογο για τον εκσυγχρονισμό των τελωνειακών ελέγχων και την ενίσχυση της διαφάνειας στην τροφική αλυσίδα. Η Επιτροπή τόνισε ότι οι κανόνες της ΕΕ εφαρμόζονται οριζόντια, ανεξάρτητα από την προέλευση του προϊόντος, και ότι η νέα task force θα αποτελέσει το εργαλείο για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της νομοθεσίας περί επίσημων ελέγχων.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_26_207

VII. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

► **Απάντηση της Επιτροπής στην Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών για την ασφαλή πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη (25.02.2026)**

κοινωνικά δικαιώματα – δημόσια υγεία – πρωτοβουλία πολιτών – δικαιώματα γυναικών

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε επίσημη απάντηση στην Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών (ΕΠΠ) «My Voice, My Choice», η οποία συγκέντρωσε πάνω από ένα εκατομμύριο υπογραφές ζητώντας τη διασφάλιση ασφαλούς πρόσβασης σε υπηρεσίες αναπαραγωγικής υγείας σε όλη την ΕΕ. Η Επιτροπή αναγνώρισε την ανάγκη για ποιοτική και προσιτή υγειονομική περίθαλψη, υπογραμμίζοντας τον

σεβασμό στα θεμελιώδη δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των γυναικών. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή προέτρεψε τα κράτη μέλη να αξιοποιήσουν τους πόρους του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ (ΕΚΤ+) για την ενίσχυση των υποδομών υγείας και τη βελτίωση της πρόσβασης σε εξειδικευμένες υπηρεσίες. Παράλληλα, δεσμεύθηκε να παρέχει τεχνική υποστήριξη και καθοδήγηση για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των εθνικών συστημάτων υγείας, τηρώντας πάντα την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ ΕΕ και κρατών μελών. Η παρέμβαση αυτή αναδεικνύει τη σημασία των συμμετοχικών εργαλείων στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής. Η Επιτροπή τόνισε ότι η ασφάλεια και η ελευθερία στην πρόσβαση στην υγεία δεν πρέπει να εξαρτώνται από το εισόδημα ή τον τόπο διαμονής των πολιτών, προωθώντας μια Ευρώπη ισότητας και κοινωνικής προστασίας για όλους.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_26_472

VIII. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

► **Νέα μέτρα για την ενεργειακή ανεξαρτησία και τη μείωση του κόστους για τους πολίτες (10.03.2026)**

ενέργεια – ενεργειακή φτώχεια – ανανεώσιμες πηγές – Citizens Energy Package

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το «Πακέτο Ενέργειας για τους Πολίτες», μια δέσμη μέτρων που στοχεύει στην ενίσχυση της ενεργειακής αυτονομίας της ΕΕ και στη μόνιμη μείωση των τιμολογίων ενέργειας για νοικοκυριά και επιχειρήσεις. Η πρωτοβουλία εστιάζει στην επιτάχυνση των επενδύσεων σε εγχώριες καθαρές πηγές ενέργειας και στον περιορισμό της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα. Κεντρικός άξονας του σχεδίου είναι η ενδυνάμωση των καταναλωτών, ώστε να παράγουν και να μοιράζονται τη δική τους πράσινη ενέργεια, καθώς και η θέσπιση αυστηρότερων κανόνων για την προστασία από την ενεργειακή φτώχεια. Η Επιτροπή ανακοίνωσε επίσης την κινητοποίηση 75 δισ. ευρώ μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων για τη χρηματοδότηση υποδομών ανανεώσιμων πηγών και τη στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη μετάβασή τους σε χαμηλότερο ενεργειακό κόστος. Τα προτεινόμενα μέτρα αποτελούν συνέχεια του Σχεδίου Δράσης για Προσιτή Ενέργεια του 2025 και στοχεύουν στον δομικό εκσυγχρονισμό του ενεργειακού συστήματος της Ένωσης. Μέσω της ενίσχυσης της διασυνοριακής συνεργασίας και της προώθησης καινοτόμων λύσεων, όπως οι μικροί αρθρωτοί αντιδραστήρες (SMRs) έως τις αρχές της δεκαετίας του 2030, η ΕΕ επιδιώκει να διασφαλίσει σταθερές και προβλέψιμες τιμές ενέργειας για το μέλλον.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_26_555

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

II. e-πίκαιρα νομικής πληροφορικής

Επιμ.: Κωνσταντίνος Π. Θεοδωρίδης

► Ηλεκτρονικός φάκελος υπόθεσης

Στα μέσα Ιανουαρίου 2026 τέθηκαν οι βάσεις για την πλήρη ψηφιοποίηση της πολιτικής δίκης, με την επίσημη παρουσίαση της λειτουργίας του Ηλεκτρονικού Φακέλου Υπόθεσης. Η εν λόγω πλατφόρμα, η οποία αναπτύχθηκε στο πλαίσιο έργου του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας από το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης μέσω της «Κοινωνίας της Πληροφορίας», έρχεται να συμπληρώσει μια σειρά πρόσφατων δομικών μεταρρυθμίσεων στον χώρο της Δικαιοσύνης, ακολουθώντας την ενοποίηση του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας και την εφαρμογή του νέου Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Η δημιουργία του Ηλεκτρονικού Φακέλου στην πολιτική δίκη προβλέφθηκε με τον Ν. 5221/2025, με σκοπό τη συγκέντρωση του συνόλου των εγγράφων σε έναν ενιαίο, ασφαλή ψηφιακό χώρο, εξασφαλίζοντας πληρότητα και άμεση πρόσβαση για όλους τους εμπλεκόμενους σε μια δικαστική υπόθεση. Σύμφωνα με το άρθρο 119 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ο ψηφιακός φάκελος περιλαμβάνει υποχρεωτικά όλο το αποδεικτικό και διαδικαστικό υλικό, όπως δικόγραφα (αγωγές, εφέσεις κ.ά.), προτάσεις, προσθήκες, ένορκες βεβαιώσεις, εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, νομιμοποιητικά έγγραφα, καθώς και τη σχετική νομολογία και τις αποφάσεις.

Μέσω της νέας ψηφιακής διαδικασίας, οι πληρεξούσιοι δικηγόροι δύνανται πλέον να καταθέτουν ηλεκτρονικά το σύνολο των εγγράφων απευθείας από το γραφείο τους, να επιλέγουν ημερομηνία δικασίμου από τις προτεινόμενες διαθέσιμες και να παρακολουθούν την πορεία της υπόθεσης σε όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας, έως και τον Άρειο Πάγο. Αντιστοίχως, οι δικαστικοί λειτουργοί αποκτούν πλήρη και άμεση πρόσβαση στα στοιχεία της δικογραφίας, γεγονός που αναμένεται να συμβάλει καθοριστικά στον περιορισμό των καθυστερήσεων και την κατάργηση των ογκωδών εκτυπώσεων. Η μετάβαση στο νέο σύστημα υλοποιείται σταδιακά: από την 1η Ιανουαρίου 2026 η ηλεκτρονική κατάθεση εφαρμόζεται αποκλειστικά για τις κτηματολογικές υποθέσεις, ενώ από την 1η Απριλίου 2026 επεκτείνεται στο σύνολο των υποθέσεων της τακτικής διαδικασίας. Η καθολική εφαρμογή στην πολιτική δικαιοσύνη ορίζεται για τις 16 Σεπτεμβρίου 2026, με την έναρξη του νέου δικαστικού έτους. Στόχος της μεταρρύθμισης είναι η επέκταση της λειτουργικότητας σε όλους τους κλάδους της Δικαιοσύνης (ποινική, αστική, διοικητική) έως το τέλος του 2026, καταργώντας οριστικά τη χρήση έγχαρτου φακέλου, εξέλιξη που μειώνει το περιβαλλοντικό αποτύπωμα και εξοικονομεί σημαντικούς πόρους.

Σχετικά links:

Κοινό Δελτίο Τύπου:

www.mindigital.gr/archives/8272

Νόμος 5221/2025

www.kodiko.gr/nomothesia/document/1205557/nomos-5221-2025

Βλ. επίσης:

ministryofjustice.gr/?cat=314

► Web App - εργαλείο αυτοαξιολόγησης κυβερνοασφάλειας

Στις 15 Ιανουαρίου 2026, η Εθνική Αρχή Κυβερνοασφάλειας ανακοίνωσε την ολοκλήρωση της ανάπτυξης και τη διάθεση του εργαλείου αυτοαξιολόγησης (self-assessment tool) υπό μορφή διαδικτυακής εφαρμογής. Σκοπός της νέας έκδοσης είναι η παροχή ενός σύγχρονου και εύχρηστου περιβάλλοντος για τη διενέργεια αυτοαξιολόγησης του επιπέδου κυβερνοασφάλειας των συστημάτων δικτύου και πληροφοριών που διατηρούν οι οργανισμοί. Η εφαρμογή έχει αναπτυχθεί σε γλώσσα JavaScript και εκτελείται αποκλειστικά μέσω του προγράμματος περιήγησης (browser), διασφαλίζοντας ότι το σύνολο των δεδομένων αποθηκεύεται τοπικά στον υπολογιστή του χρήστη, χωρίς να πραγματοποιείται οποιαδήποτε απομακρυσμένη αποστολή σε εξωτερικούς διακομιστές. Η αναβαθμισμένη μορφή του εργαλείου ενσωματώνει σειρά νέων τεχνικών δυνατοτήτων για τη διευκόλυνση των ελεγκτών και των διαχειριστών. Ειδικότερα, υποστηρίζεται η γραφιστική απεικόνιση των αποτελεσμάτων, καθώς και η επιλογή εισαγωγής ή εξαγωγής της προόδου σε αρχείο μορφής JSON για τοπική αποθήκευση. Επιπλέον, παρέχεται η δυνατότητα εξαγωγής σε κρυπτογραφημένο αρχείο JSON, με τη χρήση κωδικού που λειτουργεί ως κλειδί κρυπτογράφησης βάσει του προτύπου AES-256, ενισχύοντας την ασφάλεια των καταγεγραμμένων δεδομένων. Για τις ανάγκες τεκμηρίωσης, η εφαρμογή επιτρέπει την εξαγωγή των τελικών αποτελεσμάτων σε αρχεία μορφής PDF για την άμεση υποβολή αναφορών, καθώς και σε μορφότυπα Excel και CSV προκειμένου να καταστεί εφικτή η περαιτέρω επεξεργασία τους.

Σχετικά links:

Web App:

cyber.gov.gr/ergaleio-aytoaxiologisis/

► Ευρωπαϊκή Επιτροπή: ενίσχυση της κυβερνοανθεκτικότητας με ενδυνάμωση του ENISA

Στις 20 Ιανουαρίου 2026, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε νέα, εκτενή δέσμη μέτρων για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, με σκοπό την περαιτέρω θωράκιση των

υποδομών της Ένωσης και των δημοκρατικών θεσμών απέναντι σε υβριδικές και καθημερινές κυβερνοεπιθέσεις.

Κεντρικό σημείο της πρωτοβουλίας αποτελεί η πρόταση αναθεώρησης της Πράξης για την Κυβερνοασφάλεια (Cybersecurity Act), η οποία εστιάζει στην προστασία των αλυσίδων εφοδιασμού τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ). Εισάγεται ένα εναρμονισμένο ρυθμιστικό πλαίσιο που επιτρέπει στα κράτη μέλη να εντοπίζουν και να μετριάσουν από κοινού τους κινδύνους σε 18 κρίσιμους τομείς, ελαχιστοποιώντας παράλληλα την έκθεση ευρωπαϊκών δικτύων 5G και κινητών τηλεπικοινωνιών σε προμηθευτές τρίτων χωρών υψηλού κινδύνου. Παράλληλα, το νέο πλαίσιο επιχειρεί τον εξορθολογισμό του ευρωπαϊκού πλαισίου πιστοποίησης της κυβερνοασφάλειας (ECCF), καθιστώντας τις διαδικασίες ταχύτερες και αποδοτικότερες, με προεπιλεγμένο χρόνο ανάπτυξης συστημάτων πιστοποίησης τους 12 μήνες. Πρόκειται για ένα εθελοντικό εργαλείο υπό τη διαχείριση του Οργανισμού της ΕΕ για την Κυβερνοασφάλεια (ENISA), το οποίο επιτρέπει στις επιχειρήσεις να πιστοποιούν τη συνολική τους κυβερνοασφάλεια μειώνοντας δραστηρικά το σχετικό διαχειριστικό κόστος. Περαιτέρω, το πακέτο περιλαμβάνει στοχευμένες τροποποιήσεις στην Οδηγία NIS2, επιδιώκοντας την ενίσχυση της νομικής σαφήνειας και την ελάφρυνση του κανονιστικού βάρους για χιλιάδες πολύ μικρές, μικρές και εταιρείες μεσαίας κεφαλαιοποίησης. Μεταξύ άλλων, απλουστεύονται οι κανόνες δικαιοδοσίας, τυποποιείται η συλλογή δεδομένων για επιθέσεις λυτρισμικού (ransomware) και διευκολύνεται η εποπτεία διασυνδεδεμένων οντοτήτων.

Στο πλαίσιο των ανωτέρω μεταρρυθμίσεων, αναβαθμίζεται ο ρόλος του ENISA, ο οποίος καθίσταται κεντρικός συντονιστικός φορέας για την έκδοση έγκαιρων προειδοποιήσεων, την αντιμετώπιση κυβερνοεπιθέσεων σε άμεση συνεργασία με την Ευρωπόλ και τη διαχείριση τρωτών σημείων, καθώς και για την ανάπτυξη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού μέσω της Ακαδημίας Δεξιότητων Κυβερνοασφάλειας. Οι σχετικές νομοθετικές πράξεις αναμένεται να τεθούν σε εφαρμογή μετά την έγκρισή τους από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ, με τα κράτη μέλη να διαθέτουν στη συνέχεια προθεσμία ενός έτους για την πλήρη ενσωμάτωση των τροποποιήσεων της Οδηγίας NIS2 στο εθνικό τους δίκαιο.

Σχετικά links:

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/el/faqs/cybersecurity-package-questions-answers>

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/fs_26_106

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/el/library/proposal-regulation-eu-cybersecurity-act>

► Σχέδιο δράσης της ΕΕ κατά του κυβερνοεκφοβισμού

Στις 10 Φεβρουαρίου 2026, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δρομολόγησε ένα νέο, ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης με στόχο την καταπολέμηση του κυβερνοεκφοβισμού και την προστασία της ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων στο ψηφιακό περιβάλλον.

Κεντρικός άξονας της πρωτοβουλίας είναι η ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού προτύπου διαδικτυακής εφαρμογής, μέσω της οποίας τα θύματα θα μπορούν να καταγγέλλουν περιστατικά σε εθνικές γραμμές βοήθειας, να λαμβάνουν υποστήριξη και να διαβιβάζουν αποδεικτικά στοιχεία με ασφάλεια. Το εν λόγω πρότυπο θα τεθεί στη διάθεση των κρατών μελών προκειμένου να προσαρμοστεί και να διασυνδεθεί με τις αντίστοιχες εθνικές υπηρεσίες. Παράλληλα, το σχέδιο προωθεί μια συντονισμένη ευρωπαϊκή προσέγγιση, καλώντας τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν κοινούς ορισμούς για τη συλλογή δεδομένων και να καταρτίσουν εθνικά σχέδια δράσης.

Προς την κατεύθυνση αυτή, επανεξετάζονται και ενισχύονται τα υφιστάμενα νομικά εργαλεία. Ειδικότερα, προωθείται η αναθεώρηση των κατευθυντήριων γραμμών της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (DSA) αναφορικά με τα μέτρα που οφείλουν να λαμβάνουν οι επιγραμμικές πλατφόρμες και τον ρόλο των αξιόπιστων πηγών επισήμανσης. Επιπλέον, εξετάζεται η αυστηρότερη αντιμετώπιση του φαινομένου στις πλατφόρμες διαμοιρασμού βίντεο μέσω της Οδηγίας για τις Υπηρεσίες Οπτικοακουστικών Μέσων, ενώ υποστηρίζεται η πλήρης εφαρμογή του Κανονισμού για την Τεχνητή Νοημοσύνη (AI Act), ιδίως όσον αφορά τις απαγορευμένες πρακτικές χειραγώγησης και την υποχρέωση διαφανούς σήμανσης περιεχομένου που παράγεται από συστήματα ΤΝ (π.χ. deepfakes). Σε επίπεδο πρόληψης, δίνεται έμφαση στην ενίσχυση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της επικαιροποίησης των κατευθυντήριων γραμμών για εκπαιδευτικούς και της επέκτασης των διαθέσιμων πόρων στο δίκτυο των Κέντρων Ασφαλούς Διαδικτύου.

Η αναγκαιότητα αυτών των μέτρων επιβεβαιώνεται από στατιστικά δεδομένα, σύμφωνα με τα οποία ένα στα έξι παιδιά ηλικίας 11 έως 15 ετών έχει πέσει θύμα διαδικτυακού εκφοβισμού, ενώ η συντριπτική πλειονότητα των πολιτών ζητά επιτακτικά τη δημιουργία μηχανισμών περιορισμού του επιβλαβούς περιεχομένου. Η υλοποίηση του σχεδίου αναμένεται να λειτουργήσει συμπληρωματικά με επικείμενες νομοθετικές πρωτοβουλίες, όπως η Πράξη για την Ψηφιακή Δικαιοσύνη και η εφαρμογή λύσεων επαλήθευσης ηλικίας με γνώμονα την προστασία της ιδιωτικότητας.

Σχετικά links:

Σχέδιο δράσης κατά του κυβερνοεκφοβισμού

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/el/library/action-plan->

against-cyberbullying

Ενημερωτικό δελτίο σχεδίου δράσης

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/fs_26_363

Κοινό Κέντρο Ερευνών

<https://joint-research-centre.ec.europa.eu/projects-and-activities/jrc-science-digital-wellbeing>

► Απολογισμός διετίας για την DSA

Στις 17 Φεβρουαρίου 2026, δημοσιεύθηκαν τα νεότερα απολογιστικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τον αντίκτυπο της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (DSA) στο ψηφιακό οικοσύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δύο χρόνια μετά την πλήρη εφαρμογή της. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα δεδομένα, το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο έχει συμβάλει καθοριστικά στην ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας των επιγραμμικών πλατφορμών. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι χρήστες άσκησαν εκτενώς το νέο τους δικαίωμα προσβολής των αποφάσεων ελέγχου περιεχομένου που αφορούσαν αναστολή, διαγραφή ή περιορισμό ορατότητας (shadowbanning) των λογαριασμών τους. Ως αποτέλεσμα, από τα 165 εκατομμύρια αποφάσεων ελέγχου που προσβλήθηκαν μέσω των εσωτερικών μηχανισμών παραπόνων των πλατφορμών, περίπου το 30% ποσοστό που αντιστοιχεί σε σχεδόν 50 εκατομμύρια περιπτώσεις — ανακλήθηκε υπέρ των χρηστών.

Τα αναλυτικά στοιχεία για το πρώτο εξάμηνο του 2025 καταδεικνύουν ότι η συντριπτική πλειονότητα (99%) των αποφάσεων ελέγχου περιεχομένου εκ μέρους των πλατφορμών βασίστηκε στην επιβολή των δικών τους όρων χρήσης και όχι σε αναφορές για αφαίρεση παράνομου περιεχομένου βάσει του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου. Παράλληλα, καθοριστικός αποδεικνύεται ο ρόλος των οργάνων εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών, τα οποία το ίδιο διάστημα εξέτασαν περισσότερες από 1.800 υποθέσεις που αφορούσαν τα κυρίαρχα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στο 52% των περατωθεισών υποθέσεων, τα εν λόγω όργανα ανέτρεψαν τις αρχικές αποφάσεις των πλατφορμών, επιτρέποντας την ταχύτερη και οικονομικότερη αποκατάσταση περιεχομένου και λογαριασμών συγκριτικά με την παραδοσιακή δικαστική οδό.

Πέραν των ζητημάτων λογοκρισίας και ελέγχου περιεχομένου, η εφαρμογή της DSA έχει επιφέρει απτά αποτελέσματα στην προστασία των καταναλωτών και των ευάλωτων ομάδων. Ήδη από το 2024, ισχύει η καθολική απαγόρευση των στοχευμένων διαφημίσεων σε ανηλίκους. Επιπρόσθετα, οι διαδικτυακές αγορές (marketplaces) υπόκεινται πλέον σε αυστηρές υποχρεώσεις για την καταπολέμηση της διακίνησης παράνομων αγαθών, τη διασφάλιση της ιχνηλασιμότητας των εμπορών και την άμεση ενημέρωση των καταναλωτών σε περίπτωση αγο-

ράς μη νόμιμων προϊόντων, συνοδευόμενη από επιλογές επανόρθωσης. Τέλος, το νέο νομικό πλαίσιο έχει εξασφαλίσει σε ερευνητές και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών πρωτοφανή πρόσβαση σε κρίσιμα δεδομένα, ενισχύοντας τον εξωτερικό έλεγχο επί των αλγοριθμικών πρακτικών και των διαδικασιών λήψης αποφάσεων των τεχνολογικών κολοσσών.

Σχετικά links:

<https://transparency.dsa.ec.europa.eu/>

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/dsa-impact-platforms>

► Η Τεχνητή Νοημοσύνη στον δημόσιο τομέα και την αγορά εργασίας

Στις αρχές του 2026, τέθηκαν στο επίκεντρο τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι προκλήσεις και οι προοπτικές που ανακύπτουν από την ενσωμάτωση της Τεχνητής Νοημοσύνης (TN) στον δημόσιο τομέα και την αγορά εργασίας.

Ειδικότερα, στις 20 Φεβρουαρίου 2026, ανακοινώθηκε η υπογραφή νέου μνημονίου συνεργασίας μεταξύ Ελληνικού Δημοσίου και Google με αντικείμενο την εκπαίδευση του προσωπικού της Δημόσιας Διοίκησης στην TN. Η πρωτοβουλία, με ορίζοντα ολοκλήρωσης τον Δεκέμβριο του 2026, εντάσσεται στον ευρύτερο σχεδιασμό για τον ψηφιακό μετασχηματισμό του κράτους, μέσω φορέων υλοποίησης όπως το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ). Ήδη, κατά τη διετία 2024-2025, καταγράφηκαν σημαντικά ποσοστά συμμετοχής δημοσίων υπαλλήλων σε διαδικτυακά σεμινάρια εστιασμένα στην πρακτική εφαρμογή της TN (Practical AI) και τις τεχνικές prompting. Η νέα φάση του προγράμματος αναμένεται να επικεντρωθεί στην περαιτέρω ενίσχυση πρακτικών ψηφιακών δεξιοτήτων, με έμφαση στην παραγωγικότητα, τη διαχείριση πληροφοριών και τη λήψη τεκμηριωμένων αποφάσεων στο διοικητικό περιβάλλον.

Παράλληλα, οι επιπτώσεις της TN στην αγορά εργασίας συζητήθηκαν εκτενώς στο Συμβούλιο Υπουργών Απασχόλησης και Κοινωνικής Πολιτικής (EPSCO) στις 9 Μαρτίου 2026, στις Βρυξέλλες. Αναδείχθηκε η αναγκαιότητα διαμόρφωσης στρατηγικών που θα διασφαλίζουν την προστασία των εργαζομένων και τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας ενόψει των τεχνολογικών αλλαγών. Προτάθηκε ένα πλαίσιο δράσης τριών αξόνων: Πρώτον, η εντατικοποίηση των προγραμμάτων αναβάθμισης δεξιοτήτων και επανακατάρτισης, με στόχο την προσαρμογή του εργατικού δυναμικού στις νέες ψηφιακές απαιτήσεις. Δεύτερον, η αντιμετώπιση των αναντιστοιχιών δεξιοτήτων μέσω στοχευμένων πολιτικών, αξιοποιώντας δεδομένα από μηχανισμούς διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας σε πραγματικό χρόνο. Τρίτον, και κρισιμότερο, η θωράκιση των μηχανισμών κοινωνικής προ-

στασίας. Επισημάνθηκε ο κίνδυνος διεύρυνσης των ανισοτήτων, καθώς η αντικατάσταση θέσεων εργασίας από συστήματα ΤΝ ενδέχεται να επιφέρει μείωση των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, απειλώντας τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, τέθηκε προς συζήτηση το ενδεχόμενο επιβολής εισφοράς κοινωνικής ασφάλισης στις εταιρείες για τη χρήση τεχνολογιών ΤΝ, προκειμένου να αντισταθμιστούν οι δυνητικές απώλειες και να διασφαλιστεί η κοινή ευημερία και η δίκαιη κατανομή του παραγόμενου πλούτου.

Σχετικά links:

<https://www.ypes.gr/220921/>

<https://ypergasias.gov.gr/ypeka-n-kerameos-sto-epsco-treis-axones-gia-tin-axiopoiiis-tis-technitis-noimosynis-yper-ton-ergazomenon/>

► Ευρωκοινοβούλιο: προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας στην εποχή της ΤΝ

Στις 10 Μαρτίου 2026, η Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υιοθέτησε με ευρεία πλειοψηφία δέσμη συστάσεων για την προστασία των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας απέναντι στις προκλήσεις που θέτει η ραγδαία ανάπτυξη των συστημάτων παραγωγικής τεχνητής νοημοσύνης (genAI). Το Κοινοβούλιο έκρινε επιβεβλημένη την καθολική εφαρμογή της ενωσιακής νομοθεσίας περί πνευματικών δικαιωμάτων σε όλα τα συστήματα ΤΝ που διατίθενται στην ευρωπαϊκή αγορά, ανεξαρτήτως του τύπου ανάπτυξής τους.

Κεντρικός άξονας των προτάσεων είναι η διασφάλιση πλήρους διαφάνειας εκ μέρους των παρόχων ΤΝ, οι οποίοι καλούνται να δημοσιοποιούν αναλυτικούς καταλόγους με τα προστατευόμενα έργα που χρησιμοποιούνται για την εκπαίδευση των αλγορίθμων τους, καθώς και λεπτομερή αρχεία καταγραφής της μαζικής συλλογής δεδομένων από το διαδίκτυο. Η παράλειψη της εν λόγω υποχρέωσης προτείνεται να επισύρει αυστηρές νομικές κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένης της επιβάρυνσης με τα δικαστικά έξοδα σε περίπτωση δικαστικής δικαίωσης των θιγόμενων δημιουργών.

Παράλληλα, το Κοινοβούλιο ζητά τη θέσπιση ενός πλαισίου δίκαιης ανταμοιβής για τη χρήση υλικού που προστατεύεται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, απορρίπτοντας ρητά την προοπτική μιας παγκόσμιας άδειας που θα επέτρεπε την εκπαίδευση συστημάτων με αντάλλαγμα μια εφάπαξ καταβολή. Αντιθέτως, προκρίνεται η δημιουργία μιας νέας αγοράς αδειοδότησης, βασισμένης σε εθελοντικές συλλογικές συμβάσεις, η οποία θα επιτρέπει στους δικαιούχους να εξαιρούν ρητά τα έργα τους (opt-out) από τις διαδικασίες μηχανικής μάθησης, με την τήρηση σχετικού μητρώου από το Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUIPO).

Ιδιαίτερη μέριμνα λαμβάνεται για την προστασία των ειδησεογραφικών μέσων, προβλέποντας το δικαίωμα άρνησης χρήσης του περιεχομένου τους και την αξίωση πλήρους αποζημίωσης σε περιπτώσεις απώλειας εσόδων και επισκεψιμότητας, προκειμένου να διαφυλαχθεί ο πλουραλισμός έναντι επιλεκτικών αλγοριθμικών πρακτικών (αυτοπροτίμηση).

Τέλος, το Κοινοβούλιο αποσαφήνισε ότι τα παράγωγα έργα που δημιουργούνται αποκλειστικά από συστήματα ΤΝ δεν δύνανται να απολαμβάνουν προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα την υποχρέωση των ψηφιακών πλατφορμών να ελέγχουν και να αποτρέπουν τη διάδοση παραποιημένου περιεχομένου (deepfakes).

Σχετικά links:

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20260306IPR37511/prostasia-ton-dikaiomaton-ton-dimiourgou-tis-ee-stin-epochi-tis-tn>

► Κοινή γνώμη ΕΣΠΔ και ΕΕΠΔ

Στις 19 Μαρτίου 2026, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ) και ο Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων (ΕΕΠΔ) εξέδωσαν κοινή γνώμη επί της πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη δεύτερη Πράξη για την Κυβερνοασφάλεια (CSA2) και τις στοχευμένες τροποποιήσεις της Οδηγίας NIS2. Αξιολογώντας τη δέσμη μέτρων που παρουσιάστηκε νωρίτερα τον Ιανουάριο του ίδιου έτους, οι δύο ανεξάρτητες αρχές υπογράμμισαν την αμφίδρομη σχέση μεταξύ κυβερνοασφάλειας και προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Η ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων περιορίζει τους κινδύνους μη εξουσιοδοτημένης πρόσβασης και αλλοίωσης, αλλά τονίστηκε ως θεμελιώδης αρχή ότι τα μέτρα θωράκισης δεν πρέπει να υπονομεύουν τα δικαιώματα των ατόμων, με την όποια επεξεργασία προσωπικών δεδομένων να περιορίζεται στο απολύτως αναγκαίο μέτρο. Σε θεσμικό επίπεδο, εκφράστηκε ισχυρή στήριξη προς τον ενισχυμένο ρόλο του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κυβερνοασφάλεια (ENISA), την προώθηση της πιστοποίησης και την αντιμετώπιση των ευρύτερων κινδύνων στις αλυσίδες εφοδιασμού. Προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική κατανομή αρμοδιοτήτων, κρίθηκε θετικά η πρόβλεψη σύμφωνα με την οποία ο ENISA θα παρέχει συμβουλές κατόπιν προηγούμενου αιτήματος του ΕΣΠΔ, ενώ προτάθηκε νομοθετικά να προστεθεί και ο ΕΕΠΔ ως δυνητικός αιτών.

Περαιτέρω, οι ευρωπαϊκές αρχές επεσήμαναν ότι οποιαδήποτε μέτρα θεσπίζει το διοικητικό συμβούλιο του ENISA με αντίκτυπο στην προστασία δεδομένων, θα πρέπει να αφορούν αμιγώς τεχνικές και πρακτικές λεπτομέρειες, απαιτώντας υποχρεωτικά προηγούμενη δια-

βούλευση με τον ΕΕΠΔ. Ειδική μνεία έγινε στο ευρωπαϊκό πλαίσιο πιστοποίησης, όπου ζητήθηκε η περαιτέρω αποσαφήνιση της σχέσης του με τις αντίστοιχες πιστοποιήσεις του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ), καθώς και η υποχρέωση του ENISA να διαβουλεύεται με το ΕΣΠΔ πριν από την έγκριση συστημάτων που άπτονται της ασφάλειας επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Παράλληλα, διατυπώθηκε η σύσταση ώστε το ευρωπαϊκό πλαίσιο δεξιοτήτων κυβερνοασφάλειας να μην απευθύνεται αποκλειστικά σε εξειδικευμένους επαγγελματίες του κλάδου, αλλά να καλύπτει και γενικότερα προφίλ του εργατικού δυναμικού.

Τέλος, σε συνέχεια προηγούμενων τοποθετήσεων για τον κανονισμό «Digital Omnibus», εκφράστηκε εκ νέου στή-

ριξη στη δημιουργία ενός ενιαίου σημείου εισόδου για την κοινοποίηση παραβιάσεων, προκειμένου να μειωθεί ο διοικητικός φόρτος, ενώ αναφορικά με την Οδηγία NIS2, χαιρέτιστηκε ρητά ο χαρακτηρισμός των ευρωπαϊκών πορτοφολιών ψηφιακής ταυτότητας ως «βασικών οντοτήτων».

Σχετικά links:

https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/edpbbedps-joint-opinion/edpb-edps-joint-opinion-42026-proposal_en

Για προτάσεις, κρίσεις και ερωτήσεις, η επικοινωνία μας συνεχίζεται διαδικτυακά από το blog της στήλης στη διεύθυνση <http://e-pikaira.blogspot.com>.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Ι. ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Α. Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Δεκέμβριος 2025 – Φεβρουάριος 2026)

Ι. ΘΕΣΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

► Υπεροχή δικαίου ΕΕ

Παραβίαση εκ μέρους της Πολωνίας του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ και των αρχών της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ, καθώς και της αρχής της δεσμευτικής ισχύος της νομολογίας του ΔΕΕ

αθέτηση υποχρεώσεων κράτους μέλους – άρθρο 2 ΣΕΕ – άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ – άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ – κράτος δικαίου – αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που καλύπτονται από το δίκαιο της Ένωσης – αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης – αρχή της δεσμευτικής ισχύος της νομολογίας του Δικαστηρίου – αποφάσεις του *Trybunał Konstytucyjny* (Συνταγματικό Δικαστήριο, Πολωνία) – αποφάσεις του Δικαστηρίου και προσωρινά μέτρα βάσει του άρθρου 279 ΣΛΕΕ σχετικά με το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ – απόρριψη από το *Trybunał Konstytucyjny* (Συνταγματικό Δικαστήριο) των εν λόγω αποφάσεων και των εν λόγω μέτρων ως υπερβαίνουσες τις αρμοδιότητές του – εθνική συνταγματική ταυτότητα – απαγόρευση του *Trybunał Konstytucyjny* (Συνταγματικό Δικαστήριο) που εμποδίζει όλες τις δημόσιες αρχές να εφαρμόζουν το άρθρο 2 ΣΕΕ και το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ – άρθρο 47 παρ. 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – απαίτηση ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί με νόμο – ακατάλληλη σύνθεση του *Trybunał Konstytucyjny* (Συνταγματικό Δικαστήριο)

ΔΕΕ C-448/23, Επιτροπή/Πολωνία (Contrôle ultra vires de la jurisprudence de la Cour de justice par une cour constitutionnelle), 18.12.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: D. Spielmann, ECLI:EU:C:2025:975 – Προσφυγή κατά κράτους μέλους

Η υπόθεση σχετίζεται με δύο αποφάσεις που εξέδωσε το Συνταγματικό Δικαστήριο της Πολωνίας το 2021, με τις οποίες έκρινε ότι ορισμένες διατάξεις των Συνθηκών της ΕΕ ήταν ασύμβατες με το Σύνταγμα της Πολωνίας. Ειδικότερα, το Συνταγματικό Δικαστήριο θεώρησε ότι συγκεκριμένες αποφάσεις του ΔΕΕ αναφορικά με την οργάνωση και τη διαδικασία ενώπιον των πολωνικών δικαστηρίων

ρίων επέβαλλαν *ultra vires* υποχρεώσεις στην Πολωνία. Κατά συνέπεια, το άμεσο αποτέλεσμα των πράξεων των ενωσιακών οργάνων δεν υφίστατο εν προκειμένω. Οι εν λόγω αποφάσεις του ΔΕΕ ελήφθησαν βάσει του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', της ΣΕΕ για την υποχρέωση των κρατών μελών να εξασφαλίζουν αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το ενωσιακό δίκαιο.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή ήρθε σε επικοινωνία με την Πολωνία, τονίζοντας ότι η τελευταία αθέτησε τις υποχρεώσεις της που πηγάζουν τόσο από το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ, όσο και από τις γενικές αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ, καθώς και από την αρχή της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του ΔΕΕ. Επιπλέον, επεσήμανε ότι η Πολωνία δεν εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις της υπό το άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ και λόγω παρατυπιών που έπληξαν τις διαδικασίες διορισμού ορισμένων δικαστών, με αποτέλεσμα το Συνταγματικό Δικαστήριο να μην πληροί πλέον τις προϋποθέσεις ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου. Δεδομένου ότι η Πολωνία αντιμετώπισε τις κατηγορίες αυτές ως αβάσιμες, η Επιτροπή προσέφυγε ενώπιον του ΔΕΕ.

Η προσφυγή της Επιτροπής περιλάμβανε τρία παράπονα, τα οποία στην ουσία ταυτίζονται με τις προαναφερόμενες παρατηρήσεις που πραγματοποίησε απευθείας προς την Πολωνία. Με το πρώτο σκέλος του πρώτου ισχυρισμού, η Επιτροπή υποστήριξε ότι το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ αποκλείει τον περιορισμό και, κατά μείζονα λόγο, την κατάργηση του δικαστικού ελέγχου των αποφάσεων, όπως συνέβη με τις αποφάσεις διορισμού των δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο της Πολωνίας (*Sąd Najwyższy*), τις οποίες εξέτασε το Συνταγματικό Δικαστήριο και έκρινε ότι δεν υφίσταται ανάγκη ελέγχου νομιμότητας. Στην ουσία, το Συνταγματικό Δικαστήριο εφάρμοσε, στις κρίσιμες αποφάσεις του, τη δική του ερμηνεία του άρθρου 19 ΣΕΕ, χωρίς να λάβει υπόψιν την αντίστοιχη ερμηνεία του ΔΕΕ. Σύμφωνα μάλιστα με την ερμηνεία αυτή, το Συνταγματικό Δικαστήριο θεώρησε ότι είναι ασυμβίβαστη με το πολωνικό Σύνταγμα (υπό το πρίσμα άλλων διατάξεων της ΣΕΕ) η αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων να ελέγχουν, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, την ορθή διεξαγωγή της διαδικασίας διορισμού ενός δικαστή.

Αρχικά, το ΔΕΕ επανέλαβε ότι από το άρθρο 19 ΣΕΕ προκύπτει η υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίζουν την πλήρη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και την αποτελεσματική δικαστική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών της ΕΕ βάσει του εν λόγω δικαίου, ενώπιον τόσο των εθνικών δικαστηρίων όσο και

του ΔΕΕ. Συνακόλουθα, η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας αποτελεί γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου που πηγάζει από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και τα άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ, ενώ το περιεχόμενό της ταυτίζεται με εκείνο του άρθρου 47 του ΧΘΔ. Στο πλαίσιο αυτό, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να εξασφαλίζουν, μεταξύ άλλων, τις εγγυήσεις πρόσβασης σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει προηγουμένως καθοριστεί από τον νόμο, προϋποθέσεις που εντοπίζονται στον πυρήνα της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, οι προϋποθέσεις αυτές ερμηνεύονται με συγκεκριμένο τρόπο από το ίδιο και, συνεπώς, δεν μπορούν να εξαρτώνται από την ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου ή από την ερμηνεία των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης από εθνικό δικαστήριο, η οποία δεν αντιστοιχεί σε εκείνη του Δικαστηρίου. Σε περίπτωση που το εκάστοτε εθνικό δικαστήριο έχει αμφιβολία για το αν μια εθνική ρύθμιση είναι συμβατή με κάποια διάταξη του δικαίου της ΕΕ, θα πρέπει να ακολουθήσει τη διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής. Σε περίπτωση, επομένως, που διαπιστωθεί παραβίαση του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', τότε η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια να μην εφαρμόσουν, αυτεπαγγέλτως, τις εθνικές διατάξεις που αντίκεινται στο άρθρο αυτό, χωρίς να είναι απαραίτητο τα εν λόγω δικαστήρια να ζητήσουν ή να αναμείνουν την προηγούμενη κατάργηση των εν λόγω διατάξεων.

Εν προκειμένω, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι η ερμηνεία του πολωνικού Συντάγματος στην οποία προέβη το Συνταγματικό Δικαστήριο με την μία από τις δύο κρίσιμες αποφάσεις του, εμποδίζει την εφαρμογή του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ, όπως ερμηνεύεται από το ίδιο. Συνακόλουθα, δεν εφαρμόστηκε κάθε μέτρο που είναι απαραίτητο για να εξασφαλιστεί η τήρηση του δικαιώματος των ενδιαφερόμενων προσώπων σε αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που καλύπτονται από το δίκαιο της Ένωσης. Άρα, η εθνική αυτή απόφαση, κατά το ΔΕΕ, είναι προδήλως ασυμβίβαστη με το άρθρο 19, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο βάσει της αποκλειστικής αρμοδιότητάς του να παρέχει την οριστική και δεσμευτική ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης.

Παρόμοια, στο πλαίσιο του δεύτερου σκέλους του πρώτου παραπόνου, το ΔΕΕ έκρινε ότι η δεύτερη απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Πολωνίας παραβίασε εξίσου την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, δεδομένου ότι απέρριψε την εφαρμογή των προσωρινών μέτρων που είχε διατάξει το ΔΕΕ σε προηγούμενη απόφασή του (*Επιτροπή κατά Πολωνίας (Régime disciplinaire des juges)*, C-791/19 R) σχετικά με την οργάνωση και την αρμοδιότητα των πολωνικών δικαστηρίων και τη διαδικασία ενώπιόν τους. Επομένως, ο πρώτος

ισχυρισμός της Επιτροπής θεωρήθηκε βάσιμος στο σύνολό του.

Με το δεύτερο παράπονο, η Επιτροπή υποστήριξε ότι η Πολωνία παραβίασε τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από τις αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, καθώς και από την αρχή της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Η παραβίαση αυτή προκύπτει από το γεγονός ότι το Συνταγματικό Δικαστήριο ερμήνευσε το Σύνταγμα της χώρας με τρόπο που να απορρίπτει μονομερώς την αρχή της υπεροχής και της αποτελεσματικότητας των θεμελιωδών διατάξεων των Συνθηκών, όπως το άρθρο 2, το άρθρο 4 παρ. 3 και το άρθρο 19 παρ. 1 της ΣΕΕ και το άρθρο 279 της ΣΛΕΕ, και διέταξε όλα τα πολωνικά όργανα να μην εφαρμόζουν τις διατάξεις αυτές. Επιπλέον, η παραβίαση των αρχών αυτών προκύπτει και από το ότι το Συνταγματικό Δικαστήριο αναγνώρισε την υπεροχή του πολωνικού Συντάγματος έναντι των σχετικών αποφάσεων του ΔΕΕ, τονίζοντας τον *ultra vires* χαρακτήρα τους.

Επί του ισχυρισμού αυτού, το ΔΕΕ ανέφερε, σε πρώτη φάση, ότι οι Συνθήκες οδήγησαν στη δημιουργία μίας νέας και ξεχωριστής έννομης τάξης, η οποία έχει το δικό της συνταγματικό πλαίσιο, θεμελιώδεις αρχές και θεσμούς, διατηρώντας την αυτονομία της έναντι του διεθνούς δικαίου και των εθνικών δικαίων των κρατών μελών. Από τα χαρακτηριστικά αυτά προκύπτει η υπεροχή αλλά και η άμεση ισχύς του ενωσιακού δικαίου απέναντι στα εθνικά δίκαια. Η αρχή της υπεροχής, ειδικότερα, έχει γίνει αποδεκτή από τα κράτη μέλη στη βάση της αμοιβαιότητας. Τέλος, αυτή η υπεροχή εξασφαλίζει ένα ακόμη θεμελιώδες στοιχείο της ενωσιακής έννομης τάξης, δηλαδή την ομοιόμορφη εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου. Συνολικά, όλα τα παραπάνω αποτελούν αρχές τις οποίες τα κράτη μέλη πρέπει να σέβονται, όχι μόνο κατά την προσχώρησή τους στην ΕΕ, αλλά και στη συνέχεια. Σαφώς, οι εθνικές ταυτότητες των κρατών μελών πρέπει να γίνονται σεβαστές εντός της Ένωσης, ωστόσο τα κράτη μέλη τηρούν την έννοια του «κράτους δικαίου», την οποία μοιράζονται ως κοινή αξία των συνταγματικών τους παραδόσεων και την οποία έχουν αναλάβει να σέβονται πάντοτε. Εξυπακούεται ότι η Πολωνία δεσμεύεται από τις παραπάνω αρχές ήδη από την προσχώρησή της, η οποία έγινε οικειοθελώς.

Όσον αφορά την παρούσα υπόθεση, το ΔΕΕ διαπίστωσε αρχικά ότι οι κρίσιμες αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου πράγματι αναγνωρίζουν την υπεροχή του πολωνικού Συντάγματος ως ανώτατου νομοθετικού κειμένου της εθνικής έννομης τάξης. Ωστόσο, σύμφωνα με το Δικαστήριο, τα κράτη μέλη δεν δύνανται να απαλλαγούν από τις υποχρεώσεις τους, δηλαδή όπως την τήρηση του κράτους δικαίου, την αποτελεσματική δικαστική προστασία και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, οι οποί-

ες αποτελούν κοινές αξίες και πηγάζουν από το άρθρο 2 ΣΕΕ, αποτελώντας θεμέλιο της ίδιας της ταυτότητας της Ένωσης. Συνεπώς, η Πολωνία δεν μπορεί να επικαλεστεί την εθνική συνταγματική της ταυτότητα προκειμένου να απαλλαγεί από τις εν λόγω υποχρεώσεις βάσει του άρθρου 2, του άρθρου 4 παρ. 3 και του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ και του άρθρου 279 ΣΛΕΕ. Ταυτόχρονα, ο αποκλεισμός των πολωνικών αρχών από το να εφαρμόσουν τους κανόνες αυτούς παραβιάζει τις αρχές της αυτονομίας και της αποτελεσματικής και ομοιόμορφης εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου.

Επιπλέον, αναφορικά με την παραβίαση της αρχής της δεσμευτικότητας της νομολογίας του ΔΕΕ, το Δικαστήριο τόνισε ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί η διατήρηση των ειδικών χαρακτηριστικών και της αυτονομίας της έννομης τάξης της ΕΕ, οι Συνθήκες έχουν θεσπίσει ένα δικαστικό σύστημα που αποσκοπεί στη διασφάλιση της συνέπειας και της ομοιομορφίας στην ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ. Το στοιχείο αυτό εξασφαλίζεται από το άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ. Παράλληλα, το άρθρο 267 παρ. 1 ΣΛΕΕ αναθέτει στο Δικαστήριο την αρμοδιότητα να εκδίδει προδικαστικές αποφάσεις τόσο για την ερμηνεία των Συνθηκών και των πράξεων των οργάνων της Ένωσης όσο και για τον έγκυρο χαρακτήρα των πράξεων αυτών, καθιστώντας το ως το μοναδικό όργανο που μπορεί να κηρύξει άκυρη μια πράξη της ΕΕ και να δώσει την οριστική και δεσμευτική ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ. Στο πλαίσιο της προδικαστικής παραπομπής, τα εθνικά δικαστήρια έχουν την υποχρέωση να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα εφόσον οι αποφάσεις τους δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα, υποχρέωση που βασίζεται στη συνεργασία των εθνικών δικαστηρίων και του ΔΕΕ. Σαφώς, στο πλαίσιο του συστήματος αυτού, κατά πάγια νομολογία του ΔΕΕ, τα εθνικά δικαστήρια δεν έχουν αρμοδιότητα να κηρύξουν ανίσχυρες τις πράξεις των θεσμικών οργάνων της ΕΕ ή να δώσουν την οριστική ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου. Με άλλα λόγια, συνεχίζει το Δικαστήριο, αν ένα εθνικό δικαστήριο δεν είναι βέβαιο ως προς την έκταση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, ή έχει αμφιβολίες ως προς την εγκυρότητα μιας πράξης του δικαίου της Ένωσης λόγω του γεγονότος ότι υπερβαίνει το πεδίο των αρμοδιοτήτων της τελευταίας ή επειδή θεωρεί ότι δεν σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών, οφείλει να αποστείλει προδικαστικό ερώτημα προς το ΔΕΕ. Αν και εναπόκειται στα κράτη μέλη να ορίζουν την εθνική τους ταυτότητα, το άρθρο 4 παρ. 2 ΣΕΕ δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπον ώστε να τους παρέχει την εξουσία να παρεκκλίνουν μονομερώς από τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης επικαλούμενοι την εν λόγω εθνική ταυτότητα.

Βασιζόμενο στις παραπάνω παρατηρήσεις, το ΔΕΕ έκρινε ότι τα επιχειρήματα του Συνταγματικού Δικαστηρίου, τα οποία βασίζονται στην ανάγκη προστασίας της συ-

νταγματικής ταυτότητας της Πολωνίας, δεν μπορούν να γίνουν δεκτά. Το ΔΕΕ, συνεπώς, έκανε δεκτό και τον δεύτερο ισχυρισμό της Επιτροπής.

Τέλος, με τον τρίτο ισχυρισμό, η Επιτροπή υποστήριξε ότι το Συνταγματικό Δικαστήριο δεν πληρούσε τις εγγυήσεις ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που είχε συσταθεί προηγουμένως με νόμο, κατά το 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του ΧΘΔ.

Πράγματι, το ΔΕΕ έκρινε ότι οι διορισμοί τριών δικαστών του πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου τον Δεκέμβριο του 2015 και της Προέδρου του τον Δεκέμβριο του 2016 έγιναν κατά παράβαση θεμελιωδών κανόνων σχετικά με τις διαδικασίες διορισμού στην Πολωνία. Η κρίση αυτή ενισχύεται και από σχετικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ αναφορικά με την εγκυρότητα της εκλογής ορισμένων δικαστών του Συνταγματικού Δικαστηρίου (*Xero Flor w Polsce sp. z o.o. κατά Πολωνίας*, 7 Μαΐου 2021). Η διαδικασία εκλογής των εν λόγω προσώπων χαρακτηρίστηκε από διάφορα ελαττώματα που έθεσαν υπό αμφισβήτηση την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του δικαστηρίου έναντι πολιτικών επιρροών.

Ως εκ τούτου, το ΔΕΕ έκανε δεκτή την προσφυγή της Επιτροπής στο σύνολό της και καταδίκασε παράλληλα την Πολωνία στην καταβολή των εξόδων της και των εξόδων της Επιτροπής.

► Παράβαση κράτους μέλους

Η Ουγγαρία παραβίασε την αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα της Ένωσης, καθώς και την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας

παράβαση κράτους μέλους – άρθρο 258 ΣΛΕΕ – παραδεκτό – Απόφαση (ΕΕ) 2021/3 – θέση που πρέπει να ληφθεί, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά την εκ νέου συγκληθείσα εξηκοστή τρίτη σύνοδο της επιτροπής για τα ναρκωτικά, που συστάθηκε από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών, όσον αφορά την καταχώριση της κάνναβης και των σχετικών προς αυτήν ουσιών βάσει της ενιαίας σύμβασης για τα ναρκωτικά του 1961, όπως τροποποιήθηκε από το πρωτόκολλο του 1972, και της σύμβασης για τις ψυχοτρόπους ουσίες του 1971 – τοποθέτηση και ψήφος κράτους μέλους που αντιβαίνουν προς την εν λόγω θέση της Ένωσης – άρθρο 4 παρ. 3 ΣΛΕΕ – αρχή της καλόπιστης συνεργασίας – αποτελέσματα της προσαπτόμενης συμπεριφοράς κατά την ημερομηνία εκπόνησης της προθεσμίας που τάχθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη – συνεχιζόμενα αποτελέσματα όσον αφορά την ενότητα και τη συνοχή της διεθνούς δράσης της Ένωσης – άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ – αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα – επηρεασμός των κοινών κανόνων ή μεταβολή της εμβέλειάς τους – ένσταση ελλείψεως νομιμότητας προβληθείσα ως μέσο άμυνας – απαράδεκτο

ΔΕΕ C-271/23, Επιτροπή/Ουγγαρία (Reclassification du cannabis), 27.01.2026, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: M. Gavalec, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2026:45 – Προσφυγή κατά κράτους μέλους

Το ιστορικό της διαφοράς έχει ως εξής: τον Ιανουάριο του 2019, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) εξέδωσε ορισμένες συστάσεις, με τις οποίες τροποποιούσε την ταξινόμηση της κάνναβης και των σχετικών προς αυτήν ουσιών σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα ναρκωτικά και τη Σύμβαση για τις ψυχοτρόπους ουσίες. Σκοπός του ΠΟΥ ήταν να προσαρμοστεί ο διεθνής έλεγχος των ουσιών αυτών, που προβλέπεται στις δύο Συμβάσεις, στα νέα επιστημονικά και ιατρικά δεδομένα, καθώς και να εξασφαλιστεί η διαθεσιμότητα, η έρευνα και η ανάπτυξη όσον αφορά παρασκευάσματα που περιέχουν σχετικές προς την κάνναβη ουσίες για ιατρικούς σκοπούς.

Οι συστάσεις αυτές συζητήθηκαν στο πλαίσιο της επιτροπής για τα ναρκωτικά που συγκροτείται από 53 κράτη που είναι μέλη των Ηνωμένων Εθνών και επιλέγονται από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ. Το 2020, δώδεκα κράτη μέλη της Ένωσης, μεταξύ των οποίων και η Ουγγαρία, ήταν μέλη της επιτροπής αυτής με δικαίωμα ψήφου, ενώ η Ένωση έχει καθεστώς παρατηρητή στην τελευταία. Τον Οκτώβριο του 2020, η Επιτροπή της ΕΕ εξέδωσε πρόταση απόφασης του Συμβουλίου που έπρεπε να ληφθεί προκειμένου να προσδιοριστεί η κοινή θέση της ΕΕ κατά τις επικείμενες συνόδους της επιτροπής για τα ναρκωτικά, οι οποίες θα αφορούσαν ακριβώς την ταξινόμηση των παραπάνω ουσιών στις δύο προαναφερθείσες Συμβάσεις. Εν τέλει, το Συμβούλιο εξέδωσε την Απόφαση 2021/3 με ειδική πλειοψηφία, σύμφωνα με το άρθρο 218 παρ. 9, εδάφιο α', ΣΛΕΕ, την οποία η Ουγγαρία καταψήφισε. Η εν λόγω απόφαση ανέφερε, μεταξύ άλλων, ότι τα κράτη μέλη της Ένωσης που συμμετείχαν στην επιτροπή για τα ναρκωτικά θα ενέκριναν ορισμένες από τις συστάσεις του ΠΟΥ που προέβλεπαν τη διαγραφή της κάνναβης και της ρητίνης κάνναβης από τον πίνακα IV της Σύμβασης για τα ναρκωτικά, ο οποίος περιλαμβάνει τον κατάλογο των πλέον επικίνδυνων ουσιών που δεν έχουν ιατρική χρήση. Συνακόλουθα, ενώ τα δώδεκα κράτη μέλη της ΕΕ όφειλαν να ακολουθήσουν την κοινή θέση της Ένωσης, όπως αυτή αποτυπώθηκε στην Απόφαση 2021/3, η Ουγγαρία καταψήφισε εν τέλει τις σχετικές συστάσεις ενώπιον της επιτροπής, δηλώνοντας παράλληλα ότι η έγκριση των συστάσεων του ΠΟΥ θα αύξανε τη χρήση της κάνναβης και θα συνεπαγόταν αδικαιολόγητη παρέμβαση στις εθνικές πολιτικές.

Η Επιτροπή της ΕΕ θεώρησε ότι, με τη θέση της αυτή, η Ουγγαρία παραβίασε τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από την Απόφαση 2021/3, το άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ και την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας του άρθρου 4 παρ. 3 ΣΕΕ, και της απέστειλε προειδοποιητική επιστολή. Η Ουγγαρία επέμεινε στη θέση της, αναφέροντας ότι είχε

εκφράσει εκ των προτέρων τις επιφυλάξεις της για τις κρίσιμες συστάσεις του ΠΟΥ. Ακολούθησε αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής τον Νοέμβριο του 2021, καθώς η τελευταία δεν είχε πειστεί από τα επιχειρήματά της, ωστόσο η Ουγγαρία δεν μετέβαλε τη θέση της.

Στο πλαίσιο αυτό, τον Φεβρουάριο του 2023, η Επιτροπή άσκησε προσφυγή κατά της Ουγγαρίας ενώπιον του ΔΕΕ, βασιζόμενη σε τρεις ισχυρισμούς. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς αυτούς, η Ουγγαρία παραβίασε τις υποχρεώσεις της που πηγάζουν από το δίκαιο της Ένωσης, ερχόμενη, πρώτον, σε αντίθεση με τη θέση της Ένωσης που καθορίστηκε με την Απόφαση 2021/3, παραβιάζοντας, δεύτερον, την αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα της Ένωσης, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ, και παραβιάζοντας, τρίτον, την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ.

Σε πρώτη φάση, το ΔΕΕ εξέτασε το παραδεκτό της προσφυγής, δεδομένου ότι η Ουγγαρία πρόβαλε ένσταση απαραδέκτου, υποστηρίζοντας ότι η Επιτροπή δεν διευκρίνισε, ούτε με την προειδοποιητική επιστολή ούτε με την αιτιολογημένη γνώμη, τη συμπεριφορά που αναμενόταν να υιοθετηθεί από την Ουγγαρία προκειμένου να τερματιστεί η παράβαση που της προσάπτεται. Επιπλέον, ισχυρίστηκε ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ούτε την ύπαρξη πραγματικών και απτών αποτελεσμάτων της συμπεριφοράς της Ουγγαρίας, τα οποία να συνεχίζονται πέραν της επίμαχης διαδικασίας λήψης απόφασης και να κλονίζουν την ενότητα και τη συνοχή της εξωτερικής δράσης της Ένωσης.

Το ΔΕΕ απέρριψε την ένσταση και έκρινε ότι η προσφυγή ήταν παραδεκτή, αναφέροντας ότι η Επιτροπή δεν είχε την υποχρέωση να υποδείξει, με την αιτιολογημένη γνώμη της, τα μέτρα με τα οποία θα μπορούσε να εξαλειφθεί η σχετική παράβαση. Η διαδικασία προσφυγής του άρθρου 258 ΣΛΕΕ αποσκοπεί στη διαπίστωση της παράβασης των υποχρεώσεων των κρατών μελών, κάτι που συνεπάγεται και τη λήψη μέτρων για την εκτέλεση της απόφασης του ΔΕΕ (260 παρ. 1 ΣΛΕΕ). Κατά συνέπεια, ούτε η Επιτροπή ούτε το Δικαστήριο μπορεί να διατάξει κράτος μέλος κατά του οποίου έχει ασκηθεί προσφυγή λόγω παράβασης να λάβει συγκεκριμένα μέτρα. Παράλληλα, το Δικαστήριο θεώρησε ότι τα αποτελέσματα της επίδικης συμπεριφοράς βαίνουν πέραν της συγκεκριμένης λήψης απόφασης και δύνανται να επηρεάσουν τα συμφέροντα της Ένωσης όσον αφορά τη συνοχή της εξωτερικής της δράσης.

Επί της ουσίας, το ΔΕΕ εξέτασε πρώτα τη δεύτερη αιτία της Επιτροπής, δηλαδή την παράβαση του άρθρου 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ για την αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα της ΕΕ. Το Δικαστήριο πραγματοποίησε αρχικά μια σύνοψη των επιχειρημάτων των δύο πλευρών, τονίζοντας ότι, από τη μια πλευρά, η Ουγγαρία προτείνει μια σφαιρική συλλογιστική και υποστηρίζει ότι, ενόσω η

οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής της απόφασης-πλαισίου 2004/757 (περί ελάχιστων διατάξεων σχετικά με τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης των εγκλημάτων και τις ποινές που ισχύουν στον τομέα της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών) παραμένει αμετάβλητη, δεν μπορεί να υπάρξει τροποποίηση των κανόνων του δικαίου της Ένωσης στον τομέα του ελέγχου των ναρκωτικών. Από την άλλη πλευρά, η Επιτροπή θεωρεί ότι το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης επηρεάζεται αφ' ης στιγμής τροποποιείται η ταξινόμηση μιας ουσίας, όπως εν προκειμένω.

Το ΔΕΕ παρέπεμψε στο άρθρο 218 παρ. 9 ΣΛΕΕ, αναφορικά με την αρμοδιότητα του Συμβουλίου να εκδίδει αποφάσεις, κατόπιν πρότασης της Επιτροπής, προκειμένου να καθορίσει τις θέσεις που πρέπει να ληφθούν εξ ονόματος της ΕΕ. Σύμφωνα με το ΔΕΕ, η διάταξη αυτή δεν προβαίνει σε καμία διάκριση ανάλογα με τη φύση της εξωτερικής αρμοδιότητας της Ένωσης και, επομένως, είναι αδιάφορο αν η Ένωση έχει αποκλειστική ή συντρέχουσα αρμοδιότητα για την έκδοση απόφασης δυνάμει της διάταξης αυτής. Ταυτόχρονα, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, σύμφωνα με την περίπτωση γ' που προβλέπεται στο άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ, η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη διεθνούς συμφωνίας, όταν η σύναψη αυτή ενδέχεται να επηρεάσει τους κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται επίσης όταν ένα όργανο που έχει συγκροτηθεί δυνάμει τέτοιας διεθνούς συμφωνίας καλείται να θεσπίσει μέτρα εφαρμογής της, όπως στην παρούσα υπόθεση.

Όσον αφορά την έννοια των ναρκωτικών συγκεκριμένα, η απόφαση-πλαίσιο 2004/757 προβλέπει ότι η έννοια αυτή προσδιορίζεται, μεταξύ άλλων, και από τις δύο προαναφερόμενες Συμβάσεις για τα ναρκωτικά. Επομένως, μια αλλαγή, όπως αυτή πραγματοποιήθηκε με τις συστάσεις του ΠΟΥ ως προς την ταξινόμηση ορισμένων ουσιών, μπορεί να επηρεάσει το περιεχόμενο της απόφασης-πλαισίου και θα έπρεπε να ληφθεί μία απόφαση εντός της ΕΕ σχετικά με την έγκριση της σύστασης αυτής. Κατά το Δικαστήριο, η απόφαση αυτή ενέπιπτε στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης βάσει της περίπτωσης γ' του άρθρου 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ. Συνεπώς, ορθώς το Συμβούλιο εξέδωσε την Απόφαση 2021/3 για τον καθορισμό της θέσης που πρέπει να ληφθεί εξ ονόματος της Ένωσης στο πλαίσιο διαπραγμάτευσης στην επιτροπή για τα ναρκωτικά, με αποτέλεσμα η Ουγγαρία, μη συμμορφούμενη προς την απόφαση αυτή, να παραβιάσει την αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης.

Στη συνέχεια, το ΔΕΕ εξέτασε την πρώτη αιτίαση, με την οποία προβάλλεται παράβαση των άρθρων 1 και 2 της Απόφασης 2021/3, καθώς και του άρθρου 288, εδάφιο δ', ΣΛΕΕ περί δεσμευτικής ισχύος της τελευταίας προς όλα τα μέρη της. Η Ουγγαρία προέβαλε, σε πρώτη φάση, ένσταση νομιμότητας της Απόφασης 2021/3, υποστηρίζο-

ντας ότι το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα στην έκδοσή της και την κρίσιμη σύνοδο της επιτροπής για τα ναρκωτικά (η οποία πραγματοποιήθηκε πριν την πάροδο της προθεσμίας που προβλέπει το άρθρο 263, εδάφιο στ') ήταν ιδιαίτερα σύντομο, με αποτέλεσμα να μην έχει τη δυνατότητα να την προσβάλει δυνάμει του άρθρου 277 ΣΛΕΕ.

Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλεστεί λυσιτελώς, ελλείψει σχετικής διάταξης εντός των Συνθηκών, την έλλειψη νομιμότητας πράξης θεσμικού οργάνου στο πλαίσιο προσφυγής λόγω παράβασης. Όπως τόνισε το Δικαστήριο, η προσφυγή λόγω παράβασης έχει ειδικό αντικείμενο, το οποίο συνίσταται αποκλειστικά στη διαπίστωση από το Δικαστήριο της εκ μέρους κράτους μέλους παράβασης υποχρεώσεων τις οποίες αυτό υπέχει. Συνεπώς, ένα κράτος μέλος δεν δύναται να χρησιμοποιήσει την εν λόγω διαδικασία για να δικαιολογήσει την αδράνειά του να ασκήσει προσφυγή ακύρωσης κατά της πράξης την οποία θεωρείται ότι παραβίασε κατά την Επιτροπή. Πράγματι, όπως επεσήμανε και η Γεν. Εισαγγελέας στις Προτάσεις της, όταν ένα κράτος μέλος δεν ασκεί προσφυγή ακύρωσης κατά πράξης της οποίας είναι αποδέκτης εντός της δέσμης προθεσμίας του άρθρου 263, εδάφιο στ', ΣΛΕΕ, δεν μπορεί να αμφισβητήσει μεταγενέστερα τη νομιμότητά της στο πλαίσιο προσφυγής λόγω παράβασης, διότι άλλως θα υπονομευόταν η συνεπής και ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Μια τέτοια δυνατότητα θα αντέβαινε στην αρχή του κράτους δικαίου και στα καθήκοντα αλληλεγγύης τα οποία αποδέχθηκαν τα κράτη μέλη και τα οποία ανήκουν στις θεμελιώδεις βάσεις της έννομης τάξης της Ένωσης. Κατά συνέπεια, η ένσταση της Ουγγαρίας απορρίφθηκε ως απαράδεκτη.

Όσον αφορά την παράβαση των άρθρων 1 και 2 της Απόφασης 2021/3, καθώς και του άρθρου 288, εδάφιο δ', ΣΛΕΕ, το ΔΕΕ ανέφερε ότι η απόφαση αυτή παράγει δεσμευτικά αποτελέσματα για τα κράτη μέλη, ενώ η Ένωση ήταν όντως αρμόδια να εκδώσει την Απόφαση 2021/3 βάσει του άρθρου 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ. Περαιτέρω, η Απόφαση 2021/3 απολαμβάνει τεκμήριο εγκυρότητας, οπότε το εν λόγω κράτος μέλος όφειλε να σεβαστεί την εκτελεστότητα της απόφασης ελλείψει οποιασδήποτε αναστολής της εκτέλεσής της από το Δικαστήριο. Επομένως, έγινε δεκτή και η πρώτη αιτίαση της Επιτροπής.

Τέλος, με την τελευταία αιτίαση, η Επιτροπή ισχυρίστηκε ότι η Ουγγαρία παραβίασε την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ, καθόσον δεν ψήφισε στην επιτροπή για τα ναρκωτικά κατά τρόπο σύμφωνο με την Απόφαση 2021/3 και εξέφρασε δημοσίως τη διαφωνία της με τις συστάσεις του ΠΟΥ. Μάλιστα, η Επιτροπή τόνισε το γεγονός ότι η στάση της Ουγγαρίας ενώπιον της επιτροπής για τα ναρ-

κωτικά έλαβε χώρα χωρίς προηγούμενη προειδοποίηση και χωρίς διαβούλευση εντός της ΕΕ.

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ, απαιτεί από τα κράτη μέλη να διευκολύνουν το έργο της ΕΕ. Η αρχή αυτή περιλαμβάνει υποχρεώσεις και σε επίπεδο διεθνών συμφωνιών, πρέπει δηλαδή να διασφαλίζεται στενή συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και των θεσμικών οργάνων της Ένωσης τόσο κατά τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων και της σύναψής της όσο και κατά την εκτέλεση των προβλεπόμενων υποχρεώσεων. Συνεπώς, δεν επιτρέπεται σε ένα κράτος μέλος να υποβάλλει μονομερή πρόταση με την οποία αποκλίνει από την κοινή θέση της ΕΕ. Οι υποχρεώσεις που πηγάζουν από την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, συνεχίζει το Δικαστήριο, έχουν ιδιαίτερη σημασία στο πεδίο των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Ένωσης.

Εν προκειμένω, το ΔΕΕ έκρινε ότι η Ουγγαρία παραβίασε την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας με δύο τρόπους. Πρώτον, δεν ψήφισε με τρόπο σύμφωνο με την κοινή θέση που οριζόταν στην Απόφαση 2021/3 και, δεύτερον, εξέφρασε δημόσια τη διαφωνία της με τις συστάσεις του ΠΟΥ, που παρέκκλινε από την κοινή αυτή θέση. Με τον τρόπο αυτό, το εν λόγω κράτος μέλος μείωσε τη διαπραγματευτική ισχύ της Ένωσης έναντι των λοιπών συμβαλλομένων μερών στη Σύμβαση.

Επομένως, το ΔΕΕ έκανε δεκτή και την τρίτη αιτίαση της Επιτροπής και δέχθηκε την προσφυγή στο σύνολό της, καταδικάζοντας την Ουγγαρία στα δικαστικά της έξοδα.

► Αρχές της αμεροληψίας και της χρηστής διοίκησης

Ακύρωση αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου λόγω παραβίασης της απαίτησης αμεροληψίας του εισηγητή αρμόδιου για την εξέταση αιτήσεων άρσης της ασυλίας μελών του Κοινοβουλίου

αίτηση αναιρέσεως – θεσμικό δίκαιο – μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου – προνόμια και ασυλίες – απόφαση περί άρσεως της βουλευτικής ασυλίας μελών του Κοινοβουλίου – άρθρο 41 παρ. 1 Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – αρχή της χρηστής διοικήσεως – επιτροπή νομικών θεμάτων του Κοινοβουλίου – απαίτηση περί αμεροληψίας του εισηγητή

ΔΕΕ C-572/23 P, Puigdemont i Casamajó κ.λπ./Κοινοβούλιο (Levée de l'immunité parlementaire), 05.02.2026, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγήτρια: Ο. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: Μ. Szpunar, ECLI:EU:C:2026:70 – Αίτηση αναιρέσεως

Οι αναιρεσιδόντες ήταν μέλη της κυβέρνησης της αυτόνομης κοινότητας της Καταλονίας στην Ισπανία (ο ένας

εξ αυτών πρόεδρος της Generalitat), κατά τον χρόνο διεξαγωγής του δημοψηφίσματος για την αυτοδιάθεση της Καταλονίας τον Οκτώβριο του 2017. Μετά το δημοψήφισμα, το πολιτικό κόμμα VOX και η εισαγγελική αρχή της Ισπανίας κίνησαν ποινική διαδικασία κατά πλειόνων προσώπων, μεταξύ άλλων και των αναιρεσιδόντων, για την τέλεση των ποινικών αδικημάτων της εξέγερσης, της στάσης και της κατάχρησης δημοσίων πόρων. Εν τέλει, απαγγέθηκαν επίσημες κατηγορίες από το Ανώτατο Δικαστήριο της Ισπανίας. Στο μεταξύ, οι αναιρεσιδόντες έθεσαν υποψηφιότητα στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που διεξήχθησαν τον Μάιο του 2019. Τον Ιανουάριο του 2020, το Κοινοβούλιο έλαβε υπόψη την εκλογή των αναιρεσιδόντων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ισχύ από τις 2 Ιουλίου 2019. Ενδιάμεσα, τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 2019, εκδόθηκαν εθνικά, ευρωπαϊκά και διεθνή εντάλματα σύλληψης κατά ορισμένων από τους αναιρεσιδόντες.

Ως εκ τούτου, ο Αντιπρόεδρος του Κοινοβουλίου κοινοποίησε στην Ολομέλεια τις αιτήσεις άρσης της ασυλίας των αναιρεσιδόντων που είχαν εκδοθεί από το Ανώτατο Δικαστήριο της Ισπανίας και τις παρέπεμψε στην επιτροπή νομικών θεμάτων του Κοινοβουλίου (επιτροπή JURI). Τον Φεβρουάριο του 2021, η τελευταία εξέδωσε σχετικές εκθέσεις και όρισε σχετικό εισηγητή, ο οποίος προερχόταν από το πολιτικό κόμμα VOX, με το Κοινοβούλιο να κάνει δεκτές τις αιτήσεις και να αίρει τις ασυλίες.

Στο πλαίσιο αυτό, οι αναιρεσιδόντες άσκησαν προσφυγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ με αίτημα την ακύρωση των αποφάσεων του Κοινοβουλίου. Το ΓεΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή στο σύνολό της, δηλαδή και τους οκτώ λόγους ακύρωσης που προέβαλαν, όπως, μεταξύ άλλων, την έλλειψη αιτιολογίας των επίμαχων αποφάσεων, την παραβίαση των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της καλόπιστης συνεργασίας, καθώς και προσβολή του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

Συνακόλουθα, οι αναιρεσιδόντες άσκησαν αίτηση αναιρέσεως κατά της απόφασης του ΓεΔΕΕ, προβάλλοντας δέκα αναιρετικούς λόγους, οι οποίοι, *inter alia*, αφορούσαν την παράβαση της υποχρέωσης αιτιολόγησης, του δικαιώματος σε αμερόληπτη και δίκαιη εξέταση της υποθέσεώς τους, την παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου και την παραβίαση του άρθρου 47 του ΧΘΔ, ερμηνευομένου υπό το πρίσμα των άρθρων 6 και 13 της ΕΣΔΑ.

Το ΔΕΕ αποφάσισε να εξετάσει αρχικά τον τρίτο λόγο αναίρεσης σχετικά με το δικαίωμα των αναιρεσιδόντων σε αμερόληπτη και δίκαιη εξέταση των υποθέσεών τους. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο λόγος αυτός διακρίνεται σε τέσσερα σκέλη. Από αυτά, το ΔΕΕ θεώρησε σκόπιμο να εξετάσει το δεύτερο σκέλος, σύμφωνα με το οποίο οι αναιρεσιδόντες υποστηρίζουν ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον αποφάνθηκε ότι το επιχείρημά τους περί έλλειψης αμεροληψίας του εισηγητή της

υπόθεσης ήταν αβάσιμο. Παράλληλα, υποστηρίζουν ότι παραβιάστηκαν το άρθρο 41 παρ. 1 (για την αμερόληπτη εξέταση των υποθέσεων από τα θεσμικά όργανα) και το άρθρο 39 παρ. 2 (για την εκλογή των μελών του Κοινοβουλίου) του ΧΘΔ.

Ειδικότερα, οι αναιρεσείοντες τόνισαν αρχικά τον «πολιτικό χαρακτήρα» της υπόθεσής τους. Περαιτέρω, υποστήριξαν ότι το γεγονός πως ο εισηγητής που επιλήφθηκε της εξέτασης των αιτήσεων άρσης της ασυλίας τους ανήκε στην πολιτική ομάδα που είχε κινήσει την επίμαχη ποινική διαδικασία, παραβίασε το άρθρο 41 παρ. 1 του ΧΘΔ. Κατ' επέκταση, οι αναιρεσείοντες αναφέρθηκαν σε γεγονότα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την αμεροληψία του εν λόγω εισηγητή, καθώς και στην παραμόρφωση αποδεικτικών στοιχείων από το ΓεΔΕΕ επί του ζητήματος.

Από την πλευρά του, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απέρριψε τα επιχειρήματα των αναιρεσειόντων, υποστηρίζοντας ότι ήταν ασαφή, δεδομένου ότι οι τελευταίοι απλώς μνημόνευσαν ότι ο εισηγητής ήταν μέλος της πολιτικής ομάδας στην οποία ανήκουν τα μέλη του πολιτικού κόμματος VOX.

Σε πρώτη φάση, το ΔΕΕ τόνισε προκαταρκτικά ότι σκοπός των ασυλιών των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι η διασφάλιση της απρόσκοπτης λειτουργίας και της ανεξαρτησίας του θεσμικού οργάνου. Με άλλα λόγια, η βουλευτική ασυλία δεν αποτελεί προσωπικό προνόμιο των μελών, αλλά εγγύηση της ανεξαρτησίας του Κοινοβουλίου στο σύνολό του και των ευρωβουλευτών. Η διαδικασία άρσης της ασυλίας διεξάγεται στο πλαίσιο του Κοινοβουλίου και έχει νομικό και όχι πολιτικό χαρακτήρα. Αν και οι κανόνες της διαδικασίας αυτής καθορίζονται από το Κοινοβούλιο και, συνεπώς, από τις πολιτικές ομάδες που το συναπαρτίζουν, το τελευταίο οφείλει να τηρεί τον ΧΘΔ και τις αξίες του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά το άρθρο 2 ΣΕΕ.

Ενόψει των παρατηρήσεων αυτών, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι η διαδικασία άρσης της ασυλίας πρέπει να διέπεται από την αρχή της χρηστής διοίκησης, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 41 παρ. 1 ΧΘΔ. Η απαίτηση περί αμεροληψίας που προβλέπεται, ειδικότερα, στη διάταξη αυτή διακρίνεται στην υποκειμενική αμεροληψία, κατά την οποία κανένα μέλος του εκάστοτε θεσμικού οργάνου δεν πρέπει να εκδηλώνει μεροληψία ή προσωπικές προκαταλήψεις, και στην αντικειμενική αμεροληψία, κατά την οποία το θεσμικό όργανο πρέπει να παρέχει επαρκή εγγύα για τον αποκλεισμό κάθε εύλογης αμφιβολίας ως προς ενδεχόμενη προκατάληψη. Το Κοινοβούλιο, εν προκειμένω, δύναται να θεσπίζει συγκεκριμένους κανόνες που εφαρμόζουν την αρχή αυτή κατά τη διαδικασία άρσης. Συνακόλουθα, η επιτροπή JURI εξέδωσε την ανακοίνωση 11/2019, η οποία ετύγχανε εφαρμογής κατά τον χρόνο

των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης, ενώ είναι αυτή που καθορίζει τους κανόνες που έχουν εφαρμογή επί κρίσιμων αιτήσεων.

Εντός της εν λόγω ανακοίνωσης αναφέρεται ότι η επιτροπή JURI ορίζει εισηγητή για κάθε αίτηση άρσης ασυλίας. Επιπλέον, προβλέπεται ότι κάθε πολιτική ομάδα προτείνει προς τούτο έναν ευρωβουλευτή ως μόνιμο εισηγητή για τις υποθέσεις ασυλίας, ο οποίος είναι γνωστός για την υποδειγματική ακεραιότητά του. Μάλιστα, το σημείο 8 της ανακοίνωσης αναφέρει ότι ο εισηγητής δεν μπορεί να ανήκει στην ίδια πολιτική ομάδα ούτε να έχει εκλεγεί στο ίδιο κράτος μέλος με τον ευρωβουλευτή του οποίου ζητείται να αρθεί η ασυλία.

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, το σημείο 8 πρέπει επίσης να εφαρμόζεται με τρόπο ώστε ο εισηγητής που ανήκει σε πολιτική ομάδα διαφορετική από εκείνη του ευρωβουλευτή του οποίου ζητείται να αρθεί η ασυλία να δημιουργεί την εντύπωση αντικειμενικής αμεροληψίας. Συνεπώς, το ΔΕΕ έκρινε ότι, μολονότι η αντίθεση ενός εισηγητή προς τις πολιτικές ιδέες του ευρωβουλευτή του οποίου ζητείται να αρθεί η ασυλία δεν συνεπάγεται, καθαυτή, έλλειψη αμεροληψίας εκ μέρους του εισηγητή, δεν ισχύει το ίδιο και για τη συμμετοχή του τελευταίου στην πολιτική ομάδα που κίνησε την κατά του εν λόγω ευρωβουλευτή ποινική διαδικασία. Συνακόλουθα, εισηγητής που ορίζεται από την επιτροπή JURI και ανήκει στην ίδια πολιτική ομάδα με μέλη προερχόμενα από πολιτικό κόμμα που κίνησε την κατά του εν λόγω ευρωβουλευτή ποινική διαδικασία, όπως εν προκειμένω, δεν παρέχει επαρκή εγγύα ικανά να αποκλείσουν κάθε εύλογη αμφιβολία για την αμεροληψία της διαδικασίας άρσης της ασυλίας. Άρα, το ΔΕΕ έκρινε εν τέλει ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αφού θεώρησε ότι ένας τέτοιος διορισμός εισηγητή δεν ασκούσε επιρροή στην κρίσιμη διαδικασία άρσης ασυλίας των αναιρεσειόντων.

Συνεχίζοντας την εξέταση του δεύτερου σκέλους του τρίτου λόγου αναίρεσης, το ΔΕΕ έδωσε έμφαση και σε ένα σημαντικό γεγονός το οποίο, κατά τη γνώμη του, εσφαλμένα δεν έλαβε υπόψη το ΓεΔΕΕ στον κατάλληλο βαθμό. Το 2019, ο κρίσιμος εισηγητής είχε διοργανώσει εκδήλωση που περιλάμβανε παρέμβαση του γενικού γραμματέα του πολιτικού κόμματος VOX, ο οποίος έκλεισε την ομιλία του με τη φράση «Ζήτω η Ισπανία, ζήτω η Ευρώπη, ο Puigdemont (ο ένας εκ των αναιρεσειόντων) στη φυλακή». Σύμφωνα με το ΓεΔΕΕ, η συγκεκριμένη εκδήλωση απλώς φανέρωσε τις αντίθετες πολιτικές πεποιθήσεις του εισηγητή προς τις πολιτικές ιδέες που πρεσβεύουν οι αναιρεσείοντες και δεν αρκεί για να στοιχειοθετηθεί παραβίαση της αρχής της αμεροληψίας.

Το ΔΕΕ, ωστόσο, έκρινε αντίθετα και αντιμετώπισε τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά ως κρίσιμα για τη συνολική συμπεριφορά του εισηγητή, δεδομένου ότι ήταν δυνατό να γίνουν αντιληπτά ως έκφραση μεροληψίας.

Μάλιστα, συνεχίζει το ΔΕΕ, το ΓεΔΕΕ δεν έλαβε υπόψη ότι η εκδήλωση έλαβε χώρα μετά την εκκίνηση της επίμαχης ποινικής διαδικασίας εκ μέρους του πολιτικού κόμματος VOX. Ως εκ τούτου, η οργάνωση της εκδήλωσης από τον εισηγητή αποτελούσε έκφραση υποστήριξης όχι μόνο προς τις πολιτικές απόψεις του VOX, αλλά και έκφραση υπέρ της ποινικής δίωξης των αναιρεσιδόντων. Συνεπώς, ο εσφαλμένος νομικός χαρακτηρισμός των προαναφερόμενων πραγματικών περιστατικών και η μη προσήκουσα λήψη υπόψη της χρονικής αλληλουχίας των τελευταίων από το ΓεΔΕΕ ενέχει πλάνη περί το δίκαιο. Το ΔΕΕ, δεδομένου ότι έκανε δεκτό το δεύτερο σκέλος του τρίτου λόγου αναίρεσης, θεώρησε ότι δεν ήταν αναγκαίο να εξετάσει τα υπόλοιπα σκέλη και τους λοιπούς λόγους αναίρεσης.

Τέλος, κρίνοντας ότι η υπόθεση είναι επαρκώς ώριμη προς εκδίκαση, το ΔΕΕ αποφάσισε να αποφανθεί το ίδιο οριστικά επί της διαφοράς. Με βάση τις προηγούμενες σκέψεις του, το Δικαστήριο κατέληξε ότι ο κρίσιμος εισηγητής ορίσθηκε κατά παράβαση του άρθρου 41 παρ. 1 του ΧΟΔ. Επομένως, οι διαδικασίες έκδοσης των επίμαχων αποφάσεων του Κοινοβουλίου ενέχουν τυπική πλημμέλεια, γεγονός που συνιστά παράβαση ουσιώδους τύπου κατά το άρθρο 263, εδάφιο β', ΣΛΕΕ. Το ΔΕΕ, συνακόλουθα, ακύρωσε τις δύο αποφάσεις του Κοινοβουλίου, κάνοντας δεκτή την προσφυγή που είχαν ασκήσει οι αναιρεσιδόντες ενώπιον του ΓεΔΕΕ και καταδικάζοντας παράλληλα το Κοινοβούλιο στα δικαστικά έξοδα των τελευταίων.

II. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Επιμ.: Μαρία Σαπαρδάνη

► Αγωγή αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού

Ειδική αναγνωριστική αγωγή με αντικείμενο την κοινοποίηση εγγράφων

προδικαστική παραπομπή – αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – άρθρο 5 παρ. 1 – πεδίο εφαρμογής – ειδική αναγνωριστική αγωγή για την προσκόμιση εγγράφων πριν από την πιθανή άσκηση αγωγής αποζημίωσης – εκτίμηση του εκ πρώτης όψεως βάσιμου της αξίωσης αποζημίωσης

ΔΕΕ C-286/24, Meliá Hotels International, 29.01.2026, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος (Εισηγήτρια): K. Jürimäe, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2026:49 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Meliá Hotels International, S.A. (στο εξής: Meliá), ξενοδοχειακής επιχείρησης, και της Associação Ius Omnibus (στο εξής: Ius Omnibus), κατόπιν άσκησης, από τη δεύτερη, ειδικής αναγνωριστικής αγωγής με αίτημα την προσκόμιση εγγράφων σχετικών με παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού την οποία φέρεται να διέπραξε η πρώτη. Πιο συγκεκριμένα, η επίμαχη υπόθεση αφορούσε ειδική αναγνωριστική αγωγή της Ius Omnibus με αίτημα την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων πριν από την πιθανή άσκηση συλλογικής αγωγής αποζημίωσης για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού.

Αναλυτικότερα, με απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπίστωσε ότι η Meliá παραβίασε το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ κατά το διάστημα από την 1η Ιανουαρίου 2014 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2015, για τον λόγο ότι εφαρμόζε κάθετες πρακτικές που διαφοροποιούσαν τους καταναλωτές ανάλογα με την ιθαγένεια ή τη χώρα κατοικίας τους. Η Ius Omnibus, η πορτογαλική ένωση για την προάσπιση των συμφερόντων των καταναλωτών, άσκησε τότε ειδική αγωγή ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου, ζητώντας από τη Meliá την προσκόμιση εγγράφων που ενδεχομένως θα χρησίμευαν για την απόδειξη της έκτασης και των συνεπειών της παράβασης, της ζημίας που υπέστησαν οι καταναλωτές στην Πορτογαλία και του ύψους αυτής της ζημίας. Διευκρίνισε, μάλιστα, ότι η εν λόγω ειδική αναγνωριστική αγωγή προηγείται της πιθανής άσκησης συλλογικής αγωγής αποζημίωσης την οποίαν είχε την πρόθεση να εγείρει ασκώντας το δικαίωμα λαϊκής αγωγής για λογαριασμό των ζημιωθέντων καταναλωτών που κατοικούν στην Πορτογαλία. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκανε δεκτό το αίτημα της Ius Omnibus και το εφετείο επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση στο σύνολό της. Κατόπιν, η Meliá άσκησε αναίρεση ενώπιον του πορτογαλικού Ανωτάτου Δικαστηρίου, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Το δικαστήριο αυτό αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο ΔΕΕ τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με το άρθρο 5 παρ. 1 της Οδηγίας 2014/104. Η εν λόγω διάταξη απαιτεί από τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι, σε διαδικασίες αγωγής αποζημίωσης εντός της Ένωσης για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού, το εθνικό δικαστήριο μπορεί, κατόπιν σχετικού αιτήματος του ενάγοντος, να διατάξει τον εναγόμενο ή τρίτο να γνωστοποιήσει αποδεικτικά στοιχεία που βρίσκονται υπό τον έλεγχό του, υπό την προϋπόθεση ότι ο ενάγων έχει υποβάλει τεκμηριωμένη αιτιολόγηση που περιέχει ευλόγως διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ώστε να θεμελιώνεται το εκ πρώτης όψεως βάσιμο της αξίωσης αποζημίωσης.

Καταρχάς, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 5 παρ. 1 της Οδηγίας 2014/104 εφαρμόζεται και στην περίπτωση των

προκαταρκτικών αγωγών, οι οποίες σκοπούν στην απόκτηση, από τον ζημιωθέντα, πρόσβασης σε αποδεικτικά στοιχεία πριν από την άσκηση αγωγής αποζημίωσης. Η ερμηνεία αυτή συνάδει, μεταξύ άλλων, με τους σκοπούς της Οδηγίας, οι οποίοι συνίστανται στη διευκόλυνση της άσκησης του δικαιώματος αποζημίωσης για παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού, αντιμετωπίζοντας την ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ των διαδίκων και ενθαρρύνοντας την αποτελεσματική επιβολή του δικαίου του ανταγωνισμού από τους ιδιώτες.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξέτασε τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται, σύμφωνα με την Οδηγία 2014/104, ώστε να ικανοποιηθεί το αίτημα του ζημιωθέντος για τη γνωστοποίηση αποδεικτικών στοιχείων. Ειδικότερα, επισήμανε ότι ο αιτών οφείλει να προσκομίσει ευλόγως διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ώστε να πιθανολογείται «παραδεκτή αξίωση αποζημίωσης». Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να πιθανολογείται όχι μόνο η ύπαρξη παράβασης, αλλά και η ύπαρξη ζημίας και αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της παράβασης και της ζημίας. Συναφώς, διευκρινίστηκε ότι μια απόφαση της Επιτροπής με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ δεσμεύει το εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει τη δυνατότητα να θεωρήσει ότι η παράβαση αποδεικνύεται και, κατά μείζονα λόγο, ότι πιθανολογείται.

Ωστόσο, μια τέτοια απόφαση δεν αρκεί για να θεμελιώσει το εκ πρώτης όψεως βάσιμο της αξίωσης αποζημίωσης, αφού, σε κάθε περίπτωση, πρέπει ακόμη να αποδειχθεί η εκ πρώτης όψεως ύπαρξη ζημίας και αιτιώδους συνάφειας. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι το μαχητό τεκμήριο υπέρ της ύπαρξης ζημίας του άρθρου 17 παρ. 2 της Οδηγίας 2014/104 εφαρμόζεται μόνο στους οριζόντιους περιορισμούς του ανταγωνισμού μεταξύ δύο ή περισσότερων ανταγωνιστών και όχι στους κάθετους περιορισμούς μεταξύ μη ανταγωνιστριών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικά επίπεδα της αγοράς. Επομένως, όταν η παράβαση που διαπιστώνει η Επιτροπή με την απόφασή της αφορά κάθετο περιορισμό του ανταγωνισμού, ακόμη και αν πρόκειται για περιορισμό «ως εκ του αντικειμένου», ο ενάγων δεν μπορεί να στηριχθεί στο τεκμήριο αυτό και πρέπει να προσκομίσει στοιχεία που να πιθανολογούν την ύπαρξη ζημίας και αιτιώδους συνάφειας. Μάλιστα, το γεγονός ότι η απόφαση της Επιτροπής εκδόθηκε κατόπιν διεξαγωγής διαδικασίας διευθέτησης δεν ασκεί επιρροή.

Τέλος, το Δικαστήριο προσδιόρισε το περιεχόμενο της έννοιας του «εκ πρώτης όψεως βάσιμου» της αξίωσης αποζημίωσης στο πλαίσιο της Οδηγίας 2014/104. Συναφώς, έκρινε ότι ο φερόμενος ως ζημιωθείς οφείλει απλώς να πείσει το εθνικό δικαστήριο πως η θέση του, ότι οι προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση ευθύνης συντρέχουν, είναι ευλόγως υποστηρίξιμη βάσει των στοιχείων

που διαθέτει. Αντίθετα, δεν υποχρεούται να αποδείξει ότι οι προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης ευθύνης για παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού είναι περισσότερο πιθανό να συντρέχουν παρά να μην συντρέχουν, καθώς μια τέτοια υποχρέωση θα μπορούσε να δυσχεράνει αδικαιολόγητα την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματός του αποζημίωσης. Ως εκ τούτου, θα ήταν ασυμβίβαστη με τον βασικό σκοπό της Οδηγίας 2014/104, δηλαδή την αποτελεσματική επιβολή του δικαίου του ανταγωνισμού από τους ιδιώτες μέσω της διευκόλυνσης της άσκησης των αγωγών αποζημίωσης. Για τον λόγο αυτό, γίνεται δεκτό ότι το επίπεδο απόδειξης που απαιτείται για την απόκτηση των αποδεικτικών στοιχείων πρέπει να είναι χαμηλότερο από εκείνο που απαιτείται για τη διαπίστωση της συνδρομής των προϋποθέσεων στοιχειοθέτησης ευθύνης στο πλαίσιο της επί της ουσίας εκδίκασης της υπόθεσης. Η ερμηνεία αυτή δικαιολογείται από το γεγονός ότι τα κρίσιμα αποδεικτικά στοιχεία βρίσκονται συχνά στην κατοχή του εναγομένου ή τρίτων. Αν απαιτούνταν από τον ενάγοντα να καταδείξει εξ αρχής την ύπαρξη ενός ιδιαιτέρως υψηλού βαθμού πιθανότητας να συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης ευθύνης, η άσκηση αγωγών αποζημίωσης θα καθίστατο υπερβολικά δυσχερής ή ακόμη και σχεδόν αδύνατη.

► Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης

Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά αποθήκευσης καυσίμων για αυτοκίνητα οχήματα

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – άρθρο 102 ΣΛΕΕ – κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως – αγορά αποθήκευσης καυσίμων για αυτοκίνητα οχήματα – καταχρηστική εκμετάλλευση – άρνηση παροχής προσβάσεως σε ουσιώδη υποδομή αντιταχθείσα σε τρίτες επιχειρήσεις – υποδομή χρηματοδοτηθείσα από δημόσιους πόρους – ιδιωτικοποίηση της εν λόγω υποδομής

ΔΕΕ C-245/24, Lukoil Bulgaria και Lukoil Neftohim Burgas, 18.12.2025, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγτήρια: Ο. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2025:987 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της «Lukoil Bulgaria» ΕΟΟΔ (στο εξής: Lukoil Bulgaria) και της «Lukoil Neftohim Burgas» ΑΔ (στο εξής: Lukoil Burgas), οι οποίες ανήκουν στον οικονομικό όμιλο Lukoil, και της βουλγαρικής αρχής ανταγωνισμού, όσον αφορά το κύρος της απόφασης 332 της 4ης Απριλίου 2023 με την οποία η τελευταία διαπίστωσε ότι στην αγορά αποθήκευσης καυσίμων για αυτοκίνητα οχήματα στη Βουλγαρία οι εν λόγω εταιρείες είχαν διαπράξει κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης.

Ως προς τα πραγματικά δεδομένα, οι προσφεύγουσες της κύριας δίκης είναι δύο βουλγαρικές εταιρείες του ομί-

λου Lukoil, ο οποίος δραστηριοποιείται στη Βουλγαρία από την ιδιωτικοποίηση, το 1995, του συγκροτήματος πετροχημικών εγκαταστάσεων του Μπουργκάς. Το 1999, ο όμιλος απέκτησε την κυριότητα βασικών υποδομών μεταφοράς και αποθήκευσης πετρελαίου, οι οποίες αργότερα χαρακτηρίστηκαν ως στρατηγικής σημασίας για την εθνική ασφάλεια. Η Lukoil Burgas είναι ο κύριος παραγωγός πετρελαιοειδών στη χώρα και εκμεταλλεύεται το διυλιστήριο του Μπουργκάς καθώς και τον λιμενικό τερματικό σταθμό Rosenets. Η Lukoil Bulgaria, από την άλλη, δραστηριοποιείται στη χονδρική και λιανική διάθεση πετρελαϊκών προϊόντων. Για τις δραστηριότητες της χονδρικής πώλησης διαθέτει αποθήκες καταναλωμένες στη βουλγαρική επικράτεια, ενώ για τις δραστηριότητες της λιανικής πώλησης χρησιμοποιεί το εθνικό της δίκτυο πρατηρίων καυσίμων.

Μετά από έρευνα της αρμόδιας αρχής ανταγωνισμού, διαπιστώθηκε ότι, κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 1ης Ιανουαρίου 2016 και 31ης Μαρτίου 2021, οι δύο εταιρείες προέβησαν από κοινού σε κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, αρνούμενες σε ανταγωνιστές την πρόσβαση σε κρίσιμες υποδομές μεταφοράς και αποθήκευσης. Οι συμπεριφορές αυτές στο πλαίσιο κοινής στρατηγικής του ομίλου Lukoil κρίθηκαν ως ενιαία παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης και του εθνικού δικαίου, με αποτέλεσμα την επιβολή σημαντικών προστίμων από την αρχή ανταγωνισμού.

Το διοικητικό πρωτοδικείο Σόφιας, ήτοι το αιτούν δικαστήριο, εξέφρασε αμφιβολίες ως προς τη νομιμότητα της απόφασης της βουλγαρικής αρχής ανταγωνισμού, δεδομένου ότι αυτή δεν αφορά μία, αλλά πλείονες παραβατικές συμπεριφορές. Στο πλαίσιο αυτό, διερωτήθηκε αν η εν λόγω αρχή όφειλε, σύμφωνα με την αρχή της χρηστής διοίκησης, το δικαίωμα ακρόασης και το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής, να οριοθετήσει, πριν διαπιστώσει εκάστη εκ των παραβάσεων, τη σχετική αγορά, τις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορές και τα αποτελέσματά τους. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο αμφισβήτησε τη θέση της αρχής ανταγωνισμού ότι οι προϋποθέσεις που τέθηκαν με τη νομολογία *Bronner* (C-7/97, ECLI:EU:C:1998:569) δεν εφαρμόζονται σε περιπτώσεις άρνησης παροχής πρόσβασης σε ουσιώδη υποδομή που έχει χρηματοδοτηθεί από δημόσιους πόρους και εν συνεχεία έχει αποκτηθεί προς εκμετάλλευση, όπως εν προκειμένω, από κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση κατόπιν ιδιωτικοποίησης ή παραχώρησης. Ειδικότερα, διερωτήθηκε αν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη πρόσθετοι παράγοντες, όπως οι υποχρεώσεις που απορρέουν από σύμβαση ιδιωτικοποίησης και το ύψος των επενδύσεων που πραγματοποίησε έκτοτε η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση. Συνεκτιμώντας, παράλληλα, και τις ανησυχίες περί αντικινήτρων για επενδύσεις, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του

διαδικασία και να υποβάλει στο ΔΕΕ τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με τη δυνατότητα διαπίστωσης ενιαίας παράβασης βάσει του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και την εφαρμογή της δοκιμής *Bronner*.

Καταρχάς, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι η αίτηση προδικαστικής απόφασης είναι παραδεκτή, απορρίπτοντας τους ισχυρισμούς περί απαραδέκτου της βουλγαρικής αρχής ανταγωνισμού.

Κατόπιν, επί του πρώτου ερωτήματος, το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι ζητείται, κατ'ουσίαν, να απαντηθεί αν η αρχή ανταγωνισμού όφειλε να εξετάσει χωριστά τις προϋποθέσεις του άρθρου 102 ΣΛΕΕ για κάθε επιμέρους τύπο συμπεριφοράς – περιορισμό του εμπορίου και αδικαιολόγητη άρνηση πρόσβασης σε υπηρεσία – ή αν αρκεί η διαπίστωση της ύπαρξης ενιαίας παράβασης του άρθρου 102 ΣΛΕΕ για το σύνολο των επίμαχων συμπεριφορών. Συναφώς, υπενθυμίστηκε ότι σκοπός του άρθρου 102 ΣΛΕΕ είναι να αποτραπεί η νόθευση του ανταγωνισμού διά της επιβολής κυρώσεων για τις συμπεριφορές επιχειρήσεων οι οποίες κατέχουν δεσπόζουσα θέση και όχι να διασφαλιστεί ότι οι λιγότερο αποτελεσματικοί ανταγωνιστές θα παραμείνουν στην αγορά. Για να στοιχειοθετηθεί «καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως» κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, απαιτείται συνολική εκτίμηση όλων των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών και απόδειξη ότι η επίμαχη συμπεριφορά έχει, τουλάχιστον, την ικανότητα να παράγει αποτελέσματα αποκλεισμού.

Στην υπό κρίση υπόθεση, οι δύο εταιρείες του ίδιου ομίλου επέδειξαν, υπό το πρίσμα του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, το ίδιο είδος καταχρηστικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, και οι δύο αρνήθηκαν να παράσχουν πρόσβαση σε πλείονες εγκαταστάσεις υπό τον έλεγχό τους, οι οποίες αποτελούν μέρος της ίδιας βασικής υποδομής που βρίσκεται υπό τον έλεγχο του ομίλου, περιορίζοντας ταυτόχρονα το εμπόριο στον σχετικό τομέα. Το ΔΕΕ έκρινε, στο πλαίσιο αυτό, ότι πρόκειται για ένα και το αυτό είδος καταχρηστικής συμπεριφοράς και ότι η αρχή ανταγωνισμού δεν υποχρεούται να αποδείξει χωριστά την πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου 102 ΣΛΕΕ τόσο για τις συμπεριφορές που θεωρούνται αδικαιολόγητη άρνηση πρόσβασης σε εγκατάσταση όσο και για τις συμπεριφορές που θεωρούνται περιορισμοί του εμπορίου, αρκεί να αποδεικνύεται ότι οι προϋποθέσεις αυτές συντρέχουν ως προς τη συνολική καταχρηστική συμπεριφορά. Κατά συνέπεια, το άρθρο 102 ΣΛΕΕ επιτρέπει τη διαπίστωση ενιαίας κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης χωρίς χωριστή στοιχειοθέτηση για κάθε μορφή συμπεριφοράς, εφόσον αποδεικνύεται συνολικά η ύπαρξη καταχρηστικής πρακτικής.

Επί του δεύτερου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος, το ΔΕΕ επιχείρησε να εξετάσει αν τα κριτήρια που τέθηκαν με τη νομολογία *Bronner* για τη διαπίστωση κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης λόγω άρνησης παρο-

χής πρόσβασης σε υποδομή εφαρμόζονται και όταν η υποδομή δεν αναπτύχθηκε από την ίδια τη δεσπόζουσα επιχείρηση για τις ανάγκες της, αλλά από το Δημόσιο, και περιήλθε σε αυτήν κατόπιν παραχώρησης ή ιδιωτικοποίησης. Συναφώς, επισημάνθηκε ότι οι προϋποθέσεις *Bronner* δικαιολογούνται από την ανάγκη προστασίας των κινήτρων επένδυσης των κατεχουσών δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεων και, κατ' επέκταση, του συμφέροντος των καταναλωτών. Ειδικότερα, αν η παροχή πρόσβασης σε βασικές υποδομές επιβαλλόταν υπερβολικά εύκολα ή ήταν υπέρμετρα ευχερής, θα αποθαρρύνονταν τόσο οι επενδύσεις των κατεχουσών δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεων όσο και η δημιουργία εναλλακτικών υποδομών από τους ανταγωνιστές.

Οι προϋποθέσεις *Bronner* εφαρμόζονται μόνον όταν συντρέχουν σωρευτικά δύο κριτήρια: η δεσπόζουσα επιχείρηση να έχει αναπτύξει την υποδομή για τις ανάγκες των δικών της δραστηριοτήτων και να την κατέχει, δηλαδή να διαθέτει πλήρη αυτονομία λήψης αποφάσεων ως προς την πρόσβαση σε αυτήν. Αν η επιχείρηση δεσμεύεται από νομοθετικές, κανονιστικές ή συμβατικές υποχρεώσεις οι οποίες της απαγορεύουν να αρνείται σε τρίτους την πρόσβαση στην υποδομή, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κατέχει την υποδομή και, συνεπώς, οι προϋποθέσεις *Bronner* δεν εφαρμόζονται. Συναφώς, από προγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, όταν η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση υπέχει κανονιστική υποχρέωση παροχής πρόσβασης στην υποδομή της, οι προϋποθέσεις *Bronner* δεν έχουν εφαρμογή.

Αντιθέτως, όταν η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση διαθέτει πλήρη αυτονομία λήψης αποφάσεων, το γεγονός ότι η υποδομή δημιουργήθηκε αρχικά ή αναπτύχθηκε από δημόσιες αρχές ή με δημόσιους πόρους δεν αποκλείει αυτομάτως την εφαρμογή των προϋποθέσεων *Bronner*. Εφόσον η υποδομή αποκτήθηκε από την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση έναντι τιμήματος και υπό όρους που προκύπτουν από διαδικασία ανταγωνισμού, εξομοιώνεται με υποδομή που δημιουργήθηκε ή αναπτύχθηκε από την επιχείρηση αυτή. Αν όμως αποδειχθεί ότι η διαδικασία ιδιωτικοποίησης δεν ήταν ικανή να διασφαλίσει τον ανταγωνιστικό χαρακτήρα του τιμήματος και των προϋποθέσεων κτήσης, τότε θα πρέπει να αποκλείεται η εξομοίωση αυτή. Αντίστοιχα, όταν η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση χρησιμοποιεί την υποδομή δυνάμει αποκλειστικών δικαιωμάτων τα οποία της παρέχουν αυτονομία λήψης αποφάσεων ως προς την πρόσβαση στην υποδομή, η εν λόγω υποδομή πρέπει να εξομοιώνεται με υποδομή ανήκουσα στην επιχείρηση αυτή. Όπως σημείωσε και η Γεν. Εισαγγελέας Medina, δεδομένου ότι τα αποκλειστικά αυτά δικαιώματα αποκτήθηκαν από την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση έναντι τιμήματος και υπό όρους που προκύπτουν από διαδικασία ανταγωνισμού, η αγορά αυτή προσομοι-

άζει με υποδομή που δημιουργήθηκε ή αναπτύχθηκε από την επιχείρηση αυτή. Κατά συνέπεια, το άρθρο 102 ΣΛΕΕ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι οι προϋποθέσεις *Bronner* εφαρμόζονται και σε υποδομές που αναπτύχθηκαν από δημόσιες αρχές και εν συνεχεία περιήλθαν σε κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση μέσω ιδιωτικοποίησης ή αποκλειστικών δικαιωμάτων, εφόσον η σχετική διαδικασία διεξήχθη υπό συνθήκες ικανές να εγγυηθούν τον ανταγωνιστικό χαρακτήρα του τιμήματος και των λοιπών προϋποθέσεων της ιδιωτικοποίησης και η επιχείρηση διαθέτει πλήρη αυτονομία λήψης αποφάσεων ως προς την πρόσβαση στην υποδομή.

Η εφαρμογή καταχρηστικής τιμολογιακής πρακτικής από οργανισμό συλλογικής διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – άρθρο 102 ΣΛΕΕ – κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης – οργανισμός συλλογικής διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας – χρέωση τέλους για τη χορήγηση αδειών διάθεσης έργων προστατευόμενων με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας – ξενοδοχειακές μονάδες – μέθοδος υπολογισμού – μη συνεκτίμηση του ποσοστού πληρότητας των δωματίων – μη δίκαιες τιμές

ΔΕΕ C-161/24, OSA, 18.12.2025, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγήτρια: Ο. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: Μ. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:985 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της OSA, η οποία έχει συσταθεί κατά το τσεχικό δίκαιο ως οργανισμός συλλογικής διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, και της τσεχικής αρχής ανταγωνισμού με αντικείμενο την απόφαση με την οποία η ως άνω αρχή επέβαλε κυρώσεις στην OSA για παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

Η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά την OSA, η οποία κατέχει εν τοις πράγμασι δεσπόζουσα θέση στη σχετική αγορά. Το 2019, η τσεχική αρχή ανταγωνισμού διαπίστωσε ότι, από τις 19 Μαΐου 2008 έως τις 6 Νοεμβρίου 2014, η OSA χρέωνε τους παρόχους υπηρεσιών διαμονής σε ξενοδοχειακές μονάδες τέλη για τη χρήση προστατευόμενων έργων μέσω τηλεόρασης και ραδιοφώνου στα δωμάτια, χωρίς να λαμβάνει υπόψη το ποσοστό πληρότητάς τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την απαίτηση καταβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ακόμη και για τα κενά δωμάτια. Η πρακτική αυτή κρίθηκε ότι επιβάλλει μη δίκαιους όρους συναλλαγών στην εθνική αγορά χορήγησης αδειών για τη χρήση έργων προστατευόμενων με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και ότι συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ.

Ως εκ τούτου, η OSA καταδικάστηκε στην καταβολή προστίμου με απόφαση της αρχής ανταγωνισμού.

Ακολούθως, η OSA προσέβαλε την τελευταία αυτή απόφαση ενώπιον του περιφερειακού δικαστηρίου Βрно, υποστηρίζοντας ότι η αρχή ανταγωνισμού όφειλε να αξιολογήσει την πρακτική της, υπό το πρίσμα του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, ως περίπτωση χρέωσης υπερβολικά υψηλών τιμών και όχι ως περίπτωση επιβολής «μη δίκαιων όρων συναλλαγής». Στο πλαίσιο αυτό, το εθνικό δικαστήριο διαπίστωσε ότι η υφιστάμενη νομολογία του ΔΕΕ δεν καθιστά απολύτως σαφές το αν η μη λήψη υπόψη του ποσοστού πληρότητας των δωματίων συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, ούτε έχει καθορίσει συγκεκριμένα κριτήρια για τη διάκριση της περίπτωσης χρέωσης υπερβολικά υψηλών τιμών από την περίπτωση επιβολής «μη δίκαιων όρων συναλλαγής». Ακόμη, το εθνικό δικαστήριο διατύπωσε επιφυλάξεις ως προς το αν η αρχή ανταγωνισμού όφειλε να αποδείξει τις πραγματικές ή δυνητικές δυσμενείς επιπτώσεις της επίμαχης τιμολογιακής πρακτικής στον ανταγωνισμό, καθώς και ως προς το αν είναι απαραίτητο να αποδειχθεί ουσιώδης επίπτωση στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών ή αν αρκεί η εύλογη πιθανολόγηση μιας τέτοιας επίπτωσης. Υπό τις συνθήκες αυτές, το εθνικό δικαστήριο ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και απέστειλε στο ΔΕΕ τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα.

Αρχικά, το ΔΕΕ επιχείρησε να εξετάσει αν η μη συνεκτίμηση του ποσοστού πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων κατά τον υπολογισμό του τέλους για τη χορήγηση άδειας διάθεσης προστατευόμενων έργων συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ. Συναφώς, υπενθυμίστηκε ότι η διάθεση συσκευών ραδιοφώνου ή τηλεόρασης στα δωμάτια ξενοδοχείων συνιστά παρουσίαση στο κοινό κατά την έννοια του άρθρου 3 παρ. 1 της Οδηγίας 2001/29, ανεξαρτήτως πραγματικής χρήσης.

Στη συνέχεια, επισημάνθηκε ότι ένας οργανισμός συλλογικής διαχείρισης με μονοπωλιακή θέση εντός ενός κράτους μέλους, ο οποίος θέτει, έναντι της καταβολής τέλους, μια κατηγορία προστατευόμενων έργων στη διάθεση επιχειρηματιών για να τα παρουσιάσουν στο κοινό, πρέπει να θεωρείται ότι κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά. Επιπλέον, όταν ο φερόμενος ως μη δίκαιος χαρακτήρας της συμπεριφοράς ενός τέτοιου οργανισμού συνδέεται με το ύψος του τέλους, η συμπεριφορά πρέπει να αξιολογείται ως ενδεχόμενη χρέωση υπερβολικά υψηλών τιμών. Για την εκτίμηση του υπερβολικού χαρακτήρα του τέλους πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η φύση και η έκταση της χρήσης των έργων, η οικονομική αξία που προκύπτει από τη χρήση τους και ο αριθμός των πραγματικών αποδεκτών. Επομένως, το ποσοστό πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων αποτελεί περίσταση που πρέπει να ληφθεί υπόψη για να εκτιμηθούν η έκταση της

χρήσης και η οικονομική αξία των έργων και, κατά συνέπεια, για να αξιολογηθεί αν είναι «μη δίκαιο» το τέλος που ζητείται για τη χορήγηση των σχετικών αδειών. Στο σημείο αυτό, το ΔΕΕ τόνισε ότι δεν επιτρέπεται κατ' αρχήν ένας οργανισμός συλλογικής διαχείρισης να αξιώνει από ξενοδοχειακή μονάδα την καταβολή τέλους χωρίς να λαμβάνει υπόψη ότι σημαντικός αριθμός δωματίων δεν ήταν διαθέσιμος στους πελάτες εξαιτίας, για παράδειγμα, μιας εποχιακής μείωσης της δραστηριότητάς της.

Παρότι επιτρέπεται γενικά η χρήση κατ' αποκοπήν χρεώσεων, ο οργανισμός συλλογικής διαχείρισης οφείλει να λαμβάνει υπόψη, τουλάχιστον κατ' εκτίμηση, τον όγκο των προστατευόμενων έργων των οποίων γίνεται πραγματική χρήση. Τούτο, βέβαια, υπό την προϋπόθεση ότι είναι εφικτό χωρίς δυσανάλογο διοικητικό κόστος. Το ΔΕΕ επισήμανε, συναφώς, ότι, εάν ήταν δυνατό να εφαρμοστεί με εύλογο κόστος μια τέτοια μέθοδος υπολογισμού με αποτέλεσμα σημαντική μείωση του ύψους του τέλους, η παράλειψη συνεκτίμησης του ποσοστού πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων μπορεί, σε συνάρτηση με όλες τις κρίσιμες περιστάσεις, να συνιστά χρέωση μη δίκαιων τιμών, κατά την έννοια του άρθρου 102, εδάφιο β', στοιχείο α', ΣΛΕΕ.

Κατά συνέπεια, το άρθρο 102, εδάφιο β', στοιχείο α', ΣΛΕΕ ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι η μη συνεκτίμηση του ποσοστού πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων μπορεί, υπό το πρίσμα όλων των κρίσιμων περιστάσεων, να συνηγορεί υπέρ της διαπίστωσης ότι συντρέχει κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης μέσω χρέωσης μη δίκαιων τιμών, εφόσον το ύψος του τέλους είναι δυσανάλογο σε σχέση με τη φύση, την έκταση και την οικονομική αξία της χρήσης των προστατευόμενων έργων.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο κλήθηκε να διευκρινίσει αν, για τη διαπίστωση κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, απαιτείται να αποδειχθεί ότι η επίμαχη πρακτική έχει πραγματικό αντίκτυπο στον ανταγωνισμό και στην ευημερία των καταναλωτών. Στο πλαίσιο αυτό, απάντησε ότι κάτι τέτοιο δεν απαιτείται. Αρκεί μόνο να αποδειχθεί ότι η εν λόγω πρακτική είναι ικανή να θίξει τη δομή του αποτελεσματικού ανταγωνισμού, ακόμη και αν η ζημία στους καταναλωτές είναι έμμεση. Συνεπώς, η αρχή ανταγωνισμού ανταποκρίνεται στο βάρος απόδειξης που φέρει, εφόσον αποδείξει τον πιθανό αντιανταγωνιστικό χαρακτήρα της πρακτικής. Αντιθέτως, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση μπορεί να αποφύγει την εφαρμογή της απαγόρευσης του άρθρου 102 ΣΛΕΕ αποδεικνύοντας ότι τα ενδεχόμενα αρνητικά αποτελέσματα στον ανταγωνισμό εξισορροπούνται ή υπεραντισταθμίζονται από οφέλη για τους καταναλωτές.

Τέλος, ζητήθηκε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν, για την εφαρμογή του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, η αρμόδια αρχή ανταγωνισμού οφείλει να αποδείξει ότι μια καταχρηστική πρακτική επηρεάζει αισθητά το εμπόριο μεταξύ κρα-

τών μελών. Συναφώς, απάντησε ότι, για να είναι ικανή μια απόφαση/συμφωνία/πρακτική να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, πρέπει να πιθανολογείται επαρκώς ότι μπορεί να ασκήσει άμεση ή έμμεση, πραγματική ή δυνητική, επιρροή – η οποία δεν είναι αμελητέα – στη ροή του ενδοενοσιακού εμπορίου και ότι ενδέχεται να υπονομεύσει την ενιαία αγορά. Το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι τιμολογιακές πρακτικές οργανισμού συλλογικής διαχείρισης που κατέχει μονοπώλιο μπορούν κατ' αρχήν να επηρεάσουν το διασυνοριακό εμπόριο. Ιδίως, όταν ο οργανισμός διαχειρίζεται όχι μόνο τα δικαιώματα ημεδαπών δικαιούχων αλλά και δικαιώματα δικαιούχων από άλλα κράτη μέλη, η πιθανότητα αισθητής επίδρασης στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών τεκμαίρεται επαρκώς.

Συνεπώς, το άρθρο 102, εδάφιο β', στοιχείο α', ΣΛΕΕ απαιτεί από την αρμόδια αρχή ανταγωνισμού να αποδείξει ότι η καταχρηστική τιμολογιακή πρακτική ενός μονοπωλιακού οργανισμού συλλογικής διαχείρισης είναι ικανή να επηρεάσει αισθητά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Στην περίπτωση αυτή, αρκεί η διαπίστωση ότι ο εν λόγω οργανισμός διαχειρίζεται όχι μόνον τα δικαιώματα των δικαιούχων που είναι υπήκοοι του κράτους μέλους όπου κατέχει το μονοπώλιο, αλλά και τα δικαιώματα αλλοδαπών δικαιούχων.

► Κρατικές ενισχύσεις

Υποχρέωση δήλωσης de minimis ενισχύσεων του δικαιούχου

προδικαστική παραπομπή – κρατικές ενισχύσεις – γεωργικός τομέας – Κανονισμός (ΕΕ) 1408/2013 – ενίσχυση ήσσονος σημασίας – παρακολούθηση – κράτος μέλος που προβλέπει τη χορήγηση και την καταβολή ενισχύσεων ήσσονος σημασίας χωρίς να απαιτείται ειδική δήλωση της αιτούσας την ενίσχυση επιχειρήσεως σχετικά με το ποσό και τη φύση των κρατικών ενισχύσεων οι οποίες ενδεχομένως ελήφθησαν κατά τη διάρκεια περιόδου τριών οικονομικών ετών – προσκόμιση αυτοπιστοποιήσεως σχετικά με τις ενισχύσεις αυτές

ΔΕΕ C-615/24, Ambito territoriale di caccia Ancona 2, 15.01.2026, Τμήμα έβδομο, Πρόεδρος (Εισηγητής): F. Schalin, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Ράντος, ECLI:EU:C:2026:10 – Προδικαστική παραπομπή

Το 2014, η ιταλική εταιρεία Azienda Agricola υπέβαλε στην αρμόδια διοικητική αρχή ATC αίτηση πραγματογνωμοσύνης, προκειμένου να αποζημιωθεί για ζημιές που είχε προκαλέσει στις γεωργικές της καλλιέργειες η άγρια πανίδα της περιοχής. Παρότι ο εμπειρογνώμονας της ATC διαπίστωσε ότι η Azienda Agricola είχε υποστεί ζημιές ύψους 1.000 ευρώ, η ATC δεν αποζημίωσε την Azienda Agricola, με το επιχείρημα ότι η αρμόδια Περιφέρεια Μάρκε δεν είχε καταβάλει τα αναγκαία προς τούτο

κεφάλαια. Επιπλέον, η ATC δεν ενημέρωσε την Azienda Agricola ότι η ζητηθείσα αποζημίωση είχε χαρακτήρα de minimis, ούτε της ζήτησε να υποβάλει δήλωση σχετικά με την ενδεχόμενη είσπραξη άλλων de minimis ενισχύσεων κατά το τρέχον και κατά τα δύο προηγούμενα οικονομικά έτη, γι' αυτό και δεν υποβλήθηκε εν τέλει καμία τέτοια δήλωση.

Ο ειρηνοδίκης Jesi έκανε δεκτή αγωγή της Azienda Agricola για την επίμαχη αποζημίωση, ενώ κατόπιν απορρίφθηκε ανακοπή της ATC κατά της απόφασης του ειρηνοδίκη. Εν συνεχεία, το πρωτοδικείο Ανκόνας επικύρωσε την απόφαση, κρίνοντας, μεταξύ άλλων, ότι η Azienda Agricola δεν μπορούσε να θεωρηθεί υποχρεωμένη να υποβάλει υπεύθυνη δήλωση για τις de minimis ενισχύσεις της, σύμφωνα με το άρθρο 6 του Κανονισμού 1408/2013 για τις de minimis ενισχύσεις στην γεωργία, δεδομένου ότι ο ιταλικός νόμος που ίσχυε κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης για αποζημίωση δεν προέβλεπε την υποβολή δήλωσης σχετικά με την ενδεχόμενη είσπραξη άλλων de minimis ενισχύσεων κατά το τρέχον φορολογικό έτος και τα δύο προηγούμενα οικονομικά έτη. Η ATC άσκησε αναίρεση ενώπιον του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου της Ιταλίας, το οποίο απέστειλε στο ΔΕΕ δύο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την επίμαχη υπόθεση.

Σχετικά με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ παρατήρησε αρχικά πως, παρότι το άρθρο 6 του Κανονισμού 1408/2013 προβλέπει τη δημιουργία ενός εθνικού κεντρικού μητρώου καταγραφής και παρακολούθησης των de minimis ενισχύσεων, η Ιταλία είχε καταρτίσει τέτοιο μητρώο μόλις την 12η Αυγούστου 2017, δηλαδή μεταγενέστερα από την υποβολή της επίμαχης αίτησης αποζημίωσης. Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ σημείωσε πως το νομικό ζήτημα που ανακύπτει είναι εάν ο ιταλικός νόμος που ίσχυε κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης μπορεί να θεωρηθεί αντίθετος στα άρθρα 3 και 6 του Κανονισμού 1408/2013, στο μέτρο που δεν προέβλεπε την υποβολή υπεύθυνης δήλωσης σχετικά με τις de minimis ενισχύσεις του δικαιούχου. Στο πλαίσιο αυτό, επεσήμανε ότι, δεδομένου ότι ο Κανονισμός 1408/2013 εισάγει παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα της κοινοποίησης των κρατικών ενισχύσεων, τα άρθρα 3 και 6 πρέπει να ερμηνεύονται στενά. Παρατήρησε ότι, από το γράμμα του άρθρου 3 (1), προκύπτει ότι ο Κανονισμός 1408/2013 εφαρμόζεται μόνον εφόσον πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις που προβλέπονται σε αυτόν. Παράλληλα, το άρθρο 6 (3) προβλέπει ότι ένα κράτος μέλος μεριμνά ώστε να μην σημειώνεται υπέρβαση του ανωτάτου ορίου που καθορίζεται στο άρθρο 3 (2) πριν από τη χορήγηση de minimis ενισχύσεως. Επομένως, για όσον χρόνο η λειτουργία του κεντρικού μητρώου του άρθρου 6 (2) δεν καλύπτει περίοδο τριών οικονομικών ετών, η λήψη της δήλωσης του άρθρου 6 (1) συνιστά αναγκαία προϋπόθεση για τη χορή-

γηση νέας de minimis ενισχύσεως. Η δήλωση αυτή είναι ουσιώδης, καθόσον παρέχει στο οικείο κράτος μέλος τη δυνατότητα να εξακριβώσει εάν η αιτούμενη ενίσχυση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού. Ενόψει των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι ο επίμαχος ιταλικός νόμος είναι αντίθετος στα άρθρα 3 και 6 του Κανονισμού 1408/2013, στο μέτρο που δεν προβλέπει ειδική δήλωση της αιτούσας επιχείρησης σχετικά με το ποσό και τη φύση των λοιπών de minimis κρατικών ενισχύσεων τις οποίες έλαβε κατά το τρέχον φορολογικό έτος και κατά τα δύο προηγούμενα οικονομικά έτη.

Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορούσε το εάν τα άρθρα 3 και 6 του Κανονισμού 1408/2013 έχουν την έννοια ότι η προσκόμιση δήλωσης σχετικά με ενισχύσεις, οι οποίες ενδεχομένως ελήφθησαν κατά την τριετία προ της πλήρους και ολοκληρωμένης δημιουργίας κεντρικού μητρώου ενισχύσεων σε εθνικό επίπεδο, αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού για την υποβολή της αίτησης ενίσχυσης και για τη χορήγηση της ενίσχυσης ή αν μια τέτοια δήλωση μπορεί να ληφθεί εκ των υστέρων και, ως εκ τούτου, μετά την είσπραξη της ενίσχυσης. Το ΔΕΕ παρατήρησε ότι ο Κανονισμός 1408/2013 δεν περιέχει καμία διαδικαστική απαίτηση ως προς τον τρόπο και την ημερομηνία κατά την οποία πρέπει να ζητηθεί ή να υποβληθεί η δήλωση. Οι μόνες απαιτήσεις που προβλέπονται στο άρθρο 6 (1) αφορούν το γεγονός ότι η εν λόγω δήλωση πρέπει να υποβάλλεται «πριν από τη χορήγηση της ενίσχυσης» και ότι πρέπει να αναφέρει τις ενισχύσεις που έλαβε η οικεία επιχείρηση κατά τη διάρκεια των δύο προηγούμενων οικονομικών ετών και του τρέχοντος φορολογικού έτους. Εντούτοις, οι απαιτήσεις αυτές αφορούν τη δυνατότητα εφαρμογής του καθεστώτος που προβλέπει ο εν λόγω Κανονισμός, αλλά δεν συνιστούν προϋποθέσεις του παραδεκτού για την υποβολή αίτησης για τη χορήγηση ενίσχυσης. Επομένως, μια τέτοια δήλωση μπορεί να υποβληθεί σε μεταγενέστερο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας σχετικά με την αίτηση ενίσχυσης, εφόσον η δήλωση αυτή, κατόπιν αίτησης του οικείου κράτους μέλους, λαμβάνεται πριν από τη χορήγηση της ενισχύσεως. Συνεπώς, η υποβολή της δήλωσης δεν αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού της αίτησης για ενίσχυση. Εντούτοις, ελλείψει κεντρικού μητρώου de minimis ενισχύσεων που να καλύπτει περίοδο τριών οικονομικών ετών, η δήλωση αυτή συνιστά προϋπόθεση για τη χορήγηση και, ως εκ τούτου, για την καταβολή ενισχύσεως. Επομένως, σε μια τέτοια περίπτωση, η δήλωση είναι αναγκαία πριν και όχι μετά τη χορήγηση της ενίσχυσης. Εξάλλου, μολονότι η διαδικασία αίτησης για τη χορήγηση ενίσχυσης διέπεται κατ' αρχήν από το εθνικό δίκαιο, βάσει του άρθρου 6 (1) και της αιτιολογικής σκ. 20 προκύπτει ότι εναπόκειται στο οικείο κράτος μέλος να λάβει την υπεύθυνη δήλωση εφόσον αυτή τού είναι αναγκαία για να μπορέσει να εξακριβώσει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του Κανονισμού. Συναφώς,

όταν η ενίσχυση δεν έχει χορηγηθεί, ιδίως λόγω της μη υποβολής αίτησης δήλωσης, η αρμόδια αρχή μπορεί να ζητήσει αναδρομικά μια τέτοια δήλωση προκειμένου να εκτιμήσει εάν η ενίσχυση μπορεί ακόμη να χορηγηθεί.

Δοθέντων των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι η προσκόμιση δήλωσης σχετικά με ενισχύσεις οι οποίες ενδεχομένως ελήφθησαν κατά την τριετία προ της πλήρους και ολοκληρωμένης δημιουργίας κεντρικού μητρώου ενισχύσεων σε εθνικό επίπεδο δεν αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού για την υποβολή της αίτησης για ενίσχυση, αλλά η δήλωση αυτή συνιστά προϋπόθεση για τη χορήγηση της ενίσχυσης, οπότε το κράτος μέλος πρέπει να τη λάβει πριν από τη χορήγηση της ενίσχυσης.

Ενεργητική νομιμοποίηση επαγγελματικής ένωσης

αίτηση αναιρέσεως – κρατικές ενισχύσεις – ταχυδρομική υπηρεσία – αποζημίωση για την καθολική ταχυδρομική υπηρεσία – απόφαση περί μη κινήσεως της επίσημης διαδικασίας έρευνας – προσφυγή ακυρώσεως – άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ – ενεργητική νομιμοποίηση – προϋπόθεση κατά την οποία η απόφαση πρέπει να αφορά ατομικά τον προσφεύγοντα – αποτελεσματική δικαστική προστασία – προσφυγή ασκηθείσα από επαγγελματική ένωση – απαράδεκτο της προσφυγής ακυρώσεως

ΔΕΕ C-124/24 P, Asempre/Επιτροπή, 15.01.2026, Τμήμα έκτο, Πρόεδρος: I. Ziemele, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: T. Čapeta, ECLI:EU:C:2026:7 – Αίτηση αναιρέσεως

Η Ισπανία έχει αναθέσει στην εταιρεία Correos την παροχή καθολικής ταχυδρομικής υπηρεσίας, αρχικά το 1998 και εν συνεχεία το 2010. Η επαγγελματική ένωση των ιδιωτικών ταχυδρομικών φορέων, Asempre, υπέβαλε, το 2013, καταγγελία στην Επιτροπή σχετικά με την αντιστάθμιση που λάμβανε η Correos. Κατόπιν επίσημης διαδικασίας έρευνας, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι μεταξύ 2004-2010 η Correos είχε λάβει υπεραντιστάθμιση, ιδίως εξαιτίας ορισμένων αλλαγών από τον φόρο ακίνητης περιουσίας και τον φόρο οικονομικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα να διαταχθεί ανάκτηση ποσού περίπου 167.000.000 ευρώ (SA.37977/2018).

Το 2018, η Ισπανία κοινοποίησε στην Επιτροπή την αντιστάθμιση που είχε πρόθεση να χορηγήσει στην Correos για την εκπλήρωση της υποχρέωσης παροχής καθολικής ταχυδρομικής υπηρεσίας για τα έτη 2011-2020. Η Asempre και η Uno, μια οργάνωση παρόχων ταχυδρομικών υπηρεσιών υπέβαλαν καταγγελίες στην Επιτροπή για την επίμαχη αντιστάθμιση. Το 2019, η Ισπανία κοινοποίησε εκ νέου μερικώς την αντιστάθμιση, για ποσό ύψους 1.280.000.000 ευρώ, εκ των οποίων 1.219.000.000 είχαν ήδη καταβληθεί πριν την κοινοποίηση. Το 2020, η Επιτροπή, χωρίς να κινήσει επίσημη διαδικασία έρευνας,

διαπίστωσε ότι η επίμαχη αντιστάθμιση ήταν παράνομη, πλην όμως συμβατή, ενώ για ορισμένες πτυχές της αντιστάθμισης διαπίστωσε ότι δεν τίθεται ζήτημα κρατικής ενίσχυσης. Επομένως, αποφάσισε να μην διατάξει ανάκτηση (SA.50872/2020). Η Asempre προσέφυγε στο ΓεΔΕΕ, το οποίο απέρριψε την προσφυγή της ως απαράδεκτη, κρίνοντας ότι δεν επηρεαζόταν ατομικά από την επίμαχη απόφαση και, συνεπώς, δεν είχε ενεργητική νομιμοποίηση (T-513/20). Εν συνεχεία, η Asempre άσκησε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του ΔΕΕ.

Επί του βάρους αποδείξεως, το ΔΕΕ επεσήμανε πως το ΓεΔΕΕ είχε τεκμηριώσει επανειλημμένα ότι η Asempre δεν είχε αποδείξει ότι η επίμαχη αντιστάθμιση ήταν ικανή να βλάψει ουσιωδώς την ανταγωνιστική θέση των μελών της. Συγκεκριμένα, δεν είχε προσκομίσει κανένα αποδεικτικό στοιχείο που να καταδεικνύει ότι τουλάχιστον ένα από τα μέλη της είχε, «εκ πρώτης όψεως», υποστεί σημαντική μείωση του κύκλου εργασιών του, σημαντικές οικονομικές απώλειες ή σημαντική μείωση του μεριδίου του στην εν λόγω αγορά μετά τη χορήγηση των μέτρων στην Correos. Η Asempre περιορίστηκε απλώς στην περιγραφή της κατάστασης της Correos και της κατανομής των μεριδίων αγοράς και της εξέλιξής τους, χωρίς ωστόσο να επιτρέψει να διαπιστωθεί, «εκ πρώτης όψεως», ότι η χορήγηση της ενίσχυσης είχε ως αποτέλεσμα να θιγεί ουσιωδώς η θέση κάποιου από τα μέλη της στην εν λόγω αγορά ή να εξαφανιστούν ορισμένοι παράγοντες της αγοράς.

Όσον αφορά την απουσία αξιολόγησης της ενεργού συμμετοχής που είχε η Asempre στην προκαταρκτική εξέταση του μέτρου και του ρόλου που έχει ως προς την υπεράσπιση των συμφερόντων του ταχυδρομικού τομέα, το ΔΕΕ υπενθύμισε αρχικά ότι μόνο το γεγονός ότι μια επιχείρηση διαδραμάτισε ενεργό ρόλο στο πλαίσιο της επίσημης διαδικασίας έρευνας δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι η απόφαση που ολοκληρώνει τη διαδικασία αυτή την αφορά ατομικά. Το ίδιο ισχύει *a fortiori* και για μια επαγγελματική ένωση η οποία αμφισβητεί τη νομιμότητα μίας απόφασης της Επιτροπής, στην περίπτωση που δεν έχει αποδειχθεί ότι η ανταγωνιστική θέση των επιχειρήσεων που την απαρτίζουν έχει επηρεαστεί ουσιωδώς από την εν λόγω ενίσχυση, ακόμη και αν η ένωση αυτή συμμετείχε ενεργά στην προκαταρκτική διαδικασία εξέτασης.

Κατόπιν τούτων, και αφού απέρριψε ένα ακόμη επιχείρημα περί παραβίασης του άρθρου 47 ΧΘΔΕΕ, το ΔΕΕ απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως.

Παρόμοια νομικά ζητήματα τίθενται και στην απόφαση C-126/24 P.

III. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Επιμ.: Λουκία Τρέμμα

► Έμμεση διάκριση

Η επιβολή πρόσθετου μεταλλευτικού τέλους που υπολογίζεται με βάση διοικητικά καθοριζόμενη τιμή αναφοράς για ορισμένα δομικά υλικά συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης, όταν το μέτρο επηρεάζει κυρίως επιχειρήσεις που ελέγχονται από εταιρείες εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη και δεν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος

προσφυγή λόγω παραβάσεως – εσωτερική αγορά – άρθρο 49 ΣΛΕΕ – ελευθερία εγκατάστασης – εθνική νομοθεσία που καθορίζει τιμές αναφοράς για βασικά δομικά υλικά – υποχρέωση καταβολής «πρόσθετου μεταλλευτικού τέλους» ίσου με το 90% της διαφοράς μεταξύ της τιμής αναφοράς και της πραγματικής τιμής πώλησης – μέτρο που επηρεάζει κυρίως επιχειρήσεις ελεγχόμενες από εταιρείες εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη – έμμεση διάκριση – Οδηγία (ΕΕ) 2015/1535 – υποχρέωση κοινοποίησης τεχνικών κανονισμών

ΔΕΕ C-144/24, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Redevance minière supplémentaire), 22.01.2026, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος (Εισηγήτρια): M. L. Arastey Sahún, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Ράντος, ECLI:EU:C:2026:34 – Προσφυγή κατά κράτους μέλους

Η υπόθεση αφορά την παράβαση ή μη του άρθρου 49 ΣΛΕΕ από την Ουγγαρία ενόψει εθνικών μέτρων που θέσπισε το 2021 σε σχέση με τον καθορισμό τιμών αναφοράς για ορισμένα βασικά δομικά υλικά, όπως άμμος, χαλίκι και τσιμέντο, και την επιβολή πρόσθετου μεταλλευτικού τέλους σε επιχειρήσεις που πωλούσαν τα υλικά αυτά σε τιμή υψηλότερη από την τιμή αναφοράς. Το τέλος αυτό ανερχόταν στο 90% της διαφοράς μεταξύ της τιμής αναφοράς και της πραγματικής τιμής πώλησης των υλικών. Παράλληλα, θεσπίστηκε υποχρέωση διατήρησης ελάχιστου επιπέδου εξόρυξης, η μη τήρηση της οποίας μπορούσε να οδηγήσει ακόμη και σε απώλεια της σχετικής άδειας εκμετάλλευσης. Τα μέτρα αυτά, που αρχικά θεσπίστηκαν ως προσωρινά κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19, παρατάθηκαν μεταγενέστερα λόγω της ενεργειακής και οικονομικής κρίσης που συνδέθηκε με τον πόλεμο στην Ουκρανία.

Το νομικά ουσιώδες πλαίσιο απαντάται στο άρθρο 49 ΣΛΕΕ, το οποίο κατοχυρώνει την ελευθερία εγκατάστασης, απαγορεύοντας τους περιορισμούς που εμποδίζουν τους υπηκόους ή τις εταιρείες κράτους μέλους να εγκαθίστανται και να ασκούν οικονομική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος υπό ίσους όρους. Αντίστοιχα, υπάρχει η πρόβλεψη στην Οδηγία 2015/1535 ότι τα

κράτη μέλη οφείλουν να κοινοποιούν στην Επιτροπή κάθε σχέδιο τεχνικού κανόνα που μπορεί να επηρεάσει την εμπορία προϊόντων. Στο ουγγρικό δίκαιο όμως, όπως αναφέρθηκε, θεσπίστηκαν μέτρα εποπτείας της αγοράς στον τομέα των βασικών οικοδομικών υλικών και η επιβολή πρόσθετου εξορυκτικού τέλους σε επιχειρήσεις με μεγάλο κύκλο εργασιών, όταν η τιμή πώλησης υπερβαίνει καθορισμένη τιμή αναφοράς. Παράλληλα, επιβάλλονταν υποχρεώσεις ελάχιστης εξόρυξης, με κίνδυνο αφαίρεσης εξορυκτικών δικαιωμάτων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

Ως προς τα πραγματικά περιστατικά λεκτέο ότι, ήδη από τον Απρίλιο του 2022, η Επιτροπή είχε απευθύνει στην Ουγγαρία προειδοποιητική επιστολή, αμφισβητώντας το κατά πόσον οι επίμαχες εθνικές διατάξεις είναι συμβατές με το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, καθώς και με το άρθρο 5 παρ. 1 της Οδηγίας 2015/1535. Η απάντηση της Ουγγαρίας, τον Ιούνιο του 2022, αμφισβητούσε τις παραβάσεις και υποστήριζε ότι το πρόσθετο εξορυκτικό τέλος συνιστούσε φόρο, ότι οι επίμαχες διατάξεις δικαιολογούνταν από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και ότι περιόριζαν την ελευθερία εγκαταστάσεως κατά τρόπο σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επανήλθε με αιτιολογημένη γνώμη, επαναλαμβάνοντας, κατ' ουσίαν, τα επιχειρήματα που είχε θέσει και καλώντας την Ουγγαρία να συμμορφωθεί εντός δύο μηνών. Ενόψει, λοιπόν, του γεγονότος ότι το κράτος μέλος ενέμεινε στην άποψη ότι οι προσαπτόμενες παραβάσεις ήταν αβάσιμες, η Επιτροπή άσκησε προσφυγή λόγω παραβάσεως.

Το Δικαστήριο, καταρχάς, έκρινε ότι τα διατάγματα 404/2021 και 405/2021, δηλαδή αυτό περί υποχρεώσεως καταβολής πρόσθετου εξορυκτικού τέλους και αυτό περί υποχρεώσεως ελάχιστης εξόρυξης, αντίστοιχα, πρέπει να εξετασθούν μεμονωμένα και στη συνέχεια να εκτιμηθεί αν τα άρθρα 27/A έως 27/C του νόμου περί εξορυκτικών δραστηριοτήτων αντιβαίνουν στην ελευθερία εγκαταστάσεως. Έτσι, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι το τέλος αντιστοιχεί σχεδόν στο σύνολο της διαφοράς μεταξύ της τιμής πώλησεως των οικείων υλικών και της τιμής αναφοράς, οδηγώντας στο να καθίσταται λιγότερο ελκυστική, ενδεχομένως δε και αδύνατη, η άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως, καθώς μπορεί να καταλήξουν μη αποδοτικές οι επενδύσεις των υπόχρεων καταβολής του τέλους επιχειρήσεων. Μολονότι προβλέπεται ένα κριτήριο εκ πρώτης όψεως αντικειμενικό, στην πραγματικότητα αυτό περιάγει σε δυσμενέστερη θέση τις εταιρείες που εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος και είναι υπόχρεες για την καταβολή του πρόσθετου εξορυκτικού τέλους ανεξαρτήτως των μεταβολών του κύκλου εργασιών τους. Δεκτού δε γεγονότος ότι δεν υφίσταται σωρευτικό αποτέλεσμα με την υποχρέωση καταβολής του πρόσθετου εξορυκτικού τέλους, η Επιτροπή

δεν απέδειξε ότι η υποχρέωση ελάχιστης εξόρυξης καθιστά λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Περαιτέρω, διαπιστώθηκε ότι η περίπτωση του καθεστώτος που προβλέπεται στο άρθρο 27/C του νόμου περί εξορυκτικών δραστηριοτήτων δεν κρίνεται ως περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως, τουλάχιστον κατά τον κρίσιμο χρόνο.

Τέλος, ως προς τη δικαιολόγηση του περιορισμού της ελευθερίας εγκατάστασης λόγω γενικού συμφέροντος, επισημάνθηκε ότι, κατά πάγια νομολογία, σκοποί αμιγώς οικονομικής φύσεως δεν μπορούν να αποτελέσουν επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος ικανό να δικαιολογήσει περιορισμό θεμελιώδους ελευθερίας την οποία εγγυάται η ΣΛΕΕ. Παράλληλα, όταν τίθεται ζήτημα, επί παραδείγματι, δημοσίας τάξης ή ασφάλειας, πρέπει να ερμηνεύεται στενά και μόνον εφόσον υφίσταται πραγματική, ενεστώσα και αρκούντως σοβαρή απειλή που θίγει θεμελιώδες συμφέρον της κοινωνίας. Προϋποθέσεις, που το Δικαστήριο τόνισε ότι εν προκειμένω δεν πληρούνται. Σε κάθε περίπτωση, η Ουγγαρία δεν απέδειξε ότι το μέτρο δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος ούτε ότι είναι αναλογικό προς τον επιδιωκόμενο σκοπό. Έτσι, κρίθηκε ότι η υποχρέωση καταβολής του πρόσθετου μεταλλευτικού τέλους συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι το μέτρο καθιστά λιγότερο ελκυστική ή ακόμη και οικονομικά αδύνατη την άσκηση δραστηριότητας στον σχετικό τομέα, δεδομένου ότι μπορεί να στερήσει από τις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να αποκομίσουν απόδοση από τις επενδύσεις τους. Το Δικαστήριο τόνισε επίσης ότι, μολονότι το κριτήριο εφαρμογής του τέλους εμφανίζεται τυπικά ουδέτερο, στην πράξη εφαρμόζεται κυρίως και συστηματικά σε επιχειρήσεις που ελέγχονται από εταιρείες εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη. Κατά συνέπεια, συνιστά έμμεση διάκριση βάσει της έδρας των εταιρειών.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το ΔΕΕ έκρινε ότι η Ουγγαρία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, καθόσον διατήρησε νομοθεσία η οποία περιορίζει την ελευθερία εγκατάστασης μέσω της επιβολής του πρόσθετου μεταλλευτικού τέλους και της συναφούς ρύθμισης της αγοράς δομικών υλικών.

► Προστασία ή προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας

Εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2006/123 μέτρο το οποίο θεσπίζεται από κράτος μέλος και με το οποίο καθορίζονται, με σκοπό την προστασία ή την προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας, ελάχιστες τιμές για την παράδοση, στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, βιβλίων τα οποία δεν παραλαμβάνει

ο αγοραστής από βιβλιοπωλείο. Το μέτρο αυτό πρέπει να εξετάζεται αποκλειστικά υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά «μορφή πωλήσεως».

προδικαστική παραπομπή – εσωτερική αγορά – ελεύθερη παροχή υπηρεσιών – ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων – προστασία ή προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας – υπηρεσία παράδοσης βιβλίων κατ'οίκον – εθνικό μέτρο που προβλέπει ελάχιστη χρέωση για μια τέτοια υπηρεσία – Οδηγία 2006/123/ΕΚ – δυνατότητα εφαρμογής – σχέση με τα άρθρα 34 και 56 ΣΛΕΕ

ΔΕΕ C-366/24, Amazon EU (Tarifs minimaux de livraison de livres), 18.12.2025, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγητής: Ν. Fengler, Γεν. Εισαγγελέας: Μ. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:990 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά γαλλικό μέτρο που επιβάλλει ελάχιστη χρέωση 3 ευρώ για την παράδοση νέων βιβλίων κατ'οίκον (για αγορές κάτω των 35€) με στόχο την προστασία της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και τη συμβατότητά του με το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, ενόψει των εθνικών μέτρων που έλαβε η Γαλλία για αυτόν τον καθορισμό ελάχιστου τέλους παράδοσης βιβλίων κατ'οίκον (νόμος 1981, εφαρμοσμένος με διάταγμα 4.4.2023), η Amazon EU Sàrl άσκησε προσφυγή στο Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία), το οποίο απέστειλε προδικαστικά ερωτήματα. Εξ αφορμής αυτών εξετάστηκαν οι Οδηγίες ηλεκτρονικού εμπορίου (2000/31/ΕΚ) και υπηρεσιών (2006/123/ΕΚ), καθώς και τα άρθρα 34 και 56 ΣΛΕΕ.

Το νομικό πλαίσιο άπτεται, αφενός, της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο και της Οδηγίας 2006/123 που αφορά την άσκηση της ελευθερίας εγκατάστασης των παρόχων υπηρεσιών και την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, προστατεύοντας και προωθώντας παράλληλα την πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία και τον πλουραλισμό, και, αφετέρου, του γαλλικού νόμου της 10ης Αυγούστου 1981 και της εκτελεστικής αυτού υπουργικής απόφασης της 4ης Απριλίου 2023.

Η Amazon EU εισήγαγε μέσω διαδικτύου βιβλία στην ΕΕ και, εν προκειμένω, στη Γαλλία. Σύμφωνα με τη γαλλική νομοθεσία (νόμος 1981) και τη σχετική διοικητική πράξη (υπουργική απόφαση 4.4.2023), οι βιβλιοπώλες όφειλαν να χρεώνουν υποχρεωτικά ένα ελάχιστο τέλος παράδοσης (3€) σε όλες τις πωλήσεις βιβλίων μέσω διαδικτύου, εφόσον ο αγοραστής δεν τα παραλαμβάνει αυτοπροσώπως. Η Amazon EU υπέβαλε προσφυγή ακύρωσης του διατάγματος ενώπιον του Conseil d'État, υποστηρίζοντας ότι η ρύθμιση αυτή παραβιάζει το δίκαιο της εσωτερικής αγοράς. Οι γαλλικές αρχές, αντιθέτως, τη θεωρούσαν νόμιμη και θεσπισμένη προς προστασία των μικρών βιβλιοπωλών και της γαλλικής πολιτισμικής ποικιλομορφίας. Για την επίλυση της διαφοράς, το Conseil d'État έθεσε

στο ΔΕΕ προδικαστικά ερωτήματα, ζητώντας διευκρινίσεις σχετικά με την ερμηνεία των ενωσιακών διατάξεων.

Τα ερωτήματα που έθεσε το εθνικό δικαστήριο ήταν τα εξής τρία. Πρώτον, αν το άρθρο 1 παρ. 4 της Οδηγίας 2006/123/ΕΚ αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της εθνική ρύθμιση που επιβάλλει ελάχιστη χρέωση παράδοσης για λόγους πολιτιστικής ποικιλίας ή αν, σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 16 παρ. 1, στοιχείο β', η διατήρηση ή η προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας μπορεί να δικαιολογήσει παρέκκλιση από την απαγόρευση. Δεύτερον, αν η εθνική ρύθμιση εξετάζεται από τη σκοπιά του πρωτογενούς δικαίου (άρθρα 34-56 ΣΛΕΕ), εφόσον διαπιστώνεται συμβατότητα με τα ανωτέρω. Τρίτον, αν το μέτρο αυτό πρέπει να ερμηνευθεί ως ζήτημα «ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων» (άρθρο 34 ΣΛΕΕ) ή ως ζήτημα «ελεύθερης παροχής υπηρεσιών» (άρθρο 56 ΣΛΕΕ), ιδίως λαμβάνοντας υπόψη την υπονόμευση της δραστηριότητας πώλησης του αγαθού μέσω του διαδικτύου ή τον διακριτό χαρακτήρα της υπηρεσίας παράδοσης σε σχέση με την υπηρεσία πώλησης του αγαθού.

Το ΔΕΕ, αρχικά, αποσαφήνισε ότι η Οδηγία 2006/123 εφαρμόζεται στις «υπηρεσίες» παρόχων εγκατεστημένων σε κράτος μέλος και ότι ως τέτοια ορίζεται κάθε μη μισθωτή οικονομική δραστηριότητα έναντι αμοιβής. Το δε λιανικό εμπόριο προϊόντων, όπως η πώληση βιβλίων, θεωρείται «υπηρεσία» κατά την έννοια της Οδηγίας και, παρά τα όσα υποστήριξε η Γαλλική Κυβέρνηση, σκοπός της επίμαχης υπηρεσίας δεν είναι η μετακίνηση των οικείων αγαθών. Επομένως, δεν υπάγεται στον τομέα των μεταφορών. Αντίστοιχα, επιβεβαιώθηκε πως η Οδηγία προβλέπει ότι «δεν θίγει» τα μέτρα που λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, με σκοπό την προστασία ή την προώθηση της πολιτιστικής και γλωσσικής πολυμορφίας ή του πλουραλισμού των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Πανομοιότυπη διατύπωση και, άρα, την αυτή αντιμετώπιση έχει και η Οδηγία 2000/31. Δεδομένων αυτών, η εξέταση του επίμαχου εθνικού μέτρου πραγματοποιείται υπό το πρίσμα της συμβατότητάς του με το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης και όχι των Οδηγιών. Έτσι, επειδή η απάντηση στο πρώτο ερώτημα αρκεί, το Δικαστήριο δεν απάντησε χωριστά στο δεύτερο.

Ως προς το τρίτο ερώτημα, το ΔΕΕ πρωταρχικά διερεύνησε ποια θεμελιώδης ελευθερία έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης και υπέμνησε ότι η εξέταση γίνεται υπό το πρίσμα μίας μόνον από τις θεμελιώδεις ελευθερίες, εφόσον η μία από αυτές είναι εντελώς δευτερεύουσα σε σχέση με την άλλη και μπορεί να υπαχθεί σε αυτήν. Ως εκ τούτου, καθ'ο μέρος το επίμαχο εθνικό μέτρο αφορά ιδίως τους λιανοπωλητές βιβλίων, καθώς επηρεάζει τη συνολική τιμή πώλησης του βιβλίου, που συνιστά επί της ουσίας εμπόρευμα, πρέπει να εξεταστεί αποκλειστικά υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευ-

μάτων. Περαιτέρω, το Δικαστήριο επισήμανε ότι η έννοια της «μορφής πώλησεως», κατά την απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 1993, *Keck και Mithouard* (συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, ECLI:EU:C:1993:905), δεν αφορά εθνικό μέτρο όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη. Τούτο διότι, παρότι το μέτρο εφαρμόζεται σε όλους τους λιανοπωλητές βιβλίων, επιβαρύνεται κυρίως το εξ αποστάσεως εμπόριο, δεδομένου ότι οδηγεί σε αύξηση της συνολικής τιμής του βιβλίου την οποία καταβάλλει ο αγοραστής για να αποκτήσει το βιβλίο εκτός των καταστημάτων λιανικής πώλησης. Έτσι, είναι δυνατόν να επηρεάσει περισσότερο τους επιχειρηματίες άλλων κρατών μελών, για τους οποίους είναι πιο δύσκολο να παραδίδουν τα βιβλία που παραγγέλλονται εξ αποστάσεως. Ως εκ τούτου, η επιβολή μιας τέτοιας τιμής ενδέχεται να δυσχεράνει περισσότερο την πρόσβαση στην αγορά των βιβλίων που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη και συνιστά, κατά συνέπεια, μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό, κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Καταληκτικά, η επίμαχη γαλλική ρύθμιση πρέπει να αξιολογηθεί μόνο υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Το ΔΕΕ επιβεβαίωσε ότι εθνικός κανόνας με σκοπό τη «διαφύλαξη» της πολιτιστικής πολυμορφίας εξαιρείται μεν από τις Οδηγίες υπηρεσιών/ηλεκτρονικού εμπορίου, ωστόσο ένα τέτοιο μέτρο πρέπει να ελέγχεται βάσει της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και δεν προστατεύεται ως απλός «διακανονισμός πώλησης».

IV. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

► Δικαιώματα εργαζομένων με σύμβαση ορισμένου χρόνου

Η αναδρομική χορήγηση προνομίου σε εκπαιδευτικούς που απασχολούνται με σύμβαση ορισμένου χρόνου επιτρέπεται μόνο εφόσον αυτοί εξακολουθούν να εργάζονται στο εκπαιδευτικό σύστημα, διαφορετικά μπορούν να ζητήσουν αποζημίωση υπό δίκαιες διαδικαστικές προϋποθέσεις

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – Οδηγία 1999/70/ΕΚ – συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP – ρήτρα 4 – αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων – επίδομα που χορηγείται με τη μορφή ηλεκτρονικής κάρτας για την υποστήριξη της συνεχούς κατάρτισης των εκπαιδευτικών και τη βελτίωση των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων – χορήγηση μόνο στους εκπαιδευτικούς που απασχολούνται με σχέση εργασίας αορίστου χρόνου – διακρίση εις βάρος των εκπαιδευτικών που απασχολούνται

με συμβάσεις ορισμένου χρόνου – εθνική νομολογία που αποκλείει την εκ των υστέρων χορήγηση του επίμαχου πλεονεκτήματος στους οικείους εκπαιδευτικούς εάν δεν εργάζονται πλέον στη δημόσια εκπαίδευση – υποκατάσταση, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, του δικαιώματος αποζημίωσης

ΔΕΕ C-654/24, Bariello, 29.01.2026, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: M. L. Arastey Sahún, Εισηγητής: B. Smulders, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2026:57 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαισίου για την εργασία ορισμένου χρόνου που περιλαμβάνεται στο παράρτημα της Οδηγίας 1999/70/ΕΚ. Ειδικότερα, τα πραγματικά περιστατικά είχαν ως εξής: η ενάγουσα της κύριας δίκης απασχολήθηκε ως εκπαιδευτικός ορισμένου χρόνου για τέσσερα χρόνια. Η σχετική εθνική νομοθεσία προβλέπει τη χορήγηση μίας ηλεκτρονικής κάρτας προς τους εκπαιδευτικούς, η οποία αντιστοιχεί σε ένα ποσό 500 ευρώ για κάθε σχολικό έτος, το οποίο χρησιμοποιείται καταρχάς για εκπαιδευτικούς σκοπούς (αγορά βιβλίων και εγχειριδίων, λογισμικού και εξοπλισμού κ.λπ.).

Ενόψει του γεγονότος ότι η εν λόγω κάρτα δεν χορηγήθηκε ποτέ στην ενάγουσα, η τελευταία άσκησε αγωγή ενώπιον του πρωτοδικείου Ραβέννας, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, προκειμένου να λάβει το ποσό που αντιστοιχεί στα τέσσερα έτη εργασίας της, δηλαδή ένα ποσό ύψους 2.000 ευρώ.

Το αιτούν δικαστήριο ανέφερε ότι, καταρχάς, η συγκεκριμένη κάρτα προορίζεται αποκλειστικά για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται με σύμβαση αορίστου χρόνου. Ωστόσο, σχετική διάταξη του ΔΕΕ (C-450/21, 18.05.2022) αναφέρει ότι ο νόμος αυτός αντιβαίνει στη ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου, καθόσον αποκλείει από το δικαίωμα χρήσης της κάρτας αυτής τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι απασχολούνται με σύμβαση ορισμένου χρόνου. Εντούτοις, από την πλευρά του, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο περιόρισε, με τη νομολογία του, τους όρους άσκησης ενδίκου βοηθήματος για τη χορήγηση της κάρτας, κρίνοντας, μεταξύ άλλων, ότι μόνον εκείνα τα πρόσωπα τα οποία, την ημερομηνία κατά την οποία το δικαστήριο αποφάνθηκε επί του δικαιώματός τους, εξακολουθούσαν να εργάζονται στη δημόσια εκπαίδευση δικαιούνται την εκ των υστέρων χορήγηση της κάρτας. Αντίθετα, αν ο εκπαιδευτικός έχει αποχωρήσει από τη δημόσια εκπαίδευση, όπως εν προκειμένω, τότε η υποχρέωση που σχετίζεται με την κρίσιμη κάρτα αποσβέννεται αναδρομικά. Όμως, ο πρώην εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη λόγω της μη χορήγησής της, απαίτηση που υπόκειται σε επιπλέον ουσιαστικές και δικονομικές προϋποθέσεις, όπως η απόδειξη της ύπαρξης συγκεκριμένης ζημίας.

Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες για το κατά πόσον οι προϋποθέσεις αυτές είναι σύμφωνες με τη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσου, δεδομένου ότι δεν εφαρμόζονται στους εκπαιδευτικούς που απασχολούνται με σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου. Συγκεκριμένα, παρατήρησε ότι η επιβολή στον πρώην εκπαιδευτικό ορισμένου χρόνου της υποχρέωσης να πληροί ειδικές προϋποθέσεις για την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη λόγω της μη χορήγησης της επίμαχης ηλεκτρονικής κάρτας θα έθιγε την πρακτική αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου και θα υπονόμει το δικαίωμα του εκπαιδευτικού σε πραγματική προσφυγή, όπως αυτό προστατεύεται από το άρθρο 47 του ΧΘΔ. Συνακόλουθα, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το ΔΕΕ να διευκρινίσει αν η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσου, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του ΧΘΔ, είναι σύμφωνη με τους προαναφερόμενους περιορισμούς που τίθενται αναφορικά με τη χορήγηση της κρίσιμης κάρτας και της αντίστοιχης αποζημίωσης στους εκπαιδευτικούς ορισμένου χρόνου.

Το ΔΕΕ εξέτασε, αρχικά, το παραδεκτό της αίτησης, δεδομένου ότι η Ιταλική Κυβέρνηση υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι το ερώτημα αφορά διαφορετική μεταχείριση στηριζόμενη όχι στην ορισμένου χρόνου διάρκεια της σχέσης εργασίας, αλλά στο γεγονός και μόνον ότι ο οικείος εκπαιδευτικός δεν εργάζεται πλέον στη δημόσια εκπαίδευση. Παράλληλα, ισχυρίζεται ότι η συμφωνία-πλαίσιο δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση της ενάγουσας, καθώς έχει αποχωρήσει από τη δημόσια εκπαίδευση. Το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι το αιτούν δικαστήριο εκκινεί από την παραδοχή ότι η ενάγουσα δεν εμπίπτει σε κατηγορία εκπαιδευτικών η οποία αποκλείεται από το δικαίωμα χρήσης της επίμαχης ηλεκτρονικής κάρτας. Ταυτόχρονα, έκρινε ότι το γεγονός ότι απώλεσε την ιδιότητα της εκπαιδευτικού δεν επηρεάζει την εφαρμογή της ρήτρας 4 στις περιόδους υπηρεσίας της, κατά τις οποίες υποστηρίζει ότι υπέστη διάκριση. Επομένως, η αίτηση έγινε δεκτή ως παραδεκτή.

Όσον αφορά την ουσία της αίτησης, το Δικαστήριο υπενθύμισε, αρχικά, ότι με την προαναφερόμενη διάταξη του στις 18 Μαΐου 2022 είχε κρίνει ότι η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσου έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιφυλάσσει τη χορήγηση της επίμαχης ηλεκτρονικής κάρτας μόνο στο μόνιμο διδακτικό προσωπικό και όχι στο διδακτικό προσωπικό ορισμένου χρόνου. Το κρίσιμο ζήτημα για το ΔΕΕ είναι να εξετάσει το κατά πόσον οι προϋποθέσεις που τίθενται από τη νομολογία του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου για την εκ των υστέρων αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης εκπαιδευτικού ορισμένου χρόνου (όπως η παραμονή στην υπηρεσία κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης) είναι σύμφωνες με τη ρήτρα 4.

Σε πρώτη φάση, το Δικαστήριο εξέτασε το κατά πόσον αυτή η δυσμενής μεταχείριση που αντιμετώπισε η ενάγουσα ως εργαζόμενη ορισμένου χρόνου έγινε σε σχέση με τα δεδομένα που ισχύουν για τους εργαζομένους αορίστου χρόνου. Αν η διαφορετική μεταχείριση βασίζεται σε κάποιο άλλο χαρακτηριστικό, τότε η ρήτρα 4 δεν εφαρμόζεται. Το ΔΕΕ παρατήρησε ότι δεν είναι σαφές αν η νομολογία του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου και οι προϋποθέσεις που επιβάλλει επί της άσκησης της κρίσιμης αγωγής εφαρμόζονται και επί των εργαζομένων αορίστου χρόνου και, επομένως, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να προβεί στις αναγκαίες επαληθεύσεις για το ζήτημα. Αν το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει ότι, πράγματι, οι παραπάνω προϋποθέσεις εφαρμόζονται μόνο όσον αφορά τους πρώην εκπαιδευτικούς ορισμένου χρόνου, τότε υπάρχει διακριτική μεταχείριση κατά την έννοια της ρήτρας 4. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να εξεταστεί αν αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί από την ύπαρξη αντικειμενικών λόγων. Αντίθετα, αν οι προϋποθέσεις εφαρμόζονται αδιακρίτως σε όλους τους εκπαιδευτικούς, τότε δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνεπάγονται διαφορετική μεταχείριση, κατά την έννοια της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαίσου.

Στη συνέχεια, το ΔΕΕ εξέτασε τις εν λόγω προϋποθέσεις υπό το πρίσμα της πρακτικής αποτελεσματικότητας της ρήτρας 4 και του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του ΧΘΔ. Στο σημείο αυτό, το ΔΕΕ τόνισε ότι, εφόσον το εθνικό καθεστώς που εφαρμόζεται στους εκπαιδευτικούς αορίστου χρόνου όσον αφορά τη χορήγηση της επίμαχης ηλεκτρονικής κάρτας παραμένει το μόνο έγκυρο σύστημα αναφοράς, πρέπει να εξασφαλίζεται στους εκπαιδευτικούς ορισμένου χρόνου η ίδια μεταχείριση με εκείνη που επιφυλάσσει αυτό το καθεστώς στους εργαζομένους αορίστου χρόνου. Για να εξασφαλιστεί η μεταχείριση αυτή, θα πρέπει να συνεκτιμηθούν όλα τα στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της εν λόγω εθνικής ρύθμισης, εξαιρουμένων εκείνων που εισάγουν διάκριση, και από τα οποία εξαρτάται η χορήγηση των προβλεπόμενων πλεονεκτημάτων. Πάντως, σύμφωνα με την Ιταλική Κυβέρνηση, σκοπός της χορήγησης της επίμαχης ηλεκτρονικής κάρτας είναι η συνεχής κατάρτιση των εκπαιδευτικών, κάτι που δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί μετά την αποχώρηση ενός εκπαιδευτικού, όπως εν προκειμένω.

Συνακόλουθα, ενόψει του παραπάνω σκοπού, το ΔΕΕ έκρινε ότι οι προϋποθέσεις σχετικά με τις αγωγές που ασκούνται για να αποκατασταθούν οι συνέπειες της αδικαιολόγητης άρνησης χορήγησης της κάρτας, εφόσον διαπιστωθεί ότι δεν εισάγουν διακρίσεις, δεν επηρεάζουν την πρακτική αποτελεσματικότητα και την αρχή της ίσης μεταχείρισης που κατοχυρώνεται στη ρήτρα 4. Αυτό ισχύει και για την προϋπόθεση ότι ο εκπαιδευτικός που ασκεί μια τέτοια αγωγή πρέπει να εξακολουθεί να ερ-

γάζεται στη δημόσια εκπαίδευση. Αν δεν ισχύει κάτι τέτοιο, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας του. Το Δικαστήριο παρατήρησε, στο σημείο αυτό, ότι, από τις πληροφορίες που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, δεν προκύπτει ότι τα ένδικα βοηθήματα που έχει στη διάθεσή της η ενάγουσα της κύριας δίκης για να προβάλει το δικαίωμά της σε αποζημίωση δεν πληρούν τις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου. Σε κάθε περίπτωση, τα ένδικα βοηθήματα τα οποία αποσκοπούν στη διασφάλιση της προστασίας των παρεχόμενων από το δίκαιο της Ένωσης δικαιωμάτων δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκά από παρόμοια ένδικα βοηθήματα του εσωτερικού δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε πρέπει να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας). Εξάλλου, η κάρτα δεν αποτελεί μέρος της αμοιβής, αλλά λειτουργικό όφελος, οπότε ο περιορισμός της αναδρομικής χορήγησής της δεν υπονομεύει την αρχή της ίσης μεταχείρισης, υπό την προϋπόθεση, πάλι, ότι οι πρώην αορίστου και ορισμένου χρόνου εκπαιδευτικοί τυγχάνουν της ίδιας μεταχείρισης.

Επομένως, συνολικά, η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσου δεν αντιτίθεται στην εθνική νομοθεσία, σύμφωνα με την οποία η άσκηση αγωγής από πρώην εκπαιδευτικό ορισμένου χρόνου για την αποκατάσταση της ζημίας από τη μη χορήγηση οικονομικού πλεονεκτήματος εξαρτάται από ορισμένες προϋποθέσεις (παραμονή στην υπηρεσία κατά την έκδοση απόφασης και απόδειξη ειδικής ζημίας), εφόσον οι προϋποθέσεις αυτές ισχύουν και για τους εκπαιδευτικούς αορίστου χρόνου και είναι σύμφωνες με τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

► Απασχόληση ορισμένου χρόνου

Η συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από ανώτατο εθνικό δικαστήριο, η οποία, σε περίπτωση καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου στον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, δεν προβλέπει τη μετατροπή των εν λόγω συμβάσεων σε μία σύμβαση αορίστου χρόνου, αλλά μόνο τη χορήγηση αποζημίωσης για την προκληθείσα ζημία, με απλουστευμένο βάρος απόδειξης

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – Οδηγία 1999/70/ΕΚ – συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP – συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου στον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής – εργαζόμενη που απασχολείται βάσει διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου – ρήτρα 5 – μέτρα

για την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου – εθνική ρύθμιση η οποία δεν επιτρέπει επαναχαρακτηρισμό της σύμβασης εργασίας, αλλά προβλέπει, μεταξύ άλλων, την αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας

ΔΕΕ C-668/24, Fondazione Teatro alla Scala di Milano, 29.01.2026, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: J. Passer, Εισηγητής: B. Smulders, Γεν. Εισαγγελέας: R. Norkus, ECLI:EU:C:2026:60 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία των ρητρών 4 και 5 της συμφωνίας-πλαίσου για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία ενσωματώθηκε στο παράρτημα της Οδηγίας 1999/70/ΕΚ σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP.

Ειδικότερα, η ενάγουσα της κύριας δίκης εργάστηκε ως μπαλαρίνα στο Ίδρυμα «Σκάλα του Μιλάνου» (στο εξής: Ίδρυμα) από το 2014 ως το 2019. Μετά από μία πρώτη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας ορισμένου χρόνου στο πλαίσιο της οποίας εργάστηκε ως μαθητευόμενη στο Ίδρυμα από τον Νοέμβριο του 2014 μέχρι τον Ιανουάριο του 2015, συνήψε διαδοχικές συμβάσεις ως αυτοαπασχολούμενη μέχρι το 2019. Η ενάγουσα θεώρησε ότι προσέφερε την εργασία της υπό τους ίδιους όρους με τους αντίστοιχους εργαζομένους αορίστου χρόνου και προσέφυγε ενώπιον του πρωτοδικείου του Μιλάνου, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, επικαλούμενη τον παράνομο χαρακτήρα των συμβάσεων που υπέγραψε ως αυτοαπασχολούμενη. Συνακόλουθα, αιτήθηκε τον επαναχαρακτηρισμό της σχέσης εργασίας της ως εξαρτημένης και ζήτησε την επαναπρόσληψή της, λόγω της καταχρηστικότητας των διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.

Το αιτούν δικαστήριο ανέφερε, αρχικά, ότι τα πραγματικά περιστατικά της κρίσιμης υπόθεσης είναι ταυτόσημα με προγενέστερες διαδικασίες που κίνησαν επίσης χορευτές του Ιδρύματος. Σε εκείνες τις υποθέσεις, πράγματι το δικαστήριο είχε διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβάσεων ορισμένου χρόνου και αναγνώρισε ότι οι σχέσεις εργασίας ήταν στην πραγματικότητα εξαρτημένες. Ωστόσο, δεν διέταξε την επαναπρόσληψη των εργαζομένων, διότι η δυνατότητα μετατροπής σε σύμβαση αορίστου χρόνου αποκλείστηκε κατόπιν σχετικής νομολογίας του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου για τον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής. Συγκεκριμένα, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο είχε κρίνει ότι η μετατροπή της σύμβασης ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου δεν αποτελεί μέρος των κυρώσεων τις οποίες προβλέπει η εθνική νομοθεσία που εφαρμόζεται στα ιδρύματα λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής και το μόνο αντιστάθμισμα είναι η δυνατότητα χορήγησης αποζημίωσης.

Το αιτούν δικαστήριο εξέφρασε αμφιβολίες για τη συμβατότητα της νομολογίας αυτής με τη νομολογία του ΔΕΕ και, συγκεκριμένα, την απόφαση *Sciotto* (C-331/17, 25.10.2018), στην οποία το Δικαστήριο ανέφερε ότι η μετατροπή της σύμβασης ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου είναι το μόνο μέτρο που μπορεί να διασφαλίσει την τήρηση της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαίσιο σε περίπτωση καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα ενώπιον του ΔΕΕ, ζητώντας από το τελευταίο να διευκρινίσει αν η συμφωνία-πλαίσιο (ρήτρες 4 και 5) αντιτίθεται στην εθνική ρύθμιση για την κατάχρηση διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, όπως αυτή ερμηνεύεται από το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο ειδικά για τον κλάδο λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, όπως προαναφέρθηκε.

Αρχικά, το ΔΕΕ εξέτασε το παραδεκτό της αίτησης προδικαστικής απόφασης, δεδομένου ότι το Ίδρυμα και η Ιταλική Κυβέρνηση ισχυρίστηκαν ότι το αιτούν δικαστήριο δεν αποσαφήνισε τη σχέση ανάμεσα στις διατάξεις του ενωσιακού δικαίου και την επίμαχη για την κύρια δίκη εθνική νομοθεσία. Το Δικαστήριο, παραθέτοντας το σκεπτικό της αίτησης προδικαστικής απόφασης του αιτούντος δικαστηρίου, έκρινε ότι το προδικαστικό ερώτημα δεν είναι υποθετικού χαρακτήρα, ενώ ανέφερε ότι η πιθανή ύπαρξη πάγιας νομολογίας του επί ζητήματος ενωσιακού δικαίου μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει στην έκδοση σχετικής διάταξης, αλλά δεν επηρεάζει το παραδεκτό της αίτησης. Ωστόσο, εντόπισε ότι το προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο κατά το μέρος που αφορά την ερμηνεία της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαίσιο, η οποία αναφέρεται στην απαγόρευση διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος των εργαζομένων ορισμένου χρόνου σε σχέση με τους εργαζόμενους αορίστου χρόνου. Εν προκειμένω, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι η διαφορά της κύριας δίκης αφορά τη διαφορετική μεταχείριση ανάμεσα στους εργαζόμενους ορισμένου χρόνου στον κλάδο της λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής και τους εργαζόμενους ορισμένου χρόνου σε άλλους ιδιωτικούς κλάδους, κάτι που όμως δεν εμπίπτει στο περιεχόμενο της ρήτρας 4.

Όσον αφορά το ουσιαστικό τμήμα της αίτησης, σε πρώτη φάση το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι η ρήτρα 5 αποσκοπεί στην αποτροπή της κατάχρησης διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, χωρίς να προβλέπει συγκεκριμένες κυρώσεις στην περίπτωση που εντοπιστεί μια τέτοια κατάχρηση. Η επιβολή των κυρώσεων αυτών εξαρτάται από τις εθνικές αρχές των κρατών μελών, οι οποίες πρέπει να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας. Επιπλέον, οι κυρώσεις πρέπει να είναι αποτελεσματικές και να παρέχουν ισοδύναμες εγγυήσεις για την προστασία των εργαζομένων. Πάντως, σύμφωνα με το Δικαστήριο, η μετατροπή διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου δεν είναι

υποχρεωτική σε περίπτωση κατάχρησης. Με άλλα λόγια, δεν επιβάλλεται μια τέτοια υποχρέωση στα κράτη μέλη από τη συμφωνία-πλαίσιο όσον αφορά εθνική νομοθεσία που έχει εφαρμογή στον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, κάτι που το Δικαστήριο τόνισε στην απόφαση *Sciotto*.

Επομένως, η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαίσιο δεν αντιτίθεται, κατ' αρχήν, σε εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία απαγορεύει, στον συγκεκριμένο κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, την αυτόματη μετατροπή μιας σύμβασης εργασίας ορισμένου χρόνου σε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου σε περίπτωση καταχρηστικής χρησιμοποίησης.

Ωστόσο, συνεχίζει το Δικαστήριο, η ίδια εθνική ρύθμιση που απαγορεύει την παραπάνω δυνατότητα, θα πρέπει να προβλέπει κάποια άλλη, εξίσου αποτελεσματική, κύρωση για την αποτροπή της κατάχρησης που επιδιώκει η ρήτρα 5. Τα εθνικά δικαστήρια είναι αυτά τα οποία είναι καταρχάς αρμόδια για να κρίνουν αν υπάρχει πράγματι μια τέτοια κύρωση στο εθνικό δίκαιο, όμως το ΔΕΕ μπορεί να παρέχει διευκρινίσεις που θα τα καθοδηγήσουν κατάλληλα. Συνακόλουθα, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι το αιτούν δικαστήριο ανέφερε στην αίτησή του ότι η κρίσιμη εθνική ρύθμιση προβλέπει δύο διακριτά μέτρα, δηλαδή την αποζημίωση της προκληθείσας ζημίας και τη δυνατότητα στοιχειοθέτησης της ευθύνης των διευθυντικών στελεχών του οικείου ιδρύματος λυρικής τέχνης ή συμφωνικής μουσικής.

Όσον αφορά το πρώτο μέτρο, το εθνικό δίκαιο εγγυάται τη χορήγηση ελάχιστης αποζημίωσης η οποία κυμαίνεται μεταξύ 2,5 και 12 μηνιαίων μισθών, με την επιφύλαξη της απόδειξης μεγαλύτερης ζημίας. Μάλιστα, η ζημία προσδιορίζεται βάσει τεκμηρίου. Κατά το Δικαστήριο, μια τέτοια κύρωση μπορεί να συνιστά αποτελεσματικό μέτρο για τους σκοπούς της ρήτρας 5, καθώς, λαμβανομένων υπόψη των εγγενών δυσκολιών της απόδειξης της απώλειας ευκαιρίας, ένας μηχανισμός τεκμηρίων παρέχει τη δυνατότητα εξάλειψης των συνεπειών μιας τέτοιας παραβίασης του ενωσιακού δικαίου. Η εξειδίκευση των κανόνων ελάφρυνσης του βάρους απόδειξης από την εθνική πράξη νομοθετικού περιεχομένου 59 (η οποία ωστόσο δεν εφαρμόζεται *rationae temporis* στην υπόθεση της κύριας δίκης) συμβάλλει περαιτέρω στην αποτελεσματικότητα του μέτρου.

Επιπλέον, αναφορικά με το ύψος της αποζημίωσης που μπορεί να χορηγηθεί, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, η σχετική εθνική ρύθμιση δεν πρέπει να προβλέπει ανώτατο όριο αποζημίωσης, δεδομένου ότι μια τέτοια πρόβλεψη δεν θα είχε αποτρεπτικό χαρακτήρα για τον εργοδότη. Εν προκειμένω, όπως προαναφέρθηκε, το εθνικό δίκαιο προβλέπει ένα ελάχιστο όριο αποζημίωσης (μεταξύ 2,5 και 12 μηνιαίων μισθών), χωρίς ανώτατο όριο, καθόσον ο εργαζόμενος έχει τη δυνατότητα να αποδείξει

ότι υπέστη μεγαλύτερη ζημία, κάτι που συμβάλλει στον αναλογικό και αποτελεσματικό χαρακτήρα της εν λόγω κύρωσης.

Όσον αφορά το δεύτερο μέτρο, δηλαδή τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης των διευθυντικών στελεχών του εκάστοτε ιδρύματος λυρικής τέχνης για την οικονομική ζημία που προκλήθηκε στο Δημόσιο εκ προθέσεως ή από βαριά αμέλεια, λόγω της κατάχρησης των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν η στοιχειοθέτηση της ευθύνης αυτής έχει αρκούντως αποτελεσματικό και αποτρεπτικό χαρακτήρα ώστε να διασφαλίζεται η πλήρης αποτελεσματικότητα της συμφωνίας-πλαισίου. Το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει, στην περίπτωση αυτή, να λάβει υπόψη αν προβλέπεται η άρνηση χορήγησης στο διευθυντικό στέλεχος οποιασδήποτε έκτακτης αμοιβής λόγω επίτευξης παράνομου αποτελέσματος και/ή τη συνεκτίμηση της ευθύνης αυτής στο πλαίσιο της ανανέωσης της σύμβασης του διευθυντικού στελέχους.

Σε κάθε περίπτωση, ακόμη και αν το αιτούν δικαστήριο δεν κρίνει ότι οι δύο παραπάνω προβλεπόμενες κυρώσεις είναι επαρκώς αποτελεσματικές, οφείλει να ερμηνεύσει το εθνικό δίκαιο κατά τρόπο που να διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα της Οδηγίας 1999/70 και να καταλήξει σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που επιδιώκει η Οδηγία αυτή. Η υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να αναφέρεται στο περιεχόμενο μιας Οδηγίας όταν ερμηνεύει και εφαρμόζει το εθνικό δίκαιο έχει ως όρια τις γενικές αρχές του δικαίου, ιδίως τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της μη αναδρομικότητας, και δεν μπορεί να αποτελέσει έρεισμα για την *contra legem* ερμηνεία των εθνικών διατάξεων.

Συνολικά, επομένως, το ΔΕΕ έκρινε ότι η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαισίου δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που απαγορεύει τη μετατροπή σύμβασης ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου σε περίπτωση κατάχρησης διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, εφόσον οι κυρώσεις που προβλέπονται (αποζημίωση με ελαφρύτερο βάρος απόδειξης και στοιχειοθέτηση ευθύνης διευθυντικών στελεχών του Ιδρύματος) κριθούν ως αποτελεσματικές και αναλογικές από το αιτούν δικαστήριο.

VII. ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

► Μεταναστευτική πολιτική

Υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει ο Frontex στον τομέα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και βάρος απόδειξης στο πλαίσιο εξέτασης αγωγής εξωσυμβατικής ευθύνης για ζημία από πρακτικές συ-

νοπτικής επαναπροώθησεως (pushback) προς τρίτη χώρα στο Αιγαίο Πέλαγος

αίτηση αναιρέσεως – κοινή πολιτική στον τομέα του ασύλου και της μετανάστευσης – Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1896 – ευρωπαϊκή ολοκληρωμένη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή – Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex) – υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει ο Frontex στον τομέα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων – πρακτικές συνοπτικής επαναπροώθησεως (pushback) προς τρίτη χώρα στο Αιγαίο Πέλαγος – εξωσυμβατική ευθύνη του Frontex – πραγματική και βεβαία ζημία – βάρος αποδείξεως – αποτελεσματική δικαστική προστασία – αρχή αποδείξεως – υποχρέωση του ΓεΔΕΕ να διερευνήσει την υπόθεση

ΔΕΕ C-136/24 P, Hamoudi κατά Frontex, 18.12.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: B. Smulders, Γεν. Εισαγγελέας: R. Norkus, ECLI:EU:C:2025:977 – Αίτηση αναιρέσεως

Με την αίτηση αναιρέσεως, ο Alaa Hamoudi ζητεί την αναίρεση της διατάξεως του ΓεΔΕΕ της 13ης Δεκεμβρίου 2023, *Hamoudi κατά Frontex* (T-136/22, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, ECLI:EU:T:2023:821), με την οποία το ΓεΔΕΕ απέρριψε την ασκηθείσα δυνάμει του άρθρου 268 ΣΛΕΕ αγωγή του νυν αναιρεσείοντος με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που ισχυρίζεται ότι υπέστη συνεπεία παραβιάσεων του δικαίου της Ένωσης στις οποίες υπέπεσε ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex) στο πλαίσιο μέτρων απελάσεως τα οποία είχαν λάβει οι ελληνικές αρχές έναντι του αναιρεσείοντος.

Ο αναιρεσείων, Σύριος υπήκοος που ισχυρίστηκε ότι είχε υποβληθεί σε ομαδική απέλαση από τη νήσο Σάμο προς την Τουρκία στις 28 και 29 Απριλίου 2020, άσκησε αγωγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ βάσει των άρθρων 268 και 340 ΣΛΕΕ, ζητώντας αποζημίωση ύψους 500.000 ευρώ για μη υλική ζημία αποδιδόμενη στη φερόμενη παράνομη συμπεριφορά του Frontex στο πλαίσιο των επιχειρήσεών του στο Αιγαίο Πέλαγος. Τα αιτήματά του θεμελιωνόνταν σε φερόμενες παραβιάσεις των άρθρων 38, 46 και 80 του Κανονισμού 2019/1896, καθώς και διατάξεων του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Παράλληλα, αιτήθηκε τη λήψη μέτρων οργάνωσης της διαδικασίας και ανακριτικών μέτρων προκειμένου να αναγκαστεί ο Frontex να προσκομίσει σχετικά επιχειρησιακά έγγραφα, και ζήτησε τη διεξαγωγή ακροαματικής διαδικασίας. Το ΓεΔΕΕ απέρριψε την αγωγή με αιτιολογημένη διάταξη δυνάμει του άρθρου 126 του Κανονισμού Διαδικασίας του, κρίνοντας ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε ο αναιρεσείων, αποτελούμενα από την ίδια του την κατάθεση μάρτυρα, ένα άρθρο του Bellingcat και φωτογραφικά στιγμιότυπα οθόνης, ήταν προδήλως ανεπαρκή για να αποδείξουν την

πραγματική ζημία στον απαιτούμενο βαθμό, με αποτέλεσμα η προϋπόθεση περί πραγματικής ζημίας να θεωρείται σαφώς ανεκπλήρωτη και να καθίσταται δέουσα η εξέταση των λοιπών προϋποθέσεων εξωσυμβατικής ευθύνης.

Το ΔΕΕ, συνεδριάζον ως Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως, ξεκίνησε την εκτίμησή του εξετάζοντας τρεις ξεχωριστούς ισχυρισμούς απαραδέκτου που προέβαλε ο Frontex κατά της αίτησης αναιρέσεως. Ο πρώτος ισχυρισμός αφορούσε την αποτυχία του αναιρεσείοντος να προσδιορίσει με επαρκή ακρίβεια τις παραγράφους της προσβαλλόμενης διάταξης που αμφισβητούσε, όπως απαιτεί το άρθρο 256 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ και το άρθρο 169 παρ. 2 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό αυτό, κρίνοντας ότι ο αναιρεσείων είχε εκθέσει, με επαρκή συνοχή και σαφήνεια, τα ουσιώδη στοιχεία στα οποία στηριζόταν ο λόγος αναιρέσεώς του και είχε προσδιορίσει, σε κάθε μέρος αυτού, τις συγκεκριμένες παραγράφους που θεωρούσε ότι πάσχουν από πλάνη περί το δίκαιο. Ο δεύτερος ισχυρισμός αφορούσε την παρουσίαση ζητημάτων πραγματικού ως ζητημάτων νομικού. Το Δικαστήριο απέρριψε και αυτόν τον λόγο, κρίνοντας ότι η κατανομή του βάρους απόδειξης συνιστά νομικό ζήτημα, ανεξαρτήτως των τυχόν επιπτώσεών της στις πραγματικές διαπιστώσεις, και ότι οι ισχυρισμοί περί στρέβλωσης αποδεικτικών στοιχείων αναπτύσσονταν με επαρκή συγκεκριμένη εξειδίκευση ώστε να μην αποτελούν αίτημα επανεκτίμησης των πραγματικών περιστάσεων. Ο τρίτος ισχυρισμός, κατά τον οποίο ο αναιρεσείων απλώς επαναλάμβανε τα πρωτόδικα επιχειρήματά του, απορρίφθηκε επίσης, καθώς ο αναιρεσείων είχε αναπτύξει συγκεκριμένα επιχειρήματα αποβλέποντα στον εντοπισμό πλάνων περί το δίκαιο στην προσβαλλόμενη διάταξη. Η αίτηση αναιρέσεως κηρύχθηκε, συνεπώς, παραδεκτή στο σύνολό της.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο ξεκίνησε με μια σειρά προκαταρκτικών παρατηρήσεων. Υπενθύμισε ότι ο Frontex, ως οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φέρει, βάσει του άρθρου 7 παρ. 4 του Κανονισμού 2019/1896, πλήρη ευθύνη και λογοδοσία για κάθε απόφαση που λαμβάνει και για κάθε δραστηριότητα για την οποία είναι αποκλειστικά υπεύθυνος. Το άρθρο 97 παρ. 4 του ιδίου Κανονισμού, το οποίο εξειδικεύει το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, ορίζει ότι ο Frontex υποχρεούται να αποκαθιστά, σύμφωνα με τις γενικές αρχές που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών, κάθε ζημία που προκαλείται από τις υπηρεσίες του ή από το προσωπικό του κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι η εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης δημιουργείται μόνο εφόσον πληρούνται τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις: επαρκώς κατάφωρη παραβίαση κανόνα δικαίου που απονέμει δικαιώματα σε ιδιώτες, ύπαρξη πραγματικής ζημίας και ύπαρξη άμεσου αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παραβίασης και της ζημίας. Η προϋπόθεση της πραγματικής

ζημίας, ειδικότερα, απαιτεί η ζημία για την οποία ζητείται αποζημίωση να είναι πραγματική και βέβαιη.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξέτασε τους κανόνες που διέπουν το βάρος απόδειξης και τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων στις διαδικασίες εξωσυμβατικής ευθύνης. Κατ' αρχήν, το βάρος απόδειξης ότι πληρούνται όλες οι αναγκαίες προϋποθέσεις φέρει ο διάδικος που προβάλλει την ύπαρξη τέτοιας ευθύνης. Ωστόσο, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η εφαρμογή των κανόνων αυτών δεν μπορεί να υπονομεύει την αποτελεσματική δικαστική προστασία που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη, δεν μπορεί να επιβάλλει στο μέρος βάρους απόδειξης υπέρμετρα δυσχερές ή αδύνατο να εκπληρωθεί, ήτοι *probatio diabolica*, και δεν μπορεί να θέτει εν αμφιβόλω την αρχή της ισότητας των όπλων, η οποία απαιτεί κάθε μέρος να έχει εύλογη ευκαιρία να παρουσιάσει την υπόθεσή του χωρίς ουσιαστικό μειονέκτημα έναντι του αντιδίκου. Στις περιπτώσεις όπου η εφαρμογή των συνήθων αποδεικτικών κανόνων, υπό τις ειδικές περιστάσεις της διαφοράς, γεννά τέτοιο υπέρμετρο βάρος, οι κανόνες αυτοί πρέπει να προσαρμόζονται αναλόγως. Το Δικαστήριο επισήμανε περαιτέρω ότι το ΓΕΔΕΕ διαθέτει ευρείες ανακριτικές εξουσίες, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας λήψης μέτρων οργάνωσης της διαδικασίας και ανακριτικών μέτρων, διαταγής παραγωγής εγγράφων, εξέτασης μαρτύρων ενόρκως και διεξαγωγής ακροαματικής διαδικασίας, τις οποίες οφείλει να ασκεί σε πλήρη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις του άρθρου 47 του Χάρτη. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις όπου οι τυπικοί αποδεικτικοί κανόνες δεν επαρκούν για την εξασφάλιση αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, το ΓΕΔΕΕ υποχρεούται να κάνει χρήση αυτών των εξουσιών για να συμπληρώσει τις πληροφορίες που διαθέτει, και δεν μπορεί να απορρίπτει αιτήματα λόγω έλλειψης αποδείξεων εάν είναι σε θέση να άρει κάθε αβεβαιότητα ως προς την ορθότητά τους μέσω ανακριτικών μέτρων ή να αιτιολογήσει γιατί ένα αιτηθέν έγγραφο δεν θα μπορούσε, σε κάθε περίπτωση, να επηρεάσει την έκβαση της δίκης.

Υπό αυτό το πρίσμα, το Δικαστήριο εξέτασε εάν οι ειδικές περιστάσεις της υπό κρίση υπόθεσης απαιτούσαν προσαρμογή του βάρους απόδειξης. Εντόπισε τρία στοιχεία ιδιαίτερης σημασίας. Πρώτον, το φερόμενο επεισόδιο αφορούσε επιχείρηση επαναπροώθησης, χαρακτηριζόμενη από τη σημαντική ευαλωτότητα των θιγόμενων προσώπων, την απουσία ταυτοποίησης και εξατομικευμένης μεταχείρισής τους από τις αρχές, και την πρακτική αδυναμία, ιδίως όταν κατασχέθηκαν τα κινητά τους τηλέφωνα, συλλογής αποδεικτικών στοιχείων επί τόπου. Δεύτερον, ο Frontex συμμετείχε, κατά τον κρίσιμο χρόνο, σε δύο τρέχουσες επιχειρησιακές δραστηριότητες στη σχετική γεωγραφική ζώνη: την ταχεία επέμβαση στα σύνορα στο Αιγαίο Πέλαγος και την κοινή επιχείρηση «Ποσειδών». Τρίτον, λαμβανομένων υπόψη των εκτεταμένων

καθηκόντων παρακολούθησης, συλλογής επιχειρησιακών δεδομένων και εποπτείας που υπέχει ο Frontex βάσει του Κανονισμού 2019/1896, καθώς και της υποχρέωσής του να εφαρμόζει το κεκτημένο της Ένωσης στον τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα εξωτερικά σύνορα, ο οργανισμός αυτός ήταν, κατ' αρχήν, πιθανόν να διαθέτει πληροφορίες σχετικές με την ύπαρξη επαναπροωθήσεων στις επιχειρησιακές ζώνες στις οποίες δραστηριοποιούνταν. Η απαίτηση από τα θύματα τέτοιων επιχειρήσεων να προσκομίσουν αναντίρρητη απόδειξη θα χορηγούσε ουσιαστικώς ασυλία στον Frontex και θα στερούσε από τα άτομα αυτά κάθε ουσιαστική έννομη προστασία, θέτοντας σε κίνδυνο τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνουν τα άρθρα 18, 19 και 47 του Χάρτη. Το Δικαστήριο κατέληξε, σε συνέπεια με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επί συλλογικών απελάσεων, ιδίως *N.D. και N.T. κατά Ισπανίας, M.H. και λοιποί κατά Κροατίας*, και *A.R.E. κατά Ελλάδας*, ότι αρκεί για τα πρόσωπα που ισχυρίζονται ότι υπήρξαν θύματα επαναπροώθησης, στην οποία συμμετείχε ο Frontex, να προσκομίσουν *prima facie* αποδεικτικά στοιχεία ότι η επιχείρηση αυτή πραγματοποιήθηκε και ότι ήταν παρόντα σε αυτή, αρκούσης προς τούτο μιας λεπτομερούς, εξειδικευμένης και συνεκτικής διήγησης των επίμαχων γεγονότων.

Αφού καθόρισε το εφαρμοστέο πρότυπο, το Δικαστήριο εκτίμησε εάν ο αναιρεσείων είχε πράγματι προσκομίσει *prima facie* αποδεικτικά στοιχεία. Διαπίστωσε ότι η κατάθεσή του, η οποία περιείχε λεπτομερή και συνεκτική περιγραφή της διέλευσής του στη Σάμο και της επακόλουθης επαναπροώθησης, αρκούσε για τον σκοπό αυτό, υπό την προϋπόθεση ότι αξιολογούνταν λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των σχετικών αποδεικτικών στοιχείων και όχι βάσει της γενικής, και νομικώς εσφαλμένης, αρχής ότι η κατάθεση του ίδιου του διαδίκου έχει εκ προοιμίου μικρή αποδεικτική αξία. Το άρθρο του Bellingcat, το οποίο περιέγραφε γεγονότα συνεπή με τον ισχυρισμό του αναιρεσείοντος, καθώς και τα φωτογραφικά στιγμιότυπα οθόνης που περιλαμβάνονταν σε αυτό, ενίσχυαν περαιτέρω την *prima facie* απόδειξη. Στο σύνολό τους, τα στοιχεία αυτά συγκροτούσαν συνεκτικό αποδεικτικό σώμα που δεν μπορούσε να ανατραπεί απλώς από τον ισχυρισμό του Frontex ότι δεν είχε λάβει γνώση οποιουδήποτε επεισοδίου, ιδίως υπό το πρίσμα των υποχρεώσεων του παρακολούθησης και των πληροφοριών που όφειλε, κατ' αρχήν, να διαθέτει.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε, συνεπώς, ότι το ΓεΔΕΕ είχε υποπέσει σε πλάνη περί το δίκαιο απαιτώντας αναντίρρητη απόδειξη αντί *prima facie* αποδεικτικών στοιχείων, και ότι η πλάνη αυτή κατέστησε άνευ ουσίας το σύνολο της εκτίμησής του ως προς τα αποδεικτικά στοιχεία. Διαπίστωσε επίσης ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη απορρίπτοντας την αγωγή ως προδήλως αβάσιμη δυνάμει του άρθρου 126 του Κανονισμού Διαδικασίας του, χωρίς να έχει

προηγουμένως λάβει τα αναγκαία μέτρα για την επαρκή έρευνα της υπόθεσης, συμπεριλαμβανομένης της διεκπεραίωσης των πολλαπλών αιτημάτων του αναιρεσείοντος για μέτρα οργάνωσης διαδικασίας και ανακριτικά μέτρα. Τα αιτήματα αυτά, για την προσκόμιση επιχειρησιακών σχεδίων και σχετικής αλληλογραφίας αναφορικά με την επέμβαση στο Αιγαίο, της έκθεσης OLAF, των εκθέσεων JORA, και τη διεξαγωγή ακροαματικής διαδικασίας στην οποία ο αναιρεσείων θα μπορούσε να καταθέσει ενόρκως, υποστηρίζονταν επαρκώς από ελάχιστες πληροφορίες που τεκμηριώναν τη χρησιμότητά τους για τις ανάγκες της δίκης και δεν μπορούσαν νομίμως να απορριφθούν με το μοναδικό επιχείρημα ότι τα ήδη προσκομισθέντα αποδεικτικά στοιχεία ήταν προδήλως ανεπαρκή. Σημειώνεται ότι η έκθεση OLAF, που είχε μερικώς διαρρεύσει μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, αναφερόταν ρητώς σε επιχειρήσεις συλλογικής απέλασης στις 28 και 29 Απριλίου 2020 και επιβεβαίωνε την αξιοπιστία του άρθρου Bellingcat σε σχέση με τα γεγονότα αυτά ειδικότερα. Επί αυτών των βάσεων, ο μοναδικός λόγος αναιρέσεως έγινε δεκτός, η προσβαλλόμενη διάταξη αναιρέθηκε και η υπόθεση αναπέμφθηκε ενώπιον του ΓεΔΕΕ, προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί της αγωγής του αναιρεσείοντος.

► Δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις

Καθορισμός της κατά τόπον αρμοδιότητας δικαστηρίου ενός κράτους μέλους για την εκδίκαση αντιπροσωπευτικής αγωγής με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας την οποία προξένησαν αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορές συνιστάμενες στη χρέωση από τον διαχειριστή διαδικτυακής πλατφόρμας, η οποία απευθύνεται σε όλους τους χρήστες σε ένα κράτος μέλος

προδικαστική παραπομπή – διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – Κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 – άρθρο 7, σημείο 2 – ειδική δωσιδικία των ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας – καθορισμός της κατά τόπον αρμοδιότητας δικαστηρίου ενός κράτους μέλους – τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός – τόπος επέλευσης της ζημίας – αντιπροσωπευτική αγωγή με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας την οποία προξένησαν αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορές συνιστάμενες στη χρέωση από τον διαχειριστή διαδικτυακής πλατφόρμας, η οποία απευθύνεται σε όλους τους χρήστες σε ένα κράτος μέλος, υπερβολικών προμηθειών επί του τιμήματος των εφαρμογών και των ψηφιακών προϊόντων που διατίθενται προς πώληση μέσω της εν λόγω πλατφόρμας – αγωγή η οποία ασκήθηκε από νομιμοποιούμενο φορέα για την υπεράσπιση των συλλογικών συμφερόντων πλειόνων χρηστών οι οποίοι δεν προσδιορίζονται, αλλά μπορούν να προσδιοριστούν

ΔΕΕ C-34/24, Stichting Right to Consumer Justice και Stichting App Stores Claims, 02.12.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγήτρια: O. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2025:936 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7, σημείο 2, του Κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το rechtbank Amsterdam (πρωτοδικείο Άμστερνταμ, Κάτω Χώρες) στο πλαίσιο ενδίκων διαφορών μεταξύ, αφενός, δύο ολλανδικών ιδρυμάτων που εδρεύουν στο Άμστερνταμ (Κάτω Χώρες), ήτοι του Stichting Right to Consumer Justice και του Stichting App Stores Claims, και, αφετέρου, των Apple Distribution International Ltd, ιρλανδικής εταιρείας, και Apple Inc., αμερικανικής εταιρείας (στο εξής, από κοινού: Apple), με αντικείμενο αγωγές με αίτημα να αναγνωριστεί ότι η συμπεριφορά των εναγομένων της κύριας δίκης είναι αντίθετη προς τον ανταγωνισμό και να υποχρεωθούν αυτές να αποκαταστήσουν τη ζημία την οποία φέρεται ότι προξένησε η συμπεριφορά τους αυτή.

Η Apple Inc., μητρική εταιρεία της Apple Distribution International, η οποία ενεργεί ως αντιπρόσωπος και αποκλειστικός διανομέας της Apple εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατασκευάζει σειρά φορητών συσκευών που λειτουργούν με το λειτουργικό σύστημα iOS. Από το 2009, οι συσκευές iOS διαθέτουν προεγκατεστημένο το App Store ως αποκλειστική πλατφόρμα μέσω της οποίας διατίθενται εφαρμογές και ψηφιακά προϊόντα εντός εφαρμογών. Οι προγραμματιστές που επιθυμούν να διαθέσουν τις εφαρμογές τους μέσω του App Store υποχρεούνται να συνάψουν σύμβαση με την Apple, η οποία παρακρατεί προμήθεια μεταξύ 15% και 30% επί της τιμής πώλησης. Οι χρήστες που βρίσκονται στις Κάτω Χώρες και προσπελαίνουν την πλατφόρμα μέσω Apple ID συνδεδεμένου με τη χώρα αυτή κατευθύνονται αυτομάτως στο App Store NL, έκδοση της πλατφόρμας που λειτουργεί στην ολλανδική γλώσσα και έχει σχεδιαστεί ειδικά για την ολλανδική αγορά.

Δύο ιδρύματα ολλανδικού δικαίου, η Stichting Right to Consumer Justice και η Stichting App Stores Claims, άσκησαν αντιπροσωπευτικές αγωγές ενώπιον του πρωτοδικείου Άμστερνταμ κατά της Apple, ζητώντας τόσο τη διαπίστωση αντίθετης προς τον ανταγωνισμό συμπεριφοράς όσο και την επιδίκαση αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε. Οι αιτούσες υποστήριξαν ότι η Apple κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά διανομής εφαρμογών για συσκευές iOS και καταχράται τη θέση της αυτή, κατά παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, επιβάλλοντας υπερβολική προμήθεια ύψους 30%, ενώ παράλληλα

παραβιάζει το άρθρο 101 ΣΛΕΕ μέσω κάθετων ρυθμίσεων καθορισμού τιμών.

Η Apple αμφισβήτησε τη δικαιοδοσία του αιτούντος δικαστηρίου, υποστηρίζοντας ότι κανένα ουσιώδες στοιχείο του επικαλούμενου ζημιογόνου γεγονότος δεν είχε λάβει χώρα στις Κάτω Χώρες ή, ειδικότερα, στο Άμστερνταμ. Το αιτούν δικαστήριο θεμελίωσε τη διεθνή δικαιοδοσία του βάσει του άρθρου 7 παρ. 2 του Κανονισμού 1215/2012 επί δύο λόγων: οι Κάτω Χώρες αποτελούσαν τόσο την αγορά που επηρεάστηκε από την αντιανταγωνιστική συμπεριφορά όσο και το έδαφος εντός του οποίου οι χρήστες υπέστησαν ζημία, καθώς είχαν πραγματοποιήσει τις αγορές τους μέσω ολλανδικών τραπεζικών λογαριασμών. Παρέμενε, ωστόσο, αβέβαιο αν η αρμοδιότητά του εκτεινόταν, σε τοπικό επίπεδο, σε χρήστες κατοικούντες εκτός Άμστερνταμ, αν η αντιπροσωπευτική φύση των αγωγών επηρέαζε την ανάλυση των συνδυασμένων κριτηρίων και αν εθνικοί δικονομικοί κανόνες που επιτρέπουν τη συγκέντρωση της υπόθεσης ενώπιον ενός δικαστηρίου ήταν συμβατοί με την εν λόγω διάταξη. Οι αμφιβολίες αυτές οδήγησαν στην υποβολή αιτήματος για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ουσιαστική ανάλυση του Δικαστηρίου εκκίνησε από την παγιωμένη αρχή ότι η ερμηνευτική νομολογία του επί του Κανονισμού 44/2001 και της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968 εφαρμόζεται εξίσου στις αντίστοιχες διατάξεις του Κανονισμού 1215/2012. Το άρθρο 7 παρ. 2 του Κανονισμού αυτού συνιστά κανόνα ειδικής δικαιοδοσίας, παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα του άρθρου 4 περί δικαιοδοσίας των δικαστηρίων της κατοικίας του εναγομένου, και, ως εξαίρεση, υπόκειται σε αυτοτελή και αυστηρή ερμηνεία. Ο σκοπός της διάταξης εδράζεται στην ύπαρξη ιδιαιτέρως στενού συνδυαστικού στοιχείου μεταξύ της διαφοράς και του δικαστηρίου του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου συμβάντος, γεγονός που δικαιολογεί την ανάθεση δικαιοδοσίας για λόγους εγγύτητας και αποτελεσματικής διεξαγωγής της δίκης. Η έννοια του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» καλύπτει τόσο τον τόπο όπου επήλθε η ζημία όσο και τον τόπο του αιτιώδους γεγονότος, παρέχοντας στον ενάγοντα την επιλογή μεταξύ των δύο αντίστοιχων δικαστηρίων. Στο πλαίσιο κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, το αιτιώδες γεγονός συνίσταται στις πράξεις διά των οποίων η δεσπόζουσα επιχείρηση υλοποιεί την κατάχρηση στη σχετική αγορά, ενώ ο τόπος επέλευσης της ζημίας είναι το κράτος μέλος του οποίου η αγορά στρεβλώθηκε. Έχει επίσης κριθεί ότι το άρθρο 7 παρ. 2 απονέμει άμεσα και ταυτόχρονα τόσο διεθνή όσο και τοπική δικαιοδοσία.

Υπό αυτό το δογματικό πλαίσιο, το κεντρικό ζήτημα που αντιμετώπισε το Δικαστήριο ήταν ποιο δικαστήριο

εντός των Κάτω Χωρών διέθετε τοπική δικαιοδοσία επί αντιπροσωπευτικής αγωγής που ασκήθηκε από φορείς εκπροσώπησης των συλλογικών συμφερόντων πολυάριθμων, μη εξατομικευμένων αλλά εξατομικεύσιμων χρηστών, οι οποίοι φέρεται να κατέβαλαν υπερτιμημένες χρεώσεις για εφαρμογές που αγόρασαν μέσω του App Store NL. Η επικαλούμενη ζημία συνίστατο στο πρόσθετο κόστος που επωμίστηκαν οι χρήστες λόγω της υπερβολικής προμήθειας που η Apple επέβαλε στους προγραμματιστές και η οποία μετακυλίστηκε πλήρως στην τιμή λιανικής πώλησης, αποτελώντας αρχική και άμεση ζημία ικανή να θεμελιώσει δικαιοδοσία βάσει του άρθρου 7 παρ. 2.

Το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι τα συνδυαστικά κριτήρια που διατυπώθηκαν στην απόφαση *Volvo and Others*, σύμφωνα με τα οποία η τοπική δικαιοδοσία ανατίθεται στο δικαστήριο του τόπου αγοράς των σχετικών αγαθών ή, σε περίπτωση αγορών σε πλείονες τόπους, στο δικαστήριο της έδρας του αγοραστή, δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν αναλόγως στην απόκτηση ψηφιακών προϊόντων από αόριστο αριθμό μη εξατομικευμένων προσώπων μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας. Δεδομένου ότι το App Store NL σχεδιάστηκε ειδικά για την ολλανδική αγορά και λειτουργεί στην ολλανδική γλώσσα, ο εικονικός χώρος που συνιστά η πλατφόρμα αυτή αντιστοιχεί, για τους σκοπούς της δικαιοδοσίας, στο σύνολο του ολλανδικού εδάφους. Ο τόπος επέλευσης της ζημίας καλύπτει επομένως ολόκληρο αυτό το έδαφος, ανεξαρτήτως της ακριβούς τοποθεσίας κάθε χρήστη κατά τη στιγμή της αγοράς. Επιπλέον, σε αντίθεση προς τον φορέα αγωγής στην υπόθεση *CDC Hydrogen Peroxide*, τα εν λόγω ιδρύματα ασκούσαν αυτοτελές νόμιμο δικαίωμα εκπροσώπησης συλλογικών συμφερόντων, χωρίς να ενεργούν ως εκδοχείς αξιώσεων εξατομικευμένων θυμάτων. Η επίκληση εξατομικευμένης εντόπισης του τόπου ζημίας ως προϋπόθεσης τοπικής δικαιοδοσίας θα ήταν ασυμβίβαστη με τη φύση και τον σκοπό των αντιπροσωπευτικών αγωγών.

Κατ' ακολουθία, κάθε δικαστήριο των Κάτω Χωρών που διαθέτει ουσιαστική αρμοδιότητα επί της αντιπροσωπευτικής αγωγής κατέχει πλήρη διεθνή και τοπική δικαιοδοσία για να εκδικάσει την αγωγή ως προς το σύνολο των χρηστών. Το συμπέρασμα αυτό ευθυγραμμίζεται με τους σκοπούς της εγγύτητας, της προβλεψιμότητας και της χρηστής απονομής δικαιοσύνης που διέπουν τον Κανονισμό 1215/2012, και ενισχύεται από την τεχνική πολυπλοκότητα των αγωγών αποζημίωσης λόγω παραβάσεων του δικαίου ανταγωνισμού, η οποία ευνοεί τη συγκέντρωση της δικαιοδοσίας. Το άρθρο 7 παρ. 2 δεν αντιτίθεται, επομένως, σε εθνικούς δικονομικούς κανόνες που επιτρέπουν τέτοια συγκέντρωση, και το Δικαστήριο έκρινε περιττή την εξέταση των λοιπών υποβληθέντων ερωτημάτων.

► Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις

Αμοιβαία αναγνώριση χρηματικών ποινών και υποχρεώσεις διαβούλευσης με την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους έκδοσης και ενημέρωσης του ενδιαφερομένου σχετικά με το δικαίωμά του να προσβάλει την επίδικη απόφαση σε βάρος του

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – απόφαση-πλαίσιο 2005/214/ΔΕΥ – αμοιβαία αναγνώριση χρηματικών ποινών – άρθρο 7 παρ. 2, στοιχείο ζ' – λόγος άρνησης της αναγνώρισης και της εκτέλεσης – ενημέρωση του ενδιαφερομένου σχετικά με το δικαίωμά του να προσβάλει την απόφαση και σχετικά με την προθεσμία που διαθέτει για να το ασκήσει – άρθρο 7 παρ. 3 – υποχρέωση διαβούλευσης με την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους έκδοσης

ΔΕΕ C-453/24, Hadenon, 22.01.2026, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος (Εισηγήτρια): K. Jürimäe, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2026:31 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6 και του άρθρου 7 παρ. 2, στοιχείο ζ', και παρ. 3 της αποφάσεως-πλαισίου 2005/214/ΔΕΥ του Συμβουλίου, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης επί χρηματικών ποινών, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2009 (στο εξής: απόφαση-πλαίσιο 2005/214). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το *Sofijski gradski sad* (πρωτοβάθμιο δικαστήριο Σόφιας, Βουλγαρία) στο πλαίσιο διαδικασίας που κίνησε η *Bezirkshauptmannschaft Neusiedl am See* (διοικητική αρχή της περιφέρειας *Neusiedl am See*, Αυστρία) (στο εξής: BHM) με σκοπό την αναγνώριση και την εκτέλεση, στη Βουλγαρία, χρηματικής ποινής η οποία επιβλήθηκε στον BC, Βούλγαρο υπήκοο, λόγω μη πληρωμής διοδίων αυτοκινητοδρόμου στην Αυστρία.

Πιο συγκεκριμένα, η επίδικη υπόθεση αφορά χρηματική ποινή ύψους 350 ευρώ, επιβληθείσα στις 24 Νοεμβρίου 2023 από αυστριακή διοικητική αρχή σε Βούλγαρο υπήκοο λόγω παράβασης της νομοθεσίας περί διοδίων, η οποία διαβιβάσθηκε εν συνεχεία στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο Σόφιας με αίτηση αναγνώρισης και εκτέλεσης δυνάμει της απόφασης-πλαισίου 2005/214/ΔΕΥ. Το πιστοποιητικό του άρθρου 4 της απόφασης-πλαισίου βεβαίωνε μεν ότι ο καθού ενημερώθηκε για το δικαίωμα προσβολής της απόφασης, πλην όμως έφερε την ένδειξη «χωρίς αποδεικτικό κοινοποίησης», ενώ ουδέν στοιχείο της δικογραφίας επιβεβαίωνε πραγματική επίδοση σε γνωστή διεύθυνση ή επικοινωνία με τον αυτεπαγγέλτως διορισθέντα συνήγορο υπεράσπισης. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο, αντιμέτωπο με το δίλημμα μεταξύ αποτροπής της ατιμωρησίας και διασφάλισης των δικαιωμάτων άμυνας, εξέτασε ενδεχόμενη διαβούλευση με την αρχή έκδοσης ως τρίτη οδό και ανέστειλε

τη διαδικασία υποβάλλοντας σχετικά προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κατά την εξέταση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η απόφαση-πλαίσιο 2005/214/ΔΕΥ αποβλέπει στη θέσπιση αποτελεσματικού μηχανισμού διασυννοριακής αναγνώρισης και εκτέλεσης χρηματικών ποινών, εμπνεόμενη από την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, η οποία συνεπάγεται υποχρέωση αναγνώρισης χωρίς περαιτέρω διατυπώσεις και απαιτεί τη στενή ερμηνεία των λόγων άρνησης. Ειδικότερα, το άρθρο 7 παρ. 2, στοιχείο ζ', παρέχει μεν στις αρχές του κράτους εκτέλεσης τη διακριτική ευχέρεια να αρνηθούν την εκτέλεση σε περίπτωση μη ενημέρωσης του ενδιαφερομένου, ο δε νομοθέτης της Ένωσης αναθέτει στα κράτη μέλη την εξειδίκευση του τρόπου κοινοποίησης, υπό την επιφύλαξη ότι αυτή είναι πραγματική και διασφαλίζει το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, κατοχυρωμένο στο άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο σεβασμός της αρχής αυτής απαιτεί πραγματική και ουσιαστική παραλαβή της απόφασης, ώστε ο ενδιαφερόμενος να είναι σε θέση να αποφανθεί με γνώση όλων των στοιχείων για την ενδεχόμενη δικαστική προσβολή της. Επομένως, όταν το πιστοποιητικό περιέχει αντιφατικές ενδείξεις ως προς την κοινοποίηση, η αρμόδια αρχή του κράτους εκτέλεσης υποχρεούται, πριν εφαρμόσει τον λόγο άρνησης του άρθρου 7 παρ. 2, στοιχείο ζ', να διαβουλευθεί με την αρχή έκδοσης προκειμένου να διαπιστώσει αν εξακολουθεί να είναι δυνατή η άσκηση ενδίκου βοηθήματος. Η υποχρέωση αυτή ενισχύεται από την απαίτηση οριστικού χαρακτήρα της προς εκτέλεση απόφασης: εφόσον η προθεσμία προσβολής δεν έχει νομίμως αρχίσει να τρέχει λόγω ελλειπούς κοινοποίησης, η οριστικότητα της απόφασης, κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', τίθεται εν αμφιβόλω, με αποτέλεσμα να μην συντρέχει η βασική προϋπόθεση αναγνώρισης και εκτέλεσης.

Αναφορικά με το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η αρχή του κράτους εκτέλεσης δεν νομιμοποιείται να ενημερώσει η ίδια τον ενδιαφερόμενο για το δικαίωμά του να προσβάλει την απόφαση. Τούτο διότι η κοινοποίηση της απόφασης ανήκει στο στάδιο επιβολής της χρηματικής ποινής, το οποίο εμπίπτει αποκλειστικά στην αρμοδιότητα των αρχών του κράτους έκδοσης, ενώ οι αρχές του κράτους εκτέλεσης είναι αρμόδιες μόνο για το στάδιο της αναγνώρισης και εκτέλεσης, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1 της απόφασης-πλαισίου. Η διάκριση αυτή των δύο σταδίων καθιστά σαφές ότι οποιαδήποτε ενέργεια κοινοποίησης ή ενημέρωσης σχετικά με το δικαίωμα προσβολής εναπόκειται αποκλειστικά στη διακριτική ευχέρεια των αρχών του κράτους έκδοσης.

Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης εκδοθέν με σκοπό την άσκηση ποινικής δίωξης για αδικήματα που διαπράχθηκαν εξ ολοκλήρου ή εν μέρει στο έδαφος του κράτους μέλους εκτέλεσης και υποχρέωση της δικαστικής αρχής εκτέλεσης να προβεί σε συνολική εκτίμηση του λόγου προαιρετικής μη εκτέλεσης

αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – απόφαση-πλαίσιο 2002/584 – ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης εκδοθέν με σκοπό την άσκηση ποινικής δίωξης – εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης – άρθρο 4, σημείο 7, στοιχείο α' – λόγοι προαιρετικής μη εκτέλεσεως – αδικήματα που διαπράχθηκαν εξ ολοκλήρου ή εν μέρει στο έδαφος του κράτους μέλους εκτέλεσεως – κίνδυνος ατιμωρησίας

ΔΕΕ C-712/25 PPU, Rastoshev, 12.02.2026, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: M. Condinanzi, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2026:101 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 7, στοιχείο α', της απόφασης-πλαισίου 2002/584/ΔΕΥ, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ (στο εξής: απόφαση-πλαίσιο). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το *Apelativen sad – Sofia* (εφετείο Σόφιας, Βουλγαρία) στο πλαίσιο διαδικασίας σχετικά με την εκτέλεση στη Βουλγαρία ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης εκδοθέντος από τις γαλλικές δικαστικές αρχές κατά του ΧΜ, Βούλγαρου υπηκόου, και παραδόσεώς του, στο πλαίσιο ποινικής δίωξης εις βάρος του.

Πιο συγκεκριμένα, στις 18 Σεπτεμβρίου 2025, αρμόδια γαλλική δικαστική αρχή εξέδωσε ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης κατά του ΧΜ, Βούλγαρου υπηκόου, για έξι αξιόποινες πράξεις συνδεόμενες με συστηματική χειραγώγηση αγώνων αντισφαίρισης, σύσταση εγκληματικής οργάνωσης και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, οι οποίες τελέσθηκαν μεταξύ 2018 και 2024 στο έδαφος πλειόνων κρατών, μεταξύ αυτών της Γαλλίας και της Βουλγαρίας. Το βουλγαρικό πρωτοδικείο διέταξε την εκτέλεση του εντάλματος και την προσωρινή κράτηση του εκζητούμενου, απόφαση κατά της οποίας ο ΧΜ άσκησε έφεση, επικαλούμενος μερική τέλεση των πράξεων στο βουλγαρικό έδαφος ως αυτοτελή λόγο άρνησης εκτέλεσης. Ενώπιον του εφετείου Σόφιας εντοπίστηκε έντονη νομολογιακή διχοστασία: η μία τάση υιοθετεί συνολική εκτίμηση των περιστάσεων, ενώ η άλλη αντιμετωπίζει την τέλεση στο ημεδαπό έδαφος ως επαρκή και αυτοτελή λόγο άρνησης. Δεδομένου ότι οι σχετικές αποφάσεις των εφετείων είναι αμετάκλητες και η διχογνωμία δεν μπορεί να επιλυθεί ενδογενώς, το εφετείο

Σόφιας ανέστειλε τη διαδικασία και απηύθυνε προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί αν το άρθρο 4, σημείο 7, στοιχείο α΄ της απόφασης-πλαισίου αντιτίθεται σε εθνική νομολογία η οποία αντιμετωπίζει την τέλεση αξιόποινης πράξης, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, στο έδαφος του κράτους μέλους εκτέλεσης ως επαρκή και αυτοτελή λόγο άρνησης εκτέλεσης ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης. Ως ερμηνευτική αφετηρία, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η απόφαση-πλαίσιο αποσκοπεί στη διευκόλυνση και επιτάχυνση της δικαστικής συνεργασίας μέσω ενός απλουστευμένου συστήματος παράδοσης, θεμελιωμένου στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, η οποία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ποινικής δικαστικής συνεργασίας εντός του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης. Στο πλαίσιο αυτό, η εκτέλεση του εντάλματος συνιστά τον κανόνα, ενώ η άρνηση εκτέλεσης αποτελεί εξαίρεση που επιβάλλεται να ερμηνεύεται στενά.

Το Δικαστήριο διακρίνει μεταξύ λόγων υποχρεωτικής (άρθρο 3) και προαιρετικής (άρθρα 4 και 4α) μη εκτέλεσης. Ως προς τους τελευταίους, καταλείπεται στα κράτη μέλη περιθώριο εκτίμησης κατά τη μεταφορά τους στο εσωτερικό δίκαιο, με την ουσιώδη επιφύλαξη ότι δεν επιτρέπεται η μετατροπή της ευχέρειας σε υποχρέωση άρνησης χωρίς εξέταση των ιδιαίτερων περιστάσεων κάθε υπόθεσης. Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από τη γραμματολογική σύγκριση των δύο άρθρων: ενώ το άρθρο 3 προβλέπει ότι η δικαστική αρχή «αρνείται» την εκτέλεση, το άρθρο 4 ορίζει ότι «μπορεί να αρνηθεί», κατοχυρώνοντας αναγκαστικά ένα περιθώριο εκτίμησης. Εθνική νομολογία που αφαιρεί αυτό το περιθώριο ανατρέπει τη δομή της απόφασης-πλαισίου, μετατρέποντας την εξαίρεση σε κανόνα.

Ο σκοπός του άρθρου 4, σημείο 7, στοιχείο α΄ της απόφασης-πλαισίου επιβεβαιώνει την ανωτέρω ερμηνεία. Ο νομοθέτης της Ένωσης, ορίζοντας τον λόγο αυτόν ως προαιρετικό, επεδίωξε να καταστεί δυνατή η δίωξη από την πλέον κατάλληλη αρχή, αδιαφόρως αν αυτή είναι η αρχή έκδοσης ή η αρχή εκτέλεσης του εντάλματος. Παράλληλα, η επιβολή αυτόματης άρνησης θα διακινδύνευε τον θεμελιώδη σκοπό της αποτροπής της ατιμωρησίας, ιδίως σε υποθέσεις με διεθνή εγκληματική οργάνωση όπου η αξιόποινη πράξη και τα αποτελέσματά της εκτείνονται στο έδαφος πλειόνων κρατών.

Η δικαστική αρχή εκτέλεσης υποχρεούται, συνεπώς, σε συνολική εκτίμηση, με κριτήρια όπως η φύση και ο διεθνής χαρακτήρας της πράξης, ο τόπος επέλευσης της ζημίας, η θέση των θυμάτων, η εγγύτητα των αποδεικτικών μέσων και η πρόοδος της ποινικής διαδικασίας στο κράτος έκδοσης, προκειμένου να καθορίσει ποια αρχή ευρίσκεται στην πλέον κατάλληλη θέση για τη διασφάλιση της ορθής απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Υπό το πρίσμα αυτό, η κατά τόπον αρμοδιότητα του κράτους

εκτέλεσης δυνάμει εσωτερικού δικαίου δεν αρκεί αφ' εαυτής, ιδίως όταν δεν έχει κινηθεί ποινική δίωξη εντός αυτού. Τέλος, η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας επάγεται για τα εθνικά δικαστήρια την υποχρέωση να τροποποιούν, εφόσον τούτο παρίσταται αναγκαίο, πάγια νομολογία που αντίκειται στους σκοπούς της απόφασης-πλαισίου. Κατόπιν τούτων, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 4, σημείο 7, στοιχείο α΄ της απόφασης-πλαισίου αντιτίθεται σε εθνική νομολογία που θεωρεί επαρκή λόγο άρνησης αποκλειστικά και μόνον το γεγονός ότι η αξιόποινη πράξη διαπράχθηκε, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, στο έδαφος του κράτους μέλους εκτέλεσης.

VI. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Επιμ.: Λουκία Τρέμμα

► Απαγόρευση καλλιέργειας γενετικώς τροποποιημένου αραβοσίτου MON 810 στην Ιταλία

Η δυνατότητα των κρατών μελών να απαγορεύουν την καλλιέργεια εγκεκριμένων γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών συνιστά θεμιτή έκφραση ρυθμιστικής αυτονομίας στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, εφόσον τα μέτρα στηρίζονται σε λόγους διαφορετικούς από την εκτίμηση κινδύνου και τηρούν τις αρχές της αναλογικότητας και της μη διάκρισης

προδικαστική παραπομπή – περιβάλλον – σκόπιμη ελευθέρωση γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ) – μέτρα για την πρόληψη της ακούσιας παρουσίας ΓΤΟ στο περιβάλλον – απαγόρευση της καλλιέργειας γενετικώς τροποποιημένου αραβοσίτου MON 810 στην Ιταλία – ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων – άρθρα 34 και 114 ΣΛΕΕ – αρχές της ίσης μεταχείρισης και της απαγορεύσεως των διακρίσεων – επιχειρηματική ελευθερία – άρθρα 16 και 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-364/24 και C-393/24, Fidenato, 05.02.2026, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: F. Biltgen, Εισηγητής: S. Gervasoni, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI: EU:C:2026:67 – Προδικαστική παραπομπή

Η παρούσα υπόθεση αφορά το κύρος των αποφάσεων της Ένωσης για την εφαρμογή μέτρων σχετικά με τους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς και τη συνακόλουθη εναρμόνιση του ιταλικού δικαίου περί καταστροφής και φύτευσης γενετικά τροποποιημένων φυτών. Εντάσσεται στο ενωσιακό ρυθμιστικό πλαίσιο για την έγκριση, κυκλοφορία και καλλιέργεια γενετικά τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ), το οποίο συγκροτείται ιδίως από την Οδηγία 2001/18/ΕΚ σχετικά με τη σκόπιμη ελευθέρωση ΓΤΟ στο περιβάλλον, τον Κανονισμό (ΕΚ) 1829/2003 για τα γενετικώς τροποποιημένα

τρόφιμα και ζωοτροφές, τον Κανονισμό (ΕΚ) 178/2002 για τις γενικές αρχές του δικαίου τροφίμων, καθώς και την Οδηγία (ΕΕ) 2015/412, η οποία εισήγαγε μηχανισμό παρέκκλισης («opt-out»), επιτρέποντας στα κράτη μέλη να περιορίζουν ή να απαγορεύουν την καλλιέργεια εγκεκριμένων ΓΤΟ στην επικράτειά τους για λόγους διαισθητικούς από εκείνους που σχετίζονται με την αξιολόγηση κινδύνου για την υγεία και το περιβάλλον. Στην περίπτωση της Οδηγίας αυτής, κρίσιμα στοιχεία είναι η αποφυγή διακρίσεων μεταξύ εθνικών και μη εθνικών προϊόντων, η αρχή της αναλογικότητας και τα άρθρα 34, 36 και 216 παρ. 2 ΣΛΕΕ. Τέλος, με την εκτελεστική Απόφαση (ΕΕ) 2016/321 εγκρίθηκαν αιτήματα κρατών μελών – μεταξύ αυτών και της Ιταλίας – για γεωγραφικό περιορισμό της καλλιέργειας του ΓΤ αραβόσιτου MON 810. Στο δε ιταλικό δίκαιο προβλέπονται διοικητικές και ποινικές κυρώσεις για την παραβίαση της απαγόρευσης καλλιέργειας.

Τα πραγματικά περιστατικά αφορούν προσφυγές γεωργικής επιχείρησης κατά εθνικών αποφάσεων απαγόρευσης καλλιέργειας. Ο ιδιοκτήτης της επιχείρησης προέβη σε σπορά ΓΤ αραβόσιτου MON 810, επικαλούμενος αποκλειστικά ερευνητικούς σκοπούς και δηλώνοντας ότι θα συνέχιζε έως ότου το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφανθεί επί της νομιμότητας της Οδηγίας 2015/412. Κατόπιν ελέγχου, το ιταλικό Υπουργείο Αγροτικής Πολιτικής, Τροφίμων και Δασών, με απόφαση της 14.10.2021, υπενθύμισε ότι η καλλιέργεια του MON 810 απαγορεύεται στην Ιταλία δυνάμει της εκτελεστικής Απόφασης 2016/321, η οποία εκδόθηκε βάσει του άρθρου 26γ της Οδηγίας 2001/18/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2015/412. Διατάχθηκε η καταστροφή των καλλιεργειών εντός πέντε ημερών και η αποκατάσταση της γης. Έτσι, μετά τη μη συμμόρφωση του ενδιαφερομένου, οι ιταλικές αρχές προέβησαν οι ίδιες στην καταστροφή των καλλιεργειών.

Σε συνέχεια της άσκησης προσφυγής και απόρριψής της, ο επιχειρηματίας άσκησε αναίρεση ενώπιον του ιταλικού Συμβουλίου Επικρατείας, το οποίο απέστειλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, θέτοντας ενώπιόν του δύο ζητήματα. Πρώτον, ως προς τη συμβατότητα των άρθρων 26β και 26γ της Οδηγίας 2001/18 με το άρθρο 34 του Κανονισμού 1829/2003, σύμφωνα με το οποίο η έγκριση προϊόντων μπορεί να ανασταλεί ή να τροποποιηθεί κατά τις διαδικασίες των άρθρων 53 και 54 του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 178/2002, αλλά και ως προς τη συμβατότητα με το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης, ιδίως ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, τις αρχές της εσωτερικής αγοράς και την αρχή της αναλογικότητας. Δεύτερον, σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, αν το ιταλικό δικαστήριο μπορεί να αφήσει ανεφάρμοστη ή να κρίνει ανίσχυρη την εκτελεστική Απόφαση 2016/321 λόγω διαπίστωσης

της αντίθεσης του εν λόγω άρθρου προς τους κανόνες υπέρτερης τυπικής ισχύος της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ.

Το Δικαστήριο προέβη σε συστηματική ερμηνεία του κανονιστικού πλαισίου, επισημαίνοντας ότι η έγκριση ΓΤΟ σε επίπεδο Ένωσης αφορά πρωτίστως την αξιολόγηση κινδύνου για την υγεία και το περιβάλλον, χωρίς να αποκλείει τη δυνατότητα των κρατών μελών να λαμβάνουν μέτρα περιορισμού της καλλιέργειας για άλλους θεμιτούς λόγους πολιτικής, όπως η χωροταξική οργάνωση της γεωργίας, η χρήση γης, οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις και η αποφυγή επιμολύνσεων. Στο πλαίσιο αυτό, κρίθηκε ότι ο μηχανισμός «opt-out» της Οδηγίας 2015/412 επιτρέπει τη θέσπιση εθνικών απαγορεύσεων, υπό την προϋπόθεση ότι αυτές βασίζονται σε λόγους που προβλέπονται από το ενωσιακό δίκαιο και τηρούν τις γενικές αρχές του, ιδίως την αναλογικότητα και τη μη διακριτική μεταχείριση. Το Δικαστήριο εξέτασε επίσης τη συμβατότητα των εθνικών κυρώσεων με το ενωσιακό δίκαιο, υπογραμμίζοντας ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν αρμοδιότητα επιβολής αποτελεσματικών, αναλογικών και αποτρεπτικών κυρώσεων για την εξασφάλιση της εφαρμογής των περιοριστικών μέτρων. Ως προς τα θεμελιώδη δικαιώματα, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι οι περιορισμοί στην οικονομική δραστηριότητα γεωργών που απορρέουν από την απαγόρευση καλλιέργειας μπορούν να θεωρηθούν θεμιτοί, εφόσον στηρίζονται σε σαφές νομικό έρεισμα και επιδιώκουν σκοπούς γενικού συμφέροντος αναγνωριζόμενους από την Ένωση.

Συνεπώς, δεν διαπιστώθηκε παραβίαση της επιχειρηματικής ελευθερίας, δεδομένου ότι η ρύθμιση επιδιώκει θεμιτό σκοπό δημοσίου συμφέροντος. Η προαναφερθείσα Οδηγία επιτρέπει περιορισμούς για λόγους χωροταξικούς, κοινωνικοοικονομικούς ή δημόσιας πολιτικής, χωρίς ανάγκη νέας επιστημονικής αξιολόγησης κινδύνου. Ως εκ τούτου, κρίθηκε ότι η απαγόρευση καλλιέργειας δεν θίγει την ελεύθερη κυκλοφορία των εγκεκριμένων προϊόντων ως εμπορευμάτων, αλλά αφορά ειδική δραστηριότητα παραγωγής στο εθνικό έδαφος.

VII. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Επιμ.: Αγγελική Ζησιού

► Εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

Το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 6, 7 και 8 του Κανονισμού 2022/1854, έχει την έννοια ότι εθνική ρύθμιση η οποία επιβάλλει ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας πρέπει να πληροί τις αρχές της αναλογικότητας, της μη διάκρισης και της διαφύλαξης των επενδύσεων, διασφαλίζοντας ιδί-

ως ότι οι παραγωγοί μπορούν να καλύπτουν τις επενδυτικές και λειτουργικές δαπάνες τους και να διατηρούν εύλογο μέρος των πλεοναζόντων εσόδων

προδικαστική παραπομπή – εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – Οδηγία (ΕΕ) 2019/944 – άρθρο 5 – τιμές προμήθειας βασιζόμενες στην αγορά – Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 – προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές – Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1854 – παρέμβαση έκτακτης ανάγκης – ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα – εθνικά μέτρα – προϋποθέσεις – διαφύλαξη επενδύσεων – αναλογικότητα

ΔΕΕ C-423/23, Secab, 22.01.2026, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Ι. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Ράντος, ECLI:EU:C:2026:32 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, καθώς και διατάξεων της Οδηγίας 2018/2001 και του Κανονισμού 2022/1854, σχετικά με τον καθορισμό ανώτατου ορίου στα αγοραία έσοδα των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας. Η υπόθεση ανέκυψε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Secab Soc. coop., εταιρείας η οποία διαχειρίζεται υδροηλεκτρικούς σταθμούς χωρίς ταμιευτήρα, και της ιταλικής ρυθμιστικής αρχής ενέργειας (ARERA), καθώς και του Gestore dei servizi energetici (GSE) SpA, φορέα με τη μορφή εταιρείας ιταλικού δικαίου που ανήκει εξ ολοκλήρου στο Ιταλικό Δημόσιο, μέσω του Ministero dell'Economia e delle Finanze (Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, Ιταλία), σχετικά με τη νομιμότητα εθνικής ρύθμισης η οποία επέβαλε ανώτατο όριο στα έσοδα από την πώληση ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές.

Ειδικότερα, η Secab υπήχθη στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 15bis της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 4/2022, το οποίο εισήγαγε μηχανισμό περιορισμού των εσόδων των παραγωγών μέσω καθορισμού ανώτατου ορίου. Κατ' εφαρμογή της διάταξης αυτής, η εταιρεία έλαβε λογαριασμούς πληρωμής από τον GSE και, στη συνέχεια, άσκησε προσφυγή ενώπιον του Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia (διοικητικού πρωτοδικείου Περιφέρειας Λομβαρδίας, Ιταλία), ζητώντας την ακύρωση, αφενός, της απόφασης της ARERA περί εφαρμογής της επίμαχης διάταξης, αφετέρου, των τεχνικών κανόνων που εξέδωσε ο GSE για την εφαρμογή της, καθώς και των επιμέρους πράξεων εκτέλεσης, ήτοι των λογαριασμών πληρωμής που είχαν εκδοθεί εις βάρος της. Προς στήριξη της προσφυγής της, η Secab προέβαλε ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης.

Επιλαμβανόμενο της εν λόγω προσφυγής, το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι η εφαρμογή του άρθρου 15bis παρατάθηκε χρονικά έως τις 30 Ιουνίου 2023, ενώ στο μεταξύ τέθηκε σε ισχύ ο Κανονισμός 2022/1854, ο οποί-

ος εισήγαγε ενωσιακό πλαίσιο για τον περιορισμό των αγοραίων εσόδων των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας. Περαιτέρω, το δικαστήριο υπογράμμισε ότι ο Κανονισμός αυτός προέβλεπε υψηλότερο ανώτατο όριο εσόδων και ευρύτερο πεδίο εφαρμογής σε σχέση με την εθνική ρύθμιση. Παράλληλα, με τον νόμο 197/22, τέθηκαν σε εφαρμογή οι διατάξεις του Κανονισμού 2022/1854 για συγκεκριμένη χρονική περίοδο, πλην όμως εξαιρέθηκαν από το πεδίο εφαρμογής τους οι εγκαταστάσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που ήδη υπάγονταν στο άρθρο 15bis. Κατά συνέπεια, το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 15bis λειτουργούσε, κατ' ουσίαν, ως το εθνικό μέσο εφαρμογής του Κανονισμού όσον αφορά τις συγκεκριμένες κατηγορίες παραγωγών. Το αιτούν δικαστήριο διευκρίνισε περαιτέρω ότι τόσο η εθνική ρύθμιση όσο και ο Κανονισμός 2022/1854 επιδίωκαν τον ίδιο σκοπό, δηλαδή τον προσωρινό περιορισμό των έκτακτων αγοραίων εσόδων των παραγωγών των οποίων το κόστος δεν επηρεάζεται από τις διακυμάνσεις των τιμών φυσικού αερίου, καθώς και την αναδιανομή των σχετικών ποσών προς όφελος των τελικών καταναλωτών. Ωστόσο, διατύπωσε σοβαρές αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα του συγκεκριμένου τρόπου εφαρμογής του μέτρου από τον Ιταλό νομοθέτη με το ενωσιακό δίκαιο.

Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο αμφισβήτησε το ύψος του επίμαχου ανωτάτου ορίου, καθόσον η τιμή αναφοράς του άρθρου 15bis, κυμαινόμενη μεταξύ 56 και 75 €/MWh, ήταν σημαντικά χαμηλότερη από το ενωσιακό όριο των 180 €/MWh και είχε προσδιορισθεί βάσει ιστορικού μέσου όρου τιμών της περιόδου 2010-2020, αναπροσαρμοσμένου βάσει του πληθωρισμού. Κατά την εκτίμηση του εθνικού δικαστηρίου, η μεθοδολογία αυτή ενδέχεται να είναι προβληματική, ιδίως διότι στηρίζεται σε περίοδο κατά την οποία οι τιμές είχαν επηρεαστεί από την πανδημία και δεν λαμβάνει επαρκώς υπόψη τις αυξήσεις των τιμών κατά το 2021 και το 2022. Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο εξέφρασε επιφυλάξεις ως προς τη συμβατότητα της ρύθμισης με τον στόχο προστασίας των επενδύσεων στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, επισημαίνοντας ότι το ενωσιακό δίκαιο απαιτεί ο καθορισμός του ανωτάτου ορίου να μην αποθαρρύνει ούτε να υπονομεύει την αποδοτικότητα υφιστάμενων και μελλοντικών επενδύσεων. Τρίτον, ανέδειξε ζητήματα ίσης μεταχείρισης και διαφοροποίησης, καθόσον η εθνική ρύθμιση δεν προέβλεπε ειδικό ανώτατο όριο για παραγωγούς που χρησιμοποιούν λιθάνθρακα ούτε διαφοροποιούσε το εφαρμοστέο καθεστώς ανάλογα με την πηγή ενέργειας. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά, αντιστοίχως, με τη μη διατήρηση του 10% των πλεοναζόντων εσόδων, με την προστασία των επενδύσεων στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, και με την απουσία ειδικού ορίου για τον λιθάνθρακα ή διαφοροποίησης ανά τεχνολογία.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το διοικητικό πρωτοδικείο Περιφέρειας Λομβαρδίας αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα: Πρώτον, εάν το ενωσιακό δίκαιο επιτρέπει εθνικό μέτρο που δεν διασφαλίζει τη διατήρηση μέρους των πλεοναζόντων εσόδων από τους παραγωγούς. Δεύτερον, αν επιτρέπεται μέτρο που δεν προστατεύει επαρκώς τις επενδύσεις στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Τρίτον, εάν είναι συμβατό με το ενωσιακό δίκαιο μέτρο που δεν προβλέπει διαφοροποίηση ανάλογα με την πηγή ενέργειας ούτε ειδικό καθεστώς για ορισμένες κατηγορίες παραγωγών.

Επιλαμβανόμενο της οικείας υπόθεσης, το Δικαστήριο, εξετάζοντας καταρχάς το παραδεκτό, απέρριψε τις ενστάσεις του GSE και της Ιταλικής Κυβέρνησης, οι οποίοι υποστήριζαν ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν πληρούσε τις απαιτήσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας. Υπενθυμίζοντας τη σχετική νομολογία του, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απόφαση περί παραπομπής περιείχε επαρκή έκθεση του πραγματικού και νομικού πλαισίου, καθώς και των λόγων που οδήγησαν στην υποβολή των ερωτημάτων. Τόνισε επίσης ότι τα εθνικά δικαστήρια διαθέτουν ευρεία ευχέρεια στην υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων, ότι αυτά τεκμαίρονται λυσιτελή και ότι ούτε το γεγονός ότι το αιτούν δικαστήριο στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στις εκτιμήσεις της Secab ούτε το ότι ορισμένα ερωτήματα αναφέρονταν σε αιτιολογικές σκέψεις πράξεων της Ένωσης αρκούν για να θεμελιώσουν απαράδεκτο. Συνεπώς, η αίτηση κρίθηκε παραδεκτή.

Με το πρώτο ερώτημα, όπως αναδιατυπώθηκε από το Δικαστήριο, ζητήθηκε κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, οι αιτιολογικές σκ. 3 και 12 της Οδηγίας 2018/2001, καθώς και το άρθρο 6 παρ. 1 και το άρθρο 8 του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 7 παρ. 5 και των αιτιολογικών σκ. 27 έως 29 και 39 του Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση που επέβαλε, για την περίοδο από 1ης Φεβρουαρίου 2022 έως 30ής Ιουνίου 2023, ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα παραγωγών υδροηλεκτρικής ενέργειας χωρίς ταμιευτήρα, δίχως να διασφαλίζει ότι οι παραγωγοί αυτοί διατηρούν το 10% των εσόδων που υπερβαίνουν το ανώτατο όριο.

Το Δικαστήριο έκρινε, πρώτον, ότι το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944 δεν αφορά μέτρα που περιορίζουν τα αγοραία έσοδα παραγωγών, αλλά δημόσιες παρεμβάσεις στον καθορισμό των τιμών προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας προς ορισμένες κατηγορίες πελατών. Επομένως, δεν έχει εφαρμογή στην επίμαχη περίπτωση. Δεύτερον, έκρινε ότι οι αιτιολογικές σκ. 3 και 12 της Οδηγίας 2018/2001 στερούνται δεσμευτικής νομικής ισχύος και δεν θεμελιώνουν συγκεκριμένες υποχρεώσεις των κρατών μελών ως προς τη ρύθμιση του ανώτατου ορίου εσόδων. Τρίτον,

ως προς τον Κανονισμό 2022/1854, το Δικαστήριο επισήμανε ότι τα άρθρα 6 έως 8 είχαν εφαρμογή μόνο από 1ης Δεκεμβρίου 2022 έως 30ής Ιουνίου 2023. Συνεπώς, δεν μπορούν να αντιτίθενται στην εθνική ρύθμιση για το προηγούμενο διάστημα. Για την περίοδο εφαρμογής του Κανονισμού, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι το άρθρο 7 παρ. 5 παρέχει στα κράτη μέλη μόνον ευχέρεια, και όχι υποχρέωση, να επιτρέπουν στους παραγωγούς να διατηρούν το 10% των εσόδων πέραν του ανώτατου ορίου. Το ίδιο επιβεβαιώνεται και από την αιτιολογική σκ. 39 του Κανονισμού. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο απάντησε ότι οι επίμαχες διατάξεις δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίδικη, η οποία δεν διασφαλίζει τη διατήρηση του 10% των υπερβαλλόντων εσόδων από τους παραγωγούς.

Με το δεύτερο ερώτημα ζητήθηκε κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, οι αιτιολογικές σκ. 2, 3 και 12 της Οδηγίας 2018/2001, καθώς και το άρθρο 6 παρ. 1 και το άρθρο 8 παρ. 2, στοιχία β' και γ', του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των αιτιολογικών σκ. 27 έως 29 και 39 του Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση που καθόρισε, για το διάστημα από 1ης Φεβρουαρίου 2022 έως 30ής Ιουνίου 2023, ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα παραγωγών υδροηλεκτρικής ενέργειας χωρίς ταμιευτήρα βάσει αριθμητικού μέσου όρου των τιμών της σχετικής ζώνης αγοράς κατά την περίοδο 2010-2020, αναπροσαρμοσμένου με βάση τον πληθωρισμό. Το Δικαστήριο επανέλαβε, καταρχάς, ότι ούτε το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944 ούτε οι αιτιολογικές σκέψεις της Οδηγίας 2018/2001 μπορούν να αντιταχθούν σε τέτοια ρύθμιση. Ως προς τον Κανονισμό 2022/1854, διευκρίνισε εκ νέου ότι, για το διάστημα πριν από την 1η Δεκεμβρίου 2022, οι σχετικές διατάξεις του δεν είχαν ακόμη εφαρμογή.

Για την περίοδο εφαρμογής του Κανονισμού, το Δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός και μόνον ότι το εθνικό ανώτατο όριο είναι χαμηλότερο από το ενωσιακό όριο των 180 €/MWh δεν αρκεί για να το καταστήσει ασύμβατο με τον Κανονισμό, δεδομένου ότι το άρθρο 8 παρέχει στα κράτη μέλη περιθώριο εκτίμησης ώστε να λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εθνικής αγοράς, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι όροι του άρθρου 8 παρ. 2. Περαιτέρω, το Δικαστήριο τόνισε ότι ο Κανονισμός δεν επιβάλλει συγκεκριμένη μεθοδολογία καθορισμού του εθνικού ανώτατου ορίου. Ωστόσο, η εθνική ρύθμιση πρέπει να μην θέτει σε κίνδυνο τα επενδυτικά μηνύματα και να διασφαλίζει την κάλυψη των επενδυτικών και λειτουργικών δαπανών. Η σχετική εκτίμηση, ως εκτίμηση περί τα πράγματα, ανήκει στο αιτούν δικαστήριο, στο οποίο το Δικαστήριο παρέσχε ορισμένες κατευθύνσεις, π.χ. ως προς τη χρήση αντικειμενικού κριτηρίου, όπως ο μέσος όρος των τιμών προ της ενεργειακής κρίσης με αναπροσαρμογή λόγω πληθωρισμού. Η προσωρι-

νή και εξαιρετική φύση του μέτρου ή η σταθερότητα της διάρθρωσης του κόστους των σχετικών παραγωγών και η ύπαρξη μηχανισμού ελάχιστης εγγυημένης τιμής είναι επίσης συναφή στοιχεία.

Υπό τα δεδομένα αυτά, το Δικαστήριο απάντησε ότι οι επίμαχες διατάξεις δεν αντιτίθενται σε τέτοια εθνική ρύθμιση, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή δεν πλήττει τις επενδύσεις στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, εκτίμηση που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο.

Με το τρίτο ερώτημα ζητήθηκε κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν η αιτιολογική σκ. 3 της Οδηγίας 2018/2001, καθώς και το άρθρο 7 παρ. 1, στοιχεία η' έως ι', το άρθρο 8 παρ. 1, και το άρθρο 8 παρ. 2, στοιχεία α' και δ', του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των αιτιολογικών σκ. 27 και 41 του Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για το διάστημα από 1ης Φεβρουαρίου 2022 έως 30ής Ιουνίου 2023, επέβαλε ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα παραγωγών υδροηλεκτρικής ενέργειας χωρίς ταμιευτήρα, δίχως να προβλέπει ειδικό ανώτατο όριο για τα έσοδα από λιθάνθρακα και δίχως να θεσπίζει διαφορετικά ανώτατα όρια ανάλογα με την πηγή ενέργειας.

Το Δικαστήριο έκρινε, πρώτον, ότι η αιτιολογική σκ. 3 της Οδηγίας 2018/2001 δεν έχει δεσμευτική ισχύ και δεν σχετίζεται ειδικώς με το ζήτημα του καθορισμού ανώτατου ορίου στα έσοδα παραγωγών, οπότε δεν μπορεί να αντιτάσσεται σε τέτοια ρύθμιση. Δεύτερον, όσον αφορά τον Κανονισμό 2022/1854, επανέλαβε ότι οι σχετικές διατάξεις δεν εφαρμόζονται *ratione temporis* για το διάστημα πριν από την 1η Δεκεμβρίου 2022. Για το μεταγενέστερο διάστημα, επισήμανε ότι ο λιθάνθρακας δεν περιλαμβάνεται στον κατάλογο του άρθρου 7 παρ. 1, ενώ το άρθρο 8 παρ. 1, στοιχεία γ' και δ', παρέχει στα κράτη μέλη μόνο δυνατότητα, και όχι υποχρέωση, να επιβάλουν εθνικό όριο για τις πηγές που δεν μνημονεύονται στο άρθρο 7 ή να καθορίζουν ειδικό ανώτατο όριο για την ηλεκτρική ενέργεια από λιθάνθρακα. Ομοίως, το άρθρο 8 παρ. 1, στοιχείο α', απλώς επιτρέπει τη διαφοροποίηση μεταξύ τεχνολογιών, χωρίς να την καθιστά υποχρεωτική. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι επίμαχες διατάξεις δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία δεν προβλέπει ειδικό ανώτατο όριο για τον λιθάνθρακα ούτε διαφορετικά όρια ανάλογα με την πηγή ενέργειας.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το Δικαστήριο έκρινε, πρώτον, ότι ούτε το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, ούτε οι αιτιολογικές σκ. 3 και 12 της Οδηγίας 2018/2001, ούτε το άρθρο 6 παρ. 1, και το άρθρο 8 του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 7 παρ. 5, και των αιτιολογικών σκ. 27 έως 29 και 39 του ίδιου Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για την περίοδο από 1ης Φεβρουαρίου 2022 έως 30ής Ιουνίου 2023, θέσπισε ανώτατο όριο

επί των αγοραίων εσόδων των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας από εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούν υδροηλεκτρική ενέργεια χωρίς ταμιευτήρα, δίχως να διασφαλίζεται ότι οι παραγωγοί αυτοί διατηρούν το 10% των εσόδων τους που υπερβαίνουν το ανώτατο όριο.

Δεύτερον, το Δικαστήριο έκρινε ότι ούτε το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, ούτε οι αιτιολογικές σκ. 2, 3 και 12 της Οδηγίας 2018/2001, ούτε το άρθρο 6 παρ. 1, και το άρθρο 8 παρ. 2, στοιχεία β' και γ', του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των αιτιολογικών σκ. 27 έως 29 και 39 του ίδιου Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία θεσπίστηκε πριν από τον Κανονισμό 2022/1854 και καθόρισε, για το ίδιο χρονικό διάστημα, ανώτατο όριο βάσει αριθμητικού μέσου όρου των τιμών στην αντίστοιχη ζώνη αγοράς κατά την περίοδο από 1ης Ιανουαρίου 2010 έως 31ης Δεκεμβρίου 2020, αναπροσαρμοσμένων σε συνάρτηση με τον πληθωρισμό, υπό την προϋπόθεση ότι η ρύθμιση αυτή δεν πλήττει τις επενδύσεις στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, εκτίμηση η οποία εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, λαμβανομένων υπόψη όλων των σχετικών περιστάσεων.

Τρίτον, το Δικαστήριο έκρινε ότι ούτε η αιτιολογική σκ. 3 της Οδηγίας 2018/2001, ούτε το άρθρο 7 παρ. 1, στοιχεία η' έως ι', ούτε το άρθρο 8 παρ. 1, και το άρθρο 8 παρ. 2, στοιχεία α' και δ', του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των αιτιολογικών σκ. 27 και 41 του ίδιου Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για την ίδια περίοδο, επέβαλε ανώτατο όριο επί των αγοραίων εσόδων παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας από υδροηλεκτρικές εγκαταστάσεις χωρίς ταμιευτήρα, χωρίς να προβλέπει ειδικό ανώτατο όριο για τα έσοδα από ενέργεια παραγόμενη από λιθάνθρακα ούτε διαφορετικά ανώτατα όρια για παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ηλιακές, γεωθερμικές ή αιολικές πηγές ενέργειας.

Το άρθρο 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού 2017/2195 έχει την έννοια ότι η συμμετοχή ελβετικού διαχειριστή συστήματος μεταφοράς στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες ανταλλαγής τυποποιημένων προϊόντων ενέργειας εξισορρόπησης προϋποθέτει προηγούμενη απόφαση της Επιτροπής, η δε άρνηση της τελευταίας να επιτρέψει τη συμμετοχή αυτή, όταν παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα, συνιστά προσβλητή κατά το άρθρο 263 ΣΛΕΕ πράξη. Περαιτέρω, τέτοια απόφαση, στηριζόμενη σε εκτίμηση σύνθετων πραγματικών περιστατικών και άσκηση διακριτικής ευχέρειας, συνιστά απόφαση ουσίας, η οποία πρέπει να εκδίδεται από το αρμόδιο όργανο της Επιτροπής, άλλως πάσχει λόγω έλλειψης αρμοδιότητας του συντάκτη της.

ενέργεια – ευρωπαϊκές πλατφόρμες ανταλλαγής τυποποιημένων προϊόντων ενέργειας εξισορρόπησης – συμμετοχή της Ελβετίας – άρθρο 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού (ΕΕ) 2017/2195 – επιστολή της Επιτροπής περί άρνησης έγκρισης συμμετοχής ελβετικού διαχειριστή συστήματος μεταφοράς – προσφυγή ακυρώσεως – προσβλητή πράξη – έννομο συμφέρον – ενεργητική νομιμοποίηση – παραδεκτό – έλλειψη αρμοδιότητας του συντάκτη της πράξης

ΓεΔΕΕ T-127/21 RENV, Swissgrid/Επιτροπή, 04.02.2026, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: P. Škvařilová-Pelzl, Εισηγητής: I. Nömm, ECLI:EU:T:2026:71 – Προσφυγή ακυρώσεως

Με την προσφυγή της, δυνάμει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, η Swissgrid AG ζήτησε την ακύρωση της απόφασης που περιέχεται στην από 17 Δεκεμβρίου 2020 επιστολή της Επιτροπής, με την οποία η τελευταία αρνήθηκε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 1 παρ. 7 του Κανονισμού 2017/2195, να επιτρέψει στην Ελβετική Συνομοσπονδία να συμμετάσχει στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες ανταλλαγής τυποποιημένων προϊόντων ενέργειας εξισορρόπησης και, ιδίως, στην πλατφόρμα TERRE. Η ίδια επιστολή ζητούσε περαιτέρω από τους διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς της Ένωσης να παύσουν τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στην εν λόγω πλατφόρμα έως την 1η Μαρτίου 2021.

Η προσφεύγουσα είναι εταιρεία ελβετικού δικαίου και ο μοναδικός διαχειριστής συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελβετία. Συμμετέχει στον ENTSO-E και είχε λάβει μέρος στον σχεδιασμό της πλατφόρμας TERRE. Ήδη από 7 Σεπτεμβρίου 2017, όλοι οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς, στο πλαίσιο του ENTSO-E, είχαν διατυπώσει θετική γνώμη υπέρ της συμμετοχής της Ελβετικής Συνομοσπονδίας στις επίμαχες ευρωπαϊκές πλατφόρμες, ενώ και ο ACER, με γνώμη της 10ης Απριλίου 2018, είχε συμφωνήσει κατ' αρχήν με την εκτίμηση αυτή, τονίζοντας πάντως τη σημασία πλήρους εφαρμογής του Κανονισμού 2017/2195 και των συναφών διατάξεων από την Ελβετία ώστε να διασφαλίζεται ισότιμο πεδίο ανταγωνισμού.

Στις 31 Ιουλίου 2020, ο αναπληρωτής γενικός διευθυντής της Γενικής Διεύθυνσης Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής απέστειλε επιστολή στον ENTSO-E και στην προσφεύγουσα, με την οποία εξέφρασε επιφυλάξεις ως προς τη συμμετοχή της Swissgrid στην πλατφόρμα TERRE ως πλήρους μέλους. Κατά την άποψή του, η σύζευξη και εξισορρόπηση των αγορών προϋποθέτουν ολοκληρωμένο πλαίσιο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων δεσμευτικών κατά νόμο, το οποίο η Ελβετία δεν είχε ακόμη αποδεχθεί, ενώ η Επιτροπή δεν είχε χορηγήσει καμία εξαίρεση βάσει του άρθρου 1 παρ. 7 του Κανονισμού 2017/2195. Η Swissgrid απάντησε στις 29 Σεπτεμβρίου 2020, υποστηρίζοντας ότι η πλήρης συμμετοχή της στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης ήταν αναγκαία για λόγους ασφάλειας του ηλεκτρικού συστήματος και ότι η απλή

συνεκτίμησή της στους μηχανισμούς υπολογισμού δυναμικότητας και ανάλυσης λειτουργικής ασφάλειας δεν επαρκούσε.

Ακολούθως, ο ENTSO-E, με επιστολή της 5ης Νοεμβρίου 2020, υπενθύμισε ότι η λήψη απόφασης επί της συμμετοχής της Ελβετίας ανήκε στην Επιτροπή, βάσει του άρθρου 1 παρ. 7 του Κανονισμού, και επισήμανε ότι τόσο οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς όσο και ο ACER είχαν ταχθεί υπέρ της συμμετοχής αυτής. Τέλος, στις 8 Δεκεμβρίου 2020, η Swissgrid ζήτησε ρητώς από την Επιτροπή να εγκρίνει τη συμμετοχή της Ελβετίας στην πλατφόρμα TERRE.

Με την επίδικη επιστολή, υπογεγραμμένη από διευθυντή της Γενικής Διεύθυνσης Ενέργειας, η Επιτροπή έκρινε ότι η συμμετοχή της προσφεύγουσας στην πλατφόρμα TERRE δεν ήταν σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο, ότι δεν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις των παρ. 6 και 7 του άρθρου 1 του Κανονισμού 2017/2195 και ότι τα ζητήματα λειτουργικής ασφάλειας αντιμετωπίζονταν ήδη επαρκώς με άλλα μέσα. Κατέληξε δε ότι δεν είχε λόγους να εκδώσει απόφαση επιτρέπουσα τη συμμετοχή της Ελβετίας στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης και ζήτησε την αποβολή της Swissgrid από την πλατφόρμα TERRE.

Η Swissgrid προσέφυγε ενώπιον του ΓεΔΕΕ, το οποίο, με διάταξη της 21ης Δεκεμβρίου 2022, απέρριψε αρχικώς την προσφυγή ως απαράδεκτη, κρίνοντας ότι η επίδικη επιστολή δεν αποτελούσε προσβλητή πράξη. Ωστόσο, κατόπιν ασκήσεως αναίρεσης, το ΔΕΕ, με την απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 2025, αναίρεσε τη διάταξη αυτή, κρίνοντας ότι από την άρνηση της Επιτροπής να εγκρίνει τη συμμετοχή της Ελβετίας, σε συνδυασμό με την εντολή προς τους διαχειριστές της Ένωσης να τερματίσουν τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στην πλατφόρμα TERRE, προέκυπταν δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα. Η υπόθεση αναπέμφθηκε στο ΓεΔΕΕ προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί της ενεργητικής νομιμοποίησης της προσφεύγουσας και, ενδεχομένως, επί της ουσίας της προσφυγής.

Εξετάζοντας, κατ' αρχάς, το παραδεκτό, το ΓεΔΕΕ απέρριψε τον ισχυρισμό της Επιτροπής περί έλλειψης ενεργητικής νομιμοποίησης της Swissgrid. Υπενθύμισε ότι, κατά το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, φυσικό ή νομικό πρόσωπο δύναται να ασκήσει προσφυγή κατά πράξης απευθυνόμενης σε άλλον μόνον εφόσον η πράξη αυτή το αφορά άμεσα και ατομικά. Εν προκειμένω, έκρινε ότι η προσφεύγουσα συνδέεται άμεσα, διότι, ελλείψει απόφασης της Επιτροπής βάσει του άρθρου 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού 2017/2195, δεν ήταν δυνατή η συμμετοχή της στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης, ενώ οι αποδέκτες της επιστολής, ήτοι οι διαχειριστές της Ένωσης, δεν διέθεταν διακριτική ευχέρεια που να μπορούσε να οδηγήσει σε αποτέλεσμα διαφορετικό από τον αποκλεισμό της. Περαιτέρω, έκρινε ότι η προσφεύγουσα θίγεται άμεσα και ατομικά, καθόσον ήταν ο μοναδικός ελ-

βετικός διαχειριστής συστήματος μεταφοράς και, ως εκ τούτου, διαφοροποιείτο από κάθε άλλο πρόσωπο κατά τρόπο ανάλογο προς τον αποδέκτη της πράξης. Συνεπώς, το ΓεΔΕΕ αναγνώρισε ότι η Swissgrid είχε ενεργητική νομιμοποίηση.

Ακολούθως, το ΓεΔΕΕ απέρριψε και τον ισχυρισμό της Επιτροπής περί έλλειψης εννόμου συμφέροντος. Η Επιτροπή υποστήριζε ότι η προσφεύγουσα είχε απολέσει το έννομο συμφέρον της, αφενός, επειδή η πλατφόρμα TERRE επρόκειτο να παύσει οριστικά τη λειτουργία της στις 31 Δεκεμβρίου 2025 και, αφετέρου, επειδή η Swissgrid δεν είχε υποστεί ζημία, εφόσον συνέχισε να συμμετέχει στην πλατφόρμα. Το ΓεΔΕΕ επισήμανε, όμως, ότι η επίδικη επιστολή δεν αφορούσε μόνο την TERRE, αλλά εξέφραζε γενικότερη άρνηση της Επιτροπής να επιτρέψει τη συμμετοχή της Ελβετίας σε όλες τις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης. Ως εκ τούτου, η ακύρωση της πράξης εξακολουθούσε να είναι ικανή να προσπορίσει όφελος στην προσφεύγουσα, με αποτέλεσμα να διατηρείται το έννομο συμφέρον της.

Επί της ουσίας, το ΓεΔΕΕ έκρινε αναγκαίο να εξετάσει αυτεπαγγέλτως λόγο ακυρώσεως δημόσιας τάξης, σχετικό με την έλλειψη αρμοδιότητας του συντάκτη της επίδικης επιστολής. Υπενθύμισε συναφώς ότι η έλλειψη αρμοδιότητας του εκδόντος οργάνου συνιστά λόγο δημοσίας τάξεως, τον οποίο ο δικαστής της Ένωσης οφείλει να εξετάζει ακόμη και αυτεπαγγέλτως. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή κλήθηκε να τοποθετηθεί εγγράφως και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ως προς το κατά πόσον διευθυντής της Γενικής Διεύθυνσης Ενέργειας ήταν αρμόδιος να εκδώσει τέτοια πράξη.

Η Επιτροπή υποστήριξε, κατ' ουσίαν, ότι, εφόσον το Δικαστήριο είχε αναγνωρίσει ότι η επίδικη επιστολή παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα και άρα υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο, το ζήτημα της αρμοδιότητας του συντάκτη ήταν άνευ σημασίας, άλλως θα δημιουργείτο η παράδοση συνάφεια μια ανεπίσημη πράξη να αναγνωρίζεται ως προσβλητική μόνο και μόνο για να ακυρωθεί αμέσως λόγω μη τηρήσεως της διαδικασίας έκδοσής της. Προσέθεσε ότι ένας διευθυντής μπορούσε να παρέχει νομική καθοδήγηση ή να υπενθυμίζει τη θέση των υπηρεσιών της Επιτροπής ως προς την ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου και ότι εν προκειμένω επρόκειτο για αρνητική απόφαση, ήτοι για άρνηση εφαρμογής του άρθρου 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού 2017/2195.

Το ΓεΔΕΕ απέρριψε τη συλλογιστική αυτή. Υπενθύμισε, πρώτον, ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε ήδη κρίνει στην αναιρετική απόφαση ότι η επίδικη επιστολή παρήγε δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα και, συνεπώς, είχε εκδοθεί κατ' άσκηση αποφασιστικής αρμοδιότητας. Δεύτερον, τόνισε ότι η ανάγκη αποτροπής της Επιτροπής από το να διαφεύγει του δικαστικού ελέγχου παρακάμπτοντας τους τυπικούς κανόνες εκδόσεως

των πράξεων αποτέλεσε έναν από τους λόγους για τους οποίους το Δικαστήριο είχε αναγνωρίσει προσβλητό χαρακτήρα στην επίδικη επιστολή.

Περαιτέρω, το ΓεΔΕΕ επισήμανε ότι, κατά τα άρθρα 8, 13 και 14 του εσωτερικού Κανονισμού της Επιτροπής, οι αποφάσεις αυτής λαμβάνονται, καταρχήν, από το Σώμα των Επιτρόπων, ενώ τυχόν εξουσιοδότηση ή ανάθεση είναι δυνατή μόνο εντός των ορίων που θέτει ο Κανονισμός αυτός. Ιδίως, εξουσιοδότηση επιτρέπεται μόνο προς μέλη της Επιτροπής, ενώ η ανάθεση σε γενικούς διευθυντές ή διευθυντές αφορά αποκλειστικώς μέτρα διαχειριστικού ή διοικητικού χαρακτήρα. Δεν είναι, επομένως, επιτρεπτή η ανάθεση αποφάσεως αρχής, δηλαδή αποφάσεως που προϋποθέτει εκτίμηση σύνθετων πραγματικών δεδομένων και άσκηση διακριτικής ευχέρειας. Το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η επίδικη επιστολή, καθόσον διαπίστωνε ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού 2017/2195 και αρνείτο τη συμμετοχή της Ελβετίας στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης, συνιστούσε ακριβώς τέτοια απόφαση ουσίας και όχι απλό μέτρο διοικητικής διαχείρισης.

Ιδιαίτερη σημασία απέδωσε το ΓεΔΕΕ στο γεγονός ότι η ίδια η Επιτροπή είχε αναγνωρίσει στα δικόγραφα της ότι οποιαδήποτε απόφαση περί ανοίγματος της πλατφόρμας TERRE στον ελβετικό διαχειριστή έπρεπε να ληφθεί από το Κολλέγιο των Επιτρόπων και ότι ούτε είχε χορηγηθεί σχετική εξουσιοδότηση ούτε ήταν νομικά επιτρεπτή η ανάθεση τέτοιας απόφασης σε διευθυντή της Γενικής Διεύθυνσης Ενέργειας. Επομένως, κατά το ίδιο το ΓεΔΕΕ, η Επιτροπή είχε ουσιαστικά συνομολογήσει ότι ο διευθυντής που υπέγραψε την επίδικη επιστολή δεν ήταν αρμόδιος να εκδώσει την εμπεριεχόμενη σε αυτήν απόφαση.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η απόφαση που περιέχεται στην επίδικη επιστολή έπασχε λόγω έλλειψης αρμοδιότητας του συντάκτη της και ότι, για τον λόγο αυτό, έπρεπε να ακυρωθεί, χωρίς να απαιτείται η εξέταση των λοιπών λόγων ακυρώσεως που είχε προβάλει η προσφεύγουσα. Ως εκ τούτου, ακύρωσε την απόφαση της Επιτροπής της 17ης Δεκεμβρίου 2020 και καταδίκασε την τελευταία στα δικαστικά έξοδα τόσο της ενώπιον του ΓεΔΕΕ διαδικασίας όσο και της αναιρετικής διαδικασίας ενώπιον του ΔΕΕ.

VIII. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

► Δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε διαφημιστικές αγγελίες

Διαφημιστικές αγγελίες που περιλαμβάνουν ευαίσθητα δεδομένα και ευθύνη του φορέα εκμετάλλευσης

διαδικτυακής αγοράς για τη δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στις διαφημιστικές αγγελίες

προδικαστική παραπομπή – προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΚ) 2016/679 – άρθρο 4, σημείο 7 – έννοια του «υπεύθυνου επεξεργασίας» – ευθύνη του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς για τη δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στις διαφημιστικές αγγελίες που αναρτώνται στη διαδικτυακή αγορά του από χρήστες του οικείου ιστοτόπου – άρθρο 5 παρ. 2 – αρχή της ευθύνης – άρθρο 26 – ευθύνη από κοινού με τους χρήστες που προβαίνουν σε ανάρτηση – άρθρο 9 παρ. 1 και παρ. 2, στοιχείο α' – διαφημιστικές αγγελίες που περιλαμβάνουν ευαίσθητα δεδομένα – νομιμότητα της επεξεργασίας – συγκατάθεση – άρθρα 24, 25, 32 – υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας – εκ των προτέρων εντοπισμός των διαφημιστικών αγγελιών που περιλαμβάνουν τέτοια δεδομένα – προηγούμενη εξακρίβωση της ταυτότητας του χρήστη που πραγματοποιεί την ανάρτηση – άρνηση δημοσίευσης παράνομων διαφημιστικών αγγελιών – μέτρα ασφάλειας για την αποτροπή του ενδεχομένου αντιγραφής των διαφημιστικών αγγελιών και δημοσίευσής τους σε άλλους ιστοτόπους – ηλεκτρονικό εμπόριο – Οδηγία 2000/31/ΕΚ – άρθρα 12 έως 15 – δυνατότητα του οικείου φορέα εκμετάλλευσης να επικαλεστεί την απαλλαγή των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας από την ευθύνη σχετικά με παράβαση των υποχρεώσεων αυτών

ΔΕΕ C-492/23, Russmedia Digital και Inform Media Press, 02.12.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγήτρια: K. Jürimäe, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:935 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 12 έως 15 της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο»), καθώς και του άρθρου 2 παρ. 4 του άρθρου 4, σημεία 7 και 11, του άρθρου 5 παρ. 1, στοιχεία β' και στ', του άρθρου 6 παρ. 1, στοιχείο α', και των άρθρων 7 24 και 25 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (στο εξής: ΓΚΠΔ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Curtea de Apel Cluj (εφετείο Cluj, Ρουμανία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του φυσικού προσώπου X και, αφετέρου, των Russmedia Digital SRL και Inform Media Press SRL (στο εξής, από κοινού: Russmedia), με αντικείμενο την αγωγή που άσκησε η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης προς ικανοποίηση της ηθικής βλάβης την οποία υπέστη λόγω παράνομης επε-

ξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προσβολής του δικαιώματός της στην εικόνα, την τιμή και την ιδιωτική ζωή.

Η Russmedia Digital, ρουμανική εταιρεία που διαχειρίζεται την ηλεκτρονική αγορά publi24.ro, επέτρεπε σε εγγεγραμμένους και ανώνυμους χρήστες να δημοσιεύουν αγγελίες δωρεάν ή έναντι αμοιβής. Την 1η Αυγούστου 2018, αγνώστου ταυτότητας τρίτος δημοσίευσε στην εν λόγω πλατφόρμα προδήλως ψευδή αγγελία που παρουσίαζε την προσφεύγουσα ως παρέχουσα γενετήσιες υπηρεσίες, χρησιμοποιώντας φωτογραφίες και αριθμό τηλεφώνου της χωρίς τη συγκατάθεσή της. Κατόπιν ειδοποίησης, η Russmedia αφαίρεσε την αγγελία εντός της ώρας, ωστόσο το περιεχόμενο είχε ήδη αναπαραχθεί αυτούσιο σε πλήθος άλλων ιστοτόπων, καθιστώντας τη ζημία ουσιαστικά μη αναστρέψιμη. Το πρωτοδικείο του Cluj-Napoca επιδίκασε στην προσφεύγουσα αποζημίωση 7.000 ευρώ για ηθική βλάβη, πλην όμως το ειδικό δικαστήριο Cluj εξαφάνισε την απόφαση αυτή, χαρακτηρίζοντας τη Russmedia ως απλό πάροχο φιλοξενίας, απαλλασσόμενο από την ευθύνη δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας που μεταφέρει την Οδηγία 2000/31. Η προσφεύγουσα αμφισβήτησε τον χαρακτηρισμό αυτό ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, επικαλούμενη τον ΓΚΠΔ και υποστηρίζοντας ότι τα εκτεταμένα συμβατικά δικαιώματα της Russmedia επί του περιεχομένου των χρηστών, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων αντιγραφής, τροποποίησης και αναδιανομής, ήταν ασύμβατα με τον παθητικό ρόλο ενδιάμεσου που απαιτεί η απαλλαγή του διακομιστή φιλοξενίας από την ευθύνη. Αντιμέτωπο με το ερώτημα αν η προηγούμενη ειδοποίηση αποτελεί προϋπόθεση για τη γένεση ευθύνης σε περίπτωση προδήλως παράνομου και βαθύτατα επιζήμιου περιεχομένου, και αβέβαιο για τη συνύπαρξη της εξαίρεσης φιλοξενίας με τις υποχρεώσεις του ΓΚΠΔ, το αιτούν δικαστήριο ανέστειλε τη διαδικασία ενώπιόν του και υπέβαλε τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο ξεκινά την ανάλυσή του με τρεις προκαταρκτικές παρατηρήσεις θεμελιώδους σημασίας. Πρώτον, χαρακτηρίζει τις πληροφορίες που περιέχονταν στην επίμαχη αγγελία, δηλαδή τις φωτογραφίες και τον αριθμό τηλεφώνου της προσφεύγουσας, ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 4 παρ. 1 ΓΚΠΔ, επισημαίνοντας ότι η έννοια αυτή καλύπτει κάθε πληροφορία που συνδέεται με ταυτοποιήσιμο πρόσωπο λόγω του περιεχομένου, του σκοπού ή των αποτελεσμάτων της. Το Δικαστήριο κρίνει περαιτέρω ότι, δεδομένου ότι η αγγελία παρουσίαζε την προσφεύγουσα ως παρέχουσα γενετήσιες υπηρεσίες, τα επίμαχα δεδομένα εμπίπτουν στην ειδική κατηγορία δεδομένων που αφορούν τη γενετήσια ζωή κατά το άρθρο 9 παρ. 1 ΓΚΠΔ. Κρίσιμης σημασίας είναι η διευκρίνιση ότι ο προδήλως ψευδής και επιζήμιος χαρακτήρας των δεδομένων αυτών δεν αναι-

ρεί την κατάταξή τους ως ευαίσθητων, καθώς το άρθρο 9 παρ. 1 καλύπτει και πληροφορίες που αποκαλύπτουν ευαίσθητα στοιχεία έμμεσα, μέσω νοητικής επαγωγής ή διασταύρωσης δεδομένων.

Δεύτερον, το Δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι η δημοσίευση της αγγελίας στην ηλεκτρονική αγορά συνιστά επεξεργασία κατά το άρθρο 4 παρ. 2 ΓΚΠΔ, σύμφωνα με την πάγια νομολογία που αντιμετωπίζει τη φόρτωση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε ιστοσελίδα ως επεξεργασία. Τρίτον, και πλέον ουσιαστικά, το Δικαστήριο εξετάζει την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας του διαχειριστή της πλατφόρμας. Εφαρμόζοντας ευρεία ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 7 ΓΚΠΔ και αντλώντας από την αρχή ότι υπεύθυνος επεξεργασίας είναι κάθε οντότητα που ασκεί επιρροή επί της επεξεργασίας για δικούς της σκοπούς, το Δικαστήριο καταλήγει ότι η Russmedia αποτελεί από κοινού υπεύθυνο επεξεργασίας μαζί με τον ανώνυμο χρήστη-διαφημιστή. Το συμπέρασμα αυτό στηρίζεται σε τρία αλληλοενισχυόμενα επιχειρήματα: ο διαχειριστής επεξεργαζόταν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για δικούς του εμπορικούς σκοπούς, όπως προκύπτει από τους γενικούς όρους χρήσης που διατηρούν εκτεταμένα δικαιώματα επί του δημοσιευόμενου περιεχομένου, συμμετείχε στον καθορισμό των μέσων διάδοσης παρέχοντας την τεχνική υποδομή, και διευκόλυνε τη δημοσίευση χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, επιτρέποντας ανώνυμη καταχώριση. Το γεγονός ότι ο διαχειριστής δεν καθόρισε ο ίδιος το επιζήμιο περιεχόμενο της αγγελίας κρίνεται αδιάφορο για την αναγνώρισή του ως υπευθύνου επεξεργασίας, καθώς άλλη ερμηνεία θα υπονόμει τόσο το γράμμα όσο και τον θεμελιώδη προστατευτικό σκοπό του άρθρου 4 παρ. 7 ΓΚΠΔ.

Προχωρώντας στην εξέταση των ουσιαστικών ερωτημάτων, το Δικαστήριο εξετάζει κατά πόσον τα άρθρα 5 παρ. 2 και 24 έως 26 ΓΚΠΔ επιβάλλουν στον διαχειριστή ηλεκτρονικής αγοράς, ως από κοινού υπεύθυνο επεξεργασίας, τη λήψη μέτρων προ της δημοσίευσης αγγελιών που περιέχουν ευαίσθητα δεδομένα. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, αρχικά, το γενικό κανονιστικό πλαίσιο: κάθε επεξεργασία πρέπει να πληροί τις προϋποθέσεις νομιμότητας της επεξεργασίας του άρθρου 5 παρ. 1 ΓΚΠΔ και να βασίζεται σε έναν από τους περιοριστικά απαριθμούμενους λόγους επεξεργασίας του άρθρου 6 παρ. 1, συμπεριλαμβανομένης της συγκατάθεσης του υποκειμένου. Όταν όμως τα επίμαχα δεδομένα εμπίπτουν στις ειδικές κατηγορίες του άρθρου 9 παρ. 1, η γενική απαγόρευση επεξεργασίας εφαρμόζεται και αίρεται μόνον μέσω των παρεκκλίσεων του άρθρου 9 παρ. 2, κυρίαρχη εκ των οποίων είναι η ρητή συγκατάθεση του υποκειμένου. Η αρχή της λογοδοσίας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 2 και εξειδικεύεται στα άρθρα 24 και 25, υποχρεώνει τον υπεύθυνο επεξεργασίας να λαμβάνει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα τόσο κατά τον σχεδιασμό

της επεξεργασίας όσο και κατά την εκτέλεσή της, με αυξημένες απαιτήσεις όταν πρόκειται για ευαίσθητα δεδομένα.

Εφαρμόζοντας το πλαίσιο αυτό στην υπόθεση, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε ηλεκτρονική αγορά τα καθιστά προσβάσιμα σε κάθε χρήστη του διαδικτύου και δημιουργεί σοβαρό κίνδυνο μόνιμης αναπαραγωγής τους σε ιστοτόπους τρίτων, κίνδυνος που εντείνεται σημαντικά όταν τα δεδομένα είναι ευαίσθητα και όταν η πλατφόρμα επιτρέπει ανώνυμη δημοσίευση. Υπό αυτές τις συνθήκες, ο υπεύθυνος επεξεργασίας που γνωρίζει ή οφείλει να γνωρίζει ότι ενδέχεται να δημοσιεύονται αγγελίες με ευαίσθητα δεδομένα στην πλατφόρμα του υποχρεούται, από τη στιγμή του σχεδιασμού της υπηρεσίας, να εφαρμόζει τεχνικά και οργανωτικά μέτρα ικανά να εντοπίζουν τέτοιες αγγελίες πριν από τη δημοσίευσή τους. Επιπλέον, δεδομένου ότι η δημοσίευση ευαίσθητων δεδομένων απαγορεύεται χωρίς τη ρητή συγκατάθεση του υποκειμένου και ότι η ανώνυμη καταχώριση αδυνατεί δομικά να διασφαλίσει την επαλήθευσή της, ο διαχειριστής υποχρεούται να συλλέγει και να επαληθεύει την ταυτότητα κάθε χρήστη-διαφημιστή πριν από τη δημοσίευση. Εάν μετά την επαλήθευση αυτή προκύψει ότι ο χρήστης δεν είναι το υποκείμενο των δεδομένων και δεν πληρούται καμία από τις παρεκκλίσεις του άρθρου 9 παρ. 2, ο διαχειριστής υποχρεούται να αρνηθεί τη δημοσίευση. Το Δικαστήριο κρίνει περαιτέρω ότι οι υποχρεώσεις αυτές δεν αίρονται από την άγνοια του διαχειριστή για το συγκεκριμένο παράνομο περιεχόμενο μιας αγγελίας, καθώς οι υποχρεώσεις λογοδοσίας και σχεδιασμού ανακύπτουν σε συστημικό επίπεδο, ανεξαρτήτως οποιασδήποτε επιμέρους ειδοποίησης.

Εξετάζοντας το τέταρτο ερώτημα, το Δικαστήριο κρίνει κατά πόσον το άρθρο 32 ΓΚΠΔ υποχρεώνει τον διαχειριστή ηλεκτρονικής αγοράς να λαμβάνει μέτρα ασφαλείας για την αποτροπή αντιγραφής και παράνομης αναδημοσίευσης αγγελιών που περιέχουν ευαίσθητα δεδομένα σε ιστοτόπους τρίτων. Το Δικαστήριο διακρίνει εισαγωγικά μεταξύ εκούσιας διαβίβασης της αγγελίας από τον ίδιο τον διαχειριστή σε συνεργάτες, η οποία θα συνιστούσε αυτοτελή πράξη επεξεργασίας για την οποία ο διαχειριστής θα φέρει αποκλειστικά την ευθύνη ελέγχου, και μη εξουσιοδοτημένης αντιγραφής από τρίτους, που αποτελεί το σενάριο στο οποίο αφορά το τέταρτο ερώτημα. Το άρθρο 32 ΓΚΠΔ, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 24, θεσπίζει σύστημα διαχείρισης κινδύνου που δεν αποσκοπεί στην πλήρη εξάλειψη παραβιάσεων αλλά απαιτεί μέτρα ανάλογα προς τους συγκεκριμένους κινδύνους, συμπεριλαμβανομένης της ευαισθησίας των δεδομένων. Μόλις ευαίσθητα δεδομένα δημοσιευθούν ηλεκτρονικά, η διάδοσή τους ενέχει κίνδυνο μη αναστρέψιμης απώλειας ελέγχου, που αδυνατεί πρακτικά το υπο-

κείμενο να ασκήσει τα δικαιώματά του, ιδίως το δικαίωμα διαγραφής κατά το άρθρο 17. Κατά συνέπεια, ο διαχειριστής υποχρεούται να αξιοποιεί όλα τα διαθέσιμα τεχνικά μέτρα για να αποτρέπει την αντιγραφή και αναπαραγωγή των εν λόγω αγγελιών, με την επισημάνση ότι η απλή διαπίστωση παράνομης διάδοσης δεν αρκεί αφ' εαυτής για τη διαπίστωση ακατάλληλων μέτρων, κάτι που εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να το επαληθεύσει.

Τέλος, εξετάζοντας το ερώτημα σχετικά με την ερμηνεία της Οδηγίας 2000/31, το Δικαστήριο κρίνει ότι, δυνάμει του άρθρου 1 παρ. 5 στοιχείο β', αυτής και του άρθρου 2 παρ. 4 ΓΚΠΔ, οι εξαιρέσεις ευθύνης των ενδιάμεσων παρόχων που προβλέπονται στα άρθρα 12 έως 15 της εν λόγω Οδηγίας δεν δύνανται να παρεμβάλλονται στο καθεστώς του ΓΚΠΔ, με αποτέλεσμα ο διαχειριστής ηλεκτρονικής αγοράς, ενεργώντας ως υπεύθυνος επεξεργασίας, να μην δύναται να επικαλεστεί τις εν λόγω εξαιρέσεις προκειμένου να απαλλαγεί από την ευθύνη του για παραβάσεις των υποχρεώσεων του βάσει του άρθρου 5 παρ. 2 και των άρθρων 24 έως 26 και 32 ΓΚΠΔ.

► Επίλυση διαφορών από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων

Προϋποθέσεις παραδεκτού προσφυγής κατά απόφασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων

αίτηση αναιρέσεως – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 63 – μηχανισμός συνεκτικότητας – άρθρο 65 – επίλυση διαφορών από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων – δεσμευτική απόφαση – προσφυγή ακυρώσεως – άρθρο 263, πρώτο εδάφιο ΣΛΕΕ – πράξη δεκτική προσφυγής – άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο ΣΛΕΕ – πλήρωση της προϋπόθεσης ότι το μέτρο που αποτελεί το αντικείμενο της προσφυγής πρέπει να αφορά άμεσα τον προσφεύγοντα

ΔΕΕ C-97/23 P, WhatsApp Ireland/Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 10.02.2026, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγητής: Τ. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: Τ. Čápetá, ECLI:EU:C:2026:81 – Αίτηση αναιρέσεως

Με την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως, η WhatsApp Ireland Ltd (στο εξής: WhatsApp) ζητεί την αναίρεση της διατάξεως του ΓεΔΕΕ της 7ης Δεκεμβρίου 2022, *WhatsApp Ireland κατά Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων* (Τ-709/21, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, ECLI:EU:T:2022:783), με την οποία απορρίφθηκε ως απαράδεκτη η προσφυγή της με αίτημα την ακύρωση της δεσμευτικής αποφάσεως 1/2021 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων (στο εξής: ΕΣΠΔ), της 28ης Ιουλίου 2021, επί της διαφοράς που ανέκυψε

μεταξύ των ενδιαφερόμενων εποπτικών αρχών από το σχέδιο αποφάσεως το οποίο αφορούσε τη WhatsApp και καταρτίστηκε από την Data Protection Commission (DPC) (αρχή προστασίας δεδομένων, Ιρλανδία, στο εξής: ιρλανδική εποπτική αρχή) (στο εξής: επίδικη απόφαση).

Η υπό εξέταση διαφορά πηγάζει από καταγγελίες χρηστών και μη χρηστών της υπηρεσίας ανταλλαγής μηνυμάτων WhatsApp που υποβλήθηκαν ενώπιον της ιρλανδικής εποπτικής αρχής σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ενεργώντας ως επικεφαλής εποπτική αρχή κατ' άρθρο 56 παρ. 1 ΓΚΠΔ, η ιρλανδική εποπτική αρχή κίνησε αυτεπαγγέλτως, τον Δεκέμβριο του 2018, έρευνα σχετικά με τη συμμόρφωση της WhatsApp προς τις υποχρεώσεις διαφάνειας και ενημέρωσης που προβλέπονται στα άρθρα 12 έως 14 ΓΚΠΔ. Μετά την ολοκλήρωση της ερευνητικής φάσης και την υποβολή σχεδίου απόφασης τον Δεκέμβριο του 2020, οκτώ εποπτικές αρχές διατύπωσαν σχετικές και αιτιολογημένες αντιρρήσεις, γεγονός που οδήγησε τη ιρλανδική εποπτική αρχή να παραπέμψει το ζήτημα στο ΕΣΠΔ στο πλαίσιο του μηχανισμού επίλυσης διαφορών του άρθρου 65 παρ. 1, στοιχείο α', ΓΚΠΔ. Το ΕΣΠΔ εξέδωσε δεσμευτική απόφαση στις 28 Ιουλίου 2021, αποφαινόμενο, μεταξύ άλλων, επί παραβάσεων της αρχής της διαφάνειας, επί της κατάταξης των κατακερματισμένων δεδομένων επαφών ως δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και επί του ύψους των διοικητικών προστίμων. Η ιρλανδική εποπτική αρχή εξέδωσε ακολούθως την οριστική απόφασή της στις 20 Αυγούστου 2021, επιβάλλοντας διορθωτικά μέτρα και πρόστιμα συνολικού ύψους 225 εκατομμυρίων ευρώ στη WhatsApp. Η WhatsApp άσκησε ενώπιον του ΓεΔΕΕ αγωγή ακύρωσης της δεσμευτικής απόφασης του ΕΣΠΔ, η οποία απορρίφθηκε ως απαράδεκτη, καθώς το ΓεΔΕΕ χαρακτήρισε την απόφαση αυτή ως προπαρασκευαστική πράξη που δεν ήταν ικανή να μεταβάλει αυτοτελώς τη νομική θέση της προσφεύγουσας, κρίνοντας ότι επαρκής δικαστική προστασία παρέχόταν μέσω της προσφυγής κατά της οριστικής απόφασης της εθνικής εποπτικής αρχής.

Προκαταρκτικώς το Δικαστήριο εξέτασε την εμπρόθεση άσκηση της προσφυγής. Το ΕΣΠΔ υποστήριξε ότι η WhatsApp έλαβε γνώση της επίμαχης απόφασης στις 13 Αυγούστου 2021 και ότι η δίμηνη προθεσμία είχε εκπνεύσει κατά τον χρόνο άσκησης της προσφυγής την 1η Νοεμβρίου 2021. Το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό αυτό, κρίνοντας ότι, σύμφωνα με το έκτο εδάφιο του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, το κριτήριο της γνώσης είναι επικουρικό έναντι των κριτηρίων της δημοσίευσης και της κοινοποίησης. Δεδομένου ότι η δημοσίευση της απόφασης στον ιστότοπο του ΕΣΠΔ στις 2 Σεπτεμβρίου 2021 συνιστά το κρίσιμο σημείο εκκίνησης κατ' άρθρο 65 παρ. 5 ΓΚΠΔ και κατά την αιτιολογική σκ. 143 αυτού, η προσφυγή ασκήθηκε εμπρόθεσμα.

Ως προς το πρώτο λόγο αναιρέσεως, το Δικαστήριο εξέτασε, στο πρώτο σκέλος του, αν η δεσμευτική απόφαση του ΕΣΠΔ συνιστά πράξη δεκτική προσφυγής κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου του άρθρου 263 ΣΛΕΕ. Διευκρινίζοντας το αναλυτικό πλαίσιο, το Δικαστήριο τόνισε ότι το ζήτημα αν μια πράξη παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων πρέπει να εκτιμάται αντικειμενικά, βάσει της ουσίας, του περιεχομένου και του πλαισίου της πράξης, καθώς και των εξουσιών του οργάνου που την εξέδωσε, χωρίς αναφορά στη νομική θέση του αιτούντος, η οποία ενδιαφέρει αποκλειστικά τις προϋποθέσεις παραδεκτού υπό το τέταρτο εδάφιο του άρθρου 263 ΣΛΕΕ. Εφαρμόζοντας τα εν λόγω κριτήρια, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η απόφαση του ΕΣΠΔ, που εκδόθηκε βάσει του άρθρου 65 παρ. 1, στοιχείο α', και παρ. 2 ΓΚΠΔ, καθορίζει οριστικά τη θέση ενός νομικά αυτοτελούς ενωσιακού οργάνου επί όλων των ζητημάτων που του παραπέμφθηκαν και παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα έναντι των εποπτικών αρχών στις οποίες απευθύνεται. Δεν μπορεί, συνεπώς, να χαρακτηριστεί ως απλό προπαρασκευαστικό μέτρο χωρίς αυτοτελή έννομα αποτελέσματα. Το ΓεΔΕΕ υπέπεσε, ως εκ τούτου, σε πλάνη περί το δίκαιο, συγχέοντας τις απαιτήσεις του πρώτου και του τετάρτου εδαφίου του άρθρου 263 ΣΛΕΕ.

Στο δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, το Δικαστήριο εξέτασε αν η απόφαση αφορά άμεσα τη WhatsApp κατά την έννοια του τετάρτου εδαφίου του άρθρου 263 ΣΛΕΕ. Υπενθυμίζοντας ότι η προϋπόθεση αυτή απαιτεί σωρευτικά η προσβαλλόμενη πράξη να επηρεάζει άμεσα τη νομική κατάσταση του αιτούντος και να μην αφήνει περιθώριο εκτιμήσεως στους αποδέκτες που είναι επιφορτισμένοι με την εκτέλεσή της, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι και οι δύο αυτές προϋποθέσεις πληρούνται. Ως προς την πρώτη, η απόφαση του ΕΣΠΔ μετέβαλε άμεσα τη νομική θέση της WhatsApp, μεταξύ άλλων, με τη διαπίστωση παραβάσεων του άρθρου 13 ΓΚΠΔ και την επιταγή τροποποίησης των συμβατικών της σχέσεων με τους χρήστες. Ως προς τη δεύτερη, οι δεσμευτικές οδηγίες της απόφασης δεν άφησαν στην ιρλανδική DPC κανένα περιθώριο παρέκκλισης από τα ειδικά πορίσματα του ΕΣΠΔ σχετικά με τις παραβάσεις, την ταξινόμηση δεδομένων και το ελάχιστο ύψος των προστίμων. Το Δικαστήριο, αφού έκρινε ότι η απόφαση αφορά άμεσα τη WhatsApp, ακύρωσε τη διάταξη του ΓεΔΕΕ, κήρυξε παραδεκτή την αγωγή ακυρώσεως και ανέπεμψε την υπόθεση στο ΓεΔΕΕ για εξέταση επί της ουσίας.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Β. Σχολιασμένη Νομολογία ΔΕΕ - ΓεΔΕΕ

► Τεκμήρια, αναδρομικότητα και ενεργειακή κρίση: Η νομολογιακή προσέγγιση του ΔΕΕ στα κέρδη από την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

Η εξέταση της συμβατότητας των εθνικών μέτρων περιορισμού εσόδων παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας σε σχέση με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2022/1854

προδικαστική παραπομπή – εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1854 – παρέμβαση έκτακτης ανάγκης για την αντιμετώπιση των υψηλών τιμών ενέργειας – ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας – καθορισμός των «αγοραίων εσόδων» – αμάχητα τεκμήρια – αρχή της αναλογικότητας – περίοδος εφαρμογής των άρθρων 6 έως 8 του Κανονισμού – αρχές της υπεροχής και της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης – αρχή της καλόπιστης συνεργασίας

ΔΕΕ C-633/23, Electrabel κ.λπ., 18.12.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:991 – Προδικαστική παραπομπή

Το ΔΕΕ, στην υπόθεση C-633/23, *Electrabel SA κ.λπ. κατά Commission de Régulation de l'Électricité et du Gaz (CREG)*, εξέτασε τη συμβατότητα εθνικών μέτρων περιορισμού εσόδων παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2022/1854. Έκρινε ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν ευχέρεια στον καθορισμό των «αγοραίων εσόδων», ακόμη και μέσω τεκμηρίων, εφόσον αυτά αποτελούν εύλογες εκτιμήσεις και διασφαλίζουν την αποτελεσματικότητα του μέτρου. Αποδέχθηκε επίσης τη χρήση και αμάχητων τεκμηρίων, καθώς και τη δυνατότητα αναδρομικής εφαρμογής εθνικών ρυθμίσεων. Η παρούσα απόφαση αναδεικνύει την ένταση μεταξύ αποτελεσματικότητας σε συνθήκες κρίσης και θεμελιωδών αρχών, όπως η αναλογικότητα και η ασφάλεια δικαίου, αφήνοντας ανοιχτούς προβληματισμούς.

Παρατηρήσεις

Λουκία Τρέμμα*

Ι. Ιστορικό

Τον Οκτώβριο 2022, η Ευρωπαϊκή Ένωση ψήφισε τον Κανονισμό (ΕΕ) 2022/1854, ο οποίος συνιστά μια παρέμβαση έκτακτης ανάγκης και θεσπίζει τον περιορισμό των (υπερ)κερδών των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας σε συνθήκες κρίσης με ιδιαίτερα υψηλές τιμές. Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 αυτού του Κανονισμού, «τα αγοραία

έσοδα των παραγωγών [...] περιορίζονται κατ' ανώτατο όριο σε 180 ευρώ ανά MWh παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας» από ορισμένες ανανεώσιμες και μη τεχνολογίες, ενώ το άρθρο 8 επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ή να διατηρούν «συμπληρωματικά» μέτρα περαιτέρω περιορισμού των εσόδων, ακόμα και διαφοροποιημένα ανά τεχνολογία. Επιπλέον, ο Κανονισμός προέβλεπε ότι το καθεστώς ορίου (άρθρα 6-8) θα ίσχυε για το χρονικό διάστημα 01.12.2022 - 30.06.2023, χωρίς την ύπαρξη ρητής εξουσιοδότησης για αναδρομική εφαρμογή του ορίου πριν από την 01.12.2022, αν και στην αρχική πρόταση της Επιτροπής εξετάστηκε και αυτή η πιθανότητα.

Σε εθνικό επίπεδο, το Βέλγιο τροποποίησε τον νόμο για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (νόμος της 29ης Απριλίου 1999). Μετά από πρόταση του Υπουργείου Ενέργειας, ψηφίστηκε, τον Δεκέμβριο του 2022, ειδικό άρθρο 22ter που εισάγει ειδικό εθνικό περιορισμό των εσόδων. Συγκεκριμένα, το άρθρο 22ter §1 ορίζει ότι επιβάλλεται εισφορά στο 100% των «πλεοναζόντων εσόδων» (θετική διαφορά μεταξύ των πραγματικών εσόδων και ενός εθνικού ανώτατου ορίου) για την περίοδο από 1 Αυγούστου 2022 έως 30 Ιουνίου 2023, με το εθνικό όριο να ορίζεται σε 130 ευρώ/MWh. Ως υπόχρεοι δε καθορίστηκαν όλοι οι παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας από τις σχετικές πηγές του άρθρου 7 του Κανονισμού (π.χ. αιολικά, ηλιακά, πυρηνικά κ.λπ.) άνω του 1 MW ισχύος.

Για τον προσδιορισμό των «αγοραίων εσόδων» επί των οποίων επιβλήθηκε το όριο, το άρθρο 22ter §54-5 θεσπίζει σειρά τεκμηρίων υπολογισμού. Για τις πυρηνικές εγκαταστάσεις (όπως ορίζονται από παλαιότερους βελγικούς νόμους) εφαρμόζονται αμάχητα τεκμήρια (π.χ. προσχηματισμός των πωληθέντων ποσοτήτων ως ανόμοιων συναλλαγών στις τιμές αγοράς). Για άλλες τεχνολογίες εφαρμόζονται έμμεσα τεκμήρια (π.χ. υποθέσεις ανά ημέρα ή ώρα για forward και day-ahead πωλήσεις). Ο υπόχρεος μπορεί να αποδείξει διαφορετικά πραγματικά έσοδα μόνο εφόσον τεκμηριώσει το σύνολο των εγκαταστάσεών του και μάλιστα με καθορισμένο τρόπο (π.χ. ανταγωνιστικές τιμές ενδοομιλικών συναλλαγών, αναπροσαρμογές για υστέρηση παραγωγής κ.λπ.). Σε κάθε περίπτωση, το σύστημα προβλέπει την καταβολή εισφοράς για κάθε MWh που υπερβαίνει το εθνικό όριο των 130 €/MWh.

Με βάση το άρθρο 22ter § 6, τέθηκε προθεσμία υποβολής δήλωσης των σχετικών εσόδων στην CREG (εθνική ρυθμιστική αρχή ενέργειας) μέχρι 30 Απριλίου 2023 (για περίοδο Αυγ. - Δεκ. 2022) και μέχρι 7 Σεπτεμβρίου 2023 (για Ιαν. - Ιουν. 2023). Η CREG, με τη σειρά της, εξέδωσε, στις 28 Φεβρουαρίου 2023, κανονιστική απόφαση για το υπόδειγμα δήλωσης και τα απαιτούμενα έγγραφα.

Κατά αυτού του υποδείγματος, κοινώς της κανονιστικής

* Δικηγόρος, Υπότροφος «Δ. Ευρυγένη», ΚΔΕΟΔ

απόφασης, εναντιώθηκαν οι βασικοί παραγωγοί/προμηθευτές (Electrabel και άλλοι), ισχυριζόμενοι ότι η υποχρέωση να χρησιμοποιούν αποκλειστικά αυτά τα τεκμήρια τους αναγκάζει να δηλώσουν «εικονικά» έσοδα, αντί των πραγματικών που έχουν εισπράξει. Ειδικότερα, υποστήριξαν ότι, ενώ ο ευρωπαϊκός Κανονισμός επιτάσσει όριο επί των πραγματικά εισπραχθέντων αγοραίων εσόδων, η βελγική ρύθμιση επιβάλλει φορολόγηση πλασματικών εσόδων με πλήρη συνάρτηση των τεκμηρίων. Επιπλέον, αμφισβητούσαν τη νομιμότητα της βελγικής διάταξης περί αναδρομικής έναρξης (από την 1η Αυγούστου 2022), καθώς ο Κανονισμός όριζε ξεκάθαρα εφαρμογή του ορίου από την 1η Δεκεμβρίου 2022.

Τον Μάρτιο του 2023, η Electrabel, οι FEBEG κ.λπ. και οι Luminus κ.λπ. άσκησαν, ενώπιον του αρμόδιου τμήματος του *cour d'appel de Bruxelles* (εφετείου Βρυξελλών, Βέλγιο), τρεις προσφυγές με αίτημα την ακύρωση της απόφασης της CREG, που εκδόθηκε την 28η Φεβρουαρίου 2023. Το εφετείο συνένωσε τις τρεις προσφυγές και ανέστειλε την εκδίκαση, διαβιβάζοντας στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

Αν, καταρχάς, οι διατάξεις 6, 7 και 8 του Κανονισμού 2022/1854 (σε συνδυασμό με το άρθρο 2 παρ. 5 και 9, το άρθρο 288 ΣΛΕΕ και το άρθρο 6 ΣΕΕ) συγκρούονται με την εφαρμογή εθνικών μέτρων, των οποίων ο τρόπος υπολογισμού της προαναφερθείσας εισφοράς βασίζεται για ορισμένες εγκαταστάσεις σε αμάχητα τεκμήρια εμποδίζοντας τους υπόχρεους της εισφοράς να δηλώσουν και να επικαλεστούν τα πραγματικά τους έσοδα.

Αν τα ως άνω άρθρα του Κανονισμού αντιτίθενται στην εφαρμογή εθνικών μέτρων, τα οποία παρουσιάζουν ως μαχητά τα τεκμήρια, αλλά τα τελευταία δεν μπορούν να ανατραπούν παρά μόνο, αφενός, μέσω της τεκμηρίωσης των πραγματικών εσόδων τους για το σύνολο των εγκαταστάσεών τους, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, και, αφετέρου, μέσω της χρήσης σε κάθε περίπτωση ορισμένων τεκμηρίων, εμποδίζοντας τους υπόχρεους της εισφοράς να δηλώσουν και να επικαλεστούν τα πραγματικά τους έσοδα.

Και, τέλος, αν τα επίμαχα άρθρα του Κανονισμού, σε συνδυασμό με τις αρχές της υπεροχής και της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης και την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, απαγορεύουν εθνικά μέτρα που προβλέπουν την εφαρμογή ορίου στα αγοραία έσοδα προγενέστερα της 1ης Δεκεμβρίου 2022.

II. Η κρίση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο εξέτασε τα δύο πρώτα ερωτήματα από κοινού και στο τρίτο απάντησε διακριτά. Αρχικά, λοιπόν, επισημαίνει ότι το βελγικό πλαίσιο εισφοράς δεν αφορά το κατ' άρθρο 6 όριο των 180€/MWh, αλλά επιπρόσθετο όριο που θεσπίστηκε βάσει της εξουσιοδότησης του αρ-

θρου 8 παρ. 1, και ειδικότερα επί του παρόντος στα 130€/MWh. Επομένως, η υπόθεση αφορά την εθνική ρύθμιση, η οποία προβλέπει χαμηλότερο όριο από αυτό του Κανονισμού, και τη μεθοδολογία υπολογισμού των εσόδων και της συνακόλουθης αυτών εισφοράς¹.

Έτσι, αρχικά επισημαίνεται ότι ο Κανονισμός 2022/1854 ορίζει ως «αγοραία έσοδα» τα πραγματικά έσοδα που εισέπραξε ο παραγωγός από την πώληση ή παράδοση ηλεκτρικής ενέργειας ασχέτως της συμβατικής μορφής. Ενώ, κατά το άρθρο 2, σημείο 9, ως «πλεονάζοντα έσοδα» ορίζεται η θετική διαφορά μεταξύ των αγοραίων εσόδων των παραγωγών ανά MWh ηλεκτρικής ενέργειας και του ανώτατου ορίου στα αγοραία έσοδα ανά MWh ηλεκτρικής ενέργειας, όπως προβλέπεται.

Παράλληλα, η παρ. 3 του άρθρου 6 ορίζει ότι τα κράτη μέλη θεσπίζουν αποτελεσματικά μέτρα για να αποτραπεί η καταστρατήγηση των υποχρεώσεων των παραγωγών, ενώ στην παρ. 4 του άρθρου 6 δίνεται η ευχέρεια στα κράτη μέλη να αποφασίσουν εάν θα εφαρμόσουν το ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα κατά τον διακανονισμό της ανταλλαγής ενέργειας ή αργότερα. Σε κάθε περίπτωση, όμως, υπογραμμίζεται πως, βάσει του Κανονισμού, θα πρέπει να παρέχονται στις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών όλα τα αναγκαία δεδομένα για την εφαρμογή του άρθρου 6, όπως για παράδειγμα η παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια και τα σχετικά αγοραία έσοδα, ανεξάρτητα από το χρονικό πλαίσιο της αγοράς εντός του οποίου πραγματοποιείται η συναλλαγή και ανεξάρτητα από το αν η ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί αντικείμενο διμερούς συναλλαγής, συναλλαγής εντός της ίδιας επιχείρησης ή σε κεντρική αγορά.

Παρόλες τις προβλέψεις αυτές και μολονότι η Επιτροπή όφειλε να παρέχει καθοδήγηση για την εφαρμογή του υποχρεωτικού ανώτατου ορίου στα αγοραία έσοδα, κάτι τέτοιο δεν συνέβη². Έτσι, διαπιστώθηκε ότι καμία διάταξη του Κανονισμού 2022/1854 δεν ορίζει τον τρόπο καθορισμού των αγοραίων εσόδων στα οποία εφαρμόζεται το μέτρο του ανώτατου ορίου στα έσοδα και, επομένως, ο καθορισμός των αγοραίων εσόδων εναπόκειται στα κράτη μέλη. Φυσικά, τα κράτη μέλη, κατά την εφαρμογή του Κανονισμού, υποχρεούνται να ασκούν τις αρμοδιότητές τους τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης και, ως εκ τούτου, κατά τρόπο ώστε να διαφυλάσσεται η πρακτική αποτελεσματικότητα των διατάξεων³.

Εξεταστέο, λοιπόν, ζήτημα είναι αν, κατά την άσκηση αυτής της αρμοδιότητάς τους, επιτρέπεται στα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν τεκμήρια για να προσδιορίσουν με ακρίβεια το ποσό των αγοραίων εσόδων επί του οποίου

1. Σκ. 29-30.

2. Σκ. 36.

3. Σκ. 40.

εφαρμόζουν το μέτρο του ανώτατου ορίου στα έσοδα το οποίο επιβάλλει ο Κανονισμός 2022/1854⁴. Το Δικαστήριο ανέπτυξε τον συλλογισμό του βασιζόμενο στις αιτιολογικές σκέψεις του Κανονισμού και αποφάνθηκε ότι, πέραν της ήδη αναφερθείσας υποχρέωσης προς παροχή των αναγκαίων δεδομένων στις αρμόδιες αρχές για τον υπολογισμό των αγοραίων εσόδων, οι αρχές αυτές έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν «εύλογες εκτιμήσεις» για τον υπολογισμό αυτό λόγω του μεγάλου αριθμού συναλλαγών για τις οποίες πρέπει να διασφαλίζουν την επιβολή του μέτρου. Άλλωστε, ενόψει του ότι εξ ορισμού μια εκτίμηση είναι προσεγγιστική και δεν αντιστοιχεί πάντοτε στην ακριβή τιμή⁵, είναι δυνατόν να γίνει δεκτή ενδεχόμενη διαφορά μεταξύ των πραγματικών και των τεκμαρτών εσόδων. Και αυτό τηρουμένων των προϋποθέσεων, αφενός, ότι η διαφορά που μπορεί να είναι τόσο θετική όσο και αρνητική παραμένει εύλογη, αλλά και, αφετέρου, ότι οι εκτιμήσεις που προκύπτουν από την εφαρμογή των τεκμηρίων είναι αντιπροσωπευτικές της πραγματικότητας της αγοράς κατά τη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου⁶.

Σκοπός δε της επείγουσας αυτής παρέμβασης είναι ο μετριασμός των επιπτώσεων των υψηλών τιμών ενέργειας, εξ ου και τα μέτρα που θεσπίζει ο Κανονισμός είναι έκτακτα, στοχευμένα και χρονικά περιορισμένα⁷. Στο πλαίσιο αυτό, η χρήση εύλογων εκτιμήσεων, όπως τα τεκμήρια, που αποσκοπούν στην ταχεία εφαρμογή μιας βραχυχρόνιας ισχύος μέτρων, είναι δυνατόν να συνιστούν πρόσφορο ή ακόμη και αναγκαίο μέσο για τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας του μέτρου του ανώτατου ορίου στα έσοδα. Δεδομένου μάλιστα του ότι πιθανόν να απαιτείται η συλλογή και ο έλεγχος ενός πολύ μεγάλου όγκου δεδομένων, γίνεται επίσης δεκτό ότι, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε εθνικής αγοράς ή τις ενδεχόμενες τεχνικές δυσκολίες διαχωρισμού των υπακτέων στον Κανονισμό εσόδων, η χρήση τεκμηρίων μπορεί να αποδειχθεί αναγκαία. Ως προς τα αμάχτητα τεκμήρια, το Δικαστήριο αποδέχθηκε ότι αυτά είναι δυνατόν να μην αντιτίθενται στη ρύθμιση, ιδίως όταν αφορούν μια περιορισμένη και ειδική κατηγορία παραγωγών των οποίων τα έσοδα, λόγω των ειδικών περιστάσεων ή των ιδιαιτεροτήτων της οικείας εθνικής αγοράς, έχουν προηγουμένως καθοριστεί σε συμφωνία με τις δημόσιες αρχές ή οριοθετούνται από την εθνική νομοθεσία και, επομένως, οι συγκεκριμένοι παραγωγοί δεν μπορούν ευχερώς να αποκλίνουν από αυτήν⁸.

Για το ζήτημα δε της αναδρομικότητας, όπως αυτό τέθηκε ως αντίθετο προς τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της καλόπιστης συνεργασίας, το Δικαστήριο επισήμανε ότι ο νομοθέτης της Ένωσης αποφάσισε να μην στερήσει από τα κράτη μέλη την αρμοδιότητά τους να θεσπίζουν ρυθμίσεις για περίοδο προγενέστερη της περιόδου εφαρμογής που προβλέπει ο Κανονισμός⁹. Άλλωστε, δεδομένου ότι εξυπηρετούνται σκοποί συμβατοί με τους σκοπούς του Κανονισμού και του δικαίου της Ένωσης, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι, εφαρμόζοντας, σε εθνικό επίπεδο, ένα τέτοιο μέτρο πριν αυτό επιβληθεί στο επίπεδο της Ένωσης, ένα κράτος μέλος παραβιάζει την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας¹⁰.

Καταληκτικά, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ο Κανονισμός δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, η οποία, αφενός, καθορίζει το τελικό ύψος της εισφοράς είτε βάσει αμάχτων τεκμηρίων είτε βάσει μαχητών τεκμηρίων, και, αφετέρου, εκδόθηκε μετά την έναρξη ισχύος του Κανονισμού, αλλά ρυθμίζει προγενέστερη περίοδο.

III. Αναδρομικότητα και τεκμήρια στις περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης

Η διαχείριση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναδεικνύει μια θεμελιώδη ένταση μεταξύ, αφενός, της ανάγκης για αποτελεσματικότητα των κρατικών μέτρων και, αφετέρου, των εγγυήσεων του κράτους δικαίου, ειδικά όσον αφορά τις αρχές της ασφάλειας δικαίου, όπως η μη αναδρομικότητα και η προβλεψιμότητα, και της δικαστικής προστασίας, δηλαδή της έντασης του ελέγχου και της εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας. Το δικάσαν φαίνεται ότι επιχείρησε αρκετούς – και εκ πρώτης όψης λογικά συνεπείς – νομικούς ελιγμούς για να καταλήξει ούτε λίγο, ούτε πολύ στη συμβατότητα της επίμαχης εθνικής ρύθμισης με το δίκαιο της Ένωσης.

Έτσι, στο βασικό ερώτημα του αν η εν επίμαχη εισφορά συνιστά φόρο ή όχι, το Δικαστήριο εντέχνως αποφεύγει να απαντήσει. Φαίνεται πως ενδεχομένως για λόγους σκοπιμότητας να μην θίγεται το ζήτημα και η εισφορά αυτή να μην κατονομάζεται ως φόρος, αλλά εν τοις πράγμασι φέρει όλα τα χαρακτηριστικά του, καθότι ως φόρος προσδιορίζεται η χρηματική, οριστική, υποχρεωτική, χωρίς αντάλλαγμα παροχή των ιδιωτών προς το κράτος ή άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου προς πορισμό εσόδων και εκπλήρωση δημόσιων σκοπών οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής¹¹. Στο σημείο αυτό, βέβαια, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι τόσο το Γερμανικό Ομοσπον-

4. Σκ. 41.

5. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα Α. Ράντου, ΔΕΕ C-633/23, 27.02.2025, ECLI:EU:C:2025:131, σημ. 50.

6. Σκ. 43.

7. Σκ. 44.

8. Σκ. 49.

9. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα Α. Ράντου, ΔΕΕ C-633/23, 27.02.2025, ECLI:EU:C:2025:131, σημ. 59.

10. Σκ. 60 και 64.

11. Βλ. Θ. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ / Α. ΤΣΟΥΡΟΥΦΛΗΣ / Π. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ / Κ. ΠΕΡΡΟΥ, Φορολογικό Δίκαιο, 8η έκδ., εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2024, σ. 12 επ.

διακό Συνταγματικό Δικαστήριο¹² (ΓΟΣΔ) όσο και το ΣτΕ¹³ που επιλήφθηκαν του ζητήματος έκριναν πως το επίμαχο μέτρο, όπως ενσωματώθηκε στις εθνικές έννομες τάξεις, δεν συνιστά φορολογική επιβάρυνση. Το μεν ΓΟΣΔ αποφάνθηκε πως οι νόμιμες υποχρεώσεις πληρωμής μεταξύ ιδιωτών χωρίς εισοδηματικό αποτέλεσμα υπέρ του Δημοσίου δεν συνιστούν ούτε φόρο ούτε μη φορολογική εισφορά και επισήμανε ότι, στην παρούσα περίπτωση, λείπει το χαρακτηριστικό της επίτευξης εσόδων¹⁴. Το δε ΣτΕ έκρινε ότι η επίμαχη επιβάρυνση δεν συνιστά φόρο, διότι, αφενός, επιβλήθηκε στα κέρδη πέραν των προσδοκώμενων στο πλαίσιο της επιχειρηματικής στρατηγικής για την αύξηση της κερδοφορίας τους, αφετέρου, είχε ως στόχο τη δημιουργία πόρων για τη στήριξη των τελικών καταναλωτών, ώστε να εξασφαλιστεί η πρόσβαση σε ένα αγαθό ζωτικής σημασίας για το κοινωνικό σύνολο. Περαιτέρω, έγινε δεκτό ότι το μέτρο στόχευε στην ομαλή λειτουργία, υπό συνθήκες υγιούς και αποτελεσματικού ανταγωνισμού, της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και τονίστηκε η σημασία της σταθερότητας και της ασφάλειας του εφοδιασμού.

Η απάντηση στην ερώτηση του αν η εν λόγω εισφορά εμπίπτει στην κατηγορία της φορολογικής επιβάρυνσης παίζει, όμως, καθοριστικό ρόλο για τις έννομες συνέπειες και την αντιμετώπιση που πρέπει να επιφυλάξει ο δικαστής. Έτσι, μολονότι η υιοθέτηση της άποψης ότι δεν πρόκειται για φορολογική επιβάρυνση δεν φαίνεται πειστική¹⁵, τη δεχόμαστε αξιωματικά, ώστε να αξιολογήσουμε υπό αυτό το πρίσμα την αναδρομικότητα και τα τεκμήρια στην περίπτωση αυτή της έκτακτης ανάγκης.

Η καταρχήν μη αναδρομικότητα των κανόνων δικαίου συνιστά έναν κεντρικό πυλώνα του κράτους δικαίου, διασφαλίζοντας ότι οι πολίτες και οι επιχειρήσεις μπορούν να προβλέψουν τις έννομες συνέπειες των πράξεών τους. Παρόλα αυτά, γίνεται δεκτό ότι η αναδρομική θέσπιση κανόνα είναι μόνο κατ' εξαίρεση επιτρεπτή υπό τους όρους της αναγκαιότητας για την επίτευξη σκοπού γενικού συμφέροντος, δέουσας προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και σαφούς διατύπωσης, σκοπών ή οικονομίας της διάταξης¹⁶. Στον Κανονισμό 2022/1854, ωστόσο, δεν φαίνεται να προκύπτει ούτε από τις ρητές διατάξεις, ούτε από την αιτιολογία, βούληση του νομο-

θέτη να προσδώσει αναδρομική ισχύ στα επιβαλλόμενα μέτρα και, ως εκ τούτου, οδηγούμαστε σε δύο σκέψεις. Η μεν πρώτη αφορά το αν το εθνικό μέτρο, που περιλαμβάνει την κρίσιμη περίοδο προ της θέσης του ενωσιακού σε ισχύ, παραβίαζε το ενωσιακό δίκαιο, όχι υπό το πρίσμα του Κανονισμού, όπως τέθηκε, αλλά υπό το πρίσμα γενικότερων αρχών της Ένωσης, όπως αυτές της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, της αρχής της ισότητας και της ελευθερίας εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών, καθ' ο μέτρο ορισμένα κράτη επέβαλαν οικονομικές επιβαρύνσεις πριν τη θέσπιση του Κανονισμού, ενώ άλλα όχι. Η δε δεύτερη σκέψη αφορά τη συμβατότητα της θέσπισης εθνικής ρύθμισης αναδρομικού χαρακτήρα με ενωσιακά μέτρα επείγοντος χαρακτήρα με το ίδιο κατ' ουσίαν περιεχόμενο. Λαμβάνοντας υπόψη τη θεμελιώδη αλληλεξάρτηση των συνταγματικών τάξεων της Ένωσης και ότι οι εξουσίες έκτακτης ανάγκης μεταξύ Ένωσης και κρατών μελών δεν είναι παράλληλες, αλλά μάλλον αλληλεπικαλύπτονται, καταλήγουμε ότι πρόκειται για μια μορφή «μεικτού καθεστώτος έκτακτης ανάγκης»¹⁷. Ενεργώντας, λοιπόν, για την αντιμετώπιση μιας κρίσης εξ ονόματος όλων των κρατών μελών και θεσπίζοντας μια γενικής ισχύος διάταξη, η Ένωση -και τα θεσμικά όργανα αυτής- παρουσιάζονται ως ο «κυρίαρχος» δρών¹⁸. Παράλληλα, όμως, ο κυρίαρχος αυτός δρών επιτρέπει στο πλαίσιο της κατ' εξαίρεση διαδικασίας, που ο ίδιος επικαλείται για τη νομιμοποίησή του, να θεσπίζονται αναδρομικά και ανομοιόμορφα κανόνες ερειδόμενοι στην αυτή κατάσταση ανάγκης, χωρίς να έχει προβλεφθεί ρητά, όπως -θεωρητικά- απαιτείται. Σχήμα, το οποίο παρουσιάζεται ως μάλλον προβληματικό.

Ως προς το ζήτημα των τεκμηρίων, το Δικαστήριο αποδέχθηκε ότι τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιούν τις «εύλογες εκτιμήσεις» ως τεκμήρια, εφόσον η συλλογή τεράστιου όγκου δεδομένων σε συνθήκες κρίσης καθιστά τον ακριβή υπολογισμό για την εφαρμογή του μέτρου σχεδόν αδύνατο. Έθεσε δε τη συνθήκη δικλείδα ασφαλείας ότι οι εκτιμήσεις πρέπει να παραμένουν αντιπροσωπευτικές της πραγματικότητας της αγοράς. Ταυτόχρονα, υπογράμμισε ότι τα μέτρα που θεσπίζει ο Κανονισμός είναι έκτακτα, στοχευμένα και χρονικά περιορισμένα¹⁹. Τα παραπάνω αφορούν τα μαχητά τεκμήρια και μπορούν καταρχήν να γίνουν δεκτά υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας. Ο προβληματισμός που γεννάται άπτεται δύο σημείων. Αφενός, της διαφοράς μεταξύ τεκμαρτών και πραγματικών εσόδων, αν και όταν παύσει να είναι εύλογη, χωρίς όμως να προκύπτει επί του παρόντος, και, αφετέρου, των αμάχητων τεκμηρίων. Τα αμάχητα τεκμή-

12. BVerfG, Απόφαση 28.11.2024 – 1 BvR 460/23, 1 BvR 611/23.

13. ΣτΕ 185-190/2025.

14. BVerfG, Απόφαση 28.11.2024 – 1 BvR 460/23, 1 BvR 611/23, σκ. 77 επ.

15. Βλ., αναλυτικά, Κ. ΠΕΡΡΟΥ, Ζητήματα από τον χαρακτηρισμό της έκτακτης εισφοράς στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας του ν. 4936/2022 ως φόρου, *Ενέργεια & Δίκαιο*, 38/2023, σσ. 76-86.

16. Βλ., αναλυτικά, Σ. ΞΕΦΤΕΡΗ, Άρθρο 297, σε: Β. Χριστιανός / Μ. Περάκης / Μ. Ροδόπουλος, *ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΕ & ΣΛΕΕ*, Ερμηνεία κατ' άρθρο, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2025, σ. 1539 επ.

17. S. R. LARSEN, *The Constitutional Theory of the Federation and the European Union*, Oxford University Press, 2021, σ. 150 επ.

18. Κ. ΣΜΙΤ, *Πολιτική Θεολογία*, μτφρ. Π. Κονδύλης, Αθήνα: Λεβιάθαν, 1992, σσ. 29, 130.

19. Σκ. 44.

ρια φαίνεται να σχηματίζουν μια νομική γκρίζα τρύπα²⁰, η οποία υποστηρίζεται ότι εμφανίζεται όταν υπάρχει επίφαση νομιμότητας, αλλά οι νομικοί περιορισμοί είναι τόσο χαλαροί που επιτρέπουν στη Διοίκηση να ενεργεί ουσιαστικά ανεξέλεγκτα. Τα αμάχητα τεκμήρια που εν προκειμένω εισήγαγε το Βέλγιο για τις πυρηνικές εγκαταστάσεις εμποδίζουν τον υπόχρεο να επικαλεστεί τα πραγματικά του έσοδα, ενώ η δικαιολόγηση του απόλυτου αυτού περιορισμού ως «ειδικής περίπτωσης ή ιδιαιτερότητας της οικείας εθνικής αγοράς»²¹ δεν κρίνεται ως πειστική και σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας, ακόμα και σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.

Συμπερασματικά, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι εύ-

λογα το δικάσαν δεν υπεισέρχεται σε θέματα σύνθετων οικονομικών και τεχνικών αξιολογήσεων, καθώς αυτό το περιθώριο εκτίμησης δεν ανήκει στο Δικαστήριο, αλλά στον νομοθέτη που διαθέτει την πρόσβαση στην επιστημονική γνώση και ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας για τη διαχείριση της ανάγκης²². Ωστόσο, η στάση του ΔΕΕ αντικατοπτρίζει μάλλον μια διάθεση έκπτωσης σε γενικές αρχές του δικαίου και μια υποχώρηση απέναντι στον φόβο της ενεργειακής κρίσης. Σε κάθε περίπτωση, και παρά το γεγονός ότι η πρακτική αυτή είναι αρκετά οικεία στην ελληνική πραγματικότητα, αναγνωρίζουμε ότι το έργο του Κράτους Δικαίου είναι πάντα ημιτελές και οφείλουμε να αναζητούμε νέες μεθόδους για να το διαφυλάσσουμε²³.

20. D. DYZENHAUS, Preventative Justice and the Rule-of-Law Project, σε: A. Ashworth / L. Zedner / P. Tomlin (eds), *Prevention and the Limits of the Criminal Law*, Oxford University Press, 2013, σ. 91.

21. Σκ. 49.

22. Κ. ΓΩΓΟΣ, Άρθρο 122, σε: Β. Σκουρής, *Συνθήκη της Λισσαβώνας*, εκδ. Σάκκουλα, 2020, σ. 1240.

23. S. R. LARSEN, The Rule of Law Project, *Harvard Law Review Forum*, τόμ. 129, 2016, σ. 277.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

II. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

A. Επισκόπηση Νομολογίας (Νοέμβριος 2025 – Ιανουάριος 2026)

Επιμ.: Έρρικα Κ. Λόραμ

► Άρθρο 3 – Απαγόρευση βασανιστηρίων

Υπόθεση Tsaana κατά Γεωργίας (Προσφυγή Νο 13186/20 και 4 άλλες), απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2025 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης

διαδήλωση ακτιβιστών – τραυματισμοί διαδηλωτών και δημοσιογράφων

Οι προσφεύγοντες είναι δημοσιογράφοι, διαδηλωτές και ένας τυχαίος παρευρισκόμενος, οι οποίοι τραυματίστηκαν κατά τη διάρκεια διαδήλωσης που πραγματοποιήθηκε έξω από το Κοινοβούλιο της Γεωργίας στην Τιφλίδα, στις 20-21 Ιουνίου 2019.

Η εκλογή ενός Ρώσου βουλευτή ως προέδρου του Κοινοβουλίου προκάλεσε τη διαδήλωση, η οποία αρχικά ήταν ειρηνική και συγκέντρωσε περίπου 12.000 διαδηλωτές. Στη συνέχεια, όμως, κάποιοι διαδηλωτές επιχείρησαν να εισβάλουν στο Κοινοβούλιο. Η αστυνομία, προκειμένου να διαλύσει τη διαδήλωση, έκανε χρήση βλημάτων κινητικής ενέργειας, δακρυγόνων και αντλίων νερού. Συνολικά τραυματίστηκαν πάνω από διακόσια άτομα, μεταξύ των οποίων αστυνομικοί και δημοσιογράφοι. Είκοσι από τους προσφεύγοντες τραυματίστηκαν από βλήματα κινητικής ενέργειας, τέσσερις υπέστησαν σωματική κακομεταχείριση και τέσσερις έχασαν το μάτι τους.

Ξεκίνησε ποινική έρευνα για τα γεγονότα, η οποία παρέμεινε εκκρεμής μετά από πεντέμισι χρόνια. Σε τρεις αστυνομικούς που κατηγορήθηκαν χορηγήθηκε αμνηστία. Τα εθνικά δικαστήρια, τα οποία εξέτασαν αγωγές των προσφευγόντων κατά του Υπουργείου Εσωτερικών, έκριναν ότι η αστυνομία είχε κάνει χρήση μη αναγκαίας και δυσανάλογης βίας κατά φιλειρηνικών ατόμων.

Το Δικαστήριο, εξετάζοντας την υπόθεση υπό το πρίσμα της διαδικαστικής πτυχής του άρθρου 3 της Σύμβασης, διαπίστωσε ότι η έρευνα ήταν αναποτελεσματική, καθώς είχαν παρέλθει πάνω από πεντέμισι χρόνια και δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί, δεν είχε εξεταστεί η ευθύνη των ανωτέρων, δεν είχαν καταβληθεί επαρκείς προσπάθειες για τον εντοπισμό των υπευθύνων και δεν είχαν διενεργηθεί αναπαραστάσεις των γεγονότων. Οι καθυστερήσεις ήταν αδικαιολόγητες, λαμβάνοντας υπόψη ακόμη και την πανδημία Covid-19.

Εξετάζοντας την υπόθεση και υπό το πρίσμα της ουσιαστικής πτυχής του άρθρου 3, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η εναγόμενη Κυβέρνηση δεν απέδειξε ότι η βία που χρησιμοποιήθηκε από την αστυνομία ήταν απολύτως αναγκαία και ανάλογη. Το νομικό πλαίσιο που ρύθμιζε τη

χρήση βλημάτων κινητικής ενέργειας ήταν ελλιπές, καθώς δεν περιόριζε τη χρήση τους ως έσχατο μέσο για την αντιμετώπιση απειλών κατά της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας, δεν απαγόρευε τη χρήση βλημάτων πολλαπλών σφαιριδίων, δεν προέβλεπε επαρκή εκπαίδευση σχετικά με τους κινδύνους για την υγεία και, τέλος, η αλυσίδα διοίκησης ήταν ασαφής. Έγινε χρήση οκτακοσίων περίπου βλημάτων εναντίον του πλήθους, χρησιμοποιήθηκαν βλήματα πολλαπλών σφαιριδίων, δεν υπήρξε προειδοποίηση πριν από τους πυροβολισμούς, ενώ οι αστυνομικοί ενήργησαν αυτόνομα και χωρίς σαφείς εντολές. Η εναγόμενη Κυβέρνηση δεν παρέσχε καμία εξήγηση και αιτιολογία για τους τέσσερις προσφεύγοντες που υπέστησαν σωματική κακομεταχείριση.

Αναφορικά με τα βλήματα κινητικής ενέργειας, το Δικαστήριο όρισε τις εξής ελάχιστες απαιτήσεις: α) η χρήση τους επιτρέπεται μόνο ως έσχατο μέσο για την αντιμετώπιση πραγματικών και επικείμενων απειλών κατά της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας, β) πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο στοχευμένα, ελαχιστοποιώντας τον κίνδυνο, γ) η χρήση βλημάτων πολλαπλών σφαιριδίων ή μεταλλικών βλημάτων απαγορεύεται, δ) απαιτείται κατάλληλη προειδοποίηση, όπου αυτό είναι δυνατό, ε) η χρήση τους επιτρέπεται μόνο από κατάλληλα εκπαιδευμένους αστυνομικούς, και στ) είναι απαραίτητη η ύπαρξη αυστηρής αλυσίδας διοίκησης και ελέγχου.

Παραβίαση άρθρου 3.

Το Δικαστήριο εξέτασε επίσης την υπόθεση υπό το πρίσμα του άρθρου 10 και έκρινε ότι η χρήση βίας κατά των δημοσιογράφων συνιστούσε παρέμβαση στο δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης, η οποία δεν ήταν ούτε δικαιολογημένη ούτε ανάλογη. Πολλοί από τους προσφεύγοντες που επλήγησαν από βλήματα κινητικής ενέργειας ενώ κάλυπταν τα γεγονότα, έφεραν διακριτικά σήματα Τύπου ή κρατούσαν κάμερες, οπότε μπορούσαν να αναγνωριστούν. Το γεγονός ότι τραυματίστηκαν συνολικά 32 δημοσιογράφοι υποδηλώνει ότι υπήρξε στοχοποίηση ή απερίσκεπτη αδιαφορία. Τα κράτη, ωστόσο, οφείλουν να διαθέτουν ένα αποτελεσματικό σύστημα προστασίας των δημοσιογράφων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η επίδικη παρέμβαση δεν ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία».

Παραβίαση άρθρου 10.

Το Δικαστήριο έκρινε, περαιτέρω, ότι το άρθρο 11 της Σύμβασης ήταν εφαρμοστέο, παρά τη σποραδική χρήση βίας από ορισμένους διαδηλωτές, η οποία δεν απομειώνει

την προστασία των ειρηνικών διαδηλωτών. Η απόφαση διάλυσης της διαδήλωσης ήταν, αυτή καθαυτή, πιθανώς δικαιολογημένη, καθώς η απρόσκοπτη λειτουργία του Κοινοβουλίου αποτελεί θεμελιώδες δημόσιο συμφέρον. Ωστόσο, ο τρόπος εκτέλεσής της δεν ήταν δικαιολογημένος ούτε ανάλογος, καθώς δεν δόθηκε σαφής προειδοποίηση πριν από τη χρήση βίας, η οποία ήταν αδικαιολόγητη, ενώ και η χρήση των βλημάτων ήταν αδιάκριτη. Συνεπώς, η παρέμβαση δεν ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία».

Παραβίαση άρθρου 11.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε στους προσφεύγοντες που υπέστησαν περιουσιακή ζημία λόγω απώλειας οφθαλμού αποζημίωση ύψους 85.000 ευρώ στον προσφεύγοντα Kurdonvanidze, 75.000 ευρώ στον προσφεύγοντα Gomuri, 75.000 ευρώ στον προσφεύγοντα Sulashvili, και 85.000 ευρώ στον προσφεύγοντα Chankseliani. Επιδίκασε επίσης σε κάθε προσφεύγοντα – ανάλογα με τη σοβαρότητα των τραυματισμών – ποσό από 5.000 έως 30.000 ευρώ ως αποζημίωση για την ηθική βλάβη που υπέστη.

Υπόθεση Α.Ν. κ.α. κατά Ελλάδας (Προσφυγές Νος 65267/19, 13892/20 και 18958/20), απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2026

Ισυνθήκες υποδοχής και διαβίωσης ασυνόδευτων ανηλίκων – υπερπληθυσμός

Οι προσφεύγοντες είναι ανήλικοι Αφγανοί υπήκοοι, οι οποίοι έφτασαν ασυνόδευτοι στην Ελλάδα και τοποθετήθηκαν στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) της Σάμου κατά διάφορες χρονικές περιόδους μεταξύ Φεβρουαρίου 2019 και Μαΐου 2020.

Κατά την επίδικη περίοδο, το ΚΥΤ Σάμου φιλοξενούσε χιλιάδες άτομα, υπερβαίνοντας κατά πολύ τη δυναμικότητα των 648 ατόμων. Οι προσφεύγοντες διαμαρτυρήθηκαν για τις συνθήκες στέγασης τόσο στον άτυπο καταυλισμό που είχε αναπτυχθεί εκτός του ΚΥΤ όσο και εντός αυτού, όπου επικρατούσε υπερπληθυσμός, έλλειψη ηλεκτρικού ρεύματος και τρεχούμενου νερού, ανεπαρκείς υγειονομικές εγκαταστάσεις και σοβαρά προβλήματα στη συλλογή απορριμμάτων. Το Δικαστήριο, δυνάμει του άρθρου 39 του Κανονισμού του, διέταξε τη λήψη προσωρινών μέτρων, ζητώντας τη μεταφορά των προσφευγόντων σε κατάλληλη δομή φιλοξενίας για ασυνόδευτους ανηλίκους, συμβατή με τους όρους του άρθρου 3 της Σύμβασης. Το αίτημα αυτό ικανοποιήθηκε με σημαντική καθυστέρηση. Στη συνέχεια, οι προσφεύγοντες μεταφέρθηκαν σε δομές φιλοξενίας στην ηπειρωτική Ελλάδα ή μετεγκαταστάθηκαν σε άλλα κράτη μέλη δυνάμει του Κανονισμού Δουβλίνο III ή του προγράμματος μετεγκατάστασης για ασυνόδευτους ανηλίκους.

Η εναγόμενη Κυβέρνηση επικαλέστηκε την ακραία πίεση που δέχθηκε το σύστημα υποδοχής λόγω της αύξησης των μαζικών αφίξεων, καθώς και τα μέτρα που έλαβε για τη βελτίωση των συνθηκών υποδοχής και φιλοξενίας, όπως τη σύσταση της Ειδικής Γραμματείας Ασυνόδευτων Ανηλίκων και την επέκταση της δυναμικότητας των ΚΥΤ. Προέβαλε επίσης ένσταση περί μη εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων, υποστηρίζοντας ότι οι προσφεύγοντες είχαν τη δυνατότητα να προσφύγουν κατά της διοικητικής παράλειψης δυνάμει του άρθρου 63 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας ή να ασκήσουν ασφαλιστικά μέτρα κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και το άρθρο 210 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας.

Το Δικαστήριο απέρριψε την ένσταση αυτή, επισημαίνοντας ότι η εναγόμενη Κυβέρνηση δεν απέδειξε ούτε την αποτελεσματικότητα των εν λόγω εσωτερικών ενδίκων μέσων ούτε την πραγματική προσβασιμότητα σε ασυνόδευτους ανηλίκους, υπέρ των οποίων δεν απέδειξε ότι είχαν διοριστεί οι απαιτούμενοι επίτροποι.

Εξετάζοντας την προσφυγή υπό το πρίσμα του άρθρου 3, υπενθύμισε τις γενικές αρχές που έχει διατυπώσει στη νομολογία του σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων άσυλο¹, αλλά και σχετικά με ασυνόδευτους ανηλίκους². Σύμφωνα με τη νομολογία του, η αξιολόγηση του ελάχιστου επιπέδου σοβαρότητας προκειμένου η κακομεταχείριση να εμπίπτει στο πεδίο ρύθμισης του άρθρου 3 εξαρτάται από το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης, όπως η διάρκεια της κακομεταχείρισης, οι σωματικές ή ψυχικές επιπτώσεις της, το φύλο, η ηλικία και η κατάσταση υγείας του θύματος. Τόνισε ιδιαίτερα ότι οι ανήλικοι έχουν ειδικές ανάγκες και αποτελούν μια ομάδα ιδιαίτερης ευαλωτότητας, η οποία υπερισχύει κάθε χαρακτηρισμού του ανηλίκου από το μεταναστευτικό δίκαιο σχετικά με το καθεστώς του. Η υποδοχή και η φροντίδα τους, συνεπώς, πρέπει να προσαρμόζονται στις ανάγκες της ηλικίας τους, ενώ κάθε αδυναμία κάλυψης των βασικών αναγκών τους μπορεί, αφ' εαυτής, να συνιστά εξευτελιστική μεταχείριση κατά την έννοια του άρθρου 3 της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο, παράλληλα, αναγνώρισε το βάρος και τις αυξημένες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα κράτη που αποτελούν τα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω της αυξημένης εισροής μεταναστών και αιτούντων άσυλο. Εντούτοις, λαμβάνοντας υπόψη τον απόλυτο χαρακτήρα του άρθρου 3, υπογράμμισε ότι η πίεση αυτή

1. Υπόθεση *MSS κατά Βελγίου και Ελλάδας* (Προσφυγή No 30696/09), απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2010 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, υπόθεση *Khlaifia και λοιποί κατά Ιταλίας* (Προσφυγή No 16483/12), απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2016 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης.

2. Υπόθεση *Tarakhel κατά Ελβετίας* (Προσφυγή No 29217/12), απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 2014 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης.

δεν μπορεί να απαλλάξει ένα κράτος από τις απορρέουσες από τη διάταξη αυτή υποχρεώσεις του.

Καθόσον τα πραγματικά περιστατικά της παρούσας υπόθεσης δεν αμφισβητούνται από τα διάδικα μέρη, η διαφωνία έγκειται στην επάρκεια των μέτρων που έλαβε η εναγόμενη Κυβέρνηση για την εξασφάλιση των κατάλληλων συνθηκών υποδοχής και διαβίωσης. Οι προσφεύγοντες προσκόμισαν *prima facie* αποδείξεις παρατεταμένης έκθεσης σε συνθήκες μη συμβατές προς την ηλικία τους και την ευαλωτότητά τους. Οι ισχυρισμοί αυτοί επιβεβαιώνονται από πολλές ανεξάρτητες εκθέσεις διεθνών και εθνικών φορέων σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης στο ΚΥΤ Σάμου κατά την επίμαχη περίοδο, γεγονός που επαρκούσε για τη μετάθεση του βάρους απόδειξης στην εναγόμενη Κυβέρνηση. Μολονότι, συνεπώς, η εναγόμενη Κυβέρνηση όφειλε να αποδείξει ότι τα μέτρα που έλαβε ήταν επαρκή για τη διασφάλιση συνθηκών διαβίωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων, συμβατών με τις επιταγές του άρθρου 3, εντούτοις δεν προσκόμισε κανένα σχετικό αποδεικτικό στοιχείο.

Το Δικαστήριο επισήμανε, τέλος, ότι είχε εξετάσει και διαπιστώσει τις συνθήκες διαβίωσης στο ΚΥΤ Σάμου σε σειρά άλλων αποφάσεών του και στην παρούσα υπόθεση δεν υπήρχε ένδειξη ότι η κατάσταση κατά την επίδικη περίοδο διέφερε ουσιωδώς από εκείνη που είχε ήδη εξετάσει σε άλλες υποθέσεις. Τα αποδεικτικά στοιχεία καταδείκνυαν ότι οι προσφεύγοντες παρέμειναν για σημαντικά χρονικά διαστήματα σε συνθήκες ακατάλληλες για την ηλικία τους και ανεπαρκείς για την κάλυψη των βασικών αναγκών τους. Παρότι το Δικαστήριο αναγνώρισε τις πρωτοβουλίες και τις προσπάθειες της εναγόμενης Κυβέρνησης, εντούτοις διαπίστωσε ότι τα μέτρα είχαν σχεδιαστεί για τη βελτίωση του συνολικού συστήματος, με αποτέλεσμα οι συνθήκες διαβίωσης στο ΚΥΤ Σάμου κατά την κρίσιμη περίοδο να παραμένουν ουσιαστικά αμετάβλητες και να υπολείπονται των προτύπων που θέτει το άρθρο 3 της Σύμβασης.

Παραβίαση άρθρου 3.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίδασκε σε κάθε προσφεύγοντα το ποσό των 1.000 ευρώ ως αποζημίωση για την ηθική βλάβη που υπέστη.

► Άρθρο 6 – Δικαίωμα στη χρηστή απονομή της δικαιοσύνης

Υπόθεση Καρακασίδης κατά Ελλάδας (Προσφυγή Νο 46737/20), απόφαση της 8ης Ιανουαρίου 2026

μετάθεση βάρους απόδειξης στον κατηγορούμενο – τεκμήριο αθωότητας

Ο προσφεύγων υποβλήθηκε τον Νοέμβριο του 2011 σε τυχαίο έλεγχο από την τροχαία, κατά τον οποίο εντοπί-

στηκε, στον χώρο της ρεζέρβας του αυτοκινήτου του, ένα κουτί με κοσμήματα και πολύτιμους λίθους. Ο ίδιος ισχυρίστηκε ότι αυτά ανήκαν στη σύζυγό του και ότι τα φύλασσε στο αυτοκίνητο για λόγους ασφαλείας, επειδή είχε προηγηθεί διάρρηξη στην οικία τους τον Ιούνιο του 2011, την οποία είχαν καταγγείλει στην αστυνομία. Ο εισαγγελέας άσκησε σε βάρος του ποινική δίωξη για αποδοχή προϋόντων εγκλήματος.

Το 2018, το Μονομελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών έκρινε ότι ο προσφεύγων είχε, τον Ιούλιο του 2011, αποδεχθεί εκ προθέσεως στην κατοχή του κοσμήματα και πολύτιμους λίθους γνωρίζοντας ότι αποτελούσαν προϊόντα εγκλήματος. Τον καταδίκασε σε ποινή φυλάκισης 15 μηνών με αναστολή. Το Εφετείο επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση, κρίνοντας ότι ο ισχυρισμός του προσφεύγοντα ότι τα κοσμήματα και οι πολύτιμοι λίθοι ανήκαν στη σύζυγό του δεν αποδείχθηκε, ενώ, αντιθέτως, το γεγονός ότι τα αντικείμενα φυλάσσονταν στο αυτοκίνητό του ενίσχυε το συμπέρασμα περί παράνομης προέλευσής τους. Ο Άρειος Πάγος, εξετάζοντας την αίτηση αναίρεσης του προσφεύγοντα, έκρινε ότι η απόφαση του Εφετείου είχε διαπιστώσει με σαφήνεια τα πραγματικά περιστατικά από τα οποία προέκυπτε η ενοχή του προσφεύγοντα και ότι δεν υπήρχε λόγος να μνημονεύσει πρόσθετα στοιχεία, καθώς η τέλεση του αδικήματος επιβεβαιωνόταν από τη διαπίστωση ότι τα κοσμήματα και οι πολύτιμοι λίθοι φυλάσσονταν στο αυτοκίνητό του και δεν ανήκαν στη σύζυγό του.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι το τεκμήριο αθωότητας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ. 2 της Σύμβασης, αποτελεί ένα από τα στοιχεία της δίκαιης δίκης που απαιτούνται από την παρ. 1 του άρθρου αυτού. Εξέτασε, συνεπώς, την προσφυγή υπό το πρίσμα των δύο αυτών διατάξεων συνδυαστικά.

Σημείωσε ότι είναι αρμόδιο να διαπιστώσει εάν η δίκη στο σύνολό της υπήρξε δίκαιη, εξετάζοντας, μεταξύ άλλων, εάν τηρήθηκε το τεκμήριο αθωότητας που κατοχυρώνεται με το άρθρο 6 παρ. 2. Το άρθρο αυτό απαιτεί το δικαστήριο που δικάζει να μην εκκινεί από την προκατειλημμένη αντίληψη ότι ο κατηγορούμενος έχει τελέσει το αδίκημα, δεδομένου ότι το βάρος απόδειξης φέρει η κατηγορούσα αρχή και κάθε αμφιβολία πρέπει να λειτουργεί υπέρ του κατηγορουμένου.

Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι το τεκμήριο αθωότητας παραβιάζεται όταν το βάρος απόδειξης μετατίθεται από την κατηγορούσα αρχή στην υπεράσπιση³. Ωστόσο, η υπεράσπιση μπορεί να κληθεί να παράσχει εξηγήσεις, εφόσον η κατηγορούσα αρχή έχει ήδη θεμελιώσει μια εκ πρώτης όψεως υπόθεση εναντίον του κατηγορουμένου⁴. Ζήτημα

3. Υπόθεση *Telfner* κατά Αυστρίας (Προσφυγή Νο 33501/96), απόφαση της 20ής Μαρτίου 2001.

4. Υπόθεση *Poletan* και *Azirovik* κατά πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημο-

συμμόρφωσης προς την αρχή *in dubio pro reo*, ως ειδική έκφραση του τεκμηρίου αθωότητας⁵, ανακύπτει όταν οι καταδικαστικές αποφάσεις δεν είναι επαρκώς αιτιολογημένες⁶.

Σύμφωνα με την τότε ισχύουσα νομοθεσία, όποιος αποδεχόταν εκ προθέσεως στην κατοχή του προϊόντα εγκλήματος τιμωρούνταν με ποινή φυλάκισης. Αντίστοιχα, σύμφωνα με την εθνική νομολογία, για την καταδίκη απαιτείται η αναφορά σε συγκεκριμένες περιστάσεις υπό τις οποίες ο κατηγορούμενος απέκτησε τα αντικείμενα, καθώς και σε στοιχεία που καταδεικνύουν τη γνώση του περί της εγκληματικής τους προέλευσης.

Εξετάζοντας την υπόθεση, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το Εφετείο στήριξε την καταδίκη του προσφεύγοντα στη διαπίστωση ότι τα αντικείμενα ήταν κλεμμένα και ότι ο ίδιος το γνώριζε. Όμως, τα στοιχεία που προσκομίστηκαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων δεν αποδείκνυαν ότι είχε τελεστεί κάποια κλοπή. Δεν αποδείχθηκε με ποιον τρόπο ο προσφεύγων απέκτησε τα υποτιθέμενα κλοπιμαία, ούτε ότι γνώριζε για την υποτιθέμενη παράνομη προέλευσή τους. Εξάλλου, ο προσφεύγων αρνήθηκε επανειλημμένως οποιαδήποτε σχετική γνώση, ενώ δεν υπήρξε καμία μαρτυρική κατάθεση που να αποδεικνύει το αντίθετο.

Ενώ το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να επανεξετάσει τον τρόπο αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων από τα εθνικά δικαστήρια ούτε να αποφανθεί επί της ενοχής ή της αθωότητας του προσφεύγοντος, ζήτημα που εμπίπτει στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων, εντούτοις είναι αρμόδιο να εκτιμήσει εάν η δίκη, εξεταζόμενη στο σύνολό της, ήταν σύμφωνη με τη Σύμβαση, συμπεριλαμβανομένης της υποχρέωσης των εθνικών δικαστηρίων να αιτιολογούν τις αποφάσεις τους τηρώντας το τεκμήριο αθωότητας.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η κρίση των εθνικών δικαστηρίων πως ο προσφεύγων δεν απέδειξε ότι ήταν κύριος των αντικειμένων δεν αναιρεί την υποχρέωση της κατηγορούσας αρχής να αποδείξει, πέραν πάσης αμφιβολίας, την παράνομη προέλευσή τους και τη γνώση του προσφεύγοντος γι' αυτό. Τα εθνικά δικαστήρια αποφάνθηκαν ότι τα αντικείμενα ήταν κλεμμένα και ότι ο προσφεύγων το γνώριζε, χωρίς όμως να μνημονεύουν συγκεκριμένα περιστατικά ή αποδεικτικά στοιχεία που να το στηρίζουν.

Μοναδικό στοιχείο που επικαλέστηκαν ήταν το γεγονός ότι τα αντικείμενα βρέθηκαν στο αυτοκίνητο του προσφεύγοντος, το οποίο χρησιμοποιήθηκε ως ενισχυτικό στοιχείο υπέρ του συμπεράσματος ότι η προέλευσή τους ήταν παράνομη. Επιπλέον, σε κανένα στάδιο της διαδικασίας δεν εμφανίστηκε πρόσωπο που να διεκδίκησε την κυριότητα των αντικειμένων ούτε κατατέθηκε σχετική μαρτυρία, ενώ τα αντικείμενα εντοπίστηκαν σε τυχαίο έλεγχο της τροχαίας και όχι στο πλαίσιο έρευνας για κλοπές.

Συνεπώς, τα συμπεράσματα των εθνικών δικαστηρίων δεν ήταν αποτέλεσμα εκ πρώτης όψεως αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία ο προσφεύγων δεν ανέτρεψε. Το Δικαστήριο δεν διαπίστωσε ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε η κατηγορούσα αρχή στοιχειοθετούσαν υπόθεση κατά του προσφεύγοντα, την οποία έπρεπε εκείνος να αποκρούσει. Τα εθνικά δικαστήρια μετέθεσαν το βάρος απόδειξης από την κατηγορούσα αρχή στον προσφεύγοντα, παραβιάζοντας την αρχή του τεκμηρίου αθωότητας. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα, συνεκτιμώντας τη δίκη στο σύνολό της, ότι οι αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων δεν ήταν επαρκώς αιτιολογημένες.

Παραβίαση άρθρου 6 παρ. 1 και 2.

► Άρθρο 8 – Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

Υπόθεση Α.Υ. κατά Ελβετίας (Προσφυγή Νο 37639/19), απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2025

■ έλεγχος αλληλογραφίας – κρατούμενη

Η προσφεύγουσα κρατούνταν προσωρινά το 2017 με την κατηγορία της απόπειρας ανθρωποκτονίας της κόρης της, την οποία πυροβόλησε προκαλώντας της σοβαρούς τραυματισμούς. Ο εισαγγελέας, με απόφασή του το 2018, επέτρεψε στην προσφεύγουσα να εκτίσει πρόωρα την ποινή της, αντί της προσωρινής κράτησης, υπό τον περιορισμό να υφίσταται έλεγχος της αλληλογραφίας και των τηλεφωνικών της συνομιλιών. Στη συνέχεια, ο εισαγγελέας διατήρησε μόνο τον περιορισμό του ελέγχου της αλληλογραφίας μεταξύ της προσφεύγουσας και της κόρης της. Οι αποφάσεις αυτές ακυρώθηκαν από το Εφετείο λόγω ελλιπούς αιτιολογίας και ο εισαγγελέας έδωσε άδεια για πρόωρη έκτιση της ποινής χωρίς να επιβάλει οποιονδήποτε περιορισμό. Η προσφεύγουσα υπέβαλε αίτημα στο σωφρονιστικό κατάστημα να αρθούν άμεσα οι περιορισμοί στην αλληλογραφία της, υποστηρίζοντας ότι, παρόλο που οι περιορισμοί αυτοί προβλέπονταν από τον κανονισμό, εντούτοις παραβίαζαν το άρθρο 8 της Σύμβασης διότι ήταν συστημικοί και δεν δικαιολογούνταν από κανέναν ειδικό λόγο. Τον Ιούνιο του 2019, η προσφεύγουσα καταδικάστηκε πρωτοδίκως για απόπειρα ανθρωποκτονίας σε ποινή κάθειρξης οκτώ ετών.

κρατίας της Μακεδονίας (Προσφυγή Νο 26711/07), απόφαση της 12ης Μαΐου 2016.

5. Υπόθεση *Τσαλκιτζής κατά Ελλάδας* 2 (Προσφυγή Νο 72624/10), απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017.

6. Υπόθεση *Ajdarić κατά Κροατίας* (Προσφυγή Νο 20883/09), απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2011, και υπόθεση *Melich και Beck κατά Τσεχικής Δημοκρατίας* (Προσφυγή Νο 35450/04), απόφαση της 24ης Ιουλίου 2008.

Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι κάθε επέμβαση στην άσκηση του δικαιώματος σεβασμού της αλληλογραφίας θα πρέπει να προβλέπεται από τον νόμο, να επιδιώκει θεμιτό νόμιμο σκοπό και να είναι αναγκαίο μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία. Ο νόμος θα πρέπει να είναι επαρκώς σαφής αναφορικά με το πεδίο εφαρμογής του και τον τρόπο άσκησης της διακριτικής ευχέρειας των αρχών. Υπενθύμισε, επίσης, τη νομολογία του σύμφωνα με την οποία ορισμένες κατηγορίες αλληλογραφίας κρατούμενων απολαμβάνουν ένα προνομιακό καθεστώς δυνάμει του άρθρου 8 της Σύμβασης, όπως η αλληλογραφία με τον δικηγόρο, με όργανα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή με γιατρούς.

Στην υπό εξέταση υπόθεση, η ελβετική νομοθεσία διέκρινε σαφώς μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών αλληλογραφίας και εξαιρούσε από τον έλεγχο την αλληλογραφία της ανωτέρω κατηγορίας προνομιακού καθεστώτος. Ο έλεγχος αφορούσε αποκλειστικά τη μη προστατευόμενη αλληλογραφία και συνίστατο στο άνοιγμα και τη σύντομη ανάγνωσή της πριν από την παράδοσή της στον κρατούμενο.

Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν απαιτείται από τις αρχές να αιτιολογούν την αναγκαιότητα τέτοιου ελέγχου σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση, καθώς δεν θα ήταν εφικτό να γίνει διάκριση μεταξύ των κρατούμενων του σωφρονιστικού ιδρύματος ώστε να πραγματοποιηθεί ο έλεγχος. Εάν ο έλεγχος συνεπαγόταν αποκλεισμό ή περιορισμό της διαβίβασης της αλληλογραφίας, οι αρχές θα έπρεπε να εκδώσουν αιτιολογημένη απόφαση. Τέλος, αποφάνθηκε ότι ένας ορισμένος βαθμός ελέγχου της αλληλογραφίας των κρατούμενων θεωρείται θεμιτός και δεν συνιστά, αφ' εαυτού, παραβίαση της Σύμβασης.

Μη παραβίαση άρθρου 8.

Υπόθεση Μακρής κατά Ελλάδας (Προσφυγή Νο 103/22), απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2025

■ διεθνής απαγωγή τέκνου – εύλογη διάρκεια διαδικασίας

Ο προσφεύγων είναι Έλληνας υπήκοος, κάτοικος ΗΠΑ, ο οποίος παραπονείται για τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, καθώς και για τη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών σχετικά με την άμεση επιστροφή της κόρης του στη χώρα της συνήθους διαμονής της.

Το 2007, ο προσφεύγων παντρεύτηκε την V.K. στην Ελλάδα, όπου και γεννήθηκε η κόρη τους, M.-G.M. Στις αρχές του 2010, ο προσφεύγων μετακόμισε στο Τέξας των ΗΠΑ για επαγγελματικούς λόγους. Αρχικά, η σύζυγος και η κόρη του παρέμειναν στην Ελλάδα, όπου το παιδί παρακολουθούσε μαθήματα αγγλικών ενόψει της μελλοντικής μετεγκατάστασής τους στις ΗΠΑ. Τον Ιούλιο του 2017, η σύζυγος και η κόρη του προσφεύγοντος μετακόμισαν στις ΗΠΑ και το παιδί εγγράφηκε σε αμερικανικό δημο-

τικό σχολείο. Το καλοκαίρι του 2019 ταξίδεψαν όλοι μαζί στην Ελλάδα για τις καλοκαιρινές τους διακοπές. Ο προσφεύγων επέστρεψε στο Τέξας και, ενώ η σύζυγος και η κόρη του επρόκειτο να τον ακολουθήσουν αργότερα, τελικώς δεν το έπραξαν. Η σύζυγος ενημέρωσε τον προσφεύγοντα για την απόφασή της να μην επιστρέψει στις ΗΠΑ και να παραμείνει στην Ελλάδα μαζί με την κόρη τους. Ο προσφεύγων, επικαλούμενος τη Σύμβαση της Χάγης για τα Αστικά Θέματα της Διεθνούς Απαγωγής Παιδιών, κατάθεσε αγωγή με αίτημα την άμεση επιστροφή της κόρης του στο Τέξας, την αναγνώριση της κράτησής της στην Ελλάδα ως παράνομης και την επιβεβαίωση ότι η συνήθης διαμονή της είναι αυτή στις ΗΠΑ.

Η αγωγή του προσφεύγοντος απορρίφθηκε, παρόλο που το δικαστήριο διαπίστωσε ότι η παρακράτηση του παιδιού ήταν παράνομη κατά την έννοια του άρθρου 3⁷ της Σύμβασης της Χάγης. Το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών επικαλέστηκε την εξαίρεση του άρθρου 13 παρ. 1⁸ της Σύμβασης της Χάγης και αρνήθηκε να διατάξει την άμεση επιστροφή του παιδιού στις ΗΠΑ. Ειδικότερα, έλαβε υπόψη τις ένορκες καταθέσεις των μερών και την κατ' ιδίαν συνέντευξη του δικαστή με το παιδί, το οποίο εξέφρασε τη σαφή άρνησή του να επιστρέψει στις ΗΠΑ.

7. Βλ. άρθρο 3 της Σύμβασης της Χάγης: «Η μετακίνηση ή η κατακράτηση ενός παιδιού θεωρείται παράνομη όταν α) αποτελεί παραβίαση των δικαιωμάτων επιμέλειας που απονέμονται σε πρόσωπο, ίδρυμα ή οποιονδήποτε άλλο φορέα, είτε από κοινού είτε μεμονωμένα, σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτησή του· και β) κατά τον χρόνο της μετακίνησης ή της κατακράτησής του, τα δικαιώματα αυτά ασκούνταν πράγματι, είτε από κοινού είτε μεμονωμένα, ή θα ασκούνταν έτσι αν δεν είχε πραγματοποιηθεί η μετακίνηση ή η κατακράτησή του. Τα δικαιώματα επιμέλειας που αναφέρονται στην υποπαράγραφο α) ανωτέρω μπορούν να προκύψουν ιδίως από τον νόμο ή λόγω δικαστικής ή διοικητικής απόφασης ή λόγω συμφωνίας που έχει έννομη ισχύ σύμφωνα με το δίκαιο του εν λόγω Κράτους».

8. Βλ. άρθρο 13 της Σύμβασης της Χάγης: «Παρά τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου, η δικαστική ή διοικητική αρχή του Κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δεν υποχρεούται να διατάξει την επιστροφή του παιδιού εάν το πρόσωπο, το ίδρυμα ή άλλος φορέας που αντιτίθεται στην επιστροφή του αποδείξει ότι α) το πρόσωπο, το ίδρυμα ή άλλος φορέας που έχει την επιμέλεια του παιδιού δεν ασκούσε στην πραγματικότητα τα δικαιώματα επιμέλειας κατά τον χρόνο της μετακίνησης ή της κατακράτησής του ή δεν είχε συναινέσει ή στη συνέχεια συναινέσει στη μετακίνηση ή την κατακράτησή του· ή β) υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του να εκθέσει το παιδί σε σωματική ή ψυχολογική βλάβη ή να το θέσει με άλλο τρόπο σε αφόρητη κατάσταση. Η δικαστική ή διοικητική αρχή μπορεί επίσης να αρνηθεί να διατάξει την επιστροφή του παιδιού εάν διαπιστώσει ότι το παιδί αντιτίθεται στην επιστροφή του και έχει φτάσει σε ηλικία και βαθμό ωριμότητας που είναι σκόπιμο να λάβει υπόψη τις απόψεις της. Κατά την εξέταση των περιστάσεων που αναφέρονται στο παρόν άρθρο, οι δικαστικές και διοικητικές αρχές λαμβάνουν υπόψη τις πληροφορίες σχετικά με το κοινωνικό υπόβαθρο του παιδιού, οι οποίες παρέχονται από την Κεντρική Αρχή ή άλλη αρμόδια αρχή του τόπου συνήθους διαμονής του παιδιού».

Κατέληξε, έτσι, στο συμπέρασμα ότι η επιστροφή του παιδιού θα το εξέθετε σε σοβαρό κίνδυνο ψυχολογικής βλάβης, σε αντίθεση με το υπέρτατο συμφέρον του, και απέρριψε το αίτημα επιστροφής. Το Εφετείο επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση τον Μάιο του 2020, ενώ ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αίτηση αναίρεσης του προσφεύγοντος τον Μάιο του 2021.

Εν τω μεταξύ, τον Οκτώβριο του 2019, ο προσφεύγων κατέθεσε ενώπιον του Περιφερειακού Δικαστηρίου της Κομητείας Ντάλας του Τέξας αίτηση για την επιστροφή του παιδιού του, καθώς και αγωγή που αφορά τη σχέση γονέα-τέκνου, ζητώντας την επιστροφή της κόρης του και την αναγνώριση των δικαιωμάτων επιμέλειάς του. Το αμερικανικό δικαστήριο διαπίστωσε ότι η συνήθης διαμονή του παιδιού ήταν στο Τέξας, ότι η παρακράτησή του από τη μητέρα ήταν παράνομη και ότι, εάν δεν είχε λάβει χώρα η παρακράτηση αυτή, ο προσφεύγων θα μπορούσε να ασκεί τα δικαιώματα επιμέλειάς του. Ως εκ τούτου, διέταξε τη μητέρα να επιστρέψει το παιδί στις ΗΠΑ, διαταγή με την οποία εκείνη δεν συμμορφώθηκε.

Το Δικαστήριο κλήθηκε να εξετάσει τους δύο ισχυρισμούς του προσφεύγοντος: αφενός, ότι τα ελληνικά δικαστήρια εφάρμοσαν εσφαλμένα την εξαίρεση του «σοβαρού κινδύνου» του άρθρου 13 της Σύμβασης της Χάγης, αποδίδοντας υπέρμετρη βαρύτητα στη βούληση του παιδιού χωρίς να τεκμηριώσουν συγκεκριμένο κίνδυνο βλάβης, και, αφετέρου, ότι η διαδικασία δεν πληρούσε το κριτήριο της επείγουσας εκδίκασης που επιβάλλουν οι υποθέσεις απαγωγής παιδιών λόγω της φύσης τους. Διαπίστωσε ότι τα ελληνικά δικαστήρια προέβησαν σε μια επαρκώς εμπεριστατωμένη και εξατομικευμένη αξιολόγηση, σύμφωνα προς τις αρχές της Σύμβασης της Χάγης και τη σχετική νομολογία του⁹. Η αξιολόγησή τους βασίστηκε στις προφορικές και έγγραφες καταθέσεις των μερών, καθώς και στην κατ' ιδίαν εξέταση του παιδιού από τον δικαστή, κατά την οποία διαπιστώθηκε ότι αυτό διέθετε αυξημένο βαθμό ωριμότητας ώστε οι απόψεις του να ληφθούν υπόψη σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 2 της Σύμβασης της Χάγης. Το Δικαστήριο πείστηκε ότι η άρνηση να διαταχθεί η επιστροφή του παιδιού αντανάκλασε μια ευαισθητοποιημένη και ανάλογη προς το συμφέρον του αξιολόγηση και, ως εκ τούτου, απέρριψε τους σχετικούς ισχυρισμούς του προσφεύγοντος ως αβάσιμους.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξέτασε την καταγγελία του προσφεύγοντος σχετικά με τη διάρκεια των διαδικασιών που ξεκίνησαν τον Σεπτέμβριο του 2019 και ολοκληρώθηκαν τον Μάιο του 2021. Διαπίστωσε ότι, ενώ το πρωτοβάθμιο δικαστήριο εξέδωσε άμεσα την απόφασή του, το εφετείο και το αναιρετικό δικαστήριο δεν ενήργησαν

εντός του χρόνου που ορίζει η Σύμβαση της Χάγης. Συνεπώς, δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι υπήρξε συμμόρφωση προς την απαίτηση της αμεσότητας. Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι έχει ήδη διαπιστώσει παραβιάσεις του άρθρου 8 σε υποθέσεις¹⁰ που αφορούσαν παρόμοιες ή και μικρότερες καθυστερήσεις σε διαδικασίες επιστροφής παιδιών βάσει της Σύμβασης της Χάγης.

Παραβίαση άρθρου 8.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε στον προσφεύγοντα το ποσό των 2.000 ευρώ ως αποζημίωση για την ηθική βλάβη που υπέστη.

► Άρθρο 10 – Ελευθερία έκφρασης

Υπόθεση Marko Tešić κατά Σερβίας (Προσφυγή No 61891/19), απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 2025

■ κριτική δικαιοσύνης – δικηγόρος – πρόστιμο για προσβολή

Ο προσφεύγων, δικηγόρος στο επάγγελμα, ενεργούσε ως συνήγορος υπεράσπισης του Lj.V., ο οποίος κατηγορούνταν για απόπειρα ανθρωποκτονίας ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου του Βελιγραδίου. Κατά την ακροαματική διαδικασία της 7ης Απριλίου 2015, ο προσφεύγων δήλωσε – και η δήλωσή του καταχωρίστηκε στα πρακτικά – ότι δεν του είχε επιτραπεί να σχολιάσει την κατάθεση του μάρτυρα A.V., κατά παράβαση των σχετικών διατάξεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Ομοίως, κατά την ακροαματική διαδικασία της 23ης Δεκεμβρίου 2016, κατά την εξέταση πραγματογνώμονα-νευροψυχιάτρου, ο προσφεύγων υπέβαλε διάφορα αιτήματα προς την έδρα, καταγγέλλοντας παρατυπίες κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας και, συγκεκριμένα, ως προς το περιεχόμενο των τηρούμενων πρακτικών και τον τρόπο σύνταξής τους.

Σύμφωνα με τα προσκομισθέντα πρακτικά, η πρόεδρος του δικαστηρίου, A., προειδοποίησε τον προσφεύγοντα ότι θα του επέβαλλε ποινή για «διατάραξη της τάξης στην αίθουσα του δικαστηρίου», του υπενθύμισε την υποχρέωσή του να συμμορφώνεται με τις οδηγίες της και δήλωσε ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ήταν αρμόδια να καταγράφει «το ουσιώδες περιεχόμενο της διαδικασίας και την πορεία της κύριας ακρόασης, συμπεριλαμβανομένων των παρατηρήσεων του συνηγόρου υπεράσπισης σχετικά με την κατάθεση του μάρτυρα».

Το Δικαστήριο, εξετάζοντας την υπόθεση υπό το πρίσμα του άρθρου 10 της Σύμβασης, επανέλαβε ότι η φύση και

9. Υπόθεση *Blaga κατά Ρουμανίας* (Προσφυγή No 54443/10), απόφαση της 1ης Ιουλίου 2014, και υπόθεση *Vladimir Ushakov κατά Ρωσίας* (Προσφυγή No 15122/17), απόφαση της 18ης Ιουνίου 2019.

10. Υπόθεση *G.N. κατά Πολωνίας* (Προσφυγή No 2171/14), απόφαση της 19ης Ιουλίου 2016, υπόθεση *K.J. κατά Πολωνίας* (Προσφυγή No 30813/14), απόφαση της 1ης Μαρτίου 2016, υπόθεση *Monori κατά Ρουμανίας και Ουγγαρίας* (Προσφυγή No 71099/01), απόφαση της 5ης Απριλίου 2005.

η σοβαρότητα των επιβαλλόμενων κυρώσεων είναι παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη κατά την αξιολόγηση της αναλογικότητας της παρέμβασης. Η παρέμβαση στην ελευθερία έκφρασης ενός δικηγόρου είναι ακόμη πιο προβληματική, καθώς ο δικηγόρος έχει καθήκον να υπερασπίζεται αποτελεσματικά τα δικαιώματα των πελατών του. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι παρατηρήσεις του προσφεύγοντος σχετίζονταν με τη διεξαγωγή της ακροαματικής διαδικασίας και με το καθήκον του να υπερασπίζεται με ζήλο τα συμφέροντα του εντολέα του. Οι παρατηρήσεις αυτές περιλαμβάνονταν σε υπόμνημα με τίτλο «Αιτιάσεις επί των προσκομισθέντων αποδεικτικών στοιχείων», στο οποίο διαμαρτυρόταν ότι οι αιτιάσεις του δεν είχαν καταχωριστεί αυτολεξεί στα πρακτικά, παρά τα επανειλημμένα σχετικά αιτήματά του.

Μολονότι οι παρατηρήσεις του ήταν διατυπωμένες σε έντονο και σαρκαστικό ύφος, αφορούσαν τις καταγγελλόμενες παρατυπίες κατά την καταγραφή των αιτιάσεων του στα πρακτικά και όχι την ακεραιότητα της δικαστού. Δεν αποδείχθηκε ότι σκοπός τους ήταν να προσβάλουν ή να υπονομεύσουν την εξουσία του δικαστηρίου. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι το πρόστιμο που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα ανερχόταν σε 80.000 δηνάρια Σερβίας, ποσό που υπερέβαινε τα εισοδήματά του για περίοδο δύο μηνών και το οποίο κρίθηκε υπερβολικό, παρόλο που δεν είχε συνέπειες στο δικαίωμα άσκησης του επαγγέλματός του.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων στερούνταν σχετικής και επαρκούς αιτιολογίας και ότι δεν τηρήθηκε μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ της ανάγκης διαφύλαξης του κύρους της δικαιοσύνης και του δικαιώματος του προσφεύγοντος στην ελευθερία της έκφρασης. Συνεπώς, κρίθηκε ότι η παρέμβαση στην ελευθερία έκφρασης του προσφεύγοντος δεν ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία».

Παραβίαση άρθρου 10.

Υπόθεση Danileţ κατά Ρουμανίας (Προσφυγή Νο 16915/21), απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2025 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης

■ αναρτήσεις στο Facebook – πειθαρχικές κυρώσεις σε δικαστή

Ο προσφεύγων, κατά τον κρίσιμο χρόνο, ήταν δικαστής στο πρωτοδικείο και ιδιαιτέρως γνωστός για την ενεργό συμμετοχή του στον δημόσιο διάλογο σχετικά με τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και το δικαστικό σύστημα. Είχε επίσης ευρεία και σημαντική αναγνώριση λόγω, μεταξύ άλλων, των διάφορων προηγούμενων δημόσιων θέσεων που κατείχε. Τον Ιανουάριο του 2019 δημοσίευσε δύο αναρτήσεις στη σελίδα του στο Facebook, η οποία αριθμούσε περίπου 50.000 ακολούθους. Οι αναρτήσεις αυτές

προκάλεσαν πλήθος σχολίων και αναμεταδόσεων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Κατόπιν τούτου, το Συμβούλιο Δικαστικής Επιθεώρησης διενήργησε αυτεπαγγέλτως πειθαρχική έρευνα και παρέπεμψε τον προσφεύγοντα στο Πειθαρχικό Συμβούλιο Δικαστών με την κατηγορία της προσβολής της τιμής και της εικόνας του δικαστικού συστήματος. Το Πειθαρχικό Συμβούλιο Δικαστών διαπίστωσε ότι, με την πρώτη ανάρτησή του, ο προσφεύγων αμφισβήτησε την αξιοπιστία των κρατικών θεσμών, υπονοώντας ότι αυτοί ελέγχονται από πολιτικούς παράγοντες και προτείνοντας ως ενδεχόμενη λύση την παρέμβαση του στρατού για τη διασφάλιση της συνταγματικής δημοκρατίας. Για τη δεύτερη ανάρτηση, το πειθαρχικό όργανο έκρινε ότι η γλώσσα που είχε χρησιμοποιήσει ο προσφεύγων υπερέβαινε τα όρια της ευπρέπειας και δεν άρμοζε σε έναν δικαστή. Κατέληξε, συνεπώς, στο συμπέρασμα ότι, με τις επίμαχες αναρτήσεις του, ο προσφεύγων παραβίασε την υποχρέωσή του για εχεμύθεια και υπέπεσε σε πειθαρχικό παράπτωμα που έπληττε την εμπιστοσύνη και τον σεβασμό του κοινού προς τα δικαστήρια, καθώς και την εικόνα του δικαστικού συστήματος. Ως πειθαρχική ποινή του επιβλήθηκε μείωση των αποδοχών του κατά 5% για χρονικό διάστημα δύο μηνών. Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο Αναίρεσης και Δικαιοσύνης.

Στις 20 Φεβρουαρίου 2024, Τμήμα του Δικαστηρίου διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης, καθώς οι εθνικές δικαστικές αρχές δεν είχαν παράσχει συναφείς και επαρκείς λόγους για να δικαιολογήσουν την παρέμβαση στην ελευθερία έκφρασης του προσφεύγοντος. Αντιθέτως, δεν διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης, θεωρώντας ότι οι λόγοι για τους οποίους επιβλήθηκε η πειθαρχική κύρωση δεν συνδέονταν με την ιδιωτική του ζωή. Στις 24 Ιουνίου 2024, η υπόθεση παραπέμφθηκε στο Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης κατόπιν αιτήματος της εναγόμενης Κυβέρνησης.

Καθώς το Τμήμα είχε κηρύξει απαράδεκτη την προσφυγή υπό το πρίσμα του άρθρου 8 της Σύμβασης, η υπόθεση που παραπέμφθηκε στο Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης αφορούσε αποκλειστικά την καταγγελία του προσφεύγοντος βάσει του άρθρου 10 της Σύμβασης.

Η πειθαρχική ποινή που του επιβλήθηκε συνιστούσε, κατ'αρχάς, παρέμβαση στο δικαίωμά του στην ελευθερία της έκφρασης. Η παρέμβαση αυτή προβλεπόταν από τον νόμο¹¹, ο οποίος ήταν προσβάσιμος και καθόριζε με γενικό τρόπο ποιες συμπεριφορές συνιστούν πειθαρχικά παραπτώματα, χωρίς όμως να προσδιορίζει ειδικότερα

11. Το άρθρο 99α του Ν. 303/2004 χαρακτηρίζει ως πειθαρχικά παραπτώματα «κάθε συμπεριφορά που προσβάλει την τιμή, την επαγγελματική ακεραιότητα ή την εικόνα του δικαστικού συστήματος, εκδηλούμενη είτε κατά την άσκηση είτε εκτός της άσκησης των επαγγελματικών καθηκόντων».

ποιες από αυτές υπόκεινται σε κυρώσεις. Το Ανώτατο Δικαστήριο εξέτασε το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης του προσφεύγοντος υπό το πρίσμα της υποχρέωσής του, ως δικαστή, για εχεμύθεια, λαμβάνοντας υπόψη τόσο το περιεχόμενο και τη μορφή των αναρτήσεών του όσο και τον τρόπο με τον οποίο αυτές διαδόθηκαν στο ευρύ κοινό.

Το Δικαστήριο επισήμανε επίσης ότι ο προσφεύγων, ως δικαστικός, μπορούσε να προβλέψει τους ενδεχόμενους κινδύνους και να προσαρμόσει αναλόγως τη συμπεριφορά του, ώστε να τους αποφύγει. Εξάλλου, στις περιπτώσεις όπου τα πρότυπα δεοντολογίας και οι κανόνες που διέπουν τα πειθαρχικά παραπτώματα συγκλίνουν αναφορικά με εξωδικαστικές συμπεριφορές που ενδέχεται να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στη δικαιοσύνη, θα πρέπει να υπάρχει ένα κριτήριο ελάχιστου ορίου βάσει του οποίου να ορίζεται η αντιδεοντολογική συμπεριφορά, που ενδεχομένως να επισύρει πειθαρχικές κυρώσεις λόγω άλλων μορφών ανάρμοστης συμπεριφοράς. Εν προκειμένω, αυτό συνέβη τόσο σε επίπεδο πειθαρχικού οργάνου όσο και σε επίπεδο Ανώτατου Δικαστηρίου.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι νομικές διατάξεις της επίδικης παρέμβασης ήταν διατυπωμένες με επαρκή ακρίβεια, ώστε ο προσφεύγων, ως δικαστής, να δύναται να προσαρμόσει τη συμπεριφορά του ανάλογα με τις περιστάσεις της υπόθεσης. Το επίδικο πειθαρχικό μέτρο που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα επιδίωκε επίσης ως νόμιμο σκοπό την προστασία του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξέτασε κατά πόσον η επίμαχη παρέμβαση ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία. Στον προσφεύγοντα είχε επιβληθεί πειθαρχική κύρωση λόγω της έκφρασης προσωπικών απόψεων μέσω της σελίδας του στο Facebook, η οποία ήταν δημόσια προσβάσιμη και διέθετε χιλιάδες ακολούθους. Με την πρώτη του ανάρτηση εξέφρασε την προσωπική του άποψη επί ζητήματος γενικότερου δημοσίου ενδιαφέροντος, το οποίο δεν συνδεόταν άμεσα με τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος. Συνεπώς, η παρούσα υπόθεση έπρεπε να διακριθεί από άλλες υποθέσεις που είχε εξετάσει στο παρελθόν το Δικαστήριο, οι οποίες αφορούσαν περιπτώσεις δικαστών που εξέφρασαν δημόσια τις απόψεις τους ως πρόεδροι δικαστηρίων, εισαγγελείς, εκπρόσωποι συλλόγων ή μέλη δικαστικών συμβουλίων. Ομοίως, διαφοροποιείται από υποθέσεις που αφορούσαν πειθαρχικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν σε δικαστές και εισαγγελείς για δημόσιες τοποθετήσεις τους εκτός των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης.

Το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης είχε την ευκαιρία στην παρούσα υπόθεση να επιβεβαιώσει και να παγιώσει τις αρχές που θεσπίστηκαν με τη νομολογία του σχετικά με την ελευθερία έκφρασης των δικαστών και των εισαγγελέων στο διαδίκτυο, διευκρινίζοντας παράλληλα και καθορίζο-

ντας ένα σύνολο κριτηρίων, τα οποία πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους περιορισμούς που επιβάλλονται στην εν λόγω ελευθερία λόγω του καθήκοντος εχεμύθειας που απορρέει από το δικαστικό λειτουργήμα.

Τα κριτήρια αυτά – που εφαρμόζονται στις διάφορες εκφάνσεις της ελευθερίας έκφρασης των δικαστών και των εισαγγελέων στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (όπως αναρτήσεις στο Facebook και αλληλεπιδράσεις με αναρτήσεις άλλων χρηστών των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, συμπεριλαμβανομένων σχολίων, φωτογραφιών, βίντεο και απλών ακόμη «μου αρέσει») – είχαν σκοπό να καθοδηγήσουν τα εθνικά δικαστήρια κατά τη διαδικασία στάθμισης των συγκρουόμενων και διακυβευόμενων δικαιωμάτων και συμφερόντων. Το Δικαστήριο τόνισε ότι αυτή η άσκηση στάθμισης οφείλει να συμπεριλαμβάνει την αντιπαραβολή του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης των δικαστών και των εισαγγελέων, η οποία τους διασφαλίζεται, όπως και σε κάθε άλλο πρόσωπο, κατά το άρθρο 10 παρ. 1 της Σύμβασης, προς την υποχρέωση εχεμύθειας, μια κοινωνική αξία που πηγάζει από την ηθική υποχρέωση των δικαστών και των εισαγγελέων να προστατεύουν την εμπιστοσύνη του κοινού στο δικαστικό σύστημα και η οποία, κατά συνέπεια, εντάσσεται στις «υποχρεώσεις και ευθύνες» που αναφέρονται στο άρθρο 10 παρ. 2 της Σύμβασης.

Κατά τη στάθμιση των διακυβευόμενων και συγκρουόμενων δικαιωμάτων και συμφερόντων, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπάρχει λόγος να θεσπιστεί ιεραρχία μεταξύ των κριτηρίων που πρέπει να εφαρμοστούν ή να οριστεί συγκεκριμένη σειρά εξέτασής τους.

Οι δηλώσεις δικαστών και εισαγγελέων σχετικά με ζητήματα δημοσίου συμφέροντος απολαμβάνουν καταρχήν αυξημένο επίπεδο προστασίας δυνάμει του άρθρου 10 της Σύμβασης. Ζητήματα σχετικά με τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος και τις δικαστικές μεταρρυθμίσεις αποτελούν αναμφίβολα θέματα δημοσίου συμφέροντος. Ωστόσο, οι δικαστές και οι εισαγγελείς μπορούν να ασκούν νομίμως το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασής τους και σε σχέση με άλλα ζητήματα. Οι δικαστές έχουν το δικαίωμα να εκφράζονται σε περιπτώσεις σοβαρής απειλής για τη δημοκρατία ή το κράτος δικαίου, προκειμένου να υπερασπιστούν την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, τη συνταγματική τάξη και την αποκατάσταση της δημοκρατίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Περαιτέρω, όταν το πλαίσιο του ιστορικού, πολιτικού ή νομικού διαλόγου, με σοβαρές πολιτικές επιπτώσεις, το δικαιολογεί, οι δικαστές μπορούν να εκφράζουν ειδικές απόψεις επί ζητημάτων για τα οποία το ευρύ κοινό έχει έννομο συμφέρον να ενημερωθεί.

Εντούτοις, το ερώτημα που πρέπει πάντα να τίθεται είναι εάν, σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο και για τα δεδομένα ενός λογικού και ενημερωμένου παρατηρητή, ο δικαστής άσκησε δραστηριότητα η οποία αντικειμενι-

κά μπορούσε να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς την ανεξαρτησία ή την αμεροληψία του. Το δικαίωμα των δικαστών να εκφράζονται προκειμένου να υπερασπιστούν θεμελιώδεις αρχές του κράτους δικαίου πρέπει να συμβιβάζεται με την υποχρέωσή τους προς εχεμύθεια, η οποία είναι εξίσου αναγκαία για την τήρηση του κύρους και της αμεροληψίας του δικαστικού συστήματος. Οι δικαστές και οι εισαγγελείς έχουν υποχρέωση να είναι προσεκτικοί και συνετοί ως προς τον τόνο και τη γλώσσα που χρησιμοποιούν και να εξετάζουν, όσον αφορά κάθε ανάρτηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή άλλη αλληλεπίδραση με χρήστες των πλατφορμών αυτών, τις πιθανές συνέπειες για το κύρος των δικαστών.

Το Δικαστήριο, στη συνέχεια, σημείωσε ότι τα εθνικά δικαστήρια όφειλαν να εξετάσουν τις επίμαχες δηλώσεις υπό το πρίσμα του συνόλου της υπόθεσης, αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία τόσο στο πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτές διατυπώθηκαν όσο και στη θέση που κατείχε ο δικαστής ή ο εισαγγελέας που τις εξέφρασε. Το ιστορικό πλαίσιο ήταν ιδιαίτερης σημασίας κατά τη στάθμιση των συγκρουόμενων δικαιωμάτων και συμφερόντων. Η πάροδος του χρόνου ήταν μια συνθήκη ικανή να διευρύνει το περιθώριο της ελευθερίας έκφρασης των συμμετεχόντων στον διάλογο.

Η διαμορφωμένη νομολογία του Δικαστηρίου αναγνωρίζει ότι οι δικαστές σε συγκεκριμένες θέσεις στο δικαστικό σύστημα (όπως πρόεδροι δικαστηρίου ή προϊστάμενοι της εισαγγελίας) απολαύουν αυξημένης προστασίας της ελευθερίας έκφρασής τους. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν σημαίνει ότι «απλοί» δικαστές και εισαγγελείς, οι οποίοι δεν κατείχαν ειδικές θέσεις στο δικαστικό σύστημα και δεν εκφράζονταν υπό κάποια συγκεκριμένη ιδιότητα, στερούνταν του δικαιώματος να εκφράσουν δημοσίως τις απόψεις τους επί ζητημάτων δημοσίου ενδιαφέροντος. Παρά ταύτα, οι δικαστές και οι εισαγγελείς οφείλουν να επιδεικνύουν αυτοσυγκράτηση στο πλαίσιο εκκρεμών υποθέσεων.

Το Δικαστήριο επισήμανε, επίσης, ότι τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει, κατά τη στάθμιση των συγκρουόμενων δικαιωμάτων και συμφερόντων, να λαμβάνουν υπόψη το σύνολο των βλαπτικών επιπτώσεων που οι δηλώσεις δικαστών και εισαγγελέων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι δυνατόν να επιφέρουν. Στο πλαίσιο αυτό, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να διακρίνουν μεταξύ, αφενός, δηλώσεων δικαστών και εισαγγελέων που πραγματοποιούνται σε δημόσια κοινωνικά δίκτυα, προσβάσιμα σε απροσδιόριστο αριθμό χρηστών, και, αφετέρου, εκείνων που πραγματοποιούνται σε μη δημόσια κοινωνικά δίκτυα, τα οποία απευθύνονται σε έναν ιδιωτικό κύκλο «φίλων» ή είναι κλειστά για το ευρύ κοινό και προσβάσιμα μόνο σε νομικούς. Μια τέτοια διάκριση θα μπορούσε να είναι καθοριστική για τη διαπίστωση της αναλογικότητας των μέτρων που λαμβάνονται.

Η φύση και η βαρύτητα των κυρώσεων που επιβάλλονται ή ενδέχεται να επιβληθούν σε δικαστές και εισαγγελείς αποτελούν ουσιώδεις παράγοντες κατά την αξιολόγηση του κατά πόσον μια παρέμβαση στην ελευθερία έκφρασης είναι ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό. Το αποτρεπτικό αποτέλεσμα που ενδέχεται να έχει μια κύρωση, όχι μόνο για τον συγκεκριμένο δικαστή ή εισαγγελέα αλλά και για το επάγγελμα συνολικά, είναι ένας ακόμη παράγοντας που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την εκτίμηση του εάν η παρέμβαση ήταν ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό.

Κάθε δικαστής ή εισαγγελέας που βρίσκεται αντιμέτωπος με πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να απολαμβάνει αποτελεσματικές και επαρκείς εγγυήσεις κατά της αυθαιρεσίας. Αυτό περιλαμβάνει τη δυνατότητα εξέτασης του επιβαλλόμενου μέτρου από ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο όργανο, αρμόδιο να ερευνήσει όλα τα σχετικά πραγματικά και νομικά ζητήματα, προκειμένου να κρίνει τη νομιμότητα του μέτρου και να διαπιστώσει τυχόν αυθαιρεσία των αρχών. Ενώπιον του ελεγκτικού αυτού οργάνου πρέπει να ακολουθείται η κατ' αντιδικία διαδικασία, ώστε ο ενδιαφερόμενος δικαστής ή εισαγγελέας να έχει τη δυνατότητα να εκθέσει τις απόψεις του και να αντικρούσει τα επιχειρήματα των αρχών. Εναπόκειται, επίσης, στις εθνικές αρχές να παρέχουν σχετική και επαρκή αιτιολογία για τις αποφάσεις τους όσον αφορά την αναγκαιότητα των πειθαρχικών διαδικασιών και των επιβαλλόμενων κυρώσεων, καθώς και την αναλογικότητά τους σε σχέση με τους επιδιωκόμενους νόμιμους σκοπούς.

Το καθήκον του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, είναι να εφαρμόσει στην παρούσα υπόθεση τα νέα απαριθμούμενα κριτήρια που όρισε. Επισημαίνοντας ότι οι δύο αναρτήσεις του προσφεύγοντος είχαν διαφορετικό περιεχόμενο και πλαίσιο, το Δικαστήριο έκρινε σκόπιμο, κατά την εφαρμογή των ανωτέρω κριτηρίων, να εξετάσει κάθε ανάρτηση ξεχωριστά, στο μέτρο που το επέβαλλαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της.

Το Δικαστήριο εξέτασε το περιεχόμενο και τη μορφή των αναρτήσεων και διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων, με την πρώτη ανάρτησή του, συμμετείχε σε μια πολιτική αντιπαράθεση. Στην αιτιολογία που παρέθεσαν οι εθνικές αρχές για τον περιορισμό της ελευθερίας έκφρασής του δεν υπήρχε κανένα στοιχείο που να υποδεικνύει με ποιον τρόπο οι δηλώσεις του θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την εύρυθμη λειτουργία του εθνικού δικαστικού συστήματος ή να θίξουν το κύρος και την τιμή του δικαστικού λειτουργήματος και την εμπιστοσύνη του κοινού σε αυτό. Ελλείπει αποδεικτικών στοιχείων που να στηρίζουν είτε την παραδοχή ότι ο προσφεύγων επιδίωξε, με οποιονδήποτε τρόπο, να υποκινήσει τους αναγνώστες του να βγουν στους δρόμους ή να καταφύγουν στη χρήση βίας είτε ότι οι επίμαχες δηλώσεις του είχαν πράγματι επηρεάσει το κοινό προς αυτή την κατεύθυνση, οι απλές αναφο-

ρές του στον στρατό, όσο διφορούμενες και αν θεωρηθούν, δεν αρκούσαν αφ' εαυτών για να διαταράξουν την απαιτούμενη ισορροπία μεταξύ του βαθμού στον οποίο ο προσφεύγων, ως δικαστής, μπορούσε να εμπλέκεται στα κοινά και της ανάγκης να παραμένει – και να εμφανίζεται – ανεξάρτητος και αμερόληπτος κατά την άσκηση των καθηκόντων του.

Η δεύτερη ανάρτηση του προσφεύγοντος – η οποία ήταν μια έγκριση του επίμαχου άρθρου και, ειδικότερα, των ιδεών που εξέφρασε ο εισαγγελέας αναφορικά με τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι Ρουμάνοι δικαστές και εισαγγελείς κατά τον κρίσιμο χρόνο – αφορούσε ζητήματα δημοσίου ενδιαφέροντος, κυρίως νομοθετικές τροποποιήσεις του δικαστικού συστήματος. Συνεπώς, αφορούσε τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος, ένα ζήτημα που απαιτούσε μια αυξημένη προστασία σύμφωνα με το άρθρο 10 της Σύμβασης. Οι εθνικές δικαστικές αρχές δεν είχαν εξηγήσει με ποιον τρόπο η επίμαχη έκφραση «sângene în instalație», που χρησιμοποίησε ο προσφεύγων και η οποία αποτέλεσε τον βασικό λόγο που οι εθνικές αρχές αποφάσισαν την επιβολή κύρωσης, είχε «υπερβεί σημαντικά τα όρια της ευπρέπειας που είναι εγγενή στο αξίωμα» που κατείχε ο προσφεύγων και για ποιον λόγο κρίθηκε τόσο σοβαρή ώστε να δικαιολογεί την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων.

Οι δηλώσεις του προσφεύγοντος που περιλαμβάνονταν στην πρώτη ανάρτηση μπορούσαν εύλογα να εκληφθούν ως αποσκοπούσες στην προστασία της δημοκρατικής τάξης, καθώς τόνιζαν τη σημασία του Συντάγματος και της ανάγκης διατήρησης της διάκρισης των εξουσιών. Οι δηλώσεις αυτές διατυπώθηκαν στο πλαίσιο διαλόγου για ένα ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος, ήτοι την παράταση της θητείας του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Στρατού, η οποία προκάλεσε θεσμική διαμάχη σε εθνικό επίπεδο και έγινε πρώτη είδηση.

Το γεγονός ότι, κατά τον κρίσιμο χρόνο, ο προσφεύγων δεν κατείχε υψηλόβαθμη θέση στο δικαστικό σύστημα ούτε ήταν εκπρόσωπος Τύπου του δικαστηρίου στο οποίο υπηρετούσε ή πρόεδρος κάποιου επαγγελματικού συλλόγου δεν αναιρούσε το δικαίωμά του να απολαμβάνει την προστασία της ελευθερίας έκφρασης, η οποία αναγνωρίζεται σε όλους τους δικαστές και εισαγγελείς, υπό την προϋπόθεση ότι δεν υπερβαίνουν τα επιτρεπτά όριά της.

Επιπλέον, η ανάρτηση δεν αφορούσε δικαστικές διαδικασίες, εκκρεμείς κατά τον χρόνο δημοσίευσής της. Το γεγονός ότι, κατά τον χρόνο της ανάρτησης, ένα δημοσίευμα έκανε αναφορά στην πιθανότητα εκκίνησης δικαστικής διαδικασίας δεν συνιστούσε, αφ' εαυτού, επαρκή λόγο για να θεωρηθεί ότι ο προσφεύγων ενήργησε απερίσκεπτα.

Όσον αφορά τη δεύτερη ανάρτηση του προσφεύγοντος, τα σχόλιά του εντάσσονται προφανώς στο πλαίσιο ενός

διαλόγου δημοσίου ενδιαφέροντος που αφορούσε νομοθετικές τροποποιήσεις του δικαστικού συστήματος, ζήτημα που είχε επίσης προσελκύσει το ενδιαφέρον σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι εθνικές δικαστικές αρχές δεν είχαν λάβει υπόψη το πλαίσιο αυτό κατά την αξιολόγηση της ανάρτησης, η οποία, ως εκ τούτου, δεν έτυχε της ενδελεχούς εξέτασης που απαιτούσαν οι ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης. Ο προσφεύγων εξέφρασε τις προσωπικές του απόψεις στο πλαίσιο της προσπάθειάς του για ευαισθητοποίηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα σε θέματα που σχετίζονται με τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος, κατά τη διάρκεια ενός διαλόγου δημοσίου ενδιαφέροντος. Συνεπώς, δικαιούνταν, καταρχήν, αυξημένη προστασία της ελευθερίας έκφρασής του.

Εξετάζοντας, στη συνέχεια, τις συνέπειες των επίμαχων αναρτήσεων, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν υπήρχε κανένα στοιχείο στον φάκελο της υπόθεσης που να τεκμηριώνει τον ισχυρισμό ότι η ανάρτηση του προσφεύγοντος υπονόμει τη δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία, το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη ή την εμπιστοσύνη του κοινού στη δικαιοσύνη. Το γεγονός ότι τα σχόλια του προσφεύγοντος αποτέλεσαν αντικείμενο ορισμένων δημοσιογραφικών δημοσιευμάτων και ότι φέρεται να «είχαν παρακινήσει τους αναγνώστες να συνδέσουν την ανάρτηση με άλλα ιστορικά γεγονότα» δεν αρκούσε, από μόνο του, για να θίξει το κύρος του αξιώματός του ως δικαστή ή την αμεροληψία και ανεξαρτησία του δικαστικού συστήματος. Ομοίως, δεν υπήρχε κανένα στοιχείο στον φάκελο της υπόθεσης που να υποστηρίζει τον ισχυρισμό ότι η δεύτερη επίμαχη ανάρτηση είχε πράγματι υπονομεύσει την αμεροληψία και ανεξαρτησία του δικαστικού συστήματος ή την εμπιστοσύνη του κοινού στη δικαιοσύνη, ούτε ότι είχε φθάσει σε τέτοιο βαθμό απαξίας ώστε να δικαιολογεί την επιβολή πειθαρχικής κύρωσης. Παρόλο που η κύρωση που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα δεν ήταν η πλέον αυστηρή, ήταν εντούτοις ικανή να τον αποθαρρύνει ενδεχομένως από τη διατύπωση παρόμοιων απόψεων στο μέλλον. Επιπλέον, μπορούσε να επιφέρει αποτρεπτικά αποτελέσματα για το επάγγελμα στο σύνολό του.

Αναφορικά με τη διασφάλιση των δικονομικών εγγυήσεων, το Δικαστήριο σημείωσε ότι ο προσφεύγων είχε τη δυνατότητα να προβάλλει τους ισχυρισμούς του και να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία τόσο ενώπιον του Συμβουλίου Δικαστικής Επιθεώρησης όσο και ενώπιον του Πειθαρχικού Συμβουλίου των Δικαστών του CSM, ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου. Είχε επίσης τη δυνατότητα να ζητήσει τον έλεγχο του επίμαχου μέτρου από το Ανώτατο Δικαστήριο, ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο όργανο, αρμόδιο να κρίνει τη νομιμότητα και τη βασιμότητα της κύρωσης που του είχε επιβληθεί από το Πειθαρχικό Συμβούλιο των Δικαστών του CSM, καθώς και να την ακυρώσει, εφόσον συνέτρεχαν οι σχετικές προϋποθέσεις.

Ωστόσο, παρόλο που είχαν αυτή τη δυνατότητα, ούτε το Πειθαρχικό Συμβούλιο των Δικαστών του CSM ούτε το Ανώτατο Δικαστήριο εξέτασαν εάν οι αξιολογικές κρίσεις που διατύπωσε ο προσφεύγων στην πρώτη του ανάρτηση διέθεταν επαρκή «πραγματική βάση». Επιπλέον, οι εθνικές δικαστικές αρχές παρέλειψαν να εξηγήσουν με ποιον συγκεκριμένο τρόπο η φράση «sânge în instalație» είχε, κατά την άποψή τους, «υπερβεί σημαντικά τα όρια της ευπρέπειας που είναι εγγενή στο αξίωμα» του προσφεύγοντος. Περαιτέρω, δεν αξιολόγησαν το πλαίσιο μέσα στο οποίο ο προσφεύγων προέβη στις επίμαχες δηλώσεις, περιοριζόμενες στην παρατήρηση ότι η απλή χρήση των επίμαχων εκφράσεων αρκούσε για να δικαιολογήσει την επιβολή πειθαρχικής κύρωσης. Εν όψει των ανωτέρω διαπιστώσεων, το Δικαστήριο δεν πείστηκε για την ποιότητα και το εύρος του δικαστικού ελέγχου που διενεργήθηκε στη παρούσα υπόθεση, αμφότερα εκ των οποίων δεν φαίνονταν να ήταν επαρκή.

Εν όψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι τα σχόλια του προσφεύγοντος στις δύο αναρτήσεις που δημοσίευσε στη σελίδα του στο Facebook δεν ήταν τέτοια ώστε να διαταράξουν την απαιτούμενη ισορροπία μεταξύ, αφενός, του βαθμού στον οποίο ο προσφεύγων ως δικαστής θα μπορούσε να συμμετέχει στον δημόσιο διάλογο προκειμένου να υπερασπίζεται τη συνταγματική τάξη και τους κρατικούς θεσμούς και, αφετέρου, της ανάγκης να είναι και να εμφανίζεται ανεξάρτητος και αμερόληπτος κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Είτε επρόκειτο για την πρώτη ανάρτηση, η οποία αποσκοπούσε στην υπεράσπιση της συνταγματικής τάξης και στη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας των κρατικών θεσμών, είτε για τη δεύτερη, η οποία αφορούσε τη λειτουργία του εθνικού δικαστικού συστήματος, οι δηλώσεις του σχετίζονταν με ζητήματα δημοσίου ενδιαφέροντος για τα οποία το κοινό είχε έννομο συμφέρον να ενημερωθεί. Στους λόγους που προβλήθηκαν από τις εθνικές αρχές για τον περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης του προσφεύγοντα δεν υπήρχε καμία πειστική ένδειξη ως προς τον τρόπο με τον οποίο τα σχόλιά του φέρονταν να είχαν διαταράξει την ομαλή λειτουργία του δικαστικού συστήματος ή να είχαν προσβάλει το κύρος και την τιμή του δικαστικού λειτουργήματος, καθώς και την εμπιστοσύνη που αυτό οφείλει να εμπνέει στο κοινό.

Το Δικαστήριο, αφού στάθμισε τα διάφορα διακυβευόμενα συμφέροντα και έλαβε υπόψη το περιεχόμενο και τη μορφή καθεμίας από τις δύο αναρτήσεις, το πλαίσιο εντός του οποίου δημοσιεύθηκαν, τις συνέπειές τους, την ιδιότητα υπό την οποία ο προσφεύγων προέβη στις επίμαχες δηλώσεις, τη φύση και τη βαρύτητα της επιβληθείσας κύρωσης και το αποτρεπτικό αποτέλεσμα που αυτή μπορούσε να επιφέρει στο επάγγελμα στο σύνολό του, καθώς και τις εγγυήσεις κατά της αυθαιρεσίας που του παρασχέθηκαν, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η επίμαχη παρέμ-

βαση δεν βασιζόταν σε «συναφείς και επαρκείς» λόγους και, ως εκ τούτου, δεν εξυπηρετούσε μια «επιτακτική κοινωνική ανάγκη».

Παραβίαση άρθρου 10.

Άρθρο 41: δεν υποβλήθηκε αίτημα επιδίκασης αποζημίωσης για ηθική βλάβη.

► Άρθρο 4 Εβδόμου Πρωτοκόλλου – Δικαίωμα κάθε προσώπου να μην δικάζεται ή να μην τιμωρείται δύο φορές για το ίδιο αδίκημα

Υπόθεση Μαλατέστα κατά Ελλάδας (Προσφυγή Νο 28631/18), απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2025

αθώωση σε ποινικό δικαστήριο – επιβολή διοικητικής κύρωσης – παραβίαση αρχής *ne bis in idem*

Η προσφεύγουσα, Ελληνίδα υπήκοος, κατηγορήθηκε για λαθρεμπόριο τσιγάρων που βρέθηκαν αδήλωτα σε εμπορευματοκιβώτιό της. Επίσης, κατηγορήθηκε ότι, από κοινού με τον εκτελωνιστή γιο της, επιχείρησε να αποκτήσει έγγραφο μεταβίβασης κυριότητας από ναυτιλιακή εταιρεία κάνοντας χρήση πλαστών εγγράφων. Η τελωνειακή αρχή της επέβαλε πρόστιμο ύψους 1.323.851 ευρώ για λαθρεμπορία δυνάμει των διατάξεων του Τελωνειακού Κώδικα, σύμφωνα με τις οποίες κάθε ενέργεια που αποσκοπεί σε αποστέρηση του Δημοσίου ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης από δασμούς συνιστά λαθρεμπορία και επισύρει την επιβολή προστίμου, ανεξαρτήτως εάν η πράξη υπόκειται σε ποινική δίωξη. Η προσφεύγουσα υποχρεώθηκε να καταβάλει το 20% του συνολικού προστίμου, ενώ ο γιος της το υπόλοιπο 80%.

Με την υπ' αριθμ. 5414/2011 απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Πειραιά, η προσφεύγουσα αθωώθηκε για την κατηγορία της λαθρεμπορίας λόγω ελλείψεως δόλου. Ο γιος της καταδικάστηκε πρωτοδίκως, αλλά αθωώθηκε σε δεύτερο βαθμό.

Μετά την έκδοση της αθωωτικής ποινικής απόφασης, η προσφεύγουσα άσκησε προσφυγή ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου Πειραιά, ζητώντας την ακύρωση του προστίμου και επικαλούμενη, αφενός, την αθωωτική απόφαση λόγω ελλείψεως δόλου και, αφετέρου, ότι δεν υπήρξε απόπειρα λαθρεμπορίου, καθώς η εισαγωγή των τσιγάρων δεν είχε ξεκινήσει. Το Διοικητικό Εφετείο απέρριψε την προσφυγή, κρίνοντας ότι η προσφεύγουσα είχε τελέσει με δόλο το αδίκημα της λαθρεμπορίας κατά το άρθρο 155 παρ. 1 (β) του Τελωνειακού Κώδικα, ενώ η αθωωτική απόφαση αφορούσε την περίπτωση του άρθρου 155 παρ. 1 (α) του Τελωνειακού Κώδικα. Παράλληλα, διαπίστωσε ότι η προσφεύγουσα, μαζί με τον γιο της, είχε επιχειρήσει να αποκτήσει πλαστά έγγραφα μεταβίβασης κυριότητας προκειμένου να διευκολύνει την εισαγωγή των τσιγάρων και, ως εκ τούτου, επικύρωσε το πρόστιμο. Το Συμβού-

λιο της Επικρατείας απέρριψε την αίτηση αναίρεσής ως απαράδεκτη.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε την κατοχυρωμένη με το άρθρο 4 του Εβδόμου Πρωτοκόλλου αρχή *ne bis in idem*, όπως αυτή έχει συνοψιστεί στη νομολογία του¹². Σε παρόμοιες υποθέσεις¹³, με σχεδόν πανομοιότυπες συνθήκες, οι οποίες αφορούσαν διοικητικά πρόστιμα λαθρεμπορίας που επιβλήθηκαν βασιζόμενα σε πραγματικά περιστατικά που προηγουμένως είχαν οδηγήσει σε αθώωση σε ποινικό δικαστήριο, το Δικαστήριο είχε διαπιστώσει παραβίαση του άρθρου 4 του Εβδόμου Πρωτοκόλλου.

Στην παρούσα υπόθεση, λαμβανομένου υπόψη του ύψους του επιβληθέντος προστίμου και του αποτρεπτικού του αποτελέσματος, και οι δύο διαδικασίες είχαν ποινικό χαρακτήρα και αφορούσαν το ίδιο αδίκημα. Η προσφεύγουσα, επίσης, αθώωθηκε από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο με την υπ' αριθμ. 5414/2011 απόφαση, κατά της οποίας δεν ασκήθηκε ένδικο μέσο. Ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου, η προσφεύγουσα επικαλέστηκε και προσκόμισε την αθωωτική ποινική απόφαση, χωρίς το δικαστήριο να αμφισβητήσει τον αμετάκλητο χαρακτήρα της. Όπως είχε

ήδη κρίνει το Δικαστήριο στην υπόθεση *Καπετάνιος κατά Ελλάδας*, υπό τις συνθήκες αυτές εναπόκειται στα διοικητικά δικαστήρια να εξετάζουν αυτεπαγγέλτως τις συνέπειες της αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης στο πλαίσιο της εκκρεμούς διοικητικής διαδικασίας. Εν προκειμένω, τα εθνικά δικαστήρια παρέλειψαν να αξιολογήσουν τις συνέπειες της αθώωσης της προσφεύγουσας ως προς τη διατήρηση του διοικητικού προστίμου και, συνακόλουθα, να εξετάσουν την ακύρωσή του.

Παραβίαση άρθρου 4 Εβδόμου Πρωτοκόλλου.

Παράλληλα, η προσφεύγουσα κατήγγειλε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 της Σύμβασης, καθώς τα διοικητικά δικαστήρια δεν έλαβαν υπόψη την αθώωσή της για την ίδια συμπεριφορά. Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι στην υπόθεση *Καπετάνιος κατά Ελλάδας* είχε ήδη διαπιστώσει παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 της Σύμβασης σε σχέση με παρόμοια ζητήματα.

Εν προκειμένω, λαμβάνοντας υπόψη τα συστατικά στοιχεία των επίμαχων αδικημάτων, την παρόμοια φύση των δύο διαδικασιών και το γεγονός ότι αυτές διεξήχθησαν ανεξάρτητα η μία από την άλλη, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα διοικητικά δικαστήρια καταλόγισαν στην προσφεύγουσα ευθύνη για το ίδιο αδίκημα για το οποίο είχε προηγουμένως αθωωθεί αμετάκλητα από το ποινικό δικαστήριο.

Παραβίαση άρθρου 6 παρ. 2.

Άρθρο 41: δεν υποβλήθηκε αίτημα για επιδίκαση αποζημίωσης λόγω ηθικής βλάβης.

12. Βλ. υπόθεση *Sergey Zolotukhin κατά Ρωσίας* (Προσφυγή No 14939/03), απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 2009 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, υπόθεση *A και B κατά Νορβηγίας* (Προσφυγές Nos 24130/11 και 29758/11), απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2016 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης.

13. Βλ. υπόθεση *Καπετάνιος κ.α. κατά Ελλάδας* (Προσφυγή No 3453/12), απόφαση της 30ής Απριλίου 2015.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Β. Σχολιασμένη Νομολογία ΕΔΔΑ

► Η εικόνα και η ουσία της αντικειμενικής δικαστικής αμεροληψίας κατά το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ

Στην παρούσα υπόθεση, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε την παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ αναφορικά με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, δεδομένου ότι η πειθαρχική διαδικασία που κινήθηκε κατά της προσφεύγουσας δεν πληρούσε το απαιτούμενο επίπεδο αντικειμενικής αμεροληψίας, ενόψει των σχετικών με την υπόθεση δημόσιων δηλώσεων της Προέδρου του Αρείου Πάγου που δεν λήφθηκαν επαρκώς υπόψη από τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα

άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ – ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο – πειθαρχική διαδικασία κατά της προσφεύγουσας ως εισαγγελέα – αίτηση εξαίρεσης εκ μέρους της προσφεύγουσας κατά της Προέδρου του Αρείου Πάγου, η οποία είχε κινήσει την προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα – παράλειψη των πειθαρχικών συμβουλίων να εξετάσουν τον αντίκτυπο σχετικού δελτίου τύπου που εξέδωσε η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου στην αμεροληψία της διαδικασίας – οι δημόσιες δηλώσεις της Προέδρου του Αρείου Πάγου ως ασυμβίβαστες με την έννοια του αμερόληπτου και ανεξάρτητου δικαστηρίου – δημόσια θέση της ως Προέδρου του Αρείου Πάγου και ως τέως υπηρεσιακής πρωθυπουργού – έλλειψη αντικειμενικής αμεροληψίας – η εξωτερική εικόνα της αμεροληψίας της Δικαιοσύνης ως εξίσου σημαντική με την ουσία της απονομής της

ΕΔΔΑ, Προσφυγή Νο 42514/16, Υπόθεση Τσατάνη κατά Ελλάδας, απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2025 του Τρίτου Τμήματος

Η προσφεύγουσα ήταν εισαγγελέας στο Εφετείο Αθηνών κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών. Τον Μάρτιο του 2016, η τότε Πρόεδρος του Αρείου Πάγου κίνησε προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα κατά της προσφεύγουσας, καθώς η τελευταία αποφάσισε να αρχειοθετήσει ποινική δίωξη που αφορούσε το έγκλημα της διασυννοριακής απάτης. Με τη σειρά της, η προσφεύγουσα υπέβαλε αίτημα εξαίρεσης της Προέδρου του Αρείου Πάγου, υποστηρίζοντας ότι, λόγω της θέσης της ως τέως υπηρεσιακής πρωθυπουργού, είχε εμπλακεί στην κρίσιμη υπόθεση και, συνεπώς, δεν θα μπορούσε να την αντιμετωπίσει με την απαραίτητη αμεροληψία. Στο μεταξύ, η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου είχε εκδώσει σχετικό δελτίο τύπου με το οποίο κατονόμαζε την προσφεύγουσα και χαρακτήριζε την αίτηση εξαίρεσης ως «αβάσιμη» και «κατάχρηση διαδικασίας».

Εν τέλει, η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου κίνησε πειθαρχική δίωξη κατά της προσφεύγουσας τον Ιούνιο του 2016. Η εν λόγω διαδικασία είχε ως αποτέλεσμα την έκδοση απόφασης από το επταμελές πειθαρχικό συμβούλιο,

με την οποία επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα ποινή στέρησης μισθού 60 ημερών, ενώ η αίτηση εξαίρεσης απορρίφθηκε ως απαράδεκτη. Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε και σε δεύτερο βαθμό από το εννεαμελές δικαστικό συμβούλιο.

Ενώπιον του ΕΔΔΑ, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, διότι η υπόθεσή της δεν εκδικάστηκε από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, καθώς η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου, η οποία είχε διενεργήσει την προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα, στην ουσία εξέτασε η ίδια την αίτηση εξαίρεσης που υπέβαλε.

Με την απόφασή της 14ης Οκτωβρίου 2025, το Δικαστήριο του Στρασβούργου έκρινε ότι το επίμαχο δελτίο τύπου που εξέδωσε η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου δεν ελήφθη επαρκώς υπόψη στο πλαίσιο της εθνικής πειθαρχικής διαδικασίας, με αποτέλεσμα να τίθεται υπό αμφισβήτηση η αμεροληψία της διαδικασίας αυτής. Ο αντίκτυπος του εν λόγω δελτίου είχε ιδιαίτερη σημασία λόγω της δημόσιας θέσης που κατείχε η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου ως υπηρεσιακή πρωθυπουργός προγενέστερα της υπόθεσης. Συνεπώς, δεν πληρώθηκε το αναγκαίο πρότυπο αντικειμενικής αμεροληψίας που επιζητεί το ΕΔΔΑ και εντοπίστηκε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ για το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.

Παρατηρήσεις

Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου*

Ι. Πραγματικά περιστατικά – Επιχειρήματα των διάδικων μερών

Η προσφεύγουσα, γεννημένη το 1952, ήταν εισαγγελέας Εφετών στην Αθήνα κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Στις 23 Μαρτίου 2016, η τότε Πρόεδρος του Αρείου Πάγου, Β.Θ., ενημέρωσε την προσφεύγουσα ότι επρόκειτο να κινήσει εναντίον της προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα. Βάση της εν λόγω έρευνας ήταν αλληλογραφία που είχε ανταλλάξει η Β.Θ. με τον Κύπριο Υπουργό Δικαιοσύνης και τον Γενικό Εισαγγελέα, με τους τελευταίους να εκφράζουν τις ανησυχίες τους αναφορικά με την απόφαση της προσφεύγουσας να αρχειοθετήσει την ποινική δίωξη για το έγκλημα της απάτης στο οποίο ενεπλάκησαν Έλληνες και Κύπριοι πολίτες.

Στο πλαίσιο της προκαταρκτικής πειθαρχικής έρευνας, στις 4 Απριλίου 2016, η προσφεύγουσα υπέβαλε αίτηση εξαίρεσης της Β.Θ., υποστηρίζοντας ότι η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου είχε ήδη εμπλακεί στην κρίσιμη

* ΜΔΕ, Υπότροφος «Ε. Βασιλακάκη», ΚΔΕΟΔ

υπόθεση και, ως εκ τούτου, δεν διέθετε τα απαραίτητα εχέγγυα αμεροληψίας. Ειδικότερα, ανέφερε ότι η Β.Θ. είχε υπηρετήσει ως υπηρεσιακή πρωθυπουργός το 2015, με αποτέλεσμα να αναπτύξει ειδικές σχέσεις (ως ιεραρχικά ανώτερη) με τον τότε Αναπλ. Υπουργό Δικαιοσύνης, ο οποίος είχε ήδη λάβει γνώση της πειθαρχικής διαδικασίας σε βάρος της, παρόλο που ήταν εμπιστευτική. Περαιτέρω, ανάλογες σχέσεις είχε αναπτύξει η Β.Θ. και με τους Κύπριους αξιωματούχους με τους οποίους είχε ανταλλάξει την προαναφερόμενη αλληλογραφία.

Στις 12 Απριλίου, η Β.Θ. παρέπεμψε την προκαταρκτική έρευνα σε έναν από τους αντιπροέδρους του Αρείου Πάγου. Στο σχετικό έγγραφο παραπομπής, η Β.Θ. δήλωσε ότι η κρίσιμη έρευνα δεν διεξήχθη κατόπιν πίεσης από τις κυπριακές αρχές και ότι η αίτηση εξαίρεσης της προσφεύγουσας ήταν αβάσιμη, καταχρηστική και αποσκοπούσε στην καθυστέρηση της όλης διαδικασίας. Λίγες ημέρες αργότερα, η προσφεύγουσα διαμαρτυρήθηκε ενώπιον του αντιπροέδρου που επιλήφθηκε της έρευνας ότι η Β.Θ. είχε εκδώσει ένα δελτίο τύπου σχετικά με το αίτημα εξαίρεσης που είχε καταθέσει. Συγκεκριμένα, με το εν λόγω δελτίο η Β.Θ. δήλωνε ότι, στο πλαίσιο της κρίσιμης υπόθεσης, αντιμετώπιζε «μεγάλα και διαπλεκόμενα συμφέροντα», κατονομάζοντας μάλιστα την προσφεύγουσα και περιγράφοντας την πειθαρχική διαδικασία που κίνησε σε βάρος της¹. Επιπλέον, το δελτίο τύπου δημοσιεύτηκε υπό τη μορφή άρθρου σε εφημερίδα πανελληνίας εμβέλειας στις 19 Απριλίου.

Τον Μάιο του 2016 ολοκληρώθηκε η προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα και τον Ιούνιο του 2016 η Β.Θ. άσκησε πειθαρχική δίωξη κατά της προσφεύγουσας, βάσει της αρμοδιότητας που της παρείχε το άρθρο 99 του Ν. 1756/1988, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 4356/2015 και ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Το επταμελές πειθαρχικό συμβούλιο του Αρείου Πάγου που επελήφθη της διαδικασίας έκρινε, με απόφασή του, ότι η προσφεύγουσα είχε επιδείξει βαριά αμέλεια κατά την άσκηση των καθηκόντων της, καθώς η αρχειοθέτηση της διασυνοριακής υπόθεσης απάτης παραβίαζε σχετική ελληνοκυπριακή συμφωνία. Παράλληλα, όσον αφορά την αίτηση εξαίρεσης της προσφεύγουσας, το συμβούλιο απεφάνθη ότι ήταν απαράδεκτη, διότι δεν υπεβλήθη ενώπιον του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου ως αρμόδιου οργάνου. Συνακόλουθα, της επέβαλε ποινή στέρησης μισθού για 60 ημέρες.

Η προσφεύγουσα άσκησε έφεση ενώπιον του εννεαμελούς πειθαρχικού συμβουλίου, το οποίο ουσιαστικά επιβεβαίωσε την απόφαση του αντίστοιχου επταμελούς. Ειδικότερα, επανέλαβε ότι η αίτηση εξαίρεσης ήταν

απαράδεκτη για τους προαναφερόμενους λόγους, ενώ τόνισε επιπρόσθετα ότι, σε κάθε περίπτωση, η αίτηση ήταν αβάσιμη, δεδομένου ότι οι σχέσεις που ανέπτυξε η Β.Θ. όσο ήταν υπηρεσιακή πρωθυπουργός ήταν αυστηρά επίσημες, χωρίς να μπορεί να αμφισβητηθεί η αμεροληψία της.

Εντός του πλαισίου αυτού, η εισαγγελέας εφετών προσέφυγε ενώπιον του ΕΔΔΑ, επικαλούμενη το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ περί του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και, συγκεκριμένα, την πτυχή που αφορά την εξέταση της εκάστοτε υπόθεσης από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο. Η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι η Β.Θ. ήταν εκείνη που στην ουσία εξέτασε την αίτηση εξαίρεσης που είχε υποβάλει και εν τέλει κίνησε την πειθαρχική δίωξη σε βάρος της. Σύμφωνα με την ίδια, η Β.Θ. θα έπρεπε να απέχει από οποιαδήποτε ενέργεια μέχρι η αίτησή της να εξεταζόταν από τους αρμόδιους δικαστές. Επομένως, η δημοσίευση του σχετικού δελτίου τύπου και η συμμετοχή της Β.Θ. σε διαφορετικά στάδια της διαδικασίας (διεξαγωγή προκαταρκτικής πειθαρχικής έρευνας και κίνηση της πειθαρχικής δίωξης) έρχονταν σε αντίθεση με την απαίτηση αντικειμενικής αμεροληψίας του άρθρου 6.

Από την πλευρά της, η εναγόμενη Κυβέρνηση υποστήριξε ότι δεν ήταν η Β.Θ. που απέρριψε την αίτηση εξαίρεσης της προσφεύγουσας, αλλά το επταμελές και εννεαμελές πειθαρχικό συμβούλιο, με τη διαδικασία ενώπιον των τελευταίων να πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 6 ΕΣΔΑ. Η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου απλώς παρέπεμψε την έρευνα στον αρμόδιο αντιπρόεδρο του Αρείου Πάγου. Τέλος, η Κυβέρνηση ανέφερε ότι το άρθρο που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα αντανάκλασε τις υποκειμενικές απόψεις του συντάκτη του και όχι εκείνες που περιλαμβάνονταν στο επίσημο δελτίο τύπου.

Στην απόφασή του, το Δικαστήριο του Στρασβούργου έλαβε υπόψιν, μεταξύ άλλων, τις διατάξεις του Συντάγματος για την οργάνωση του δικαστικού σώματος (άρθρα 87-91) και τις διατάξεις του κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργών για την πειθαρχική διαδικασία (άρθρα 97-105 του Ν. 1756/1988 όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών). Το ΕΔΔΑ έδωσε έμφαση στο άρθρο 99, το οποίο αναφέρει τα πρόσωπα που δύνανται να κινήσουν πειθαρχική δίωξη κατά δικαστών και εισαγγελέων, στα οποία με τον Ν. 4356/2015 προστέθηκε και ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου. Ωστόσο, μεταγενέστερες τροποποιήσεις του Κώδικα (Ν. 4786/2021 και 4938/2022) αφαίρεσαν την εν λόγω αρμοδιότητα του Προέδρου του Αρείου Πάγου. Επίσης, το ΕΔΔΑ παρέπεμψε στις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για τις αιτήσεις εξαίρεσης δικαστών (άρθρα 17-18, 20). Τέλος, αναφέρθηκε και στην απόφαση του ΔΕΕ *Inspektorat*

1. Βλ. παρ. 32-33 της σχολιαζόμενης απόφασης για το ακριβές κείμενο του δελτίου τύπου.

*kam Visshia sadeben savet*², όπου κρίθηκε ότι η αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας αποκλείει πρακτική σύμφωνα με την οποία τα μέλη ενός δικαστικού οργάνου, τα οποία είναι αρμόδια για την πρόταση της κίνησης πειθαρχικών διαδικασιών, συνεχίζουν να ασκούν τα καθήκοντά τους πέραν της νόμιμης διάρκειας της θητείας τους, όταν η παράταση δεν έχει ρητή νομική βάση στο εθνικό δίκαιο.

II. Ζητήματα παραδεκτού

Η Κυβέρνηση πρόβαλε ένσταση κατά του παραδεκτού της προσφυγής, υποστηρίζοντας ότι το άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ δεν μπορεί να εφαρμοστεί τόσο ως προς το αστικό, όσο και ως προς το ποινικό του σκέλος. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, όσον αφορά το αστικό σκέλος, το άρθρο 91 παρ. 4 του Συντάγματος αποκλείει ρητά τη δυνατότητα προσφυγής στα δικαστήρια για τους δικαστές ή εισαγγελείς στους οποίους έχουν επιβληθεί πειθαρχικές κυρώσεις από τα επταμελή ή εννεαμελή πειθαρχικά συμβούλια. Από την άλλη πλευρά, η διαδικασία και η ποινή που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα ήταν πειθαρχικού και όχι ποινικού χαρακτήρα.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου εξέτασε πρώτα το ποινικό σκέλος του άρθρου 6. Επανέλαβε ότι, για τον χαρακτηρισμό μίας κύρωσης ως ποινικής, βασίζεται στα τρία κριτήρια Engel³, τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν είτε διαζευκτικά είτε αθροιστικά. Πρόκειται, ειδικότερα, για τον νομικό χαρακτηρισμό της προσβολής από το εθνικό δίκαιο, τη φύση της προσβολής και τη σοβαρότητα της ποινής που επισύρει. Το ΕΔΔΑ συνέχισε αναφέροντας ότι, σε αρκετές περιπτώσεις στη νομολογία του, έκρινε ότι πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών δεν είχαν ποινικό χαρακτήρα και, άρα, δεν ετίθετο ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 6 παρ. 1⁴. Πράγματι, και στο πλαίσιο της σχολιαζόμενης απόφασης, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι στη διαδικασία σε βάρος της προσφεύγουσας δεν ενεπλάκησαν τα ποινικά δικαστήρια, ούτε εφαρμόστηκαν διατάξεις του ποινικού δικαίου. Ταυτόχρονα, η ποινή στέρησης μισθού που της επιβλήθηκε δεν είχε τον αντίστοιχο βαθμό σοβαρότητας με μία ποινική κύρωση. Συνεπώς, το άρθρο 6 παρ. 1 δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί υπό το ποινικό του σκέλος.

Πρέπει να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι έχει ήδη σχολιαστεί η στάση του ΕΔΔΑ όσον αφορά τη διάκριση ανάμεσα σε πειθαρχικές και ποινικές διαδικασίες με άξονα τα κριτήρια Engel. Η εν λόγω διάκριση έχει σημασία καθώς σε μία ποινική διαδικασία το άτομο απολαμβάνει την πλήρη προστασία των εγγυήσεων του άρθρου 6, ενώ στην περίπτωση της πειθαρχικής διαδικασίας όχι. Από την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου προκύπτει ότι, μεταξύ άλλων, προκειμένου να χαρακτηριστεί μία κύρωση ως πειθαρχική και όχι ποινική, είναι απαραίτητο ο κανόνας να αφορά περιορισμένο αριθμό ατόμων που ανήκουν σε μια αναγνωρίσιμη ομάδα και να επιβάλλεται με σκοπό την τιμωρία συμπεριφοράς που αντιβαίνει στην εσωτερική τάξη της εν λόγω ομάδας. Από την άλλη πλευρά, αν ένας κανόνας αφορά το σύνολο της κοινωνίας, είναι πιο πιθανό να χαρακτηριστεί από το ΕΔΔΑ ως ποινικός⁵. Αυτή η πρόσφατη νομολογία παραπέμπεται και εντός της σχολιαζόμενης απόφασης, χωρίς να είναι σαφές αν ο σχετικός συλλογισμός επηρέασε την κρίση του ΕΔΔΑ και εν προκειμένω. Σε κάθε περίπτωση, η εξάρτηση του χαρακτηρισμού μίας κύρωσης ως ποινικής ή πειθαρχικής από το (περιορισμένο ή μη) πεδίο εφαρμογής του εθνικού νόμου έχει δεχθεί κριτική, δεδομένου ότι οδηγεί σε ασυνεπή αποτελέσματα, καθώς ακόμη και σοβαρές κυρώσεις κατά δικαστών, όπως η αναστολή ή η παύση άσκησης επαγγέλματος, κρίθηκαν ως πειθαρχικές⁶. Σαφώς, η ποινή στέρησης μισθού δεν έχει τον ίδιο βαθμό σοβαρότητας με τις προαναφερόμενες κυρώσεις, ωστόσο, πιθανώς θα μπορούσε να εξεταστεί αναλυτικότερα από το ΕΔΔΑ, λόγω του οικονομικού της αντικτύπου⁷.

Πάντως, το ΕΔΔΑ εν τέλει έκρινε ότι η προσφυγή ήταν παραδεκτή υπό το αστικό σκέλος του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, τα πειθαρχικά συμβούλια που εξέτασαν την πειθαρχική δίωξη κατά της προσφεύγουσας ενέπιπταν στην έννοια του «δικαστηρίου» κατά το άρθρο 6, διότι είχαν την εξουσία στο πλαίσιο της σχετικής διαδικασίας να κρίνουν την προσφεύγουσα ως ένοχη ή αθώα και να αποφασίσουν

2. ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-313/23, C-316/23 και C-332/23, *Inspektorat kam Visshia sadeben savet*, 30.04.2025, ECLI:EU:C:2025:303, σκ. 86-87.

3. ΕΔΔΑ *Engel* και λοιποί κατά Ολλανδίας (Προσφυγές Νος 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 και 5370/72), απόφαση της 8ης Ιουνίου 1976 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 82.

4. Βλ., ενδεικτικά, ΕΔΔΑ *Oleksandr Volkov* κατά Ουκρανίας (Προσφυγή Νο 21722/11), απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2013 του Πέμπτου Τμήματος, παρ. 93-95, ΕΔΔΑ *Καμένος* κατά Κύπρου (Προσφυγή Νο 147/07), απόφαση της 31ης Οκτωβρίου 2017 του Τρίτου Τμήματος, παρ. 51-53.

5. R. GOSS, *The Engel Criteria in the 21st Century: Irrational Flexibility and Deference in Recent European Court of Human Rights Jurisprudence*, *Human Rights Law Review*, 2025, σσ. 12-13, ΕΔΔΑ *Xhoxhaj* κατά Αλβανίας (Προσφυγή Νο 15227/19), απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2021 του Τρίτου Τμήματος, παρ. 244, ΕΔΔΑ *Ramos Nunes De Carvalho E Sa* κατά Πορτογαλίας (Προσφυγές Νος 55391/13, 57728/13 και 74041/13), απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2018 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 123.

6. L. BACHMAIER, *Disciplinary Sanctions against Judges: Punitive but not Criminal for the Strasbourg Court, Pragmatism or another Twist towards Further Confusion in Applying the Engel Criteria?*, *EUCRIM*, 2022, σσ. 5-7.

7. Βλ. παρ. 48 της σχολιαζόμενης απόφασης, R. GOSS, ό.π., σ. 14.

την επιβολή ορισμένης ποινής, αναπτύσσοντας τον απαραίτητο δικανικό συλλογισμό. Επιπλέον, τα συμβούλια αποτελούνται από δικαστές του Αρείου Πάγου και ο εκάστοτε κατηγορούμενος είχε τη δυνατότητα να αμυνθεί προφορικά και γραπτώς⁸. Σημειώνεται ότι η εφαρμογή μόνο του αστικού και όχι του ποινικού σκέλους του άρθρου 6 έχει πρακτική σημασία, καθώς μία ποινική διαδικασία απολαμβάνει περισσότερες διαδικαστικές εγγυήσεις σε σχέση με μία αστική/πολιτική⁹.

III. Η απόφαση επί της ουσίας

Εκκινώντας από τις κρίσιμες για την υπόθεση γενικές αρχές, το ΕΔΔΑ υπενθύμισε το περιεχόμενο της έννοιας του «ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου». Συγκεκριμένα, η αμεροληψία κρίνεται με βάση ένα υποκειμενικό κριτήριο, δηλαδή τις προσωπικές πεποιθήσεις και τη συμπεριφορά ενός συγκεκριμένου δικαστή στην εκάστοτε υπόθεση, και ένα αντικειμενικό κριτήριο, δηλαδή τη διαπίστωση για το κατά πόσο ένα δικαστήριο συνολικά παρέχει επαρκείς εγγυήσεις ώστε να αποκλείεται κάθε εύλογη αμφιβολία όσον αφορά την αμεροληψία του¹⁰. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο του Στρασβούργου επικεντρώθηκε στο αντικειμενικό κριτήριο, το οποίο σχετίζεται πρωτίστως με την ύπαρξη ιεραρχικών ή άλλων σχέσεων μεταξύ του δικαστή και υπόλοιπων εμπλεκόμενων στη διαδικασία. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο τόνισε ότι, ακόμη και οι εντυπώσεις που δίνουν οι δικαστές, δύνανται να έχουν τη δική τους σημασία, δεδομένου ότι η Δικαιοσύνη δεν πρέπει μόνο να απονέμεται, αλλά και να φαίνεται ότι απονέμεται¹¹. Με άλλα λόγια, κρίσιμη είναι η εμπιστοσύνη που εμπνέει ένα δικαστήριο εντός μίας δημοκρατικής κοινωνίας¹².

Στην περίπτωση της εισαγγελέα Τσατάνη, αυτό που διακυβεύεται κατά το Δικαστήριο δεν είναι η άσκηση πίεσης στα πειθαρχικά συμβούλια, αλλά όπως προαναφέρθηκε, η εμφάνιση αμεροληψίας. Στην εμφάνιση αυτή, κεντρικό ρόλο διαδραμάτισε η δημόσια δήλωση της Β.Θ. Το ΕΔΔΑ εξέφρασε την ανησυχία του για το γεγονός ότι η Β.Θ. εξέδωσε δελτίο τύπου, ενώ η

(μυστική) πειθαρχική διαδικασία ήταν ακόμη σε εξέλιξη. Επιπλέον, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στον θεσμικό ρόλο της Β.Θ., τόσο ως νυν Προέδρου του Αρείου Πάγου, ανώτατου δικαστηρίου της χώρας, όσο και ως τέως υπηρεσιακής πρωθυπουργού, θέση που την καθιστούσε γνωστή στο ευρύ κοινό. Συνακόλουθα, κατά το ΕΔΔΑ, θα έπρεπε να ήταν ιδιαίτερα προσεκτική προκειμένου να μην δημιουργήσει την εντύπωση ότι επιθυμούσε να επηρεάσει το αποτέλεσμα της τρέχουσας διαδικασίας. Παράλληλα, όπως προαναφέρθηκε, με βάση το ισχύον κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών εθνικό δίκαιο, ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου είχε την εξουσία να κινήσει πειθαρχική έρευνα κατά άλλων δικαστών και εισαγγελέων, γεγονός που ασκεί πίεση στους τελευταίους. Συνεπώς, είναι απαραίτητο οι αρμόδιοι για τη διεξαγωγή πειθαρχικών ερευνών κατά μελών του δικαστικού σώματος να ενεργούν με αντικειμενικότητα και αμεροληψία κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Μάλιστα, στη σχολιαζόμενη απόφαση, η υποχρέωση αυτή έχει μία επιπρόσθετη σημασία, διότι η προσφεύγουσα είχε υποβάλει αίτηση εξαίρεσης της Β.Θ., βασιζόμενη στις σχέσεις που είχε αναπτύξει με την εκτελεστική εξουσία την περίοδο που ήταν υπηρεσιακή πρωθυπουργός¹³.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο του Στρασβούργου έκρινε ότι η δημόσια δήλωση της Β.Θ. είναι *ipso facto* ασυμβίβαστη με την έννοια του «ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου», καθώς το αρμόδιο πειθαρχικό συμβούλιο δεν έλαβε πλήρως υπόψιν την εν λόγω δήλωση, παρά τη σοβαρότητα του θεσμικού της ρόλου και την αμφισβήτηση της αμεροληψίας της από την προσφεύγουσα. Συνολικά, οι αμφιβολίες της προσφεύγουσας για την αμεροληψία της διαδικασίας σε βάρος της δεν κρίθηκαν παράλογες, υποκειμενικές ή αδικαιολόγητες, με αποτέλεσμα, ενόψει των ιδιαιτεροτήτων της υπόθεσης, το Δικαστήριο να αναγνωρίσει την παραβίαση του αντικειμενικού κριτηρίου της αμεροληψίας και του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

IV. Η εικόνα της Δικαιοσύνης ως κριτήριο παραβίασης του άρθρου 6 ΕΣΔΑ

Σύμφωνα με τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, βασικός άξονας γύρω από τον οποίο κινείται η αναγνώριση ή μη της παραβίασης της αντικειμενικής πτυχής της ουδετερότητας κατά το άρθρο 6, είναι το αν οι αμφιβολίες του προσφεύγοντα μπορούν να θεωρηθούν ως αντικειμενικά δικαιολογημένες, όπως στη σχολιαζόμενη απόφαση. Υπό αυτό το πρίσμα, το Δικαστήριο έχει αναφέρει ότι αν και η «εξωτερική εμφάνιση» της Δικαιοσύνης είναι ιδιαίτερα σημαντική, δεν είναι από μόνη της αποφασιστική για την κρίση του. Επομένως, πρέπει να προσδιοριστεί εάν, ανεξάρτητα από την προσωπική συμπεριφορά των δικαστών, υπάρχουν διαπιστωμένα

8. Βλ. παρ. 51-57 της σχολιαζόμενης απόφασης.

9. N. KHABIRPOUR, A Tale of Two Cases and a Story Yet Untold: Access to Justice and Legal Advice under the Civil Limb of Article 6 ECHR, Modern Law Review, 2024, σσ. 534-535, ΕΔΔΑ *Essaadi κατά Γαλλίας* (Προσφυγή No 49384/99), απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2002 του Τρίτου Τμήματος, παρ. 30.

10. ΕΔΔΑ *Κυπριανού κατά Κύπρου* (Προσφυγή No 73797/01), απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2005 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 118.

11. ΕΔΔΑ *De Cubber κατά Βελγίου* (Προσφυγή No 9186/80), απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 1984, παρ. 26, ΕΔΔΑ *Morice κατά Γαλλίας* (Προσφυγή No 29369/10), απόφαση της 23ης Απριλίου 2015 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 77-78.

12. Βλ. παρ. 65 της σχολιαζόμενης απόφασης.

13. Ibid, παρ. 78-83.

γεγονότα που ενδέχεται να δημιουργήσουν αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία τους¹⁴.

Από την άλλη πλευρά, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να εξετάσουν κάθε καταγγελία για έλλειψη αμεροληψίας, η οποία δεν φαίνεται αμέσως προφανώς αβάσιμη (όπως, εν προκειμένω, στο πλαίσιο εξέτασης μίας αίτησης εξαίρεσης), λαμβανομένης υπόψιν της εμπιστοσύνης που τα δικαστήρια πρέπει να εμπνέουν σε όσους υπάγονται στη δικαιοδοσία τους¹⁵. Σημασία προς την εξέταση αυτή έχουν και οι υπόλοιπες δικονομικές εγγυήσεις που χαρακτηρίζουν την κρίσιμη διαδικασία. Σε κάθε περίπτωση, τα μέλη του δικαστικού σώματος πρέπει γενικότερα να απέχουν από δηλώσεις στον Τύπο, ακόμη και αν υποστούν προκλήσεις, στάση που συνδέεται με τη σημασία του δικαστικού αξιώματος εν γένει¹⁶.

Ενόψει αυτών, ο θεσμικός ρόλος της Προέδρου του Αρείου Πάγου στην υπόθεση *Τσατάνη* απεδείχθη καθοριστικός για την τελική κρίση του Δικαστηρίου του Στρασβούργου. Κατά το Δικαστήριο, η Β.Θ., τόσο ως υψηλόβαθμος δικαστικός αξιωματούχος, όσο και ως τέως υπηρεσιακή πρωθυπουργός, όφειλε να απέχει από δημόσιες δηλώσεις οι οποίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως επηρεάζουσες την πειθαρχική διαδικασία σε βάρος της προσφεύγουσας. Ταυτόχρονα, το ΕΔΔΑ έδωσε έμφαση

στις μοναδικές περιστάσεις της υπόθεσης¹⁷, γεγονός που υποδηλώνει ότι έλαβε υπόψιν τις ιδιαιτερότητες του εθνικού δικαίου¹⁸. Το βασικό διακύβευμα, όπως προκύπτει από τη σχολιαζόμενη απόφαση, είναι η αποφυγή της δημιουργίας προκαταλήψεων στα αρμόδια δικαστικά όργανα από πρόσωπα τα οποία έχουν αναλάβει τη γενικότερη επίβλεψή τους¹⁹. Σαφώς, η θέση αυτή δύναται να έρθει σε σύγκρουση με την ελευθερία έκφρασης των δικαστών, ωστόσο, η αρχή της αμεροληψίας, ως αναντικατάστατο κομμάτι του κράτους δικαίου, επιβάλλει στους τελευταίους να αναλάβουν τις συνέπειες της θέσης τους²⁰.

V. Κατακλείδα

Η απόφαση *Τσατάνη* αποτελεί υπενθύμιση της σημασίας που κατέχει ο θεσμικός ρόλος του Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου μίας χώρας όσον αφορά την τήρηση και εξωτερική έκφραση της αμεροληψίας του δικαστικού συστήματος, η οποία είναι καταλυτική σε μία δημοκρατική κοινωνία. Η εξίσωση της εικόνας της Δικαιοσύνης με την απονομή της καθαυτή από το ΕΔΔΑ φανερώνει τη σημασία που το τελευταίο της αποδίδει για την εγγύηση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και του κράτους δικαίου.

17. Βλ. παρ. 86 της σχολιαζόμενης απόφασης.

18. Επίδραση δημόσιας δήλωσης Προέδρου του ΑΠ στις πειθαρχικές διαδικασίες κατά Εισαγγελέως. Παραβίαση της αντικειμενικής αμεροληψίας και καταδίκη της Ελλάδας, ECHR Case Law, 14.10.2025, διαθέσιμο σε: <https://www.echr.caselaw.com/apofaseis-edda/%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%B1%CF%82%CE%B4%CE%AE%CE%BB%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%AD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%84/>.

19. Ωστόσο, βλ. τη διαφωνούσα γνώμη του δικαστή Roosma, ο οποίος έκρινε πως δεν αποδείχθηκε ότι οι κρίσιμοι θεσμικοί ρόλοι της Β.Θ. μπορούσαν να επηρεάσουν τη διαδικασία κατά της προσφεύγουσας με τρόπο που εξέφευγε του επαγγελματικού της ενδιαφέροντος, ενώ και οι πολιτικές σχέσεις που είχε αναπτύξει ήταν αποκλειστικώς επίσημες, διαφωνούσα γνώμη του δικαστή Roosma, παρ. 15-18.

20. M. ENCARNACION ROCA TRIAS, Annual Judicial Seminar 2021 of the ECHR Exercise of Freedom of expression by Judges: Social Media, Strasbourg, 10 September 2021, σ. 7.

14. ΕΔΔΑ *Drago Tadić κατά Κροατίας* (Προσφυγή No 25551/18), απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 2023 του Δεύτερου Τμήματος, παρ. 61. Μάλιστα, ενδιαφέρον στην εν λόγω απόφαση είναι το γεγονός ότι το ΕΔΔΑ δεν εντόπισε παραβίαση του άρθρου 6, παρά την εμπλοκή του Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου στη διαδικασία κατά του προσφεύγοντα, κρίνοντας ότι η σχετική κατάθεση του Προέδρου δεν ήταν ούτε η «μοναδική» ούτε η «αποφασιστική» απόδειξη για την έκβαση της υπόθεσής του, *ibid*, παρ. 62-80.

15. ΕΔΔΑ *Remli κατά Γαλλίας* (Προσφυγή No 16839/90), απόφαση της 23ης Απριλίου 1996, παρ. 48.

16. ΕΔΔΑ *Buscemi κατά Ιταλίας* (Προσφυγή No 29569/95), απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 1999, παρ. 67. Βλ. σχετικά και D. MURAUSKAS, 'Appearance of Impartiality': How Should the Courts Reason in the Presence of External Pressure?, Strasbourg Observers, 30.11.2020, διαθέσιμο σε: <https://strasbourgobservers.com/2020/11/30/appearance-of-impartiality-how-should-the-courts-reason-in-the-presence-of-external-pressure/>.

► **Πρόγραμμα διδυμοποίησης με τη Σερβία σε συνεργασία με τη Γαλλία, τη Σουηδία και τη Σλοβενία “Support to improving working conditions and preparing the Republic of Serbia to participate in EURES” (SR 22 IPA SO 01 24) – Τρίτη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής**

Η τρίτη συνάντηση της Συντονιστικής Επιτροπής του Προγράμματος πραγματοποιήθηκε στις 16 Ιανουαρίου 2026 στο Βελιγράδι. Κατά τη διάρκεια των εργασιών, εξετάστηκε η πρόοδος υλοποίησης των επιμέρους δράσεων, ενώ συζητήθηκαν τα επόμενα στάδια συνεργασίας και ο προγραμματισμός των επικείμενων δραστηριοτήτων. Εκ μέρους του ΚΔΕΟΔ, συμμετείχαν η κα Βιργινία Τζώρτζη, η κα Έλλη Τσιτσιπά, και η κα Μαρία Χαλυβοπούλου.

Μαρία Χαλυβοπούλου

► **Πρόγραμμα διδυμοποίησης με τη Σερβία σε συνεργασία με την Αυστρία “Further upgrade of education function in the Tax Administration of the Republic of Serbia” (SR 22 IPA FI 01 24) – Τρίτη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής**

Στις 26 Ιανουαρίου 2026 έλαβε χώρα στο Βελιγράδι η τρίτη συνεδρίαση της Συντονιστικής Επιτροπής του έργου διδυμοποίησης για την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής λειτουργίας της Φορολογικής Διοίκησης της Σερβίας. Οι συμμετέχοντες προχώρησαν σε αποτίμηση της μέχρι τότε εξέλιξης του Προγράμματος και αντάλλαξαν απόψεις σχετικά με τον σχεδιασμό των επόμενων ενεργειών. Το ΚΔΕΟΔ εκπροσωπήθηκε από την κα Βιργινία Τζώρτζη, την κα Έλλη Τσιτσιπά, και την κα Ιωάννα Μπαχσεβάνογλου-Δημητριάδου.

Μαρία Χαλυβοπούλου

► **Πρόγραμμα διδυμοποίησης με την Ιορδανία σε συνεργασία με τη Γερμανία και την Ισπανία “Support digital transition in Jordan through Personal Data Protection and Artificial Intelligence” (JO 22 NDICI TE 01 24) – Δεύτερη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής**

Η δεύτερη συνάντηση της Συντονιστικής Επιτροπής του Προγράμματος πραγματοποιήθηκε στις 8 Φεβρουαρίου 2026 στο Αμμάν. Στο επίκεντρο των συζητήσεων βρέθηκαν η πρόοδος των δράσεων που σχετίζονται με την προ-

στασία προσωπικών δεδομένων και την τεχνητή νοημοσύνη, καθώς και ο συντονισμός των επόμενων βημάτων του έργου. Εκ μέρους του ΚΔΕΟΔ, συμμετείχαν οι κες Βιργινία Τζώρτζη, Έλλη Τσιτσιπά, Ιωάννα Μπαχσεβάνογλου-Δημητριάδου και Μαρία Χαλυβοπούλου.

Μαρία Χαλυβοπούλου

► **Πρόγραμμα διδυμοποίησης με τη Σερβία σε συνεργασία με τη Γαλλία, τη Σουηδία και τη Σλοβενία “Support to improving working conditions and preparing the Republic of Serbia to participate in EURES” (SR 22 IPA SO 01 24) – Τέταρτη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής**

Στις 12 Μαρτίου 2026 πραγματοποιήθηκε στο Βελιγράδι η τέταρτη συνάντηση της Συντονιστικής Επιτροπής του Προγράμματος. Τα μέλη της Επιτροπής αξιολόγησαν την πρόοδο των μέχρι τότε δράσεων και συζητήσαν ζητήματα που αφορούν την περαιτέρω υλοποίηση και τον συντονισμό του έργου. Εκ μέρους του ΚΔΕΟΔ, συμμετείχαν η κα Βιργινία Τζώρτζη, η κα Έλλη Τσιτσιπά, και η κα Μαρία Χαλυβοπούλου.

Μαρία Χαλυβοπούλου

► **8η συνάντηση της σειράς «Επιστημονικές συναντήσεις» με αφορμή το νέο βιβλίο του Ομ. Καθηγητή της Νομικής Σχολής ΑΠΘ, κ. Ν. Παρασκευόπουλου – 2 Φεβρουαρίου 2026**

Στις 2 Φεβρουαρίου 2026 πραγματοποιήθηκε, στην αίθουσα εκδηλώσεων του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης «Ιωάννης Μανωλεδάκης», η 8η συνάντηση στο πλαίσιο της σειράς «Επιστημονικές συναντήσεις». Αφορμή της εκδήλωσης αποτέλεσε η παρουσίαση του νέου βιβλίου του Ομ. Καθηγητή της Νομικής Σχολής ΑΠΘ, κ. Ν. Παρασκευόπουλου, με τίτλο «Ο επιεικής αλγόριθμος: Από την αριστοτελική σκέψη στην τεχνητή νοημοσύνη». Για το βιβλίο μίλησαν η Καθηγήτρια Μ. Γιούνη, ο Διοικ. Δικαστής Σ. Κοφίνης, και, τέλος, ο ίδιος ο συγγραφέας, αναπτύσσοντας ενδιαφέρουσες σκέψεις γύρω από τη σχέση δικαίου, φιλοσοφίας και τεχνητής νοημοσύνης.

Η εκδήλωση διοργανώθηκε από το Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου (ΚΔΕΟΔ) και την Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (ΕΕΕυρΔ).

Μαρία Σαπαρδάνη

► **Εκδήλωση «Τιμή Δημητρίου Ευρυγένη» με προσκεκλημένο ομιλητή τον Ομ. Καθηγητή της Νομικής Σχολής ΑΠΘ, κ. Πέτρο Στάγκο – 25 Φεβρουαρίου 2026**

Το Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου (ΚΔΕΟΔ) διοργάνωσε, υπό την αιγίδα του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης (ΕΒΕΘ), διάλεξη στο πλαίσιο της εκδήλωσης «Τιμή Δημητρίου Ευρυγένη». Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στις 25 Φεβρουαρίου 2026, στην αίθουσα εκδηλώσεων του ΕΒΕΘ. Κεντρικός ομιλητής ήταν ο κ. Πέτρος Στάγκος, Ομ. Καθηγητής της Νομικής Σχολής ΑΠΘ, ο οποίος ανέπτυξε εισήγηση με θέμα «Εκφάνσεις ελευθερίας, από το παράδειγμα Ευρυγένη στο σήμερα».

Η εκδήλωση προσέλκυσε εκπροσώπους της νομικής και ακαδημαϊκής κοινότητας, επιβεβαιώνοντας τη σημασία του διαλόγου γύρω από διαχρονικά ζητήματα δικαίου και δημοκρατίας.

Μαρία Σαπαρδάνη

► **3η ημερίδα «ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥΡΥΓΕΝΗ» με θέμα: «Η Ελλάδα και το Δικαστήριο του Στρασβούργου (το έτος 2025)» – 12 Μαρτίου 2026**

Στις 12 Μαρτίου 2026 πραγματοποιήθηκε, στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ, η 3η ημερίδα «ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥΡΥΓΕΝΗ» με θέμα «Η Ελλάδα και το Δικαστήριο του Στρασβούργου (το έτος 2025)». Η ημερίδα συνδιοργανώθηκε από το Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου (ΚΔΕΟΔ), το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ) και τον Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης. Την εκδήλωση χαιρέτισαν οι κ.κ. Π. Γκλαβίνης, Κοσμήτωρ της Νομικής Σχολής ΑΠΘ, Κ. Αντωνόπουλος, Κοσμήτωρ της Νομικής Σχολής ΔΠΘ, και Δ. Φινοκαλιώτης, Πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης, ενώ ο κ. Ι. Κτιστάκης, Πρόεδρος του III Τμήματος του ΕΔΔΑ, παρουσίασε συνοπτικά το θέμα της ημερίδας κατά την έναρξη των εργασιών.

Οι παρεμβάσεις, που ακολούθησαν, ανέλυσαν κρίσιμες αποφάσεις του ΕΔΔΑ, με ιδιαίτερη έμφαση στις υποθέσεις ελληνικού ενδιαφέροντος και στις επιπτώσεις τους στην εθνική έννομη τάξη. Μέσα από τις τοποθετήσεις πανεπιστημιακών, δικαστικών λειτουργών και στελεχών του Δικαστηρίου αναδείχθηκε ο καθοριστικός ρόλος της διαρκούς αλληλεπίδρασης μεταξύ θεωρίας και δικαστικής πράξης στην αποτελεσματική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Μαρία Χαλυβοπούλου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

I. ΒΙΒΛΙΑ ΚΔΕΟΔ 2026 – Α΄

Επιμ.: Λαμπρινή Γκουπιδένη

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

DÖRR OLIVER, RAINER GROTE, THILO MARAUHN (Hrsg.), EMRK/GG – Konkordanzkommentar zum europäischen und deutschen Grundrechtsschutz. 3. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2022. 2 v.

ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΣ ΛΙΝΟΣ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: ερμηνεία κατ' άρθρο: δικαιώματα, παραδεκτό, δίκαιη ικανοποίηση, εκτέλεση. 3η έκδ. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2025. xxxvi, 1122 σσ.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

ΑΝΑΝΙΑΔΗΣ Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, Η εφαρμογή των διατάξεων του αστικού κώδικα στις δημόσιες συμβάσεις – Συμβολή στην ερμηνεία των άρθρων 129 Ν. 4412/16 και 47 Ν. 4413/16. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2025. xxviii, 307 σσ.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

ΜΠΡΕΔΗΜΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, Μελέτες Διεθνούς Δικαίου II – Ελληνο-τουρκικές διαφορές στην περιοχή του Αιγαίου. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2025. viii, 239 σσ.

ΕΝΕΡΓΕΙΑ

ΑΡΓΑΛΙΑΣ Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, Η επίδραση των Ενωσιακών Ελευθεριών στην ενεργειακή ρύθμιση. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2025. xvii, 260 σσ.

ΕΡΕΥΝΑ – ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

MARIO MARTINI, CHRISTIANE WENDEHORST, KI-VO: Verordnung über Künstliche Intelligenz – Kommentar. 2. Aufl. München: C.H.Beck, 2026. xx, 1374 σσ.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ

ΑΡΓΑΛΙΑΣ Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, Ενωσιακό δίκαιο καταναλωτικών συμβάσεων – αθέμιτων εμπορικών πρακτικών. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2025. viii, 182 σσ.

ΤΖΟΥΛΙΑ ΕΛΕΝΗ, Η γεωγραφική σήμανση των τροφίμων – Κανονιστική υποχρέωση – Μέσο προώθησης των πωλήσεων – Άυλο αγαθό. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2025. 384 σσ.

ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ

WERNER PHILIPP, VEROUDEN VINCENT, EU State Aid Control: law and economics. 2nd ed. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2025. xliii, 1306 σσ.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΛΙΑ Ι., Δίκαιο Κρατικών ενισχύσεων: ενωσιακή ρύθμιση – εθνική εφαρμογή. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2025. xxxii, 668 σσ.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΕ

GROEBEN HANS VON DER ... [et al.], Europäisches Unionsrecht: Vertrag über die Europäische Union, Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union, Charta der Grundrechte der Europäischen Union. 8. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2026. 4 v.

ΤΙΜΗΤΙΚΟΙ ΤΟΜΟΙ

GAUDIN HÉLÈNE ... [et al.] (dir.), Droit comparé et justice sociale Mélanges offerts à la professeure Christina Deliyanni-Dimitrakou. Paris: mare et martin, 2026. 510 σσ.

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΔΣΘ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ... [κ.ά.], Δικαιοσύνη και Αθλητισμός – Τιμητικός Τόμος στον πρώην Πρόεδρο Δ.Σ.Θ. Ιωάννη Παπαδόπουλο. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2025. x, 98 σσ.

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΔΣΘ, ΑΓΟΡΑΣΤΗ ΙΟΥΛΙΑ ... [κ.ά.], Νομικός πολιτισμός – Τιμητικός Τόμος στον πρώην Πρόεδρο Δ.Σ.Θ. Γεώργιο Ιγνατιάδη, 2025. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2025. x, 210 σσ.

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ι. ΛΙΑ ...[κ.ά.] (επ.), Εμπόριο & Δίκαιο: Δώρημα Καθηγητή Ευάγγελου Περάκη. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2026. 1936 σσ.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

ΣΑΞΩΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ Π., Η διαιτησία στις φορολογικές διαφορές μεταξύ κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2025. 376 σσ.

